Editura UNIVERS

Născut în 1896 la Praga și mort în 1970 la New York, Johannes Urzidil este creatorul unei proze lirice influențate de clasicul austriac Adalbert Stifter. Autor de romane ca: Das grosse Hallelujah și Prager Triptychon, volume de povestiri ca: Das Elefantenblatt, eseuri ca: Goethe in Böhmen, J. Urzidil cunoaște astăzi o apreciere din ce în ce mai mare, fiind tradus în diferite limbi și retipărit în edituri germane de prestigiu.

Lei 7,25

198

1972

JOHANNES URZIDIL • SCHIȚĂ CU ELEFANT

JOHANNES URZIDIL

SCHIȚĂ CU ELEFANT

COLECȚIA MERIDIANE

Clubul cărții digitale 2024

JOHANNES URZIDIL

Das Elefantenblatt

© Copyright 1962 by Albert Langen
Georg Müller Verlag GmbH, München

Toate drepturile sînt rezervate Editurii UNIVERS

Johannes Urzidil

Schiță cu elefant

Povestiri

În românește de MARIA ȘAHIGHIAN
Prefață de VIRGIL NEMOIANU

Editura UNIVERS

București — 1972

UN REALISM ETIC

Născut în 1896 la Praga, Urzidil, a vegetat o bucată de vreme în umbra marilor figuri ale literaturii de limbă germană din Boemia și Austria. După studii filozofice a redactat, foarte tînăr încă, revista Das Silberboot (Luntrea argintie). *Scria pe atunci poezii expresioniste, înmănuncheate în volumele* Sturz der Verdammten (Prăbușirea damnaților, *1920)* și Die Stimme (Glasul, *1930). Impresia sa certă era că, nefăcînd parte din primele rînduri ale celor mai mari scriitori, în zguduirile de gîndire, sensibilitate sau limbaj ale secolului nostru, el trebuie să fie mai puțin activ și mai mult spectator, vădindu-se întrucîtva uimit, întrucîtva înfricoșat de aceste fenomene. Dar zguduirile acestea nu-l vor ocoli mereu. Ocuparea țării sale de baștină la începutul celui de al doilea război mondial îl face să emigreze întîi în Italia, apoi în Anglia, în cele din urmă, după 1941, în Statele Unite. Povestitor liric, proza sa este influențată puternic de clasicul austriac Adalbert Stifter. Trecut cu vederea o vreme, lucrările lui cunosc în ultimul timp o apreciere tot mai mare. Să le amintim pe cele mai importante :* Die verlorene Geliebte (Iubita pierdută, *1956),* Das grosse Hallelujah (Marea laudă, *1959),* Prager Triptychon (Triptic praghez, *1960),*

Das Elefantenblatt (Schiţă cu elefant, *1962*), Magische Texte (Texte magice, *1961*), *precum şi eseurile* Über das Handwerk (Despre meşteşug, *1954*) *şi* Goethe in Böhmen (Goethe în Boemia, *1962*). *Urzidil moare în 1970.*

Dacă atît viaţa lui, cît şi ţesătura intimă a conţinutului operei vădesc o anume rezervă faţă de mişcările principale ale spiritului vremii, să nu bănuim în aceasta nici orgoliu secret, nici ostilitate monahală. O cuviinţă provincială, blîndă şi pură îl îndepărtează parcă de proclamarea tunătoare a adevărurilor fundamentale. Opera lui rămîne o grădină zîmbitoare şi modestă, departe de căile bătute. Urzidil hotărăşte cu cea mai deplină simplitate să se mărginească la lucrurile pe care simţea că le poate face foarte bine — la zugrăvirea bucuriilor fireşti, a seninătăţii şi limpezimii, a înţelepciunii calme, a liniştii lăuntrice, într-un stil curgător şi ordonat. Chiar dacă îi scapă multe dintre complicaţiile lăuntrice ale veacului, rămîn destule lucruri esenţiale, curate şi durabile care să-i asigure un loc al său în biblioteca noastră.

Cine se apleacă asupra paginilor lui Urzidil cu înţelegere, va descoperi un scriitor lucid, un meşteşugar atent şi un scop urmărit cu tenacitate — încercarea de a proiecta la nivelul universului lumea valorică a unui idilic orăşel de provincie din Boemia. Într-adevăr, trebuie să spunem că, într-un chip cu totul paradoxal, Urzidil este un reprezentant al modelului idilic, transmis lui prin filiera lui Adalbert Stifter. Spuneam paradoxal, pentru că Stifter însuşi este un reprezentant tîrziu al fazei de „proliferare didactică" în dezvoltarea modelului social idilic. La Urzidil nu este deci vorba nici măcar de o reataşare tîrzie, ci de o reluare deliberată, de utilizarea unui procedeu (pentru el devenit „arhaic") în scopul obţinerii anumitor efecte. Efectele urmărite se rezumă în cazul de faţă la transpunerea nemijlocită a moralei în stil, constituirea unui stil care să asigure o transparenţă totală, o înlăturare a tuturor obstacolelor posibile dintre estetic şi etic (respectiv acele valori etice de care vorbeam mai sus).

Efortul se vede cel mai bine într-unul dintre romanele relativ recente, Das grosse Hallelujah (Marea laudă, *1959*), *care este în fond confruntarea unei conştiinţe a valorilor idilice cu lumea amplă, contradictorie şi violentă a Americii moderne. Născut evident din experienţa de emigraţie a scriitorului, romanul constituie o frescă a Americii (ni se vorbeşte de Noua Engliteră, de New York, de sudul Floridei şi de vestul mai îndepărtat) realizată pe un fir narativ subţire, uneori indiferent, dar totdeauna simbolic, şi anume cum va reuşi orfana Ellen dintr-un sătuc din tăcutul şi statornicul Vermont să-şi găsească un loc în America violenţei, a competiţiei, a neautenticităţii, a căutărilor febrile. Pentru Urzidil, căruia încă înainte de al doilea război mondial America îi devenise un azil în faţa persecuţiilor, problema care se punea era aceea de a găsi un numitor comun între firea lui liniştită, aşezată — şi lumea aceasta care lui i se dovedise prietenoasă. Un citat atribuit lui La Fayette şi care deschide romanul ilustrează în ce direcţie caută el acest numitor comun: „Cel liber nu vorbeşte cu cei liberi nici despre libertate, căci doară pe aceasta o reprezintă chiar ei, nici despre robie, aceasta fiind lăsată în*

urmă, ci despre lucrurile importante ale vieții de zi cu zi. De aceea vă urez recoltă bună, somn pașnic și copii voioși." Bătrîna bogătașă avidă de știri, negresa înțeleaptă, grasă și mincinoasă, tînărul gangster cultivat cu audiții din Vivaldi, scriitorul emigrant care execută lucrări din piele, și atîtea alte figuri care îi încrucișează calea, o dirijează lent pe Ellen spre integrare, simbolizată prin căsătoria cu un tînăr și energic om de știință. Este o integrare a progresului tehnic cu morala curată, dar să nu rîdem, căci tendențiozitatea finalului ține nu de clișeu, ci de proverb. De altfel nenumărate pasaje sau capitole chiar par alcătuite din mici predici sau declarații morale, supărătoare poate în aproape oricare alt text, dar pline de o nobilitate lirică aici, cînd plutim pe valurile unei morale poetice, care încearcă să dizolve asperitățile și întortocherile lumii reale.

În fond întreaga literatură austriacă, atît de strălucit reprezentată în secolul nostru de multe nume excepționale (Musil, Kafka, Doderer, Broch, Gütersloh și încă), are cîteva coordonate comune, indiferent de naționalitatea sau de zona geografică exactă din care își trag obîrșia singuraticii autori. Se numără printre acestea experiența sfîrșitului, a declinului, apoi găsirea păcii și a securității în obiectul real, în detaliu, se numără apoi plăcerea „bîrfei", adică de fapt a comentariului uman de dragul său, dar nu lipsește nici spaima de cavernele omului, de potențialul pentru rău existent în fiecare. (Cînd spunem toate acestea ne vine în minte că poate Thomas Mann e un cetățean de onoare al Austriei, un fel de magnifică anexă colonială a imperiului austriac în proza secolului

al XX-lea.) După cum tot ca o coordonată am putea menționa un fel de senzaționalism provincial, cultivat cu savantă artă și pornit tot din interesul exacerbat pentru om și faptele lui. Liantul acestor trăsături îl dă totuși spiritul vienez, acel persiflaj sceptic, provincial, comod, ghiduș, capricios. Fără îndoială, să vezi această atmosferă atît de specifică proiectată cumva asupra lumii anglo-saxone pare la prima vedere un spectacol incongruent și chiar curios, rizibil. Nu însă pentru cel care cunoaște puțin istoria socială și de idei a Austriei vechi. Există o atracție tipic austriacă și austro-ungară pentru Anglia. Aristocrația maghiară de pildă ar fi vrut să aibă forța, cultura și influența afectivă asupra mersului lucrurilor proprie aristocrației engleze, despre care exista imaginea unui conservatorism luminat, implicînd continuitate și păstrare fără fixisme și sclerozări. Pînă și Metternich, care își găsea în Anglia un azil după revoluția din 1848, recunoaște potențialul de salvare al tradiționalului său adversar. Doderer surprinde în repetate rînduri această năzuință, această căutare a Austriei, care simțea în aliatul său nord-german legătura incompletă între tradiție și progres (sau mai brutal spus, între iuncheri și Ruhr). Un spirit însetat de organicitate și compatibilitate ca al austriecilor nu putea să nu se lase fascinat de aparența măcar de armonie organică existentă în imaginea istoriei Angliei. Dar mai mult! Am sugera că și destinul ulterior al Angliei e intuit sau e intuită cel puțin vocația de fericită izolare a insularismului și excentrismului englez. Îndărătul Angliei prospere, puternice, cîrmuitoare a mărilor și a jocurilor diplomatice, se zărea conturul unei

Anglii mai tîrzii — retrasă și îmbătrînită, sărăcită, „sucită" și întortocheată, dar demnă, umană, plină de umor — cu care spiritul austriac simțea o mai autentică înrudire, chiar și atunci cînd mima comunitatea cu vitalitatea viguroasă a Angliei de avanscenă. Lucrul se exprimă la Urzidil delicat și emoționant în povestirea Umbre chinezești din prezentul volum, o colindă naivă, simplă și clară, umană și plină de speranță: „deși unii oameni susțineau că întreg războiul e purtat numai pentru Sudley, și-nu greșeau chiar întru totul".

Sensibilitatea acută pentru tot ceea ce este istoric, iată o altă trăsătură comună celor mai mulți prozatori austrieci moderni, prezentă din plin la Urzidil; de altfel povestirile din volumul Schiță cu elefant sînt așezate, în linii mari, în ordine cronologică inversă, de la prezent la un trecut tot mai depărtat, tot mai mitic. Urzidil este sensibil la magia barocă a Pragăi, lumea Golemului, a religiilor și etniilor amestecate misterios, a mixturii de știință și alchimie (La cei nouă draci), dar este și un maestru în a reda Praga mai recentă, cea dintre cele două războaie mondiale, a vieții scriitoricești intense, a grupărilor literare unde Kafka și Werfel, Max Brod și Egon Erwin Kirsch se întîlneau firesc la cafenea. (Vezi volumul Triptic praghez.) El știe să facă uz din plin de analitismul de sorginte talmudică sau iezuitică (amîndouă — tendințe bine dezvoltate în spațiul austro-ungar) pentru a diseca implicațiile morale ale unei situații date (O scrisoare veche, în volumul de față). Euricleea ne oferă o imagine proaspătă, realistă a lumii antice, plină de un bun-simț terestru care nu devine totuși niciodată crud demistificator sau

„blasfemator", care nu atinge, deteriorînd-o, aura mitică a faptelor, nobilitatea lor de tipare. Căutînd să prindă și să ilustreze toate sursele spiritului european, Urzidil nu vrea să ignore nici Biblia nici Elada. Rareori a fost prinsă atmosfera barocă mai bine într-o povestire de dimensiuni reduse, ca în nuvela picarescă ce împrumută titlul său volumului de față — amorul și arta, exotismul și crima, iarmarocul și culorile tari ale lumii formează un tot întreg, în vie mișcare. Eroul, între meșteșug și artă, modest și primejduit, obiect pasiv al forțelor dinafară, îl are evident drept prototip pe Urzidil însuși constrîns să fugă dintr-o patrie vitregită de împrejurări, ca să ajungă într-o ambianță indiferentă sau ostilă, așa că Schiță cu elefant vrea să fie chiar o „schiță cu elefant" a autorului.

De altfel nuvela seamănă cu una dintre acele foi gravate în cupru și atît de frecvente în secolul al XVII-lea, despre care nu știi prea bine dacă trebuie să le clasifici drept științific-informative sau drept artistice. Este o trăsătură tipică pentru realismul obiectiv al lui Urzidil, capacitatea aceasta de a nara ușor romanțat, fără a clipi din ochi complice, astfel încît structura povestirii să se supună firului narativ al vieții reale, iar nu invers. Familiaritatea cu istoria, simțul stilistic despre care spuneam că ar fi trăsături tipice ale prozei austriece moderne le întîlnim așadar și la el, dar dincolo de folosirea culorii și a detaliului grăitor, Urzidil simte mult mai viu ca alții prezența omului de rînd în istorie, a celui care o suferă, o trăiește și o poartă cu el. Atunci cînd în Fluturele negru se hotărăște să aducă un emo-

Clubul cărții digitale 2024

ționant omagiu maestrului său recunoscut, Adalbert Stifter, o face cu aceeași sentimentală iubire pentru istorie, dar mai ales cu aceeași grijă pentru omul simplu. De astă dată nu pentru omul simplu din istorie, ci pentru cel din romanele și povestirile lui Stifter. Lucrare compozită, ea este alcătuită dintr-un adevărat mozaic de aluzii și citate chiar, referiri, nume, locuri, motive narative. În tehnica aceasta a colajului toate elementele se combină pestriț și vioi — dar pe lîngă portretistica obiectiv-romanțată la care se recurge, distingem dorința permanentă a scriitorului de a revaloriza cumva personajele lui Stifter, de a le restitui statutul de personaje vii, reale. Urzidil le recunoaște dreptul de a nu rămîne inanimate și dreptul la egalitate cu figurile istoriei mari.

Lumea din Fluturele negru *astfel reconstituită este însăși lumea esențială pentru Urzidil, descinsă din viziunea sa despre modelul idilic și întemeiată pe valorile morale pe care el vrea să le impună. Lumea aceasta, care seamănă de departe cu secolul al XIX-lea austro-ungar, are respirația lentă și ritmică a naturii, este plină de lucruri mici, firești și liniștite. Oamenii se află în inocentă consonanță cu existența lor însăși, cu natura care-i înconjoară, păstrează unii pentru particularitățile celorlalți, chiar atunci cînd se antipatizează sau se urăsc, suficient respect pentru a nu-i lipsi de ciudățenii, de întortocheri, de originalități caraghioase. Lumea aceasta respiră dulceața vieții așezate, a muncii liniștite și proteguite, a locului unde teama și silnicia nu-și pot croi cale. Așa în* Ultimul vizitator, *așa în* Întîmplări memorabile din Gibacht, *mici capodopere ale modestiei senine.*

Să nu uităm însă începuturile expresioniste ale lui Urzidil, ale căror ecouri răzbat și în lucrările de mai tîrziu, așa cum tonul austriac — izvor lent și glumeț — răsare de sub precizia mai seacă și mai eficientă a tonului americanizant (să ne gîndim la liniștea plăcută, dar lipsită de căldură a unui Updike de pildă) din nuvelele mai recente. Chiar și în prozele cele mai benigne ale lui Urzidil seninătatea pare să aibă drept ax central ascuns — straniul și misterul. Astfel la multe personaje ale sale ciudățenia și simplitatea coincid ; personajele feminine cele mai tipice îmbină o senzualitate naivă cu dificultăți psihologice nebănuite. Întîlniri și despărțiri au loc în ocazii sau moduri senzaționale. Abundă simbolurile inverse — porumbeii sînt purtători ai răului în Hrană pentru porumbei. *Nu știm dacă scrisoarea din* Avizul poștal *(povestire altminteri greoaie, naivă) este reală sau ireală. În* Anton a plecat, *unde se reia cunoscutul motiv de melancolic efect al distrugerii ambianței de joacă a unui copil printr-o mutație socială, este vorba firește de o alegorie : distrugerea lumii umane a oamenilor mărunți prin mentalitatea nivelatoare a marii industrii. Numai că cititorul este împins să-și pună întrebarea :* care *anume era acea „lume umană" ? Sordidul și umilul cimitir de păpuși, cu prelungirile sale spre grotesc, spre monstruos, spre demență ? Nu cumva dispare aici numai romanțiozitatea siropoasă a unei copilării frustrate ? Sau e vorba de o transfigurare a memoriei, care echilibrează sordidul și nostalgia ? Avem aici de-a face cu o fundamentală* incertitudine *a realității, pe care o vom regăsi în aproape toate lucrările lui Urzidil și care nuanțează în mod neobișnuit rea-*

lismul său. La el realitatea se constituie obiectiv, dar e motivată subiectiv, cu alte cuvinte substratul realităţii (atîta cît este şi aşa cum este) îl formează o selecţie riguroasă (prea riguroasă!) a valorilor. În acest fel realitatea din opera lui Urzidil ajunge o funcţie a dezideratului, iar autorul însuşi nu e convins de posibilitatea efectivă a produsului final. În piesa centrală a Tripticului praghez tensiunea aceasta dintre realitate şi posibilitate cristalizează în jurul figurii tînărului Karl Weissenstein „topologia psihică" (cum spunea cineva) a Pragăi literare, dar pe măsură ce oraşul devine tot mai real, Weissenstein îşi pierde certitudinea propriei realităţi. În Călătoriile lui Siegelmann problematica real-imaginar ajunge să covîrşească ţesătura epică firavă, redusă ea însăşi la o simplă ilustraţie. „Cine nu este nimic", ni se spune, „trebuie să vorbească. Şi fiindcă nu este nimic, trebuie să născocească." Pînă la un punct s-ar părea că relaţia convenţională dintre real şi imaginar exprimată în propoziţia de mai sus rămîne în picioare, dar sfîrşitul melodramatic, dur al povestirii ne arată brusc realul imitînd imaginarul, stînca dovedindu-se mai friabilă decît vălul viselor.

În lumina concepţiei morale generale a lui Urzidil un astfel de final poate părea mai curînd optimist. El ne sugerează că realitatea stilizată etic poate frînge realitatea bruscă şi o poate mula pe tiparele ei. O reflexie mai matură ne arată totuşi că această interpretare ar fi forţată, că ea nu ar fi în concordanţă cu blîndeţea şi ponderea scrisului său. Să ne mulţumim deci să semnalăm la realismul moral al lui Urzidil, ca o dimensiune

în plus, această chinuitoare şi suspicioasă punere sub semnul întrebării. Poate că ea nu vrea să fie altceva decît proba autorului că este conştient de vastitatea cîmpului şi de mulţimea răspunsurilor posibile. Poate că ea nu vrea decît să confirme, că, în pofida acestora, credinţa autorului în firesc şi modestie rămîne nezdruncinată.

VIRGIL NEMOIANU

HRANĂ PENTRU PORUMBEI

Cîteodată — în pauzele din timpul lucrului — mă așez pe una din băncile de piatră aflate pe scara principală a Bibliotecii Municipale din New York străjuită de doi lei din marmură puternici, dar cu priviri binevoitoare. E un loc prielnic, nu numai pentru a observa uriașa mișcare a șuvoiului de oameni și a lanțului de automobile de pe Fifth Avenue și 42 Street cu care se încrucișează, ci și pentru a lăsa privirile să rătăcească de sus în jos pe fațadele zgîrie-norilor. Aceste fațade par niște desene geometrice monoton dispuse, îndărătul cărora se desfășoară o activitate de birou nu mai puțin monotonă. Cine le privește însă mai atent, descoperă în cornișe, la ferestre și lucarne nenumărați porumbei, care stau acolo în fața cuiburilor sau pășesc mărunțel pe îngustele caneluri ale zidurilor, pradă, pare-se, unei nerăbdătoare așteptări. Sînt descendenții cu picioare scurte ai porumbeilor de stîncă europeni, așadar, imigranți nedoriți, care s-au așezat printre crăpăturile caselor metropolei, stăruind cu încăpățînare, din generație în generație, să rămînă în cuiburile acelea. Și în fața băncilor de piatră, pe odihnele scării exterioare, stau totdeauna adunați cîțiva, iar atitudinea lor dovedește și ea o aștep-

tare neliniştită, aproape nervoasă. Largile lespezi de piatră, pe care se mişcă cu rîvnă dezordonată şi lipsită de sens, nu le pot oferi oricum nici cea mai neînsemnată hrană. De altfel nici nu sînt porumbei albi, ca în piaţa San Marco; sînt păsări ruginii, cenuşii ca oţelul, vîrstate în nuanţe deschise, cu picioare galben-roşietice, cu guşile destul de umflate şi uneori cu penajul metalic irizat al gîtlejelor de a căror demonică lucire s-au impregnat pînă şi poeziile admirabilei new yorkeze Marianne Moore [1].

La un moment dat însă, ca la un tainic semnal, doar lor cunoscut, se ridică în acelaşi timp nu numai toţi porumbeii adunaţi pe scară, ci şi toţi cei din ieşindurile zgîrie-norilor, sau cei din lucarnele ferestrelor unor case mai mici şi mai îndepărtate; din ascunzişurile şi observatoarele lor înalte de treizeci-patruzeci de etaje, mult deasupra Manhattanului, fîşîie în brigăzi zgomotoase, unindu-se într-un stol uriaş, pentru a se năpusti pînă la urmă cu bubuitul unui nor încărcat de furtună pe un anumit loc al platformei de piatră, lăsîndu-se jos într-o forfotă spumegîndă, haos nemărginit de trupuri de porumbei, îmbulzindu-se sălbatic şi lacom unul peste altul, îmbrîncindu-se cu brutalitate, uguind mînios, certîndu-se furios unul pe celălalt, ba chiar atacîndu-se fără rost cu ciocurile şi cu aripile. În mijlocul acestei dezordini spumegînde de gri-albăstrui şi roşu-metalic sta ca un stîlp o femeie, a cărei sosire cei aşezaţi pe bănci au observat-o de-abia într-un

[1] Marianne Moore-Craig (n. 1887), poetă americană, editoare a unei reviste de avangardă.

tîrziu, dar pe care ascuţitul şi sigurul instinct al porumbeilor, sau cum s-o fi numind el — văzul, mirosul, pipăitul — trebuie să le-o fi vestit de la mare depărtare, sau, în orice caz, printr-o înţelegere secretă produsă pe loc între cercetaşii armatei de porumbei, puşi special să spioneze orice mişcare.

Femeia e bătrînă, uscată, urîtă şi, cu toată căldura înăbuşitoare a verii, îmbrăcată ca de iarnă cu două jachete de lînă în diferite culori, una peste alta, şi cu două şaluri groase în jurul gîtului. Se pare că anotimpurile n-au nici o influenţă asupra ei, deoarece treaba, sarcina, misiunea şi le îndeplineşte mereu în acelaşi fel, iarnă-vară, aşadar şi în aceeaşi uniformă. De îmbrăcămintea ei mai ţine şi o pălărie, care desigur n-a fost nicicînd cumpărată la un magazin sau creată de o modistă ci, mai curînd, se transformă o dată cu anotimpurile, împodobindu-se pe rînd cu flori, fructe, spini, frunze veştede, pene multicolore, beteală de pom de Crăciun. Femeia tîrîse acolo doi saci mari, grei, îndesaţi, din care începu să împrăştie cu ambele mîini fărîmituri de pîine, bucăţele de covrigi, de chifle, porumb şi alte soiuri neidentificabile de hrană, pe care puhoiul spumos al porumbeilor o înhăţa cu o lăcomie convulsivă, smulgîndu-şi-o unul altuia şi înghiţind-o în grabă, deşi n-ar fi fost necesar să poarte lupte eroice sau duşmănoase pentru acea masă de alimente ce le era oricum necontenit aruncată. Mulţi lăsau bucata de pîine ce le cădea în faţă fără s-o atingă, numai pentru a se năpusti asupra vecinului, care ţinea o bucată identică de pîine, smulgîndu-i-o cu ciocul,

ca şi cum ar fi avut nevoie de aceste lupte pentru a-şi face poftă de mîncare.

Observasem de mai multe ori asemenea scene, care probabil că se petreceau la fel şi-n alte oraşe. De data asta am crezut de cuviinţă că trebuie să vorbesc cu femeia aceea, nu pentru a-i pune din curiozitate întrebări, ci numai fiindcă socoteam demnă de laudă purtarea ei umană faţă de păsări.

— Vă plac porumbeii, spusei, şi aveţi inimă bună.

Femeia mă privi uimită.

— Mie-mi plac porumbeii ? Îi urăsc, iar inimă bună n-am de loc.

— Dacă urîţi porumbeii, şi nici inimă bună n-aveţi, atunci de ce le daţi de mîncare ?

La această întrebare, femeia nu reacţionă, ci spuse doar :

— Sînt păsări rele, duşmănoase, care tulbură liniştea. Le găseşti totdeauna acolo, unde n-au ce căuta. Fiecare în parte e rău, lacom, duşmănos, ca şi întregul stol de altfel. Totul e rău la porumbei, pînă şi zborul. Ea întrebuinţă cuvîntul „wicked", nu prea uşor de tradus, un amalgam de „rău, scelerat, ordinar şi viclean".

— Totuşi, căraţi zilnic sacii ăştia grei cu mîncare, pe care desigur că aţi strîns-o cu trudă, pentru că nu pot fi rămăşiţe din gospodăria dumneavoastră.

— Cu trudă ? Desigur. De unde să am eu resturi de mîncare ? Mă duc zilnic, după masa de prînz şi de seară, din local în local şi o strîng. Ore întregi. Muncă grea, care mă oboseşte

rău. O fac de bunăvoie. De altfel sînt chiar luată-n rîs.

— Şi, totuşi, urîţi porumbeii ?

— Da. Îi urăsc, replică femeia cu fermitate absolută.

Îşi ridică sacii între timp goliţi, plecînd din mijlocul valurilor de porumbei, care se dădeau la o parte din faţa paşilor ei.

Odată, pe cînd îi priveam din nou activitatea, pe bancă lîngă mine şedea un om mai în vîrstă, vădit unul dintre acei oameni sărmani, cărora biblioteca publică le oferea un soi de adăpost, citind cîteodată acolo, la căldură sau la umbră, vreun ziar ferfeniţit sau vreo carte oarecare, alteori, privind doar în gol sau aţipind, fără ca vreun bibliotecar sau om de serviciu să-i tulbure. Ei înşişi nu stinghereau pe nimeni. Oameni mărginiţi pot susţine că biblioteca e numai loc de studiu. Dar există feluri foarte diferite de a studia. Din cînd în cînd, pe vreme bună, aceşti vizitatori stau şi dînşii pe cîte o bancă de piatră, ocrotiţi de binevoitorii lei. Un asemenea vizitator era şi omul de lîngă mine, care, aşa cum făceam şi eu, urmărea cu atenţie mişcările bătrînei ce da de mîncare porumbeilor, precum şi mişcarea neîntreruptă a valurilor de păsări.

— Curios, spusei bărbatului pe care-l văzusem deseori şi căruia şi eu probabil că îi atrăsesem atenţia, femeia asta susţine că urăşte porumbeii.

— E-adevărat, răspunse străinul. Şi nu-i de loc de mirare.

Mă uitai la el, dînd din cap plin de uimire.

— Ei, aş putea să vă explic de ce, spuse. Ar dura însă prea mult şi tocmai acum n-am timp.

Clubul cărţii digitale 2024

Nu mi se părea a fi dintre acei oameni veșnic grăbiți din Megalopolis[1], a căror boală endemică e lipsa de timp, dintre acei care se-nghesuie din zori pînă tîrziu pe scările, galeriile și cazematele metroului și a căror viață hărțuită trece într-un neîncetat du-te-vino. Rămase apoi contemplativ, lîngă mine, așteptînd pînă ce femeia, gata cu împărțirea hranei, se pregăti de plecare. Atunci se ridică și el, părînd c-o urmărește, dar nu ca unul care ar fi vrut s-o ajungă, ci ca unul care vrea să rămînă la o distanță oarecare, o distanță de care femeia avea cunoștință și cu care era de acord.

Avînd treabă și a doua zi la bibliotecă și zărindu-l mai tîrziu, pe la amiază, pe acel om, șezînd pe una dintre bănci, curiozitatea mea deveni atît de vie, încît hotărîi să aduc iar vorba despre ciudatul personaj.

— Vreți să vă povestesc despre femeie și porumbei ? începu dînsul, încă mai înainte de a-i fi pus o întrebare. De ce anume ?

— Mă interesează oamenii.

— Și-ați dori să știți de ce urăște Laura porumbeii. Laura o cheamă... Și e o poveste foarte tristă.

— Povești vesele nu prea sînt multe, din nefericire, spusei.

— Probabil că n-ar trebui să povestesc. Dar tac mult. Toată ziua tac. Noaptea dorm puțin. Pe vremuri mai fredonam din cînd în cînd. Mi-a trecut. Cele cîteva melodii din copilărie nu-mi mai ajută. Tac, așadar. Cîteodată simt o nevoie

[1] Cetatea cea mare (gr.). Aici se referă la New York.

chinuitoare de a vorbi. Dar, de obicei, atunci nu-i nimeni să m-asculte.

— Te ascult eu, îl asigurai, încurajîndu-l. Povestește-mi.

— Laura, prin urmare... începu el, oprindu-se însă îndată, ca și cum ar fi trebuit să mai chibzuiască din nou, temeinic, totul. Laura a fost pe vremuri o persoană drăguță. Era o fată, cum se ivește mereu cîte una, pe care nu le prea întrebi nici de părinți și nici de familie. N-avea părinți. Se spune că asta nu-i bine. Dar acolo, în East-Side[1], e cîteodată chiar mult mai prost cu părinți, decît fără. În orice caz, era destul de drăguță ca să alerge după dînsa băieții și bărbații. Ceea ce nu e mare lucru cînd ești tînără. Oricum, s-a găsit unul, care a luat-o totuși de nevastă. Spun „totuși", pentru că chiar și după căsătorie, fugeau după ea bărbații. Ceva nemaipomenit nu e asta. Totdeauna însă depinde numai de femeie. De aceea soțul obișnuia să spună : „Asta urmărești tu și le ticluiești așa ca bărbații să alerge după tine". „Așa ? se mira Laura, eu vreau asta ?" Omul, care o iubea, o bătea atunci de fiecare dată. Ceea ce era în acea vreme în cea mai deplină ordine și probabil că ar fi fost și pînă în ziua de azi. El era zețar de meserie, ocupație care te face să tot gîndești și te pune să cauți cuvinte care se desfac și pe care tu trebuie să le combini din nou. Îl furnica printre degete și cîteodată avea chef să le strîngă pumn. Ei, și,

[1] Cartierul de est al New Yorkului (Manhattan), unde locuiesc oameni foarte săraci.

Într-o bună zi Laura a născut un copil. Bărbatul s-a bucurat. În timpul sarcinii a fost liniște în casă. Curtezanii se împrăștiaseră.

Copilul, un băiat, a sosit așadar. Dar, Dumnezeule, cum arăta, chiar din prima zi! Avea părul roșu, ochii de un albastru-spălăcit, un nas cîrn și buză de iepure. Bărbatul avea părul negru, ochii de culoare închisă, un nas acvilin și o gură obișnuită. Era originar din sudul Texasului. Iar Laura avea părul șaten-închis, ochii negri, pielea de culoare închisă, mată, și o față obișnuită. Astăzi nu se mai vede acest lucru. Atunci însă era *all right* [1]. Păr roșu, ochi albaștri-spălăciți, exact același nas cît un bumb și exact aceeași buză de iepure ca și copilul avea un anume Crockeby, care fusese în război, în aceeași companie cu bărbatul Laurei și venise o dată în vizită la New York. Soțul, zețarul vreau să zic, cunoștea doar prea bine părul, ochii, nasul și buza de iepure ale lui Crockeby. Îl știa și pe dinăuntru și pe dinafară, pentru că-i salvase acestui Crockeby viața pe front. În nordul Franței. Îl scosese dintr-o pîlnie de obuz, tîrîndu-l pînă la postul de prim-ajutor, în timpul unui tir puternic. Fusese fapta lui cea mai bună și, dacă se gîndea bine, singura faptă pentru care i se părea după aceea că mai merita să trăiască. Crockeby fusese la început greu bolnav, dar se înzdrăvenise. Se înzdrăvenise foarte bine.

Și, după ce bărbatul recunoscu la copil semnalmentele neîndoielnice ale lui Crockeby, nu făcu gălăgie. Nu. N-avu nici măcar chef să-și

[1] Foarte bine (engl.).

bată femeia, pentru că n-avea chef s-o mai atingă. Învăță să tacă. Era doar vorba aici de mai mult decît despre femeie. Poate, gîndea el, adevărații prieteni să fie aceia pentru care n-ai făcut niciodată nimic. Dar cum să-i găsești? Își părăsi locul de muncă și plecă într-o bună zi spre Nebraska, orașul de baștină al lui Crockeby, dar nu-l găsi. Îl căută dintr-un loc într-altul, de la o adresă la alta. Degeaba. Crockeby dispăruse. Unii spuneau că a murit. Bărbatul renunță să-l mai caute, trăia pe ici, pe colo, cîteodată se mai întorcea la New York, dar nu la Laura. Aici sînt distanțe uriașe și între ele milioane de trecători înguste, cîteodată poți locui ani de-a rîndul în același bloc cu cineva, fără să-l întîlnești. Dacă însă unul trăiește undeva în Brooklyn, iar altul în Bronx, e ca și cum ar trăi unul în Honolulu, iar celălalt în Alaska. Firește, se poate întîmpla, ca și dintr-aceștia să se-ntîlnească, iar dacă-i necesar, atunci e sigur că se vor întîlni, chiar dacă numai după ani și ani.

— Și ce a devenit Laura între timp?

— Laura? S-a descurcat. Poate-i mai trimitea blestematul de Crockeby, sau un altul vreo cîțiva dolari, din cînd în cînd. Întotdeauna se mai găsește cîte un Crockeby. În orice caz, bărbatul ei nu se sinchisea de dînsa și nici ea nu se interesa de el. Oricum, atît de cinstită mai era ea. Poate c-a și întrebat de el, omul însă n-a aflat-o niciodată. Hotărîse că asta n-ar fi schimbat cu nimic situația. Dar nici n-a ajuns să-și pună hotărîrea în aplicare.

— Și copilul?

— Copilul făcea ce fac toţi copiii. Creştea. Un an, doi, trei şi mai mult. Probabil că şi zîmbea cîteodată. Nu-i sigur însă. Chiar şi viitorii asasini pot zîmbi. Iar viitorii Crockeby zîmbesc şi ei. Oricum, bărbatul se necăjea la gîndul că băiatul ar putea zîmbi. Uneori i se părea că bănuiala ar fi nedreaptă. Se mai întîmplă doar ca o femeie însărcinată să privească pe cineva, iar copilul să semene leit cu cel privit. Asemenea lucruri există. Poate Crockeby avea o căutătură vrăjită şi astfel se explică asemănarea băiatului cu el. Dar pînă şi buza de iepure ? Laura nici nu recunoscuse, însă nici nu negase. Bărbatul venea cîteodată întîmplător prin cartierul în care locuia acum femeia. De fapt, nici nu era chiar atît de întîmplător. Trebuia să şi-o mărturisească. Îl atrăgea ceva acolo. O dată zări şi băiatul. Îl recunoştea de la o poştă, cu chica lui roşie, cu nasul cît bumbul, cu pielea lui roşcată plină de pistrui şi cu buza de iepure. Dar şi prin întreaga sa purtare îl recunoştea. Căci tocmai se pregătea să cotonogească un băiat cu mult mai mic decît el. Îl bătea cu pumnii, exact cum obişnuia Crockeby cîndva să boxeze, fără scrupul, încît aproape putea să-l omoare pe adversar, chiar dacă nu era decît un box amical pentru a face mişcare după cîteva rachiuri înghiţite vinerea. Bărbatul strigă atunci la băiat, dîndu-i şi un picior zdravăn, încît băiatul fugi urlînd. A fost singura întîlnire. Mai tîrziu nu l-a mai văzut. Băiatul mergea probabil şi la şcoală. Pe-atunci s-a întîmplat nenorocirea.

Interlocutorul meu tăcu, căci zgomotul unui grup de avioane turboreactoare, care tocmai zbura deasupra acestei părţi din Manhattan, făcea ca nici măcar el să nu-şi mai poată auzi vocea. Cîteva clipe am avut răgazul să meditez cum în mijlocul acestui oraş cu cei mai moderni zgîrie-nori din sticlă trăieşte ceea ce e vechi, poate nu în aceeaşi măsură şi atît de plin de artă ca în altă parte, dar în orice caz aceleaşi vechi şi eterne drame. Omul scoase un carnet uzat, în care erau lipite tăieturi din ziare.

— Mai am aici, spuse, după ce zgomotul se mai linişti puţin, cîte ceva din ceea ce s-a scris atunci despre asta. Dar ştiu totul pe de rost. Nu trebuie să-mi reîmprospătez memoria. Eu sînt doar memorie. Nu prea-i avantajos probabil, căci îţi aminteşti mai curînd răul decît binele, mai curînd lucruri false, decît pe cele adevărate.

— De ce păstrezi atunci tăieturile din ziare ?

— Mă-ntreb şi eu ! Ei, şi-acum nenorocirea. Şi aşa ajungem în sfîrşit şi la porumbei. Ea locuia atunci la etajul cinci într-un bloc îngust, din Brooklyn. Era una dintr-acele case care nu sînt nici din lemn, nici din piatră, nici din cărămidă, nici măcar din ciment ; cine ştie din ce-or fi fost. La fiecare etaj o bucătărioară şi ceea ce se numeşte o odaie de locuit. Peste locuinţa Laurei era acoperişul de tablă. O lucarnă cu geam, care era în acelaşi timp singura fereastră a bucătăriei, dădea pe acoperiş. Dacă te urcai pe un scaun sau pe o scăriţă, puteai să te caţeri prin lucarnă pe acoperişul de tablă. Acoperişul era subţire şi drăcesc, căci vara iradia mai tare căldura, în schimb iarna nu oprea frigul. Dar nu oricine îşi poate alege acoperişul.

La patru ani, copilul trebuia să fie bine supravegheat să nu se cațere pe acoperiș, care n-avea nici o balustradă. Însă supravegherea folosea din an în an mai puțin, căci el tot se cățăra, iar din primul an de școală făcuse chiar un sport din aceste plimbări pe acoperiș. Ridicase acoperișul la rangul de domeniu al său și se grozăvea în fața colegilor cu minunățiile care se petreceau acolo. Pentru a controla accesul la acoperiș, Laura dormea în bucătărie, lăsînd noaptea fereastra deschisă ca să intre cît de cît aer. Dar dormea puțin nopțile. Ceva o tot chinuia și o hărțuia. Din cînd în cînd mai avea pe cîte cineva sus. Cred c-o făcea numai pentru a-și putea permite cîte un whisky. Dacă-l avea, nu-i mai trebuia nimic. De dormit, dormea ziua.

În timpul zilei erau însă porumbeii. Un întreg stol, douăzeci sau treizeci care se stabiliseră pe acoperiș. Dădeau din aripi, pocneau, fîșîiau, umblau pe tablă cu pași mărunți în grupuri, ici și colo, se urmăreau, se atacau reciproc, uguiau și se ciorovăiau. Noaptea se cincheau prin alte părți, dar la primele raze ale soarelui de dimineață se și înființau din nou. Tabla multiplica zgomotul pașilor lor mărunți, bubuia de parcă-ar fi fost soldați în marș. Băiatul se amuza, dar pentru mamă era ca o adevărată ciumă. Murdăreau fereastra în așa hal, încît ziua nu mai pătrundea în bucătărie nici un pic de lumină. Cînd era deschisă, bombardau reșoul cu găinațul lor. Era imposibil să usuci rufele pe acoperiș, deoarece porumbeii le murdăreau într-o clipă. Erau ca una din plăgile Egiptului.

Cine știe de ce își aleseseră tocmai acest acoperiș. Explicația prezenței lor aici se afla poate în cer, în văzduh, în strălucirea tablei, poate într-un anumit miros sau poate chiar într-o misiune secretă. Nu erau ai nimănui. Erau pirați. Soția unui luminărar, căreia Laura i se plînsese, i-a spus că porumbeii sînt de la Dumnezeu. Foarte bine ! Dar oamenii sînt și ei cel puțin tot pe atîta ai lui. Sau poate totuși mai puțin. Totuna. Laura a căutat mereu să-i alunge cu tot felul de huruitori și cu sperietori de păsări, dar zadarnic. Chiar dacă se ridicau puțin, veneau de îndată înapoi. Și erau din ce în ce mai mulți. Pe deasupra, băiatul era aliatul lor, zvîrlind huruitorile și sperietorile și oferindu-le pîinea ce o găsea în casă, iar cînd Laura nu observa le mai dădea și orez, mazăre și tot ce le-ar fi putut servi ca hrană. Laura îi ura așadar, pentru că n-o lăsau să doarmă, îi dezechilibrau bugetul și-i înstrăinau băiatul. Se hotărî într-o bună zi să scape de ei. Pentru asta cunoștea doar un singur remediu. Și-și procură otravă de șobolani.

Ce e bun pentru șobolani, se gîndi ea, o fi nimerit și pentru porumbei. Între șobolani și porumbei deosebirea nu e decît aparentă, se gîndea ea. M-am interesat ce fel de otravă de șobolani există, dar mi s-a răspuns că sînt foarte multe soiuri. Pe scurt, Laura și-a procurat un praf albicios și o pungă mare cu porumb prăjit — floricele — cum li se spune, pe care le-a amestecat cu grijă cu praful cumpărat. El adera bine la floricelele dulci, lipicioase. Totul era pregătit deci și lucarna deschisă. Grozav le mai plac floricele porumbeilor.

Dar cum se întîmplă de obicei: nimic în lumea asta nu merge ușor și după cum a fost plănuit, sau se petrece după cu totul alte planuri decît ale noastre. Laura crezuse că băiatul ei e la școală și într-adevăr plecase, însă dintr-un motiv oarecare se întorsese fără ca ea să observe, ocupată cum era cu pregătirea amestecului otrăvitor. Și tocmai cînd dădea să urce prin lucarnă, bătu cineva la ușă. Bătea atît de hotărît încît Laura, care și așa nu prea avea conștiința curată din pricina celor puse la cale, se sperie, coborî de pe scară, așeză punga cu floricele otrăvite pe masa din bucătărie și se duse la ușă să vadă cine bătea. Era negustorul ambulant de perii, care vine întotdeauna atunci cînd n-ai cîtuși de puțină nevoie de el. În împrejurări obișnuite ar fi putut să nu-i dea drumul, dar de data asta nu mergea cu una cu două, pentru că-i datora bani. Dacă, să spunem, i-ar fi datorat banii pentru o perie cumpărată, încă putea să-l expedieze scurt, dar el îi împrumutase înainte cu o săptămînă bani gheață, din pură prietenie, caracteristică acestor negustori. Faceți o mutră de parcă ați găsi ciudat lucrul acesta, dar acolo, în Brooklyn sau în Bowery, se-ntîmplă multe de care restul lumii habar n-are.

Bătrînul făcu aci o pauză, de parcă ar fi vrut să dea o deosebită greutate acestei fraze.

— Așadar, Laura, urmă el apoi, începu să trateze cu negustorul de perii. Dar în timpul parlamentărilor, băiatul s-a strecurat în bucătărie. Cam ce-a făcut acolo își poate oricine imagina. Primul lucru ce i-a sărit în ochi a fost punga cu floricele cu strălucitoarea-i inscripție în roșu și albastru „Totdeauna proaspete, deliciul tuturor". Atîta mai

știa el să citească, și chiar dacă n-ar fi putut, ar fi știut din experiență ce conținea o asemenea pungă. A apucat-o și voia tocmai să vîre mîna înăuntru, cînd Laura, care auzise de dincolo unele mișcări suspecte, s-a năpustit pentru a-i smulge periculoasa pradă. Nu era însă ușor, pentru că băiatul a ajuns dintr-o săritură sus pe scară, cățărîndu-se ca o pisică prin ferăstruică, pe acoperiș. Ținea strîns în mînă punga cu floricele. Înspăimîntată, Laura a sărit după el, s-a aruncat pe acoperiș și a urlat: „Adă punga-ncoace", dar roșcovanul cu buza de iepure nu era obișnuit să asculte. A țopăit cu punga în mînă pe acoperiș, ba ici, ba colo, printre porumbeii fîlfîitori, cu maică-sa după el. Urmărirea continua dintr-un colț într-altul. Femeia nu voia să se oprească, moartă de spaimă la gîndul ca, la cea mai mică întrerupere, băiatul să nu înceapă să mănînce din porumbul otrăvit. Goana continua pe acoperișul de tablă, care n-avea nici grilaj, nici rampă și a cărui margine dădea direct în golul celor cinci etaje. Și tocmai de-a lungul marginii îi făcea o deosebită plăcere băiatului să alerge, tot timpul ceva mai iute decît mama, care țipa în urmă-i. Îi făcea o plăcere nebună acest joc de-a prinselea, pe care voia să-l prelungească cît se putea, tot hăulind și agitînd punga, cu acea energie neobosită, proprie copiilor. Era un dans, un du-te-vino, ici și colo, între băiat și mamă, desfășurîndu-se ca un balet, care ar fi fost întîmpinat cu hohote de rîs, dacă ar fi avut spectatori. Sigur că plăcerea băiatului de a o sili pe maică-sa să țopăie în urma lui, bătîndu-și joc de ea prin salturile neașteptate și rapide înainte și înapoi, era răutăcioasă.

Clubul cărți digitale 2024

De-a lungul unei margini a acoperişului se afla o ţeavă ruginită. Nu era însă fixată nicăieri, nici branşată. Nu servea aşadar nici drept conductă pentru gaz, nici pentru apă. Nimeni nu ştia care-i era menirea. Stătea acolo şi-şi aştepta întrebuinţarea. Poate că minereul fusese cîndva scos din mină, topit, făcut ţeavă şi vîndut de ocazie în Brooklyn, numai pentru a nimeri pe acel acoperiş unde stătea şi aştepta să se poticnească cineva de el. Şi tocmai asta i s-a întîmplat băiatului, care dintr-un salt a alunecat peste ţeavă. Floricelele i-au zburat din mînă într-un larg cerc în mijlocul acoperişului, unde punga a crăpat, iar conţinutul i s-a revărsat răpăind peste întregul acoperiş, pe care se plimbau lacomii, mîncăcioşii, nesăţioşii porumbei şi aceştia au început să înghită, grăbit şi luptîndu-se între ei, porumbul dulce. Dintr-o privire Laura şi-a dat seama de situaţie şi a răsuflat uşurată. Cînd însă a aruncat încă o privire ca să-şi vadă băiatul, nu l-a mai găsit. Zăcea cu cinci etaje mai jos, pe caldarîm. L-au înmormîntat două zile mai tîrziu.

Şi porumbeii au fost îngropaţi. Întreg stolul pierise. Era linişte pe acoperiş. Era linişte în locuinţă. Geamul lucarnei era curat acum. Prin el puteai vedea cerul senin, soarele, luna şi stelele. Anii treceau peste lucarnă. Dar Laura nu-i mai număra. Îmbătrînea, a îmbătrînit, ca noi toţi. Scumpe domn, greşeli pentru care nu plăteşti cu întreaga viaţă sînt fără valoare. Laura a ajuns aşa cum o vedeţi acum, cu pălăria-i caraghioasă, cu cele două rînduri de jachete şi cele două şaluri în jurul gîtului, cu cei doi saci plini de fărîmituri, bucăţele de pîine, coji, pe care le culege din ospătărie-n ospătărie. Ispăşire ! Vedeţi cum se năpustesc porumbeii de pe cornişe şi de pe coamele acoperişului, bubuind ca Niagara şi lăsîndu-se-n jos. Asta-i Laura. Să nu mă-ntrebaţi însă de unde ştiu povestea. O ştiu, şi-atît !

Femeia îşi afundă braţele-i subţiri şi palide în ambii saci, împrăştiind departe fărîmiturile. Felul în care ridica şi apoi arunca braţele arăta a exorcism. Buzele i se mişcau, bolborosind formule magice. Se ridica pe întinsa platformă din faţa scării, parcă din alte timpuri, dintr-o altă lume. Ştiam însă sigur că asemenea femei vor exista totdeauna. În orice vremuri cîte una trebuie să-şi îndure destinul. Oamenii din jur o priveau ca în fiecare zi, ca pe o babă bizară, ale cărei ciudăţenii te pun pe gînduri, a cărei pălărie grotescă te provoacă la glume, deşi ea însăşi nu constituie decît o parte a ispăşirii.

O SCRISOARE VECHE

Într-o seară de august — să fi fost prin 1955 — eram cu nişte prieteni în cabinetul de lucru din Vermont al ziaristei Dorothy Thompson. Era un şopron vast, transformat în bibliotecă, „*barn*[1]-ul" vechii ferme, locul unde scria odinioară fostul soţ al gazdei, Sinclair Lewis. Din cercul nostru mai făcea parte în acel an şi un student, care în timpul verii muncea la ferma Thompson. Era originar din Pennsylvania, băiat de familie bună care audia cursurile de drept la Harvard. Prin ferestrele largi se mai distingea peisajul de-afară, cu toate că povîrnişurile munţilor începuseră să se coloreze în liliachiul catifelat care acolo vesteşte noaptea, iar greierii din copaci îşi şi începuseră primele concerte uriaşe.

— Aşadar vrei să devii avocat? îl întrebă Dorothy pe student.

— Nu chiar avocat, mai curînd judecător.

Dorothy chibzui puţin, luă o înghiţitură de scotch cu sifon din paharul ei înalt şi spuse apoi:

— Aşadar judecător. Să-ţi istorisesc atunci ceva. E povestea unui prieten. Să-i dăm alt nume. Să-i spunem O'Shea. Era judecător şi ne-a povestit

[1] Hambar (engl.).

mie şi Roşcovanului această întîmplare din viaţa lui. A, da, dar nu ştii cine era „Roşcovanul". Sinclair Lewis era numit aşa. Numai că povestea mi s-a întipărit atît de adînc în minte şi am povestit-o de atîtea ori, de parcă eu însămi aş fi trăit-o, şi aş fi fost pe rînd fiecare dintre personajele în cauză.

Fiecare dintre noi s-a aşezat mai bine, aşteptînd cu încordare. Dorothy era o povestitoare minunată. Deseori, relatîndu-i cîte ceva din viaţa mea, după luni de zile putea să vorbească despre asta şi să repovestească totul. Dar cu cîtă perfecţiune o făcea, cu cît mai pătrunzător şi mai convingător decît în povestea mea iniţială! De data aceasta voi încerca *eu* să repovestesc relatarea *ei*.

— Locul întîmplării, a început ea adresîndu-se în special studentului-muncitor, e un orăşel universitar american, hai să-i spunem Johnstown. Era o noapte de iarnă. În acea regiune muntoasă, zăpada nu cade sub formă de fulgi, ci în pînze dese. Judecătorul O'Shea se afla acolo ca oaspete doar pentru trei zile. În mod obişnuit trăia şi îşi exercita profesiunea într-un oraş mare din Vestul mijlociu. Tocmai se-ntorsese la hotel după ce ţinuse, la invitaţia clubului juriştilor Universităţii, conferinţa: „Nu pedeapsă, ci ispăşire". Judecătorul O'Shea avea pe-atunci peste şaizeci de ani şi era puţin obosit de conferinţă, de discuţii, de cină, de toasturi, de replicile date. Tocmai se pregătea să se ducă la culcare, cînd cineva bătu la uşă. Era chelnerul.

„Jos în hol, spuse el, e o femeie care doreşte să vă vorbească, Sir. Aşteaptă de două ore."

„Da. Am observat-o pe cînd treceam pe-acolo. De ce nu m-a oprit atunci ?"

„A întrebat mai întîi dacă sînteţi judecătorul O'Shea. Dar între timp dumneavoastră aţi urcat în lift."

„Şi de ce tocmai acum, la ora asta ? O cunoaşteţi ?"

„Nu, Sir. Lucrez de-abia de două săptămîni aici. E o femeie de la ţară, aş spune. O femeie mai în vîrstă. Spune că ar fi urgent. Foarte urgent."

„Ceea ce e urgent pentru unul, poate părea mai puţin urgent altuia. De altfel cînd ceva e urgent, aşadar important, trebuie să chibzuim adînc", spuse judecătorul, ca şi cum ar fi ţinut o prelegere.

„S-o expediez atunci ?"

„Dimpotrivă, vreau s-o văd."

Judecătorul O'Shea îşi puse o jachetă de casă colorată, îşi aprinse o ţigară, fiind hotărît în orice caz să-şi facă o atmosferă cît mai plăcută. Cîteva minute mai tîrziu, după ce bătu încetişor la uşă, femeia intră. Avea părul alb şi o faţă frumoasă, deşi zbîrcită. Purta o rochie închisă pînă la gît, ca în fotografiile anilor nouăzeci. Într-o mînă ţinea o geantă încăpătoare din piele neagră, în cealaltă un plic.

Îmi închipui, spuse Dorothy, oarecum ca o comentatoare, că arăta ca mama lui Rembrandt, sau ca acea bătrînă pe care a pictat-o tăindu-şi unghiile. Ceva obişnuit şi totuşi emanînd o stranie emoţie. Tabloul se află la New York la Metropolitan Museum. Aşadar, femeia a salutat puţin timorată şi plină de respect, cum saluţi un judecător bătrîn, pe care-l deranjezi la o oră atît de nepotrivită.

„Cam tîrziu, observă O'Shea — o spuse însă cu multă blîndeţe — trebuie să fie deci o chestiune foarte arzătoare, dacă n-aţi putut aştepta pînă mîine. Şi, de altfel, cum aş putea interveni în vreun fel oarecare încă în astă-seară, în orice fel de problemă ?"

„Numele meu este Amelia Griffith", spuse femeia în loc de răspuns.

„How do you do, Mrs. Grifft [1], replică judecătorul. Nu-mi amintesc să fi auzit de dumneavoastră."

„Desigur că nu", confirmă femeia.

„Nu-i nimic. Cu ce vă pot fi de folos ?"

„Vă rog doar să citiţi această scrisoare", spuse vizitatoarea.

„Dacă-i vorba de un proces... nu sînt avocat."

„Ştiu preastimate domn. Vă rog să citiţi scrisoarea."

Scrisoarea era adresată doamnei Griffith şi după ştampila poştei fusese expediată în urmă cu cincisprezece ani. Mr. O'Shea despături hîrtia. După primele rînduri, faţa lui trebuie să fi exprimat multă consternare, acea scrisoare veche fiind scrisă de fiul său Patrick, iar eu aş vrea să-ncerc să-i redau conţinutul, prin chiar cuvintele sale : *„Dear Mrs. Griffith* [2], niciodată în viaţa mea n-am să uit ce aţi făcut pentru mine. Îngăduiţi-mi să-mi exprim o rugăminte fierbinte : Dacă vreodată veţi avea nevoie de un ajutor, vi-l voi acorda atît eu, cît şi ai mei, în orice împrejurare şi fără rezerve. Aşa precum implor azi cerul să vă hărăzească toate

[1] Bună ziua, doamnă Griffith (engl.).
[2] Dragă doamnă Griffith (engl.).

fericirile, tot atît de arzător doresc să vă pot fi cîndva de folos."

Judecătorul O'Shea se sili să-şi recapete cumpătul, spunînd apoi: „Asta-i întreg felul de a fi plin de temperament al lui Patrick".

„Era încă foarte tînăr pe atunci", spuse femeia. „Îi merge bine ?" mai întrebă, apoi.

„Mulţumesc, admirabil, spuse judecătorul O'Shea, e însurat şi are doi copii. Avea pe-atunci douăzeci şi doi de ani, vîrsta vorbelor mari. Dar făgăduiala-i făgăduială. Sînt, bineînţeles, gata să respect cuvîntul fiului meu. Dar ce ispravă a făcut ? Şi de cît aveţi nevoie ?"

Bătrîna păru jignită. „Am din ce trăi, spuse ea, şi chiar ceva mai mult."

„Atunci nu de bani e vorba. Avocat nu sînt, cum am mai spus. Dar cunosc mulţi. Oricum, n-aţi vrea să-mi explicaţi în ce împrejurări v-a scris Patrick această scrisoare, acum cincisprezece ani, pe cînd studia aici ? Era ultimul lui an de studii, dacă nu mă-nşel."

„Nu vă-nşelaţi, spuse femeia. Nu v-aş fi supărat niciodată cu această chestiune. Dar împrejurări excepţionale mă silesc s-o fac."

Judecătorul O'Shea se frămînta în fotoliu. Simţea că e foarte departe de tihna pe care o rîvnise la început. „Poate, gîndi el, e vorba de o veche poveste de dragoste, poate chiar de un copil nelegitim. Copilul însă ar trebui să fi crescut între timp destul de mare." — „E vorba de un copil ?" întrebă judecătorul.

„Da şi nu, spuse femeia. Sînt, aşadar, cincisprezece ani de-atunci. Era o iarnă grea, ca acum. Cam la vremea asta. Poate chiar în aceeaşi zi.

Era după miezul nopţii. Aveam un magazin în care vindeam de toate, la o încrucişare de drumuri, la opt mile spre nord de aici şi la jumătatea drumului între Johnstown şi Fenimore. Nu ştiu dacă dumneavoastră cunoaşteţi regiunea."

„Nu prea exact. Poate mi-a descris cîndva Patrick împrejurimile. Îi place natura."

„Aşadar, o duce într-adevăr bine ?" întrebă din nou femeia cu un interes, care-l făcu pe domnul O'Shea să aibă aproape certitudinea că ar fi vorba de un copil.

„V-am spus-o doar, observă el puţin iritat, o duce binişor. Cred, cel puţin. E arhitect în Salt Lake City."

„Asta-i departe, în vest", spuse femeia.

„Da, aşa-i. Dar acum povestea. Ce-i cu scrisoarea ?"

„Şi noi am avut un fiu, reîncepu femeia, îl chema Tom. Avea atunci optsprezece ani. Dar nu studia. Muncea. În prăvălie şi la cîmp. Aveam şi o fermă. Cîntărea în prăvălie, împacheta, ara, tăia lemne, avea grijă de vite, acoperea hambarul cu şindrilă, ştia să facă un gard din ţăruşi de trunchiuri tinere. Nimeni nu-l întrecea. Fie-i ţărîna uşoară."

„L-aţi pierdut ? A fost bolnav ?"

„Dimpotrivă. Sănătos tun. Cum ar fi putut face totul, dacă n-ar fi fost sănătos ? Era puternic şi vesel." Femeia scoase din geantă o fotografie ştearsă.

„Chipeş băiat", constată judecătorul O'Shea.

„Aşadar atunci, în acea noapte de februarie, s-a întîmplat nenorocirea. Studenţii Universităţii provin de obicei din familii înstărite. Aproape fiecare

dintre ei are mașină și, bineînțeles, și o iubită sau prietenă, printre studente. Nici nu le-o poți lua în nume de rău. Sînt doar tineri. Simt dorința de a trăi cît mai intens. Pe atunci perechile plecau deseori la Star Lake Inn, ca să danseze. În oraș se simțeau prea observați și stingheriți. N-ar fi fost nimic că plecau, dacă nu s-ar fi adăugat totdeauna băutura și nechibzuința. Înțelegeți-mă bine, eu nu învinuiesc pe nimeni."

„Asta-i înțelept, spuse judecătorul. Ce s-a-ntîmplat deci ? Vreo ceartă pentru o fată ?"

Ea trecu peste întrebare. „Studenții cu fetele lor se duseseră din nou la Star Lake Inn. Au dansat și au băut. Mai mult au băut decît au dansat. Și fetele au băut. Cu toții erau exuberanți. Au plecat apoi cu mașinile lor înapoi spre oraș. Conduceau nechibzuit și fără grijă, cu o mînă pe volan, iar cu cealaltă strîngînd fata. Vedeam adeseori asemenea lucruri. Așa conduci cînd ești tînăr și zburdalnic. Nu acuz, relatez doar. Era către dimineață, cînd ultima mașină a trecut în goană. Tom, fiul nostru, se și afla în grajd. Grajdul era peste drum de locuință, de cealaltă parte a șoselei. Tom întîrzia."

Fruntea domnului O'Shea se îmbroboni de sudoare. Bătrîna scoase o batistă și i-o întinse. Apoi reluă povestirea.

„Nu, Tom nu se întorcea, deși se scursese multă vreme. Trăgeam cu urechea afară. Se crăpa de ziuă. Mi se făcuse frică. Inima-mi tremura. L-am trezit pe Bruce, bărbatul meu. E mort și el de doisprezece ani. Odihnească-se în pace ! L-am trezit și el a ieșit cu lanterna, ca să-l caute. Și Bruce a zăbovit multă vreme. Era o tăcere adîncă. O

asemenea tăcere îngrozitoare nu mai trăisem nici pînă atunci, nici de atunci. Apoi m-am sculat și eu. Dar mă mișcam greu. Se spune că-n asemenea cazuri, oamenii sar din pat cu iuțeală. Mie însă mi s-a părut că au trecut ani pînă să reușesc să vîr mai întîi degetele, apoi tot piciorul în pantof și pînă am tras pe mine halatul. Totul se descompunea în fracțiuni de secundă, fiecare fracțiune era o eternitate. Și cei cîțiva pași pînă la ușă, apucarea ivărului, învîrtirea lui, deschiderea ușii, totul a durat o eternitate ; pasul peste prag, pragul însuși. Preastimate domn, mi se părea o cîmpie nesfîrșită. Nu izbuteam să înaintez. Nici nu mergeam. L-am zărit pe bărbatul meu în mijlocul șoselei, îngenuncheat deasupra unei mase întunecate. Fiul meu. Lanterna îi lumina obrajii și tîmplele. Știți ce înseamnă un fiu. Să vă ferească Dumnezeu să știți ce-nseamnă un fiu mort."

„*I am deeply sorry*[1]", murmură judecătorul și o spuse cu toată spaima din sufletul său, deoarece știa acum că de acea moarte Patrick fusese vinovat. Acum își amintea și ce schimbat se-ntorsese fiul său de la Universitate. Nu părea de loc bucuros că o absolvise. Judecătorul O'Shea crezuse atunci că ar fi din pricina nesiguranței viitorului. Acum aflase însă ce se-ntîmplase, aflase, dar bineînțeles că nu voia încă să creadă. Se agăța de o ultimă posibilitate. Era jurist, obișnuit cu verificarea legală a faptelor prezentate. De aceea întrebă : „Și de unde știți, Mrs. Griffith că fiul meu a fost acela care l-a călcat pe al dumneavoastră ?" Dar chiar în timp ce întreba,

[1] Sînt profund îndurerat (engl.).

Clubul cărții digitale 2024

recunoștea lipsa de noimă a întrebării, căci ținea doar în mînă scrisoarea fiului său.

Femeia părea să simtă că, în fond, asta nu era o întrebare. „Patrick a venit peste două ore la noi, cu mașina. Și-a recunoscut vina la lumina zilei. Fusese beat și condusese mult prea repede și chiar fără faruri. Nu voia să scape de răspundere. «Ai mamă ?» l-am întrebat urlînd. «Nu, mi-a răspuns speriat, e moartă.» Și a mai adăugat : «Asta-i altă mașină». Apoi s-a urcat iar și a plecat. M-a mișcat faptul că împrumutase altă mașină ca să vină înapoi. Bărbatul meu, nebun de durere, a vrut să facă de îndată o reclamație. «E fecior de bani gata, a țipat el, un pierde-vară, un bețiv, unul care toacă banii cu fetele. Tom muncea, nu bea, era credincios.» Eu eram însă de altă părere. Nu mă mai gîndeam la Tom și la mine. Mă gîndeam la mama lui Patrick și ce-ar fi simțit ea în clipa aceea. Am încetat de a fi mama celui mort, devenind a celuilalt, a celui în viață. «Nu face asta, Bruce, i-am spus, băiatul nostru-i mort. Nu-l mai putem readuce la viață. Dar și ăsta-i un copil. Ușuratic, desigur, dar nu rău. Dacă era rău, nu se întorcea. Să mai fie distrusă încă o viață ? Să nu ne purtăm creștinește și să tăcem ?»“ Am tăcut, Mr. O'Shea, preastimate domn. Am tăcut față de vecini. Am tăcut la ancheta oficială. Am tăcut unul în fața celuilalt. Patrick n-a fost anchetat. Nimeni n-a aflat vreodată cine a fost vinovat de nenorocire. Și acesta, Sir, e motivul scrisorii.“

Mr. O'Shea își sprijini capul în mîini. Încă o dată înțelese, de data aceasta din proprie experiență, cum fiecare secundă cuprinde în ea, în același timp, viața și moartea, cum în fiecare secundă o viață fericită și plină de cinste se poate transforma, fulgerător, într-o viață de necazuri și vini ; cum în întreaga existență, totul e jucat pe o carte și că mereu te poți zbate plin de disperare, chiar în clipele aparent cele mai inofensive, chiar cînd dormi sau cînd duci o lingură de supă la gură. Întreaga lui carieră i se desfășură în fața ochilor asemenea unui om care, la apropierea morții, și-ar retrăi în puține secunde întreaga viață. Vai de acel care-și caută dreptatea și o dobîndește. Trăim întru îndurare, nu întru dreptate, gîndi. Conceptele despre dreptate sînt, în cel mai bun caz, călăuze de la care trebuie să te abați însă, în fiecare situație în parte, pentru că orice fel de gîndire și de judecată despre tot ce-i omenesc se poate mișca numai în cadrul excepțiilor, nu al regulilor.

„Și pentru ce, Mrs. Griffith, întrebă el apoi, pentru ce îmi povestiți aceste întîmplări chinuitoare, chinuitoare atît pentru mine, cît și pentru dumneavoastră, acum, azi, după cincisprezece ani ?“

„Pentru că nevoia mă silește. N-aș fi îndrăznit niciodată altfel, să vă îngreuiez atît inima. Vin cu o rugăminte fierbinte. Sînt o femeie bătrînă. Ascultați-mă. Mai am un fiu, pe George, singurul copil acum, adică, în orice caz, singurul care e cu mine, adică nu, care era cu mine. Pentru că, George, preastimate domn, e la închisoare.“

Judecătorul o privi sincer zguduit. Stătea în fața lui, ca de piatră, dar mai tare ca oricare Niobe[1] din marmură. Căci nu se putea zări nici o lacrimă,

[1] Personaj mitologic ; în sens figurat întruchiparea mamei îndurerate.

nici măcar o umedă lucire a ochilor. Părea să fie dincolo de durere.

„Pentru ce faptă e acuzat ?"

„De a fi ucis", răspunse încet, obiectiv, fără patos, nemodificînd şi nedemonetizînd groaznicul cuvînt prin nici un fel de vibraţie.

„Pe cine ?"

„Pe iubita lui."

„Şi sînteţi sigură că e nevinovat ?"

„Nu. E vinovat. Dacă ar fi fost nevinovat n-aş fi venit la dumneavoastră. Sau, în orice caz, încă nu. Nevinovăţia se dovedeşte. Nevinovăţia străluceşte."

„Sînteţi atît de sigură de asta ?"

„Da. Sînt sigură. Dar el e vinovat", spuse femeia calm.

„A recunoscut ?"

„Nu în faţa instanţei. Nici faţă de avocat, ci faţă de mine. În faţa instanţei poţi tăcea sau vorbi, cum vrei. Dar în faţa mamei ? Mama e ca şi Dumnezeu."

Iar se desfăşura în faţa judecătorului întreaga lui carieră : inculpaţi mincinoşi, martori sperjuri, reclamanţi nelegiuiţi, avocaţi şarlatani, juraţi cu păreri preconcepute, întreaga tulbure mîzgă şi zgură omenească. Din toate acestea legea şi judecătorul trebuiau să facă să ţîşnească, pentru toţi cei în cauză, aurul curat al unui verdict just.

„De ce a făcut-o ?" întrebă.

„Ea era o femeie divorţată, cu zece ani mai în vîrstă decît el, una dintr-acelea care-i corupe pe tineri. Să mă ierte Dumnezeu, dar în alte timpuri o asemenea femeie ar fi fost judecată şi condamnată. Îl chinuia cum numai o apucată putea s-o

facă. Îl ademenea cu trupul, şi cu toate astea umbla mereu cu alţii. O dată a prins-o pe cînd îl înşela. Atunci s-a întîmplat. Am spus : e vinovat, dar nu era crimă. O iubea doar. Nu voia s-o omoare. Dumnezeu e martor. El a îngăduit-o. Era legitimă apărare."

„Ea l-a ameninţat ?"

„Nu cu o armă. Totuşi a fost legitimă apărare."

„Şi, întrebă judecătorul, după ce reflectă îndelung, ce aşteptaţi acum de la mine, Mrs. Griffith ?"

„Am adus scrisoarea, ca să nu fiu nevoită s-o spun. Deseori în aceşti cincisprezece ani am vrut s-o distrug. De cîte ori îmi cădea în mînă, mă gîndeam că nu-i creştinesc să păstrez o asemenea dovadă de vinovăţie, dictată de nevoie, că în păstrarea ei se ascunde o înclinaţie spre şantaj. Dar de fiecare dată mă linişteam din nou, zicîndu-mi : e doar o amintire."

„Există amintiri, asemănătoare carnetelor de economii, spuse judecătorul. Le uiţi întîmplător, dar pe nevăzute ele adună dobînzi tainice. V-aţi purtat faţă de fiul meu ca o mamă. Da, prin tăcerea dumneavoastră l-aţi născut, ca să spun aşa, pentru a doua oară. În dureri mai mari decît ale mamelor adevărate. Şi acum nădăjduiţi ca eu să-l apăr pe fiul dumneavoastră ca un tată. Vreau să vă explic care sînt posibilităţile mele. Pot mobiliza pentru George pe cei mai destoinici apărători din ţară. Dacă-i voi ruga, vor prelua cazul său. Ei vor descoperi apoi în dreptul nostru, în legile noastre, căi găunoase, uimitoare pasaje întunecoase, interpretări întortocheate, diverse substraturi ascunse ; ca nişte scamatori vor întrebuinţa trucuri descumpănitoare, chiţibuşuri, tertipuri. Sau ca nişte adevă-

rați acrobați și dansatori pe sîrmă vor realiza cele mai uimitoare figuri și salturi mortale peste legi. O nedreptate dovedită și chiar mărturisită, ei o pot transforma în pretenții de dreptate, iar printr-o piedică pusă pe neașteptate pot da peste cap cea mai trainică acuzație. Dacă doriți, aș putea, Mrs. Griffith, să pun în mișcare întregul uriaș aparat complicat, divers, îngrozitor, al conspirației nedreptății pe care îl cunosc prea bine, împotriva faptelor și a literei legii, renunțînd la prestigiul meu, ceea ce e încă cel mai neînsemnat lucru, dar și renunțînd la respectul pe care eu însumi mi-l port, deci un sacrificiu cu totul opus datoriei unui tată, dar poate o ispășire inevitabilă, în fața căreia te pleci smerit. Jurații sînt și ei doar oameni, și sînt puși tocmai fiindcă sînt oameni. E drept că nu trebuie să fie influențați, dar pot fi impresionați. O crimă comisă cu mintea limpede poate fi prezentată ca o consecință nepremeditată a unor tulburări mintale."

„Fiul meu nu-i dement, întrerupse femeia. În familia noastră nu există nebuni. Nu vreau ca spaima vinii să fie răscumpărată prin spaima cu mult mai mare a nebuniei. Nu vreau ca dreptatea să fie înfrîntă sau strivită. Nu există altă scăpare ?"

„Nu în cadrul legilor. Dar poate în cel al sufletului. Din noaptea timpurilor, din care ne-am ivit, nu există compensație, există doar ispășire, sacrificiu, pocăință. În cadrul legilor pot încerca să-l feresc pe George de pedeapsa capitală, deși nu văd încă pe unde s-o apuc. Dar să vă ajut cu adevărat nu pot, nici pe el, nici pe dumneavoastră. Compensație, Mrs. Griffith ! Nu vreau să

vorbesc despre faptul că între un accident, un omor prin imprudență, și o crimă, chiar dacă a fost comisă sub imperiul unei surescitări nesăbuite, e nu numai o deosebire juridică, ci o deosebire adîncă, de substanță. Dați din cap ? Vă rog să-nțelegeți că nu privesc cu ușurință vina fiului meu. Credeți-mă și că generozitatea purtării dumneavoastră față de el m-a zguduit și m-a îndatorat profund și că hotărîrea dumneavoastră de a vă adresa mie, o prețuiesc poate și mai mult, pentru că anihilează ceea ce cu greu ați dobîndit. V-ați purtat creștinește cu fiul meu. Totuși o învățătură a lui Cristos spune : «Mari supărări se vor mai întîmpla. Dar vai de acela care le aduce !» Fiecare poartă cu sine o cantitate considerabilă de vină directă și evidentă ; dar chiar cel mai bun, tocmai el, mai poartă o vină cu mult mai mare, indirectă, niciodată cunoscută și niciodată pedepsită. Cînd un om ispășește o pedeapsă, el ar trebui să raporteze la întreaga sa ființă această ispășire, și nu numai la faptul izolat pe care sentința a avut-o în vedere. Nu credeți și dumneavoastră, ca și mine, că e mai folositor pentru om să nu fie sustras de la ispășire, de la pocăință ?"

Judecătorul făcu o pauză aici. Căci simțea că a ajuns la punctul hotărîtor, care nu mai viza doar acest caz special, ci mult mai departe, însuși destinul general al vinii.

„Dacă vă-nțeleg bine, dumneavoastră învinuiți tăcerea noastră ?" spuse atunci femeia.

„Eu nu sînt procuror. Dar poate lui Patrick i-ar fi mai ușor acum, dacă ați fi lăsat lucrurile să se desfășoare normal. Nu știu și tocmai faptul că nu

ştiu arată încă o dată cît de puţine ştiu părinţii despre copiii lor." Se opri, ca şi cum ar fi aşteptat ca Mrs. Griffith să-l aprobe. Dar ea nu spuse nimic. Aşa că adăugă: „Faptul că s-a prezentat atunci în faţa dumneavoastră arată că el năzuia să ispăşească. Era prea tînăr pentru a stărui în această năzuinţă. Astăzi ar fi prea bătrîn pentru a se întoarce iar la semnificaţia de atunci a ispăşirii. Aţi crezut că-l ajutaţi. Dar a fost într-adevăr un ajutor ?"

„Patrick l-a numit astfel", spuse femeia.

„Credeţi ? Să citim încă o dată scrisoarea. Repet: să nu vă-nchipuiţi că aş vrea să diminuez vina lui Patrick. Vreau să-ncerc numai să pun lucrurile într-o lumină mai limpede. Cum sună cuvintele lui ? «Niciodată în viaţa mea n-am să uit ce aţi făcut pentru mine.» Ar fi putut să adauge: «Din această cauză, niciodată în viaţa mea nu voi putea uita ce v-am făcut». Oare a nu putea uita este un semn că a fost ajutat ? Nu, Mrs. Griffith. Numai ispăşirea constituie un ajutor, pentru că doar ispăşirea e adevăr. Veţi recunoaşte adevărul şi adevărul vă va elibera. Şi mai departe ce scrie el ? Ce vă imploră ? Ca şi dumneavoastră să aveţi cîndva nevoie de ajutorul lui. Bine. Mrs. Griffith, vă voi arăta calea spre ajutor, chiar dacă nu spre ceea ce dumneavoastră numiţi astfel."

„Sînt o femeie simplă. Lăsaţi-mă să mă rog, înainte de a vă răspunde." Amîndoi tăceau acum. Se auzea doar pîlpîitul flăcării din cămin şi tictacul vechiului ceas de masă, căci era un hotel de pe vremuri cu străveche tăcere în odăi. Există în localităţile mici, în atmosfera de linişte îndelung

conservată din New England, ceva care prieşte cugetării şi rugii. Judecătorul vedea după buzele femeii că se roagă cu ardoare, invocînd o putere divină, invocîndu-l pe Elia[1]. Ea spuse apoi: „Conştiinţa fiului dumneavoastră n-am putut-o elibera. Dar tăcerea noastră i-a făcut posibilă viaţa în societate. Sînteţi un om învăţat şi un mare judecător, Mr. O'Shea, şi n-aţi uitat ce înseamnă viaţa."

„N-am uitat. Dar viaţa fără ispăşire nu e viaţă. De aceea, nimeni nu trebuie să se atingă de dreptul de ispăşire al altcuiva, nimeni n-are dreptul să răpească altcuiva libertatea de a se pocăi, sfîntul conţinut al cauzei şi al efectului. Ispăşirea este opusul deplin al evadării. Numai curajul ispăşeşte. Numai în ispăşire omul stă din nou în faţa lui Dumnezeu şi numai ispăşirea îl eliberează."

Vorbea drept înainte, fără s-o privească.

„Mama îşi înţelege mai întîi copilul cu ajutorul vieţii, spuse bătrîna. Iar viaţa, o înţelege prin copil. Cîtă vreme viaţa e păstrată, mai e speranţă pentru orice. Salvaţi viaţa şi veţi salva dreptatea. Nu trăieşte oare dreptatea prin îngăduinţă ?"

„Eu vorbesc pentru fiul dumneavoastră, nu pentru al meu, spuse judecătorul. Fiii noştri nu ne-au prea făcut mult bine. Pretindeţi-mi orice ! Doriţi să-ncerc într-adevăr ca dreptatea, care are încredere în mine, al cărui fiu sînt, să se întoarcă în favoarea lui George ? Dacă are noroc, toate eforturile mele se vor dovedi zadarnice. Dacă n-are noroc însă, atunci avocaţii vor reuşi să cu-

[1] Profet evreu, care ar fi fost răpit în ceruri cu un car de foc.

cerească juriul, iar el va ieşi cu faţa curată. Dar numai cu faţa. Asta-i compensaţia pentru care aţi venit? Am crezut că vreţi să-l ajutaţi. Mrs. Griffith, în marile probleme ale vieţii, nu există drum de mijloc. Noi toţi, dumneavoastră şi cu mine şi fiii noştri, vom trebui să răspundem în faţa supremei instanţe de faptele noastre."

Bătrîna se ridică: „Da, noi şi fiii noştri", zise ea şi luă scrisoarea din mîna domnului O'Shea. În timp ce hîrtia se chirci, apoi se aprinse şi dispăru în focul din cămin, ea îl mai rugă: „Nu-i aşa că nu-i veţi spune nimic lui Patrick despre mine?"

Bătrînul judecător se apropie de dînsa. Se apleca deasupra frunţii ei.

„Afară tot mai ninge", spuse el.

„Da. E o iarnă grea", răspunse femeia şi plecă.

Dorothy terminase. Am tăcut cu toţii vreme îndelungată. Apoi eu am întrebat:

— Îmi permiţi să notez întîmplarea?

— Nu acum, spuse Dorothy. Cît trăiesc vreau să rămînă povestea mea. După o clipă adăugă surîzînd: Dacă voi muri însă, atunci da, poţi s-o aşterni pe hîrtie. Sigur că tu o vei povesti atunci altfel şi va fi povestea ta.

Dorothy Thompson a murit la Lisabona, la 30 ianuarie 1961.

AVIZUL POŞTAL

ÎNTÎMPLARE CU PATRU PERSONAJE POVESTITORUL. BĂRBATUL. FEMEIA. FUNCŢIONARUL

Povestitorul: Mă aflu în faţa unei case de raport moderne, într-una din suburbiile New Yorkului, la Long Island. Casa are doar şase etaje, pare însă un zgîrie-nori printre micile locuinţe de cîte o familie, înconjurate de grădini neîmprejmuite. Briza oceanică, bătînd dinspre ţărmul apropiat, atinge vîrfurile stejarilor şi sicomorilor, hicorilor şi arţarilor, care cresc pe aleile acestor grădini. Azaleele aproape s-au ofilit, în schimb rododendronii strălucesc în nuanţe de purpuriu, cărămiziu, alb, sau de ametist. Abia dacă trec cîteva minute fără să auzi aici puternicul zumzet, zbîrnîit, duduit de avioane. Cîteodată ele produc un zgomot asemănător unor gonguri uriaşe, ce ar pluti în aer. Dar în scurtul răstimp cînd se lasă tăcerea, se poate distinge cîntul mierlelor şi ţipetele şi chemările dumbrăvencelor, ale sturzilor roşii, ale gaiţelor.

E după-amiază. Pe poteca asfaltată dintre peluze, în faţa blocului construit în formă de potcoavă, zăresc acum un bărbat şi o femeie. De la ferestrele deschise se aud glasuri de copii, o cascadă de muzici ce se întretaie, ca şi vorbele revărsate din aparatele de radio, gramofoane şi televizoare. Răsună şi o melodie cîntată la pian.

Clubul cărţii digitale 2021

Nu, nu mă-nşel, e chiar Chopin. Oarecum neîndemînatică interpretarea, dar, oricum, emoţionantă, în mijlocul preciziunii de fabrică a maşinilor producătoare de muzică.

Urmăresc cu gîndul bărbatul şi femeia, care intră acum în hol, oprindu-se în faţa micilor cutii de scrisori. Sînt şase rînduri de cîte şase cutii, pentru numeroşii chiriaşi ai casei. Bărbatul deschide cutia pe care-i scris numele său — n-are nici o importanţă cum îl cheamă — în orice caz nu-i un nume american. El scoate din cutie un bilet, iar apoi intră amîndoi în ascensor.

Femeia : Ce e ?

Bărbatul : Un aviz poştal. Poştaşul a fost aici, în timp ce ne plimbam.

Femeia : Şi despre ce-i vorba ?

Bărbatul : Pachetul n-a putut fi predat adresantului. El poate fi ridicat personal de la poştă, la ghişeul 7. De fapt, putem încă în după-amiaza asta să-l luăm.

Femeia : Aştepţi un pachet ?

Bărbatul : Nu.

Femeia : De unde ştii atunci că-i vorba de un pachet ? Scrie pe aviz ?

Bărbatul : Nu. E doar o presupunere.

Povestitorul : Amîndoi au ajuns acum la etajul lor, al şaselea, şi au intrat în locuinţă. Pot să descriu cum arată această locuinţă. Eu reprezint observaţia regizorală sonoră, sînt povestitorul, corul, în cadrul dramei. Locuinţele din acest cartier new yorkez de suburbie sînt toate la fel de mari şi la fel construite. Chiria e peste tot aceeaşi. Veniturile locatarilor, ca şi mobilierul nu sînt prea deosebite. Dar perechea noastră constituie o

excepţie. Cel puţin unele lucruri mărunte din această locuinţă provin încă din lumea veche. Sînt camere liniştite. Dintr-un apartament învecinat se-aude o voce de copil, repetînd neobosit prima strofă a cîntecului :

„Du-mă la un meci de baseball
Cumpără-mi alune".

Dintr-un alt apartament se aude zbîrnîitul unui aspirator de praf, acoperind zgomotul aparatelor de radio, la gramofoanelor şi al televizoarelor. Deasupra zbîrnîie avioanele. În mod curios se poate distinge totuşi ciripitul păsărilor prin fereastra deschisă. Căci e o locuinţă liniştită, cu mobila cumpărată de la depozitul Armatei Salvării.

Femeia : Presupui că e un pachet. Dar ar putea fi şi o scrisoare recomandată.

Bărbatul : Aştepţi una ?

Femeia : De fapt, nu. Dar s-ar putea să fie, de pildă, scrisoarea trimisă de un birou de avocatură din Chicago.

Bărbatul : Care scrisoare ? Şi de la care birou de avocatură ? Doar n-am fost niciodată la Chicago şi nu cunoaştem pe nimeni acolo.

Femeia : Scrisoarea aceea, în legătură cu moştenirea !

Bărbatul : Pe cine să moştenim ? Doar n-avem rude aici, în America.

Femeia : Mai întîi, poţi căpăta o moştenire nu numai de la rude. Apoi, nici nu-i atît de sigur că n-am avea aici vreuna. În al treilea rînd, în ţara asta se întîmplă doar cele mai uimitoare surprize.

Bărbatul : Spuneam întotdeauna că e bine să nu fii bogat, pentru că lipsa de avere dă aripi fanteziei. Copiii fără jucării au cele mai multe idei. Tu te legeni, aşadar, totuşi în iluzia că există pe undeva vreo rudă sau chiar un străin care să ne lase o moştenire. Dar asta-i o adevărată absurditate.

Femeia : De ce ar fi asta o absurditate mai mare decît proiectarea unei vizite pe Lună sau pe Marte ? Şi doar fiecare întrevede astăzi asemenea posibilităţi.

Bărbatul : Iubito, dacă-i vorba de bani, orice poate fi mai probabil decît să ne pice plocon de la o persoană necunoscută tocmai nouă, care am avea nevoie mare de ei. Mai curînd ne văd întreprinzînd o călătorie spre centrul pămîntului.

Femeia : Sceptic, ca totdeauna. Şi pe lîngă toate, te socoteşti poet.

Bărbatul : Tocmai de-aceea. Mă controlez mereu. Şi-aşa poeţii inventează mai multe decît ştiu. Acela care în puţinul său timp liber depune o trudă nesfîrşită în crearea urzelii gingaşe şi trainice, trebuie să fie sever cu sine însuşi şi incoruptibil faţă de materialul brut. Şi fără de asta neprevăzutul ocupă destul loc. Aşadar, cum ai ajuns la concluzia că cineva ne-ar putea lăsa ceva moştenire ?

Femeia : Nu numai ceva, ci foarte mult. Mă gîndeam deseori la această scrisoare din Chicago, pe care de-altfel am aşteptat-o din totdeauna.

Bărbatul : De ce oare numai din Chicago ?

Femeia : Pe cînd eram copil, acolo în Boemia, în casa noastră, la subsol, se afla un atelier de tîmplărie. L-am văzut odată pe tîmplar lustruind un scrin. „Îl trimit la expoziţia din Chicago", a spus el. Chicago, m-am gîndit, ce-o fi asta ? N-am întrebat, dar mi-am plăsmuit atunci un Chicago al meu. De pe atunci am început să mă gîndesc şi la scrisoare. Cînd eram mică speram că ea mă va înştiinţa de primirea unui cărucior pentru păpuşă ; mai tîrziu, despre rochii de mătase şi pantofi de marochin. Plicul e din hîrtie fină, corespunzător conţinutului important al scrisorii. Pe verso e imprimat numele firmei : *Dickinson, Morton and Chesterfield, avocaţi.* Un birou de vază, care se ocupă numai de clienţi şi de cazuri importante.

Bărbatul : De unde ştii atît de sigur ?

Femeia : Ce întrebare ! Un birou cu trei avocaţi şi cu asemenea plicuri nu se ocupă de fleacuri.

Bărbatul : Adevărat. Şi ce conţine scrisoarea ?

Femeia : E scurtă, dar forate precisă. E vorba doar de o moştenire mare şi felurită, cu mult, mult mai mare decît pur şi simplu rochii de mătase şi pantofi de marochin.

Bărbatul : De ce nu, mai ştii ! ? Ai putea atunci să-mi furnizezi şi oarecare date concrete.

Femeia : Cu plăcere, poete. Ştii că sînt foarte realistă. Cunosc conţinutul scrisorii. „Dear Mrs. Wieland ! În urma decesului de pe data cutare al domnişoarei Atalanta Brown...

Bărbatul : De ce tocmai Brown ?

Femeia : Ce ai împotriva lui Brown ?

Bărbatul : Nimic. Dar de ce nu Green sau White ?

Femeia : Şi de ce nu Brown, mai ales că aşa se numea chiar în realitate ?

Bărbatul : Bine. Şi ce scrie mai departe ?

Femeia : „În urma decesului domnişoarei Atalanta Brown, din cercetările noastre întreprinse pretutindeni în Statele Unite rezultă că dumneavoastră, Mrs. Herbert Wieland, născută Anna Mohr, apăreţi prezumtiv, ca singura rudă în viaţă a domnişoarei Brown, şi anume în calitate de strănepoată a bunicului din partea mamei şi, în consecinţă, legatară universală a averii ei mobile şi imobile".

Bărbatul : Foarte prevăzător fel de a se exprima : „apăreţi" „prezumtiv".

Femeia : Astfel de avocaţi se exprimă întotdeauna foarte prudent.

Bărbatul : E totuşi palpitant. Ştii doar că Atalanta, cea din Grecia, după care fără îndoială că se numea Miss Brown a ta, a pierdut cursa pentru că nu s-a putut stăpîni să nu culeagă, în timpul fugii, mere de aur.

Femeia : Pe care Afrodita i le zvîrlea în cale.

Bărbatul : Aşadar, cum e cu merele de aur ?

Femeia : Nu mă tot întrerupe. Mai bine ascultă ce conţine scrisoarea. „Succesiunea cuprinde cinci case de raport şi de comerţ la Chicago, libere de orice sarcini, locuinţa domnişoarei Brown, în acelaşi oraş, o vilă la New Hampshire şi o alta în Florida. În locuinţa din Chicago se află, între altele, o colecţie de vechi maeştri ai picturii, printre care două pînze de Vermeer [1].

Bărbatul : Chiar două ! Cam de necrezut.

[1] Jan Vermeer van Delft (1632—1675), pictor flamand peisagist şi de interioare.

Femeia : De ce ? Cunoşti doar pasiunea mea pentru Vermeer. Asta-i caracteristic familiei. Mătuşa Atalanta a făcut numai ceea ce eu însămi aş fi făcut.

Bărbatul : Fără îndoială. Şi ce mai conţine testamentul ?

Femeia : Trei ferme cu pămînt arabil, păduri şi păşuni în Montana, de cîte 120.000 de acri [1] fiecare. De asemenea acţiuni şi hîrtii de valoare şi solduri creditoare la bănci de aproximativ 750.000 dolari.

Bărbatul : Astronomic ! — Dar acum să mergem într-adevăr la poştă. Mai ajungem înainte de închidere.

Povestitorul : Drumul spre oficiu duce printr-un parc, străbătut la mijloc de un curs de apă, îngust, dar zglobiu. Un pod înalt de lemn leagă cele două maluri. Soarele, uşor roşietic, pluteşte deasupra firmamentului de un galben de chihlimbar al apusului, din care se înalţă, ca un vis, zgîrie-norii Manhattanului. Pe tot întinsul parcului se joacă mulţi copii, pe bănci, stau taifăsuind mame şi oameni mai în vîrstă, sau pur şi simplu gură-cască ascultă muzică de jaz ori ştiri sportive la tranzistoarele lor. Bărbatul şi femeia merg fără grabă ; e evident că vor să dea discuţiei lor prilejul de a-şi epuiza cu adevărat conţinutul.

Bărbatul : Îţi imaginezi cam ce-am putea face de fapt cu o avere atît de imensă ?

Femeia : Nu-i aşa ? Şi eu mă-ntreb de multă vreme. Cred că ar fi cel mai bine să ne oprim niscaiva bani lichizi şi pînzele vechilor maeştri, iar

[1] Veche măsură anglo-franceză de aprox. 4060 m².

despre rest, să scriem avocaţilor că nu ne interesează şi că dorim să fim lăsaţi în pace.

Bărbatul : O clipă ! Nu-i chiar atît de simplu. Gîndeşte-te că sperăm să mai trăim încă cel puţin treizeci pînă la patruzeci de ani.

Femeia : Chiar mai mult ; dacă-i posibil.

Bărbatul : Tocmai ! Va trebui deci să procedăm ceva mai practic. Să spunem treizeci şi cinci de ani. Calculînd în mare şi fără a pune la socoteală scăderea puterii de cumpărare a banilor, am avea nevoie de cel puţin 350.000 dolari, pentru a reuşi să acoperim cheltuielile necesare aici la noi unui nivel de trai cuviincios, în nici un caz exagerat. Apoi mai sînt necesare unele rezerve pentru boli, operaţii şi, pentru ceea ce numim, eventualităţi neaşteptate. Vom avea nevoie şi de cineva care să ne ajute în casă. O să vrem să întreprindem călătorii. Cred că o jumătate de milion e un minimum necesar existenţei noastre.

Femeia : Sigur ! Ai dreptate. N-am chibzuit bine. Suma nu-i chiar atît de mare. Vom avea şi unele îndatoriri, daruri şi cheltuieli, de pildă, pe care nu le poţi ocoli. S-ar părea, aşadar, că ar trebui să păstrăm toate obligaţiunile şi hîrtiile de valoare.

Bărbatul : Indiscutabil ! Trebuie să te mai gîndeşti la impozite şi la cheltuielile cu avocaţii. Numai asta înghite două treimi, dacă nu trei pătrimi din toate valorile.

Femeia : Ce minunat că te pricepi atît de bine la afaceri ! Totuşi cele trei ferme din Montana, cei cinci zgîrie-nori din Chicago, vila din New Hampshire şi cea din Florida, toate astea sînt mult prea multe pentru noi. Îmi ţiuie capul, cînd

mă gîndesc. Iar tu-ţi vei petrece tot timpul cu administrarea bunurilor, în loc să-ţi scrii, în sfîrşit, cartea.

Povestitorul : Aici trebuie să adaug că bărbatul are în proiect această carte de aproximativ două decenii. A strîns mult material pentru ea, pe care l-a rînduit în mai multe fişiere. Ştie ce va conţine cartea. A şi stabilit titlul şi a schiţat cîteva capitole. Dar nemiloasa luptă pentru existenţă nu i-a dat pînă acum răgazul necesar de a aşterne pe hîrtie lucrarea, care-ar fi trebuit să devină o operă atotcuprinzătoare. Cel puţin aşa crede el, că ocupaţiile zilnice îl împiedică s-o scrie, tot astfel cum femeia e convinsă că ar picta un tablou atotcuprinzător, dacă împrejurările i-ar permite. Căci pe vremuri a luat chiar lecţii de pictură.

Femeia : Iar în ceea ce priveşte tabloul meu, în sfîrşit, îl voi putea executa, atît de real şi de fantastic în acelaşi timp, ca însăşi natura. O să admiţi că numai o femeie poate fi atît de fantastică şi de reală ca natura.

Bărbatul : Ori atît de reală, ori atît de fantastică, foarte rar însă ambele.

Femeia : Tabloul etern, mereu sporit, care să închidă în el întregul conţinut al unui peisaj, toţi arborii, arbuştii şi florile tuturor anotimpurilor, lună de lună, zi de zi.

Bărbatul : De asta vrei să şi păstrezi pe vechii maeştri şi tablourile lui Vermeer.

Femeia : Desigur. Ar fi absurd să renunţ la ele.

Bărbatul : Bineînţeles. Dar asemenea tablouri nu pot fi atîrnate într-un apartament de două camere. Pentru asta trebuie să ai la dispoziţie o

casă unde asemenea opere de artă să fie puse în valoare. Să fii proprietar al unei capodopere, obligă. Apoi ai nevoie de un atelier pentru tine, iar eu, de un cabinet de lucru, în care să-mi scriu cărţile.

Femeia : Da, dar toate astea sînt posibile şi fără proprietăţi de prisos. Averea complică viaţa, spunea mereu tata. Şi nici n-aş dori să mă mut la Chicago. Îmi plac siluetele blocurilor din New York. Liniile lor care urcă şi coboară seamănă cu înregistrarea grafică a unui solo de vioară. O locuinţă foarte mică, cum avea poetul Yvan Goll [1], de partea cealaltă, în Brooklyn, însă cu întreaga mişcare a portului New York sub ferestre şi cu turnurile vibrînde ale zgîrie-norilor peste drum.

Bărbatul : Putem vinde casa din Chicago a domnişoarei Brown, luîndu-ne o alta aici, la New York, cu spaţiu pentru tablourile vechilor maeştri şi camere de lucru pentru amîndoi. Dacă rămînem aici, putem uşor pleca vara la vila din New Hampshire.

Femeia : New Hampshire ? Vrei, aşadar, să păstrăm vila de acolo ?

Bărbatul : Gîndeşte-te şi tu puţin ! În toiul verii la New York e o căldură tropicală. Trebuie atunci neapărat să plecăm, fie în nord, în munţii din Vermont, fie la New Hampshire, fie pe coasta statului Maine.

Femeia : Şi iarna, la New York, e deseori, săptămîni de-a rîndul, un frig muşcător.

[1] Yvan Goll (1891—1950), poet de origine alsaciană, care în timpul războiului s-a refugiat în S.U.A.

Bărbatul : Aşa e. În sfîrşit, începi să înţelegi. De asta ar fi bine să păstrăm şi vila din Florida. Miss Atalanta Brown ştia exact ce e bine.

Femeia : Să sperăm că are acolo şi o limbă de nisip la ţărm. Tare-mi place să înot în Ocean.

Bărbatul : O persoană atît de inteligentă şi de bogată ca Miss Brown n-are vilă în Florida fără ieşire la Ocean şi bazin de înot. Ambele sînt necesare. Cînd valurile Oceanului sînt prea mari, faci baie în bazin.

Femeia : Aşadar, trei locuinţe proprii. Nu credeam să ajungem atît de departe. Dar mi-e frică. Trei locuinţe atît de elegante înghit fără încetare o groază de bani. Pentru asta avem nevoie de venituri permanente.

Bărbatul : Ei, vom încasa dobînzi şi dividende !

Femeia : Oare vor fi de ajuns pentru acoperirea tuturor cheltuielilor ? Voiai doar din totdeauna să ajungi să vezi şi ceea ce n-ai văzut în Europa. Voiai să pleci în Grecia şi Spania. Apoi să călătoreşti prin Orient şi Asia de Răsărit. Vom fi nevoiţi să mîncăm din capital. Iar tatăl meu spunea : Cine mănîncă din capital e un calic, sau pe cale de a deveni unul.

Bărbatul : Credeam că tatăl tău spunea că averea-ţi complică existenţa.

Femeia : Da, şi asta spunea. Spunea multe şi de toate. De dat ştie multă lume, spunea, dar să primească, numai foarte puţină.

Bărbatul : Şi contrariul e adevărat.

Femeia : Da, şi asta spunea. Mai spunea : Adevărul se hrăneşte din contradicţiile sale.

Bărbatul : Nu-ţi mai bate capul prea mult. Casele de raport din Chicago şi fermele din Mon-

Clubul cărţii digitale 2024

tana vor asigura veniturile fixe. Asta creează un echilibru minunat între oraş şi sat. Scade venitul unora, se ridică al celorlalte. Mătuşa mea a avut grijă, asigurîndu-ne în mod genial veniturile.

Femeia : Cum mătuşa ta ? Atalanta Brown era doar strămătuşa *mea,* dinspre partea mamei. Eşti numai înrudit prin căsătorie, dar nici într-un caz rudă.

Bărbatul : Aşa ! Netam-nesam, am devenit deodată un străin.

Femeia : N-am spus : străin. Dar cu toate astea soţul nu e rudă.

Povestitorul : Ambii au traversat podul de peste pîrîiaşul din mijlocul parcului, pe care acum îl părăsesc. Cotesc spre artera comercială, la al cărei capăt se află micul oficiu poştal local. Din depărtare se zăreşte steagul din faţa oficiului. Bărbatul şi femeia îşi încetinesc acum şi mai mult pasul. Ar fi fost normal ca oameni care se aşteaptă la schimbări atît de importante să arate o oarecare grabă. Dar aceştia doi nu par grăbiţi, cu toate că e îngrijorător de tîrziu.

Femeia : Cum de te arăţi atît de sigur că e, în definitiv, vorba de o scrisoare a biroului de avocaţi din Chicago ?

Bărbatul : Eu ? Sigur ? Doar tu erai aceea, care...

Femeia : Dar avizul poate fi şi pentru un pachet.

Bărbatul : De ce, deodată, iarăşi pachet ? Abia am căzut de acord. Şi-acum începi din nou cu pachetul. Aşa sînteţi voi totdeauna !

Femeia : De fiecare dată cînd ceva nu-ţi e pe plac în ce mă priveşte, vorbeşti de mine la plural.

Bărbatul : O fac numai din respect pentru individualitate. Aştepţi un pachet ?

Femeia : Nu. Dar se-ntîmplă să primeşti şi pachete neaşteptate.

Bărbatul : E absurd. Cu ce prilej să primim un pachet ? Nu-i nici ziua mea de naştere, nici a ta. Crăciunul a trecut de mult. De comandat, n-am comandat nimic. Atunci, de unde să sosească pachetul ?

Femeia : Aici, e aici ! Poate soseşte din California.

Bărbatul : Mă rog. Poate din California. Dar ce conţine ?

Femeia : Cine ştie ? Poate fructe glasate. Sau mătase japoneză ? Poate e doar un pacheţel, care conţine o cutiuţă din lemn roşcat de sequoia. Din arborii aceia, bătrîni ca piramidele.

Bărbatul : Şi ce-ar putea fi în cutie ?

Femeia : Poate un vîrf de săgeată indiană. Sau, nu : o perlă pur şi simplu. Sau poate chiar nimic. Nimic, ce fantastic ! Un obiect e întotdeauna prozaic. Dar o cutie, care nu a conţinut nicicînd ceva, sau poate doar un vis.

Bărbatul : Şi de ce ţi s-ar trimite o cutie dintr-un lemn de mii de ani, cu un vis în ea ? Scrisoarea din Chicago era, oricum, plauzibilă. Dar cutia ? Pentru ea nu există, într-adevăr, nici cel mai neînsemnat motiv.

Femeia : Desigur. Dar cel puţin tot atîta motiv cît are trăsnetul, sortit unui anumit arbore, într-o anumită pădure uriaşă, încă înainte de a fi existat furtuni şi păduri pe această planetă. Tot atît de explicabil cît este schimbarea bruscă a drumului unui uragan. Nu mai puţin motivat, decît

ar fi o străveche sticlă aruncată de valuri și găsită de nevasta vreunui pescar la malul Atlanticului sau Pacificului, conținînd o scrisoare : „Salutări mamei mele în Irlanda". Ce însemnătate are faptul că mama e moartă de un secol ? Întotdeauna vor exista mame. Și acel care trimite salutările sale uneia, le salută pe toate.

Bărbatul : În ceea ce privește trăsnetul, uraganul sau valurile, e vorba de întîmplări elementare. Vreau chiar să admit că ai, poate, o șansă să dai, în timp ce faci baie, de o sticlă dintr-acelea străvechi, cu un mesaj în ea. Dar se pare că uiți că o cutie goală din lemn de sequoia presupune hotărîrea unui expeditor.

Povestitorul : Există multă naivitate în lume ; dar nimic nu e mai naiv decît un bărbat. Acestuia de aici, se pare, nici prin gînd nu-i trece că ar putea exista cineva în California, căruia soția sa să nu-i fie indiferentă. Da, bărbatul nici măcar nu-și dă seama cît e de jignitor pentru femeie faptul că acest gînd nu-i trece prin minte, oricît de neîntemeiat ar fi el.

Femeia : Bine. Să spunem că nici nu e o cutie din acel lemn roșiatic, frumos moarată, ci doar o cutie cu fructe glasate. Acum cîteva săptămîni o femeie din Long Island a primit un asemenea pachet neașteptat din California. Am citit în ziare.

Bărbatul : Poate avea rude, sau prieteni în vest, sau poate fusese doar o reclamă, sau poate cîștigase un premiu.

Femeia : Nimic din toate astea. Ea și copiii ei au mîncat din conținutul cutiei și-au murit la cîteva ore după aceea. Nimeni nu l-a putut identifica pe expeditor.

Bărbatul : E îngrozitor. Dintr-un asemenea pachet nimeni nu trebuie să mănînce. Există oameni răi și, ceea ce e mai groaznic, o mulțime de nebuni. Un asemenea pachet neașteptat trebuie să fie depus de îndată la comisariat.

Femeia : Ce s-ar face poliția dacă i s-ar trimite spre cercetare toate pachetele neașteptate ? Asta-i patria riscului, dragul meu scriitor ! În afară de asta, nu vreau să am de-a face cu poliția. Mi-e groază de uniforme și de funcționari.

Bărbatul : A, totu-i absurd ! Ce rost are să-ncerci să ghicești cine-i expeditorul unui pachet sau ce conține el ?

Povestitorul : Perechea a ajuns acum în fața micului local al poștei. În cîteva minute se închid ghișeele. Cu toate astea, ei mai rămîn puțin în prag.

Femeia : Poate să fie orice și de pretutindeni din această lume.

Bărbatul : Da. Ca o pungă cu surprize. Îți mai aduci aminte de acele pungi cu surprize ale copilăriei noastre ? Se găseau la magazinul Höckler. Sau la papetărie. Și conțineau totdeauna mai multe obiecte. De pildă : un soldat din cositor, o bilă și un fluier mititel.

Femeia : Sau o păpușă goală din hîrtie, o gumă și un magnet.

Bărbatul : Dar, în primul rînd, era nerăbdarea de dinaintea deschiderii pungii. Și mai înainte, încordarea în care stăteai la gîndul dacă tata ți-o va cumpăra, sau nu.

Femeia : Oricum, costa doi creițari.

Bărbatul : Iar mai înainte, încordarea pe care o simțeai neștiind dacă în plimbarea proiectată, vei trece și pe la Höckler, sau pe la papetăria cu pungile cu surprize.

Femeia : Un întreg chem de emoții și de calcule.

Bărbatul : Și încă ceva. Pungile cu surprize ale copilăriei nu te dezamăgeau niciodată. Totdeauna conțineau ceva de care aveai tocmai urgentă nevoie.

Povestitorul : Bărbatul și femeia s-au decis totuși, pînă la urmă, să intre la oficiul poștal. Este însă într-adevăr și timpul. Funcționarul de la ghișeul 7 e tocmai pe punctul să închidă, ca și colegii săi. Desigur, nu e entuziasmat de faptul că trebuie să servească pînă în ultima clipă.

Bărbatul : Vă rog, am aci un aviz.

Funcționarul : Un aviz ? De fapt ar trebui să închid acum ghișeul. Și-l voi închide. Puteați veni ceva mai devreme.

Femeia : O, vă rog ! Iertați-ne. N-am putut mai devreme. Sau, ca să fim sinceri, ne-a trebuit mult timp. Poate am putea totuși ridica acum pachetul.

Funcționarul : Nu-i un pachet. E o scrisoare. O scrisoare recomandată. Către Mrs. Herbert Wieland. Dumneavoastră sînteți Mrs. Herbert Wieland ? Puteți s-o dovediți ? Dacă nu, trebuie să-nchid ghișeul. Așadar, repede, dovediți, că sînteți Mrs. Wieland.

Femeia : Glumiți ! Mă cunoașteți doar de ani de zile. Am fost doar de atîtea ori aici. Știți bine că sînt Mrs. Wieland.

Funcționarul : Știu că sînteți Mrs. Wieland. Dar nu glumesc. Trebuie s-o dovediți, legitimîndu-vă. Așa cere regulamentul.

Femeia : Doar nu vorbiți serios !

Funcționarul : Bine. Nu vorbesc serios. Îmi pretindeți să mă port ca de la om la om, nu să fiți tratată oficial. Și-așa am întîrziat cu două minute peste program. *All right !* Poftim scrisoarea. Iscăliți, vă rog.

Povestitorul : Femeia iscălește, luînd în primire plicul din hîrtie fină. Te aștepți să se uite îndată la numele expeditorului. Dar n-o face. Ține scrisoarea în ambele mîini, la oarecare depărtare, fără s-o privească, și nu merge, ci pășește din biroul poștei în stradă, de parcă ar oficia un ceremonial.

Bărbatul : Ei, de la cine e scrisoarea ? Citește ! Deschide-o !

Povestitorul : Nici acum femeia nu privește scrisoarea. O aud însă spunînd :

Femeia : Dickinson, Morton and Chesterfield, Birou de avocatură, Chicago.

Povestitorul : Ca pe un buchet de flori, așa ține femeia scrisoarea, mergînd de-a lungul străzii pînă la micul parc, tăiat de pîrîu. Acum s-a oprit cu bărbatul pe podeț, deasupra repezitului și năvalnicului curs de apă.

Nu, nu arată ca și cum ar vrea s-o deschidă. O ține sus, în universul înserării, ca pe un chivot. Soarele apune sîngeriu. E o atmosferă baudelaireană. Degetele i se desfac ușor, iar scrisoarea flutură într-un zigzag dezordonat în jos, spre apă, ca o frunză ce ar cădea anticipînd toamna. O mai vezi învîrtejindu-se deasupra pîrîului repezit, apoi e tîrîtă mai departe.

Bărbatul : Păcat ! Ar mai fi fost destulă lumină pentru a o fi citit.

Femeia : La ce bun ? Cunoaştem doar conţinutul.

Bărbatul : Respect visele. De altfel era scrisoarea ta. Şi-apoi, va sosi în curînd o alta.

Femeia : O a doua scrisoare ca asta ? Şi te mai socoţi scriitor ?

Bărbatul : Desigur. Deoarece cunosc realitatea.

Povestitorul : Asta a fost întîmplarea cu visul recomandat.

UMBRE CHINEZEŞTI

Din vremea domniei marii regine Elizabeth, prenumele de Cynthia, porecla feciorelnicei Artemis, devenise obişnuit pentru fete în Anglia.[1] Cynthia întîmplărilor la care ne referim era fetiţa în vîrstă de cinci ani a unui miner din satul Sudley. Acest sat e aşezat într-o plăcută vale a ţinutului păduros din vestul Angliei numit Forest of Dean.

Era în timpul războiului, pe o iarnă foarte rece pentru condiţiile climatice englezeşti. Spre a se încălzi, oile se strîngeau ciucure pe povîrnişuri şi la marginea pădurii, strîns înghesuite una în alta. Pe cele mai înalte creste era zăpadă. Pînă şi măgarul Enoch, care făcea parte integrantă din peisajul satului Sudley şi care de-altfel hoinărea peste tot, pentru a ronţăi niscai buruieni întîrziate, ciulini, mărăcinişuri, nu mai era de văzut pe frigul acela.

În fiecare noapte, grupe de bombardiere germane zburau deasupra satului. Probabil că nu vizau numai Sudleyul — deşi unii oameni susţineau că

1 Se referă la regina Elizabeth (1533—1603) ; ea a fost celibatară, asemenea zeiţei vînătorii din mitologia elină, care a obţinut de la tatăl ei, Iupiter, îngăduinţa să nu se căsătorească niciodată.

întreg războiul e purtat numai pentru Sudley, şi nu greşeau chiar întru totul — însă foarte sigur era faptul că nemţii veneau în fiecare seară şi bombardau oraşele mari din jur. Vor bombarda oare chiar şi-n ajun şi-n ziua de Crăciun ? Desigur, spuneau unii, ei sînt în stare de orice. Poate că totuşi n-o vor face, ziceau alţii ; la urma urmei sînt şi ei oameni şi cîţiva or fi avînd şi ei inimă. Astfel, cu acest prilej, puţinii locuitori ai satului Sudley se împărţiră în două tabere. Un lucru era sigur : „*Blackout*[1]"-ul trebuia să fie strict respectat, în orice caz. După căderea nopţii să nu se vadă nici o lumină, fie că-i Crăciunul, fie că nu-i, spunea vicarul. Copiii, da, copiii, care cunosc tot satul, puteau merge ca de obicei, de la uşă la uşă, pentru a-şi cînta colindele de Crăciun ; fiecare gospodină trebuie să fie însă atentă la deschiderea uşii, ca să nu lase să se zărească nici cea mai slabă rază de lumină. Copilul Isus e singura lumină în lume. Toate celelalte trebuie acum camuflate.

Mama Cynthiei, Violet, ţinea de mai bine de patru săptămîni în şopron budinca de Crăciun, pregătită într-o oală mare de faianţă. Oala era acoperită cu o crustă tare din seu şi învelită toată în cîrpe. Era o metodă străveche, de altfel, pregătirea budincii se desfăşura în genere după un ceremonial complicat, începînd prin cumpărarea de diverse ingrediente şi mirodenii, şi era făcută pe-ndelete după multe consultări cu vecinele. Budinca nu era începută în ajunul Crăciunului, ci numai în ziua de Crăciun, fiind consumată cu sirop de rachiu care-i plăcea foarte mult şi micii

[1] Camuflajul (engl.).

Cynthia. Era un copil deosebit de deştept, cu păreri proprii şi categorice. Dacă atunci cînd făcea vreo boroboaţă i se spunea : „Fii cuminte, Cynthia !" ea răspundea : „*Well*[1], sînt doar o fetiţă mică. Nu oricine poate fi cuminte, cel puţin nu zilnic, ce Dumnezeu !" Acest „ce Dumnezeu" îl prinsese de la *granny* Sargeant, bunica Sargeant, care locuia în celălalt capăt al satului. Dar ea spunea mult mai multe, decît cele ce prindea din zbor. De exemplu, pe o musafiră care făcea pe grozava, punîndu-i gazdei obişnuitele întrebări : „Cîţi ani are Cynthia ?" „E cuminte ?", apoi „Merge la şcoală ?" şi altele asemănătoare, Cynthia o apostrofă cu cuvintele : „Ciudaţi mai sînt oamenii ăştia mari, care-şi vîră nasul în treburile copiilor !" Aşa era Cynthia la cinci ani.

Sosi şi după-amiaza din ajunul Crăciunului. De trei zile începuse să fie din ce în ce mai frig. Zăpada cobora din ce în ce mai mult de-a lungul povîrnişurilor înspre vale, turmele de oi se-nghesuiau mereu mai mult, gerul acoperise în grădină, cu o pojghiţă de gheaţă, ultimele căpăţîni de varză obişnuită şi de Bruxelles, iar acum ningea de trei ore, cu fulgi mari şi grei. Mrs. Roscoe — acesta era numele de familie al Violetei şi al Cynthiei — arsese o cantitate considerabilă din cărbunii pe care soţul ei Erny îi primise ca tain din partea minei. Erau nişte bucăţi mari de un negru strălucitor, sticlos, asemenea chihlimbarului negru. Cum se-ntîmpla cu cei mai mulţi oameni din Anglia şi familia Roscoe avea în fiecare încăpere a căsuţei

[1] Bine (engl.).

lor cîte un *fire place*[1], dar stăteau mai mult în bucătărie, pregătind acolo bucatele, fie direct la focul din cămin, fie într-o deschizătură laterală a căminului, care servea de cuptor. Într-o frigare lungă de oţel se prăjeau la flacără feliile de pîine, în timp ce lumea stătea în jurul căminului, cu căldura dogoritoare la picioare şi cu frigul în spate. Dintre toate feliile de pîine, dacă era una să nu fi fost arsă, dar membrii familiei Roscoe — de altfel ca majoritatea englezilor — spuneau doar : *„We like it that way“*[2], ceea ce spuneau şi pentru multe alte lucruri, care ar fi putut fi evitate, dar care treceau drept obiceiurile ţării, ca, de pildă, răcelile, reumatismul, berea călduţă. Un străin nu pricepe uşor aceste lucruri şi nici n-ar trebui să se obosească să vrea să le priceapă.

Era, aşadar, după cum spuneam, în după-amiaza ajunului de Crăciun şi un viscol mare. Cu toate astea Mr. Roscoe cu doi vecini o porniseră spre Cinderford, unde-şi propuseseră să pună sîrmă ghimpată de-a curmezişul unei cîmpii întinse, pentru a împiedica sau cel puţin îngreuna eventualele aterizări ale inamicului. „Frumoasă ocupaţie în timpul Crăciunului“, bombănise Erny Roscoe. Aşa se-ntîmplase că Violet Roscoe rămăsese singură cu Cynthia acasă şi cocea tocmai în cuptorul căminului prăjiturele cu stafide, dintre care unele, fierbinţi şi bine mirositoare, fuseseră scoase pe o scîndurică, cînd deodată se auzi un ciocănit la uşă. Mrs. Roscoe deschise şi văzu în faţa uşii, în viscol, un bărbat, nici înalt, nici scund, nici gras,

[1] Cămin (engl.).
[2] Aşa ne place nouă (engl.).

nici slab, în orice caz cu o faţă necunoscută şi prin urmare străin şi de Sudley, şi de împrejurimi. După cum obişnuiesc englezii, cu toată vremea rea, nu purta palton, ci doar o jachetă mai groasă, un fular de lînă în jurul gîtului, iar în mîini o pereche de mănuşi din blană de miel. Întrebat ce doreşte, el se scuză mai întîi — într-o englezească destul de stricată — că bătuse la uşă. Apoi povesti că plecase din Londra cu autobuzul pînă la Blakeney, de acolo o apucase pe jos, iar acum ar vrea să meargă mai departe spre Coleford. Dar de-aici, din marginea satului, se deschid trei drumuri fără indicatoare, şi-ar dori să ştie care din ele duce spre Coleford.

Un bărbat care să vrea să meargă pe jos pînă la Coleford, la o depărtare de mai bine de două ceasuri, şi încă ar fi fost ciudat. Căci cine merge pe jos în Anglia ? Nici măcar vara, afară doar de cîţiva absurzi fanatici ai aerului liber. Darămite în toiul iernii, în viscol, la căderea nopţii şi în ajun de Crăciun. Un astfel de om, acum, în timp de război, vorbind, în afară de asta, şi stricat englezeşte, trebuia să pară în cel mai înalt grad suspect. Foarte posibil să fie chiar un paraşutist german. Din pricina fricii de paraşutişti toate indicatoarele cu numele şoselelor şi drumurilor şi kilometrajele fuseseră scoase, pentru ca aceştia să nu se poată orienta în labirintul de necuprins al şoselelor, iar în cazul cînd cineva ar întreba pe unde s-o apuce, nu trebuia să i se dea nici un fel de informaţii. Fiecare locuitor fusese instruit să-l trimită fără multă vorbă la postul de poliţie cel mai apropiat pe orice necunoscut care ar fi vrut să se orienteze în privinţa drumurilor. Unor

asemenea oameni, care pînă atunci fuseseră doar automobiliști sau camionagii englezi rătăciți, locuitorii din Sudley obișnuiau să le răspundă oarecum ironic: „Nu știu încotro duce drumul. Eu însumi sînt parașutist."

O asemenea glumă nu se putea face însă cu un străin. Căci în fața ei sta un străin, de altfel civil, modest și fără arme vizibile, întrebînd de drumul spre Coleford. Mrs. Roscoe spuse deci simplu:

— Din păcate nu vă pot da informații. Trebuie să vă duceți mai întîi la poliția din Yorkley.

Mica Cynthia era și ea acolo, mîncînd dintr-o prăjiturică tocmai scoasă din cuptor și privind cu ochii mari, cînd la maică-sa, cînd la străin. Acesta mai întrebă:

— Vă rog, și care dintre drumuri duce spre Yorkley?

Bănuind viclenie în această întrebare, căci n-aveai cum ști dacă acest bărbat, care vorbea prost englezește, nu era cumva un perfid agent străin sau parașutist, Violet Roscoe se gîndi puțin și răspunse:

— Din păcate nici asta nu vă pot spune.

— Ce să mă fac atunci? întrebă bărbatul cam nedumerit. Continuă să stea în fața ușii, bătut de vîntul tăios și de zăpada viscolită ce pătrundea și-n antreul îngust.

— Ce să faceți, spuse Violet Roscoe, asta chiar nu știu.

— N-aș putea, propuse bărbatul, să telefonez poliției, sau poate ați avea bunăvoința s-o faceți pentru mine. Bineînțeles, pe cheltuiala mea.

— La noi în sat se poate telefona numai de la oficiul poștal, spuse Mrs. Roscoe, dar oficiul e în același local cu magazinul universal al doamnei Box, iar acum e închis. Mai întîi pentru că azi e *Early Clothing Day*, în care întotdeauna magazinele se închid la ora unu, la amiază; în al doilea rînd, doamna Box a plecat la o mătușă a ei la Gloucester și se-ntoarce de-abia mîine dimineață.

Violet Roscoe era acum convinsă că străinul nu cunoștea firea și obiceiurile englezești, pentru că ar fi trebuit să cunoască cel puțin sfîntul obicei a ceea ce se numea *Early Clothing*, cînd în după-amiaza stabilită într-o anumită zi a săptămînii era închis pentru odihnă.

În împrejurări normale, ar fi poftit desigur în casă pe oricare trecător care s-ar fi oprit la ușa ei pe un asemenea viscol tăios, atît din cuviință, cît și din pricină că ei însăși îi era neplăcut să stea de atîta vreme în fața ușii deschise prin care pătrundea zăpada deasă. De data asta însă nu știa cum să procedeze; pe de o parte ar fi dorit să scape de prezența neliniștitoare a străinului, pe de altă parte ospitalitatea engleză înnăscută și întărită prin educație se făcea simțită, așa încît șovăia, nevenindu-i să trîntească ușa în nas străinului. Se produse așadar o tăcere penibilă amîndurora. În jur vîntul șuiera, zăpada se-nvolbura, fagii din fața casei gemeau, gardul de păducel fîșîia, cînd deodată mica Cynthia prelua pe neașteptate inițiativa, invitîndu-l:

— *Won't you come in?* [1], căci fusese obișnuită să audă aceste cuvinte cînd cineva rămînea în

[1] Nu poftiți înăuntru? (Engl.)

fața ușii, și se gîndise că mama a uitat să le spună.

— *Thank you*[1], spuse străinul, iar Mrs. Roscoe nu se mai putea hotărî cu nici un chip să anuleze invitația îndrăzneață a Cynthiei, dezavuînd-o.

În timp ce se dădea la o parte pentru a lăsa pe străin să intre, imagini înfricoșătoare îi apăsau sufletul ; nu numai că atitudinea ei era probabil ilegală, periculoasă pentru stat și vecină cu înalta trădare, dar prin minte îi mai treceau acum povești despre atrocități și cruzimi, ucideri de copii și violuri comise de invadatori dușmani în căminele unor oameni pașnici. Imploră cerul ca soțul ei, Erny, să se-ntoarne cît mai repede cu putință, pentru a salva măcar în ultimul moment pe copilul lor și pe ea însăși. Dar cu ținuta fermă a englezoaicei arboră chiar o mină prietenoasă. Căci, în urma invitației Cynthiei, acest om fusese ridicat la rangul de musafir, iar ea, Violet Roscoe, nu era dispusă să încalce tradiționala ospitalitate englezească.

Îl pofti pe musafir în bucătărie. El aruncă o privire asupra armei de vînătoare ce atîrna pe perete. Cynthia observă și zise :

— E încărcată, căci doamna Vulpe ne-a vizitat găinile.

Musafirul n-avu ce răspunde. Mrs. Roscoe își mușcă buzele. Se-ntunecase. Ea se apropie de geam, trăgînd, conform instrucțiunilor, mai întîi perdeaua de camuflaj, încît în bucătărie se făcu întuneric beznă, de nu se vedea om de om. Aprinse apoi

[1] Mulțumesc (engl.).

lampa cu gaz, respiră ușurată și-l îmbie pe musafir cu o ceașcă de ceai.

— Nu vrei și tu o prăjiturică, întrebă Cynthia. Sînt tare proaspete.

Oaspetele zîmbi. Violet Roscoe riscă și ea un zîmbet în timp ce împinse cîteva prăjiturele de pe scîndură pe o farfurie, punîndu-le în fața musafirului.

— *What's your name ?*[1] întrebă copilul cu fața serioasă, pe mine mă cheamă Cynthia.

— Iertați-mă, spuse el speriat, privind-o pe Violet, am uitat cu desăvîrșire... ah, adică : Nelson e numele meu.

— O, Lord Nelson, se entuziasmă Cynthia, bătînd din palme.

— Nu, nu, spuse oaspetele, numai Frank Nelson sau, de fapt, Franz Nelson.

„Hm, nume ticluit, gîndi Violet. Nu numai că nu-i englez, dar mai și îndrăznește să se numească Nelson. Pe deasupra mai și mărturisește că nu-l cheamă Frank, ci Franz. Așadar, neamț. O, cerule ! Și tocmai mie să mi se-ntîmple asta."

— Dar mă numesc într-adevăr Nelson, spuse musafirul, ca și cum ar fi ghicit gîndurile doamnei Roscoe.

— Hai, vino să ne jucăm, Lord Nelson ! strigă Cynthia așternînd o bucată de linoleum cu un joc de curse pe pardoseala din fața căminului. Aduse doi căluți de plumb, un zar și un pahar.

— Hai, vino să jucăm, Lord Nelson ! Eu iau calul bălan, iar tu pe cel negru. Pe care pariezi și cît ?

[1] Cum te cheamă ? (Engl.)

— O monedă de *six pence*[1] pe calul negru, spuse Nelson, care-şi scosese haina îngenunchiind pe podea.

Acest lucru o linişti pe Violet Roscoe, fiindcă se încredinţă cel puţin că omul n-avea nici un pistol automat ascuns pe sub haină.

— Trei alune, spuse Cynthia, trei alune pe bălanul meu, şi-ncepu să arunce cu zarul.

Au tot aruncat sîrguincios cu rîndul, căluţii de plumb înaintau sau trebuiau să dea îndărăt în anumite puncte, după regulile jocului, ca să înainteze apoi din nou, peste garduri, cursuri de apă şi alte obstacole. Bălanul Cynthiei ieşi victorios în cele din urmă.

— Ai pierdut, Lord Nelson, jubilă ea. Unde-i banul ?

— Iată-l aici, spuse musafirul.

— Ce ban ? se auzi acum vocea lui Erny Roscoe, care intrase pe neaşteptate din antreu, avînd încă multă zăpadă pe umeri şi cizme. Şi cine-i *gentleman*-ul ? întrebă.

— E Lord Nelson ! strigă Cynthia triumfînd. Şi a pierdut o monedă de *six pence* jucînd împotriva bălanului meu.

— Lord Nelson, spuse Mr. Roscoe, dînd din cap. *I do not understand.*[2]

Oaspetele începu să-şi explice situaţia. E originar din Europa, dar s-a stabilit de aproape doi ani în ţară. Are toate actele în ordine, precum şi permisiunea de a călători. Vrea să viziteze pe cineva

[1] Şase pence (engl.).
[2] Nu înţeleg (engl.).

din Coleford, o persoană pe care o cunoaşte de multă vreme şi căreia îi este chiar îndatorat. Dar autobuzul care pleacă într-acolo a fost suspendat din cauza zăpezii. Aşa încît a pornit-o pe jos din Blakeney. Între timp s-a făcut tîrziu. Drumurile nu sînt marcate şi astfel a nimerit aici. Poate ar putea domnul Roscoe să-l îndrume pînă la Yorkley cel puţin, la poliţie, dacă aşa e regula, sau în altă parte, unde ar putea înnopta. Ar plăti totul şi roagă să fie iertat pentru deranj.

— Nu-ncape discuţie, răspunse Erny Roscoe hotărît. Mai întîi nici un străin n-are voie să circule după căderea nopţii. Ştiţi doar că sînteţi supuşi unor anumite restricţii în legătură cu orele de circulaţie. În al doilea rînd, acum prin zăpada asta nu poate nimeni să meargă pe jos sau să plece spre Yorkley, nici măcar eu. De-abia se poate circula prin sat.

— Ce să fac atunci ? întrebă Nelson.

— Nimic, răspunse Roscoe. Trebuie pur şi simplu să rămîneţi aici pînă mîine. De-altfel, în fiecare clipă pot începe să zbîrnîie bombardierele nemţeşti. Cum să puteţi înainta fără lanternă camuflată prin acest viscol ?

— Da, aşa e, spuse Nelson. Dar, de altfel, nu cred că nemţii vor veni astăzi.

— Aşa ? Şi de ce nu ? întrebă Roscoe. Aveţi cumva informaţii speciale ?

În tonul lui Roscoe răsuna o neîncredere profundă. De unde putea să ştie că relatările acestui om erau adevărate, că hîrtiile nu fuseseră falsificate, iar intenţiile lui cinstite ? Îşi propuse să-l pună la încercare, pe cît posibil.

— Nu, spuse Nelson, n-am nici un fel de informaţii speciale, dar e ajunul Crăciunului şi cred că înşişi nemţii...

La aceste vorbe, „înşişi nemţii", Roscoe ciuli urechea :

— De unde sînteţi de fel ? întrebă.

— Din Germania, spuse Nelson.

— Aşa, sînteţi, aşadar, din Germania. Şi după cum deduc din afirmaţiile dumneavoastră aţi fugit de-acolo. Şi e de presupus că aţi pierdut acolo întreaga avere. Şi e probabil că nişte rude şi prieteni de-ai dumneavoastră să fi pierit acolo nevinovaţi. Nu-i aşa ?

— Da, spuse Nelson, aşa e cum spuneţi.

— Şi cu toate astea credeţi că aceşti nemţi nu vor arunca bombe asupra bătrînei noastre Anglii, în ajunul Crăciunului. Ce vă face să credeţi ? Sau poate că sînteţi informat ?

— Nu pot răspunde prea uşor la întrebare. Dar s-ar putea presupune că înşişi nemţii vor dori să se odihnească de Crăciun.

— *There you might have a point* [1], recunoscu Roscoe.

Îşi scoase cizmele, haina şi cămaşa, fără a-l pierde însă nici o clipă din ochi pe Nelson. Acesta observă faptul şi-şi plecă privirile. Roscoe se aşeză în faţa chiuvetei din bucătărie şi începu să-şi frece cu o cîrpă săpunită faţa şi mîinile, cum făcea zilnic cînd se-ntorcea din mină. Azi fusese de fapt liber, dar avusese mult de lucru cu sîrma ghimpată. Şi apoi frecatul ăsta seară de seară devenise un rit al vieţii lui. Dar chiar în timp ce

[1] Asta ar putea să fie un argument (engl.).

se freca nu-l scăpa nici o clipă din ochi pe Nelson. Cynthia îi ţinea pregătit prosopul. Asta era atribuţia ei. Un timp nu s-a mai vorbit nimic. Violet era ocupată cu pregătirea unui *Cottage-Pie* [1] pentru ceai, făcut din tocătură de carne de iepure, garnisit cu pure de cartofi şi pus la cuptor.

— Lord Nelson, aş vrea să jucăm mai departe, ceru Cynthia după un timp.

— Destul cu joaca, spuse tatăl. Mîine e Crăciunul şi te poţi juca de dimineaţă pînă-n seară.

Cynthia bombăni puţin, strînse însă ascultătoare jocul în cutie.

— Pe cine doreaţi să vizitaţi, de fapt, la Coleford ! îl iscodi Roscoe pe Nelson.

— Pe cine voiam să vizitez ? spuse musafirul. M-am zăpăcit. Da ! O femeie. Ultima dată am văzut-o acum mai bine de douăzeci de ani, într-un lazaret.

— Încă în timpul primului război mondial, probabil ?

— Da. Lyra Bennett, aşa o chema.

— Nu cunosc, la Coleford, o persoană cu acest nume. Violet, ştii tu pe cineva care se numeşte astfel ?

— Nu. Dar nici nu-i cunosc pe toţi de-acolo. Poate că s-a măritat de-atunci şi e plecată de mult din localitate.

Roscoe se-ncruntă. Musafirul nu părea atît de bătrîn încît să fi fost sub arme în timpul primului război. Părea să fie de cel mult treizeci de ani.

— Eram orfan şi aveam şapte ani pe atunci, spuse el, de parcă ar fi observat suspiciunea lui

[1] Pateu (engl.).

Roscoe şi ar fi vrut s-o înlăture. Era la sfîrşitul războiului. Miss Bennett avea grijă de mine. Apoi adăugă : Mi-e foarte penibil să vă cad pe cap.

— *Don't mention it* [1], răspunse Erny Roscoe. Nu merită să vorbim despre asta. Trebuie numai să vedem unde puteţi dormi.

Nu era de loc uşor pentru Roscoe să soluţioneze această problemă. Îşi spunea că, de fapt, ar trebui să rămînă treaz toată noaptea, pentru a-l ţine sub observaţie pe suspectul vizitator. Căci nimic din tot ce afirmase pînă acum nu putea fi crezut, fără a fi controlat. Sînt mulţi spioni şi agenţi care se dau drept victime ale duşmanului, pentru a cîştiga încrederea englezilor. Nesupravegheat, în timpul nopţii, acest om putea emite semnale luminoase sau chiar să dea foc întregii case ca unei făclii, iar apoi, în învălmăşeală, să se strecoare în pădure. Afară era întuneric beznă, iar Roscoe nu îndrăznea nici măcar să iasă din casă pentru a se sfătui cu vecinii. O clipă se gîndi s-o trimită pe Violet, dar vijelia puternică de afară îl determină să-şi schimbe părerea.

Dacă i se punea străinului la dispoziţie camera de sus, ar fi fost, ce-i drept, ceva mai izolat şi nici n-ar fi putut să dispară cu uşurinţă. În schimb, ar fi putut săvîrşi cine ştie ce lucruri periculoase de acolo. Aici, jos, în bucătărie sau în cameră, tot nu putea fi controlat şi pe deasupra putea fugi mai uşor, după ce va fi dus la bun sfîrşit cine ştie ce crime, fără ca dînşii, de sus, din dormitor, să observe ceva. Nu-i rămăsese deci altceva de făcut, decît să-l supravegheze întreaga

[1] Nu mai pomeniţi de asta (engl.).

noapte. Dar Erny Roscoe n-avea vocaţie de temnicer. În fond se ruşina pentru neîncrederea lui. Era obişnuit să-ntîmpine cu încredere pe oricine, pînă la proba contrară. Pe de altă parte era război şi Roscoe îşi descoperi spaima, neîncercată de el pînă atunci, de pe urma întregii răspunderi ce-i revenea. Era ca şi cum de această stîncă abruptă s-ar fi spart, neîncetat, valurile mereu reînnoite ale bănuielii şi ale încrederii.

Roscoe chibzui cum ar putea să-i întindă mici curse pentru a se lămuri ce-i cu străinul. Dar nu-i trecu nimic prin minte. Cynthia, însă, care nu se gîndea la asemenea capcane, îi întinse totuşi inconştient una :

— *Lord Nelson, how is your mummy?* [1] întrebă.

Roscoe se agăţă de îndată de ea, adăugînd :

— Da, ce veşti mai aveţi de la ai dumneavoastră din Germania ?

Roscoe ştia că orice legătură sau corespondenţă cu ţara inamică era interzisă, chiar şi prin ţările neutre.

Musafirul răspunse uimit :

— Din Germania ? Cum aş putea afla acum ceva de-acolo ?

Se aşezară la masă. Fu adus pateul. Cynthia spuse rugăciunea.

— *For what we are going to receive the Lord God may make us truly thankful.* [2]

După ce masa fu strînsă, Erny spuse :

[1] Lord Nelson, cum e mama dvs. ? (Engl.)
[2] Trebuie să-i fim profund recunoscători Domnului, pentru ceea ce sîntem pe cale de a primi (engl.).

— În ținutul nostru nu sărbătorim în mod deosebit ajunul Crăciunului. Doar copiii merg din casă în casă cîntînd vechi colinde. Dacă s-ar liniști viscolul, ar putea să mai vină și azi. Altfel nu-i nimic. Sărbătoarea e mîine. Tot mîine se dau și darurile. Se zice că la dumneavoastră se aprind lumînări în brazii de Crăciun. Noi împodobim casa cu ramuri de vîsc. Uitați ramura atîrnată sub lampă, în odaie.

— Cînd o să fiu mare, Lord Nelson, spuse Cynthia, o să vii cu mine sub vîsc și...

— Copilării, căută să-i închidă gura Roscoe.

— Ba nu, știu sigur cum o să fie, spuse Cynthia, care nu voia să fie întreruptă, mi-a povestit mie Hazel.

— Nici Hazel nu știe totul, spuse Violet. Ea e tot atît de micuță ca și tine.

— Ba știe tot, explică Cynthia, iar eu am să mă căsătoresc atunci cu Lord Nelson.

— Ce prostii vorbești ! spuse Violet.

— Vîscul e o plantă fermecată, strigă Cynthia. Știi să faci farmece, Lord Nelson ?

— Farmece ? Musafirul se gîndi o clipă. Poate, spuse apoi, puțin.

— Așa, atunci, fă te rog niște vrăji, fă-mi niște vrăji ! se entuziasmă Cynthia.

Străinul se așeză între lampă și peretele alb. Ridică mîinile și începu să le pună și să le îmbine în așa fel, încît pe perete apărură cele mai frumoase umbre chinezești.

— Fii atentă, Cynthia. Cine sosește acum ? Îl vezi pe bărbatul acela ? E bătrînul împărat August cel rău. Privește, cum îi fîlfîie mantia. Iar el ce face ? Își numără supușii. Unul, doi, trei, patru

și așa mai departe. Ei trebuie să stea cu toții la rînd, la numărătoare. Dar dincoace, încă destul de departe, se zărește o casă. O vezi ? E dărăpănată rău. De fapt nu-i decît un staul vechi. Dar, ia să vedem, cine-i înăuntru ? Oameni, veniți și dînșii la numărătoare, însă nevoiți să rămînă peste noapte. Și iată că li s-a născut un copil. Și cine sînt oamenii aceștia ? Aici, la dreapta, e bărbatul. Iosif îi spune. Acum se-ntoarce și cheamă la dînsul un bou. Așa, uite-l că sosește. Îi vezi coarnele ? Iar acum îl cheamă și pe măgar. Iată-l, cu urechile lui lungi.

— Măgarul Enoch, măgarul Enoch ! țipă Cynthia.

— Enoch ? Fie și-așa. Poate că-l chema chiar Enoch. Și acum privește-o pe Maria. E puțin aplecată înainte, căci are pe copilul Isus în poală. Îl vezi, ce micuț e ? I se zărește doar capul.

— Vreau să-l văd întreg, se milogi Cynthia.

— Nu-i atît de ușor, spuse străinul. Dar ia te uită cum înalță capul. De-abia s-a născut și a și ridicat capul. Asta e ceva ! Iar acum sosesc păstorii cu oile : privește-i cum se apropie, mereu cîte un păstor cu cîteva oi. Dar acolo, deasupra, vezi tu ce mai apare acum ? Un înger. Are aripi mari, puternice. Aceste aripi strălucesc în realitate, dar tu nu vezi decît umbra pe care o aruncă, pentru că lumina mult mai strălucitoare a lui Dumnezeu și a eternității cade asupra lor. Și-n această strălucire de nedescris auzi cum strigă îngerul : „Vă vestesc o mare bucurie... Pace pe pămînt și între oameni bună învoire.“

Oaspetele tăcu și se făcu o liniște pură, de cristal. Pînă și viscolul de-afară încetase.

— Ați putea dormi sus în cameră, spuse Erny cu o voce puțin răgușită. Se pare că nemții într-adevăr nu vor veni astăzi. Fiți totuși atent cu lumina, Sir.

— Fiți pe pace, spuse musafirul. Știu să camuflez.

— Iar mîine, spuse Erny, mîine vom vedea cum să ajungeți la Coleford.

— Nu, nu, nu ! țipă Cynthia. Lord Nelson trebuie să rămînă la noi. Sub ramura de vîsc. Și atunci în fiecare zi o să facă farmece !

— Nimeni nu poate face zilnic farmece, spuse Violet. Poți să-l săruți acum pe domnul, înainte de culcare.

— *Merry Christmas*[1], spuse musafirul și o sărută pe Cynthia pe gură.

— *Merry Christmas*, Lord Nelson ! Dar ai uitat să mai arăți ceva.

— Ce anume ?

— Steaua, Lord Nelson, steaua !

— Da, steaua, spuse Lordul. Ea mi-a făcut din totdeauna greutăți. Ca să poți arăta steaua, îți trebuie puteri supranaturale. Numai bunul Dumnezeu poate s-o facă. Și încă nici lui, nu i-a reușit decît o singură dată pînă acum.

[1] Sărbători fericite (engl.).

LA CEI NOUĂ DRACI

În casa „La cei nouă draci", în partea de jos a cartierului praghez Malá Strana, în apropierea insulei Kampa de pe Vltava, locuia, încă de pe vremea copilăriei mele, o bătrînă de aproape o sută de ani, pe care tatăl meu se ducea din cînd în cînd s-o vadă. Cu acest prilej mă lua și pe mine, căci era văduv și foarte rar avea cui să mă încredințeze. În acea casă, locuise el prin anii 1870, pe cînd era student. În apropierea casei curgea o apă, numită „Čertovka", ceea ce înseamnă „Pîrîul diavolului", și care desparte insula Kampa de oraș. Bătrîna, încă pe vremea studiilor tatei destul de în vîrstă, era pe atunci proprietăreasa lui. El sosise din Boemia de Vest, acolo unde se vorbea germana, în această Pragă străină, oarecum înfricoșătoare, și care-i părea uriașă ; iar bătrîna domnișoară, căreia îi fusese recomandat, îl îngrijise ani de-a rîndul ca o mamă, ceea ce explica trăinicia afecțiunii lui față de ea.

Aceste vizite mai aveau însă și un alt motiv : atracția pentru vechea casă însăși, cu scările ei dosnice, cu tot soiul de atenanse, alcovuri, cabinete, uși secrete, pivnițe întortocheate. De altfel, chiar numele casei producea un efect demonic. Aici nu locuia nimeni, în afara domnișoarei, care fusese

numită de proprietari — nobili de viță veche din Boemia — în calitate de îngrijitoare a casei. Această funcție o îndeplinise și tatăl ei, cu toate că în toată acea casă nu era nimic de îngrijit, afară doar de însăși locuința îngrijitorului. Căci celelalte încăperi erau goale sau, în orice caz, nelocuite. Pe ici, pe colo, mai era cîte o mobilă fragilă, cîte o unealtă ciudată, a cărei menire consta doar în învechirea ei progresivă, un fotoliu mare, uzat, bun doar pentru stafii imponderabile, o poliță de cărți curbată, pe care se aflau încă niște vechituri de cărți legate în piele de porc scorojită ; în bucătăriile pline de funingine, alămurile și arămurile se îmbrăcau în straturi de cocleală și patină, cositorul se descompunea de lepră și se dezagrega de ciumă ; cazanele de fier cu trei picioare se acopereau cu straturi de rugină umedă.

Cu prilejul fiecărei vizite, tata străbătea acele încăperi stătute, trecînd de la un etaj la altul, pînă la podul casei plin de nesfîrșite hodoroage, cutii fără capace, cufere căscate, sticle de formă absurdă, uriașe baloane de sticlă, printre care se afla un glob pămîntesc aplecat, un glob ceresc și un *coelotellurium* din bronz, care-mi aprindeau mereu curiozitatea. Tata însă era deosebit de bucuros să coboare, cu o lumînare aprinsă într-o mînă și cu mine de cealaltă, în cele două caturi boltite, care formau pivnița subterană, domeniu al tuturor troacelor din metal : creuzete, mojare, lighene și cîntare din cupru, ale căror încheieturi bineînțeles ruginiseră, oxidate de timp, și ale căror brațe erau legate de rest, prin pînze groase de păianjeni. Tata nu căuta nimic, abia de atingea

vreodată ceva, se uita doar ; ca și cum ceea ce fusese părăsit și uitat ar fi avut nevoie din cînd în cînd de o privire, pentru a exista mai departe. Numai arareori cădea vreo vorbă în vremea acestor peregrinări.

Cum intrai însă la parter, în mica locuință a domnișoarei, o altă lume ți se deschidea : o împărțire minuțios dirijată, un cosmos îngrijit, în care fiecare dintre vechile cești de porțelan de Elbogen sau de Schlaggenwald, fiecare cupă de cristal colorat de Haida, fiecare milieu de dantelă părea supus unor legi ale sale, proprii. Era mai puțin o locuință, cît un mecanism exact pentru obținerea unei maxime siguranțe și încrederi în viața cotidiană. Totul era veșnic în același loc, iar tata îmi arăta calitățile și avantajele unei asemenea limpezi alcătuiri a formei de viață, în care nu trebuia să cauți niciodată nimic și-n care nu puteai fi pus niciodată în încurcătură prin negăsirea vreunui obiect. Iar în mijlocul acestei construcții aproape solemne a sute de lucruri necesare, sau a unor lucruri de prisos, ridicate la rangul de lucruri necesare, străjuită de cele mai neînchipuite obiecte de podoabă, pe care, la rîndul ei, le străjuia, bătrîna sta bine așezată într-un balansoar, într-o curățenie de-a dreptul nepămînteană, cu o dantelă peste părul ei alb și rar, cu jabou ajurat peste pelerina din catifea neagră, cu șorț alb, imaculat, cu picioarele în pantofi cu cataramă, sprijinite de un scăunel sculptat.

De îndată ce mă înclinam și salutam cu timiditate, ea ridica una dintre mîinile ei cenușii, cunoscătoare a lucrurilor străvechi, acoperită de nenumărate riduri, zbîrcituri și pete cafenii și mă

mîngîia cu grijă pe frunte. Asta-mi făcea bine, căci în acea vreme a copilăriei mele, nu exista nimeni altul care s-o fi făcut. Tatei nu-i era gîndul la asta ; avea de altfel o fire mult prea închisă. Era trist, şi numai rareori îşi ieşea din tristeţea-i, doar cînd începea să povestească ceva în care putea uita de sine, ceea ce părea să fie, în adevăratul sens al cuvîntului, motivul povestirii sale.

Şi bătrîna povestea cîteodată. Iar atunci, străvechile văi şi dealuri ale chipului ei începeau oarecum să capete viaţă şi chiar să înflorească, ochii-i păreau să lumineze obiectele ca nişte lămpi, făcînd vizibile unele însuşiri ale lor, de altfel umbrite, iar buzele ei, plisate de vremuri, căpătau culoare.

Lîngă ea, pe o măsuţă, într-o ramă ovală de aur, era portretul mare cît palma şi în culori al unui domn prezentabil, cu haina închisă pînă la gît împodobită cu o decoraţie. O dată, după o vizită, tata îmi spuse că ar dori din suflet să capete acest portret, dar că nu se încumetă să i-l ceară domnişoarei, care nu l-ar da pentru nimic în lume, fiind legat de cel mai important eveniment din viaţa ei.

— Pe cine reprezintă ?

— Niciodată nu i-a spus numele, poate chiar că nici nu-l ştie. Dar am eu o bănuială.

— Ce bănuială ?

— Nu e bine să vorbeşti, cînd e doar o bănuială, spuse tata, asta-i treaba scriitorilor.

— Dar despre întîmplare ? Ce ştii despre ea ?

— Da, am avut oarecum de-a face cu acea întîmplare. Dar e mult de-atunci. Trebuie să mă gîndesc din nou la ea şi să mi-o reconstitui. Mai

înainte însă, ar trebui să ştii cîte ceva despre casa în care mi-am petrecut patru ani din viaţă şi care e ea însăşi de mare importanţă pentru oraş.

— Desigur, dacă ai trăit acolo.

— Pe vremea aceea casa era la fel de goală, ba mai curînd, umplută cu vechituri ca şi acum. Atît doar că mai avea două odăi mobilate : una, pentru bătrînul tată paralitic al domnişoarei, iar cealaltă, de închiriat. Tocmai acolo am locuit eu, şi încă de pe atunci mă strecuram adesea prin toate etajele, scotoceam prin podul casei şi cercetam pivniţele.

— Şi ai găsit ceva ?

— Vezi tu, astăzi aş găsi probabil multe, care mi s-ar părea valoroase. Atunci, însă, nu. Asta-i timpul. Creează valori. Cel puţin tot pe atîtea, pe cîte distruge. Ţine minte acest lucru.

Am ţinut minte, aşa cum ţii minte, de obicei, tocmai ceea ce n-ai prea înţeles.

— Dar ceva, continuă tata, ceva tot am găsit acolo. Tocmai acel mic portret, atît de scump domnişoarei. Cum de am ajuns la el şi unde l-am găsit, asta-i tocmai povestea care mă leagă atît de strîns de această casă. Voi mai reveni însă. Cînd i-am adus domnişoarei portretul, ea a scos un strigăt de uimire. Mi-a cuprins gîtul cu braţele, m-a îmbrăţişat, a chiuit, a început să cînte şi chiar să danseze, deşi încă de pe atunci ar fi putut fi bunică-mea. Cu toate că era o zi obişnuită, mi-a pregătit o friptură din pulpă de viţel, precum şi cea mai bună plăcintă cu mere din viaţa mea.

— Portretul trebuie să fi fost, aşadar, într-adevăr foarte important pentru dînsa.

— Desigur. Dar trebuie să cunoşti multe, pentru a şti de ce era aşa. Se spune că, pe vremuri — acum patru sute de ani — ar fi trăit în casa „La cei nouă draci“ un vestit magician. Mai există o casă la Praga, în partea sudică a lui Karlsplatz, de care e legat numele lui „Faust“. Legendele vorbesc şi de una, şi de alta. Poate că a trăit în amîndouă, poate în nici una. Oricum, se spunea că s-ar fi născut în Boemia, probabil chiar la Praga. Alţii, care nu ţin la Boemia şi Praga şi care vor întotdeauna să treacă drept mai bine informaţi, îl plasează în Suabia. Astăzi toate astea par destul de neinteresante. Dar Praga aceasta, în care şi tu te-ai născut, e un vechi oraş magic. Aici, rabinii îşi lăsau ucenicii vrăjitori să hoinărească, iar împăraţii îşi ţineau alchimiştii. Aci se-ntîlneau multe : răsăritul şi apusul, evreul şi creştinul, cehul şi germanul, nordul şi sudul ; iar acolo unde se împreună atîtea esenţe, iau naştere multe lucruri, cuvinte, caractere şi întîmplări magice, neînţelese şi nemaivăzute în altă parte ; aci e pămînt fertil pentru puteri magice şi cuvinte fermecate.

— Şi ce vrăji făcea magicianul ? Îi zburau porumbei din mîneci ? Tăia vreo femeie cu fierăstrăul ?

— Nici un fel de asemenea trucuri. Era un doctor savant. Făcea leacuri pentru întinerire, sau pentru bătrîneţe fără sfîrşit, scotea aur din metale, dar, mai ales, făcea experimente pentru crearea artificială a unui pui de om. Aceste încercări au fost, de atunci, mereu reînnoite la Praga. La cincizeci de ani după acesta, vestitul rabi Löw a pus în mişcare servitorul său mecanic, golemul.

Doctorul avusese însă altceva de gînd. El a vrut să creeze, din tot soiul de elixire şi gaze, o fiinţă vie într-un mare recipient de sticlă, ceea ce se pare că a şi reuşit în parte, avînd un pact cu unul dintre cei nouă draci. Dar un singur drac nu era de ajuns pentru asemenea treabă. Trebuia să ai toată breasla de partea ta : pe Mefistofel, pe Cozintras, pe Asmodi, pe Trochadeus, Astharot, Serpens, Belzebut, Samael şi pe Fofunagra, sau cum i se spunea în limba cehă : Fanfrnik. Eu ştiu numele tuturor pe dinafară. Ei sînt ai casei. Deşi, în decursul veacurilor, clădirea a fost deseori modificată şi arată acum în exterior cu totul altfel decît pe vremea doctorului. Casa de atunci aparţinea aceleiaşi familii nobile ca şi astăzi, iar stăpînul de atunci, un cămăraş regal, o pusese la dispoziţie doctorului, în vederea realizării intenţiilor sale. După dînsul, au locuit acolo alţi magicieni şi alchimişti. Înăuntru, însă, încăperile au rămas mereu aceleaşi, dimpreună cu uneltele şi instrumentele veacului vrăjitoresc. Unele dintre ele îi aparţinuseră poate încă doctorului şi probabil ca unul dintre baloanele de sticlă verzuie, care zac sus în pod, să fi adăpostit chiar acel făt artificial.

— De ce o fi oare nevoie de oameni artificiali ? am întrebat eu. Nu sînt oare de ajuns cei naturali ?

— Ştiinţa nu întreabă la ce sînt de folos rezultatele la care ajunge, explică tata cu severitate. Ea consideră ca una dintre menirile ei principale, să creeze în chip artificial, ceea ce natura scoate la iveală fără multă osteneală. Toate astea duc pînă

la Dumnezeu, cu care omul doreşte mereu să se ia la întrecere. Ar trebui să vorbesc despre asta ore întregi. Pe vremuri, pe cînd toţi mai credeau încă în Dumnezeu, îţi căutai un drac pentru asemenea încercări. Erau încă vechile timpuri bune. Astăzi însă inginerii nu mai cred nici în Dumnezeu, nici în diavol.

Tatăl meu însuşi era inginer şi a inventat şi a construit multe. Mie mi se părea că stă pe o treaptă intermediară între spiriduşii, ucenici ai diavolului, şi tehnicienii mai noi, într-o vreme în care mai puteai crede în existenţa unui Dumnezeu, dar nu şi în a diavolilor. El ţinea încă de spiritul veacului trecut.

— Dar portretul, l-am întrebat, povesteşte-mi aşadar, ce a fost cu portretul ?

— Poate, începu dînsul, după oarecare gîndire, poate ar fi mai bine să-ţi povestesc întîmplarea, chiar cu vorbele domnişoarei, aşa cum mi-a relatat dînsa totul într-o seară liniştită, la scurt timp după moartea tatălui ei. Atunci erau numai seri liniştite. Sînt mai bine de douăzeci de ani de atunci, dar camera ei arăta exact aşa cum o cunoşti, iar domnişoara însăşi era încă de pe atunci bătrînă bine : faţa, gîtul, mîinile ei, aproape tot atît de zbîrcite ca acum. Aşadar, ce mi-a povestit dînsa ?

„Eram copil încă, abia de treisprezece ani, în anul cînd franţuzul a fost bătut la Leipzig[1]. Toţi

[1] Adică în 1813, cînd Napoleon a fost înfrînt în Bătălia naţiunilor, dată lîngă Leipzig.

cei care atunci nu mai erau în leagăn îşi amintesc exact de acel an. Chiar înainte de acea bătălie, oraşul era plin de străini, mai ales răniţi din armatele aliate : austrieci, prusaci, ruşi. Zăceau pretutindeni, nu numai prin case, dar chiar şi prin tinde. Numai la noi nu era încartiruit nimeni. Tuturor le era frică de casa «La cei nouă draci» ; nimeni nu voia să adăpostească aici răniţi, deoarece le era teamă că în casa blestemată rănile nu se vor închide, iar durerile nu vor slăbi.

Odată, într-o seară — tata şi cu mine nu ne culcaserăm încă, mama era de mult moartă — auzirăm tropot de copite şi uruitul unei trăsuri, care opri în faţa casei noastre, iar apoi bătaia grea a ciocanului de la uşă. Tata îşi luă cîrja, şchiopătînd pînă în coridor, pentru a vedea cine bătuse şi se întoarse curînd cu un domn, care nu mai părea tînăr, dar era încă foarte vioi şi cu ochi pătrunzători. Străinul prezentă o hîrtie din partea contelui nostru, prin care ne făcea cunoscut că aducătorul are libertatea de a vizita, după plac, toate încăperile locuinţei şi roagă să-i stăm la dispoziţie, în orice privinţă. După ce tata o citi, străinul îşi luă hîrtia înapoi. Tata îl întrebă pe străin dacă nu doreşte să tragă la hanul «Poştalionul» de peste drum, unde se şi îndreptase vizitiul cu trăsură şi cai, deoarece noi nu-i puteam oferi la acea oră nici un fel de confort. Dimineaţa, ar putea veni să vadă tot ce pofteşte, deşi nu trebuie să se aştepte la nimic remarcabil, nici la bogăţii, nici la comori de artă. Nu, răspunse străinul, ar vrea să parcurgă de îndată toată casa, cercetînd cu atenţie fiecare încăpere, fiind nevoit să se întoarcă degrabă la Teplitz, de îndată ce caii

se vor fi odihnit puțin. Nu-i e îngăduit să întîrzie nici o clipă, fără să fie necesar. Înalte obligații îl așteaptă, afaceri importante. Și-așa, numai cu mare greutate și-a rupt cele cîteva ore, pentru această vizită. Într-un tempo de necrezut, schimbînd de patru ori caii de poștă, a gonit încoace, fără a-și arunca o privire asupra locurilor străbătute, cu totul împotriva obiceiului său. Prezența lui în acest oraș nici nu-i pare a fi o realitate, ci mai curînd un vis, ceva cu totul de necrezut, aproape un miraj, concentrarea unei dorințe pasionate, pe care ești dispus s-o iei drept realitate. Asemenea clipe sînt însă atît de rare, încît n-ar trebui să încerce nimeni să le atribuie durabilitate.

Cu toate această stăruință oarecum imperioasă, tata căută să-l facă pe oaspete că consimtă cel puțin la o scurtă amînare. «Excelența-voastră n-ar dori să acorde oarecare atenție orașului, să vadă vechiul orologiu al primăriei, mormintele din catedrală ale împăraților și regilor, podul cu turnuri, palatele ?»

«Mulțumesc, îl întrerupse străinul, cunosc unele lucruri despre acest oraș. Deocamdată voi rămîne însă numai la cele știute. Prin Calve, librar de aici, mi s-a procurat un plan amănunțit al Pragăi, iar din reproduceri și descrieri cunosc distinsa măreție a acestui adevărat oraș regesc, clasic, pe care din nefericire încă nu l-am putut vizita, cu toate insistentele invitații ale prietenilor mei de aci. Acum însă am putea să cercetăm la lumina luminări ceea ce nu aparține zilei.»

Puteam bănui că distinsul străin, care în biletul contelui nostru era numit excelență, fără să i se menționeze însă numele, știa în oarecare măsură

cîte ceva despre casă «La cei nouă draci». Tata pregăti de îndată un felinar, eu mă înarmai cu o lumînare de ceară și începurăm raita prin încăperi, care, acum, în întuneric, păreau de două ori mai fantastice, cu dușumelele scîrțîitoare, cu pereți ce trosneau, cu scaune ce pocneau, pe ici, pe colo, cu cîte un șoarece alergînd mărunțel ; cu gălețile, retortele și trepiedele înveșmîntate în pîlpîitoare lumină schimbătoare, într-o ciudată mișcare și activitate, ca și cum s-ar fi aflat din nou în toiul treburilor lor ; cu baloane de sticlă cu luciri de irizări, cu fosforescențe tulburi și atît de reale, de parcă ar mai fi plutit în ele un ultim rest fantomatic. Lung și avid privi musafirul la aceste lumi de sticlă ; mă bucuram văzîndu-l cum le studia. Căci privirea lui nu era de o fixitate uimită, ci avea o anumită mișcare ritmică ; nu era doar un ochi ce înregistra, ci mai degrabă o cuprindere radioasă, o neașteptată recunoaștere a ceva de mult cunoscut. Observam asta, chiar și atunci cînd se uita uneori la mine. Luă un balon de sticlă și-l ținu în trei degete, examinîndu-l, și, cu toate că obiectul părea să fie destul de greu, îl zvîrli puțin în sus, încît acesta rămase timp de o secundă în aer ca un uriaș balon de săpun, lăsîndu-se apoi treptat din nou pe degetele răsfirate ale musafirului. «Ați observat via strălucire din mijlocul balonului ? întrebă el. E rezultatul liberei plutiri.» Puse în mișcare globul ceresc de pe polița suspendată de tavan. Apoi învîrti manivela *coelotellurium*-ului ; cu lumina lumînării ce-o țineam în mînă eu trebuia să închipui soarele, și astfel cosmosul începu să se învîrtească. «Iar acum să punem la cale o eclipsă de lună !» spuse el.

«Poate că încă Tycho[1] a făcut-o cu această mașină, e destul de veche pentru asta.» Astfel demonstră diferite fenomene cerești. Niciodată nu văzusem mai măreț răsărit de soare ca în strălucirea cuvintelor sale, nicicînd nu mă luminase vreodată luna atît de blînd și de sigur, ca privirea lui.

Apoi coborîrăm în pivniță. Lua totul în mîinile sale, cerceta creuzetele, mojarele, cazanele, trepiedele, ca și cum ar mai fi cuprins în ele resturi ale unor idei de odinioară, după cum spunea; găsea obiecte pe care nu le observasem niciodată, curiozități pe care nu le remarcasem; prin comparații aruncate în grabă trezea lucrurile la viață. Despre niște bare de metal îngrămădite într-un colț, spunea că sînt aur nedescifrat încă. Arăta ca un adolescent, da, foarte întinerit arăta, printre uneltele magice, încît nu-mi mai puteam dezlipi ochii de pe dînsul. Căci toată vremea eram în preajmă-i cu lumina. Tata, cu toiagul, pășea numai cu încetineală după mine.

În partea de jos a pivniței, e o ușă de fier, de mărimea unui stat de om, lată de numai trei palme, dar grea, fără broască, clanță sau zăvor. Ce ascundea ea, încotro ducea, nu știam; căci la fiecare încercare de a ne strecura prin strîmta crăpătură, sau numai de a lumina înăuntru, lumina se stingea. Musafirul voia să știe însă cam ce ascundea acea ușă. Își avea și ea toanele ei. Cîteodată era ușor s-o deschizi, mai exact spus, de cele mai multe ori era numai proptită. Cînd

[1] Se referă la astronomul danez Tycho Brahe (1546—1601).

trăgeai de ea, orice fel de lumină se oprea în fața deschizăturii, nu pătrundea mai departe, ținută în loc de un zid nevăzut, încît nu-ți dădeai seama ce era în spatele ușii: o încăpere, o scară sau un abis. Niciodată nu îndrăznea careva să meargă mai departe. «Asta-i o taină mai adîncă, spuse musafirul. Vom încerca să alungăm însă inexplicabilul pînă la limita sa extremă.» Rostind acestea, făcu un pas înainte în întunericul fără spațiu, nemaiajuns de nici o rază de lumină. Ușa se-nchise cu un scrîșnet, tata și cu mine rămînînd înspăimîntați în fața-i. Strigarăm, băturăm, încercarăm cu toate puterile noastre să slăbim strînsoarea acelui greu capac de fier. Dar de data asta el nu se urni din loc. Dinăuntru nu se auzea nimic. Tata luă apoi dalta și alte unelte, dar fără nici un rezultat. Căzui în genunchi și începui să mă rog lui Dumnezeu, pruncului Isus din Praga, Maicii Domnului cea neagră. Dar ruga nu-mi fu ascultată.

Între timp se crăpase de ziuă, iar tata mă trimise peste drum, la hanul «Poștalionul», să-n-treb de vizitiu și să-l aduc pe fierar. Hangiul clătină din cap. Vizitiu cu trăsură și cai? Ar fi trebuit să-l vadă și dînsul. Nimeni nu poposise acolo, nici o trăsură cu cai, nici măcar vreo urmă de ucenic nu fusese pe-acolo. Dar asta-i cu neputință, spusei. E cu putință, răspunse hangiul, ca domnișoara să socotească acest lucru cu neputință. Dar în asemenea timpuri e cu putință, tocmai ceea ce e cu neputință. Și dacă va fi existat un vizitiu cu trăsură și cai s-ar putea să fi poposit în altă parte, dacă nu cumva i-o fi înghițit pămîntul. Povestii hangiului și fierarului despre vizita nocturnă, implorîndu-i să ne vină în ajutor pe

cît de grabnic cu putință pentru deschiderea porții de fier. Hangiul nu voi să se amestece în treaba asta. Fierarul însă, care mă-ndrăgise din totdeauna, se lăsă convins și sosi la noi cu vergele de fier și piroane. Dar încă din prag, tata ne-ntîmpină cu cuvintele : «Totul s-a sfîrșit. Ușa s-a redeschis singură. Dar nimic nu mișcă îndărătul ei. Nu se aude nimic.» Fierarul coborî cu toate astea în pivniță, pentru a se convinge. Scormoni prin întuneric cu vergelele de fier, nimerind în gol și, în sfîrșit, cu figura răvășită, se dădu bătut.

Nici urmă nu rămăsese din vizitatorul nocturn. Nimeni nu știa nimic nici despre el, nici despre trăsură și foarte curînd lumea socoti toată povestea ca o născocire a fanteziei noastre, o minciună gogonată, menită să atragă asupra noastră atenția oamenilor, care, în acele hotărîtoare zile de război, erau preocupați de cu totul alte lucruri. Noi rămăseserăm desigur convinși că oaspetele dispăruse prin deschizătura pivniței, pierind în necunoscut. Tata trimise contelui o înștiințare asupra cazului, iar acesta sosi în persoană pentru a vedea locul întîmplărilor, dar nu pentru că ar fi acordat cea mai mică crezare relatărilor tatei. Dimpotrivă, le socotea drept închipuiri confuze, cum e adesea cazul cînd duci o viață atît de retrasă. Că așa trebuia să fie, o dovedea și faptul că el nu dăduse niciodată cuiva aprobarea de a vizita ceva. Un asemenea document, și încă fără numele aducătorului, putea să fie numai un fals. Dacă însă așa stăteau lucrurile, atunci pedeapsa dreaptă l-a ajuns din urmă pe falsificator. Contele vru chiar să ne mute pe amîndoi la una dintre moșiile sale, la aer curat și în mijlocul unui ținut mai vesel. Dar tata,

obișnuit de ani și ani cu casa «La cei nouă draci» nu se învoi s-o părăsească. Astfel rămaserăm acolo unde ne aflam, deprinzîndu-ne pe încetul cu gîndul că oaspetele din acea noapte pășise dintr-o realitate îndoielnică, într-o irealitate și mai îndoielnică, că fusese doar o imagine de vis. Astfel trecură anii, cum trec ei de ușor.

Odată însă, cu zece veri mai tîrziu, eram acum majoră, tata îmi înmînă un pachețel sigilat. Fusese adus cu poștalionul pe numele meu, spuse dînsul. Era un mare eveniment în viața mea și de aceea țin minte anul în care l-am primit. 1823. Pentru mine era tulburător, deoarece nimeni pînă atunci nu-mi trimisese vreodată ceva. Nu eram femeia căreia i se trimit daruri. Pachețelul conținea însă portretul oval, care e acum lîngă mine. E portretul acelui oaspete dispărut. Sosise fără adresa expeditorului, fără un bilet alăturat. Îl întrebai pe dirigintele poștei, dar nu știu să-mi dea nici o lămurire. Un pachețel ? El nu-mi trimisese nimic. Cuvîntul tatei era în contradicție cu cel al dirigintelui și îl crezui pe tata. Căci aveam portretul. Era de-o asemănare izbitoare : bătrîn și adolescent totodată, cu ochii săi mari, de neuitat. Nu mai știu de ce coborîi cu portretul în pivniță, de ce îngenuncheai în fața porții de fier, de ce rezemai portretul de ușorul porții. Licărul lumînării radia asupra portretului, iar eu mă rugai pentru cel pierdut, ca și cum aș fi putut în acest chip să-l rechem să apară din nou din împărăția nepătrunsă și de nepătruns. Lumina pîlpîi atunci pe neașteptate, ușa se mișcă, iar între ea și stinghia de fier, portretul alunecă fără zgomot în acea întunecime,

ce-l înghițise pe vremuri și pe oaspetele, al cărui chip îl înfățișa.

Tata mă ridică leșinată și mă duse sus. De atunci n-am mai coborît niciodată în pivniță. Îndată însă după ce ai venit la noi în casă, ai găsit portretul, readucîndu-mă astfel la viață."

În timp ce tata îmi istorisea această poveste stranie, mă ghemuisem într-un colț al canapelei. Oricît de fantastic ar fi sunat totul, aveam totuși două puncte de reper în sprijinul autenticității povestirii : portretul și ușa de fier, pe care eu însumi le văzusem.

— Dar cum de ai găsit portretul, tată ? l-am întrebat.

— Foarte simplu. Iscodind într-una prin toată casa aceea veche, am dat încă din primele zile de ușa de fier a pivniței. Ca de obicei, era puțin crăpată. Din deschizătură, am zărit ceva ce lucea auriu : era tocmai rama portretului, pe care am pus mîna, fără a ști despre ce e vorba. Despre caracterul fantomatic al ușii nu știam nimic pe atunci. În timp ce priveam însă portretul la lumina luminării de seu, ușa s-a închis ușor, nemaideschizîndu-se de atunci niciodată.

— Și de ce socotea domnișoara că, o dată cu portretul, i-ai redat și viața ?

— Ei, asta-i ușor de explicat. Mai întîi nu mai era sigură dacă oaspetele, iar mai tîrziu portretul său, existaseră aievea, sau fuseseră doar închipuiri de vis. Pînă la urmă s-a simțit nesigură de propria-i realitate. Se întîmplă asemenea lucruri, în astfel de orașe, în astfel de case. Iar viața i se scurgea parcă printre degete. Cînd i-am adus apoi portretul

pe care a putut să-l așeze lîngă dînsa, să-l privească, să discute cu el, atunci realitatea, și o dată cu ea viața, s-au reîntors pentru dînsa.

Eram însă un băiat neîncrezător și — ca de altfel orice copil — un examinator sever.

— Crezi, oare, l-am întrebat, că portretul îl reprezenta într-adevăr pe acel om ? Nu fusese oare o idee de-a tatălui ei, care voia să-i facă o plăcere ? Sau poate că domnișoarei i-au venit în minte toate acele întîmplări, de-abia după ce i-ai adus portretul ? Sau poate chiar, în sfîrșit, tu însuți...

— Destul, m-a întrerupt tata, prea îți umblă repede mintea. Mai bine du-te de te joacă cu mingea, iar mai tîrziu, să te faci funcționar de cale ferată, ca și mine. Vei avea atunci permis de călătorie pentru întreaga lume. Pentru asta, și pentru cealaltă.

ANTON A PLECAT

— Să mergem la oficiul păpușilor, îi spune Adele lui Alf.

Cei mari știu că fetița are cinci ani. Ei însăși acest lucru desigur că nu-i este cunoscut, deși a învățat cîte ceva și chiar și să numere pînă la o sută. Dar ce înseamnă o sută ? I se pare mai puțin decît doi sau trei. Tatăl ei e însă tare mîndru de numărătoarea fetiței, și de aceea Adele o și face, mai întîi de la unu la douăzeci, iar apoi din opt mari salturi, pînă la o sută. Cifrele sînt nostime. De unde să știe ce e un an ? Dar săptămîna o măsoară după programul bucătăriei mamei. Adele spune : „Oficiul păpușilor", pentru că tatăl, funcționar la poștă, anunță zilnic după micul dejun : „Așadar, acum plec la oficiul poștal". De ce „așadar" nu știe nimeni să explice. Acest „așadar" dovedește ceva sau sfîrșește ceva, sau dezvăluie ceva, sau toate laolaltă. Răsună în acest cuvînt și o anumită nemulțumire. Oricum, pentru a avea o perspectivă mai largă, Adele și-a împărțit lumea pe oficii. Oficiul părinților, al fructelor, al bomboanelor, al cozonacului și așa mai departe.

Oficiul păpușilor se află într-o groapă, la marginea unui uriaș cîmp neted. De-a lungul unei laturi a gropii stă pribeag un șir de plopi zvelți, drepți, ca o gardă pe marginea cîmpiei ; de-a lungul celeilalte laturi, peste groapă, trece șoseaua mărginită pe de o parte de un rînd de case, dintre care una e fabrica de jucării, iar restul, case de închiriat. Într-una din ele locuiesc Adele și Alf, la etaje diferite. Cîmpul neted, groapa, strada, casele țin de suburbia numită „Podgoriile regale". Pentru a prescurta și pentru că de mult nu mai există rege, se spune doar „Podgoriile". Dar butucii de viță, pe care regele îi plantase acolo odinioară, n-au putut să se dezvolte și au pierit. Așadar, numele n-are nici o însemnătate practică, și asta e bine. De jur împrejurul cîmpului e suburbia. Dar cîmpul însuși, un pătrat cam de o mie de pași, nu lasă să pătrundă în interiorul lui casele, care rîvnesc la spațiu. Proprietara locului, o bătrînă domnișoară Grohmann, refuză cu îndărătnicie să-și vîndă terenul pentru construcții, cu toate că ea însăși nu-l folosește la nimic și nici nu-l cultivă. După anotimp, terenul e acoperit de păpădii, bănuței, mărgărite, pătlagină, coada șoricelului, traista ciobanului, steluțe, gușa porumbelului, garofițe, mac sălbatic, măcriș, iar tot timpul anului de brusturi și scaeți. Pentru că terenul e înclinat, nu se poate face acolo nici un fel de sport, în afara înălțatului zmeilor, toamna, și practicarea săniușului, iarna. Dar nici asta nu prea îndrăznesc mulți, deși domnișoara Grohmann nu s-a arătat niciodată împotrivă. În genere ea nu se manifestă în nici un fel și numai prea puțini știu cum arată la față. Un lucru e sigur : că nu speculează terenul și nici nu așteaptă ca, datorită extinderii orașului, valoarea acestuia

să tot crească. Un astfel de gînd nu i-ar trece prin cap domnişoarei Grohmann. E o persoană generoasă. Grădina veche, cu şi mai vechea locuinţă din mijlocul ei, se mărgineşte cu cîmpul neted de alături, al cărui mărăciniş sălbatic şi încîlceală verde de hăţişuri de unde nu poţi ieşi, sînt pe placul domnişoarei.

În groapa de la marginea cîmpului se află aşadar oficiul păpuşilor, unde lucrează Adele. Oameni fără suflet l-ar numi mai curînd cimitirul păpuşilor, fabrica de păpuşi de peste drum azvîrlind aici pe cele nereuşite sau neîntrebuinţabile. Ceea ce însă pentru fabrică sînt rămăşiţe moarte, pentru Adele constituie o lume vie. Zac în groapă trunchiuri de păpuşi crăpate, capete strîmbe, braţe fără mîini, picioare fără labe, mîini şi picioare rupte, cîte un ochi stingher, albastru sau căprui ; se mai află şi îmbrăcăminte diversă : rochiţe sfîşiate, pantofiori de lac, scufiţe mototolite. Domnişoara Grohmann ar fi putut, de fapt, să protesteze împotriva acestui lagăr de exterminare, căci groapa se află pe terenul ei. Dar probabil că încă nu i-a trecut prin gînd aşa ceva.

Alf e zilnic împreună cu Adele la oficiul păpuşilor, într-o lume în continuă schimbare, pentru că totdeauna spre seară le vine o mare cantitate de noi fragmente de păpuşi, ceea ce Alf obişnuieşte să constate, privind prin fereastra bucătăriei. Doi bărbaţi apar atunci cu o roabă de lemn, pe care o răstoarnă la marginea gropii, aşa încît capete, trunchiuri şi alte părţi de corp, precum şi părţi de îmbrăcăminte, se rostogolesc înăuntru. Bărbatii nu manifestă nici cea mai slabă participare la această treabă. Îşi fac doar datoria. Îşi suflă nasul şi fumează. Cîtă vreme va mai tolera domnişoara Grohmann asemenea lucruri ? Nu iese niciodată din casa-i împrejmuită de pomi. Alf ştie despre puterea şi măreţia domnişoarei numai din discuţiile părinţilor. Ea nu se poate ocupa de toate. Probabil că mai posedă multe asemenea gropi. Va ajunge ea odată şi-odată şi la aceasta de aici. Atunci va ieşi cu plînsete şi scrîşnete. Alf consideră rostogolirea torsurilor şi membrelor ca un lucru care se întîmplă de obicei în lume. Ţine de viaţă. Tata are o carte cu o imagine : „Prăbuşirea osîndiţilor". În ea sînt reprezentate de-a valma, capete, trunchiuri, membre, iar chipurile sînt răvăşite de schimonoseli deznădăjduite. Şi atunci tata spune : „Asta ţine de viaţă". Pentru tata, totul ţine de viaţă. Să mori de rîs, nu alta, privind acea prăbuşire a osîndiţilor ; deşi, de fapt, e trist, căci toţi mai trăiesc încă, în timp ce sînt pe moarte. Poate că e la fel şi cu aceste păpuşi azvîrlite.

Pentru Adele, în orice caz, ele trăiesc. Au nume şi însuşiri. Zilnic înjghebează din diferite bucăţi, două sau trei păpuşi, hărăzindu-le un anumit colţ al gropii. Un tufiş care s-a prins acolo, le oferă adăpost şi acoperămînt, alcătuind un fel de grotă. Familii întregi locuiesc în acelaşi loc. Păpuşi mari, păpuşi mici şi nu numai de sex feminin. Adele combină şi bărbaţi. În acest scop ea întrebuinţează capetele mai urîte. Bărbaţii nu trebuie să fie frumoşi. Chiar dacă le lipseşte vreo ureche, jumătate de obraz sau nasul, nu face nimic. Familiile locuiesc laolaltă în legături de prietenie sau învrăjbite. Bineînţeles că au şi nume : Kolbaba, Simonides, Eisenschimmel, Wertberg. Nu

sînt nume la întîmplare, ci adevărate, luate de la vecini. La drept vorbind, adevărata familie Kolbaba nu mai trăiește. Atît bărbatul, cît și femeia și copilul au murit într-un accident de cale ferată. Bineînțeles, Adele susține că s-au mutat la ea, în groapă. Dînsa i-a refăcut din trunchiuri, capete și membre disparate, din bucăți ce aveau mici inele și sîrmulițe, ca să poată fi legate. Kolbaba-tatăl are numai jumătate de cap, Kolbaba-copilul n-are picioare ; dar tustrei sînt fericiți în groapa Adelei, care le poartă de grijă, alcătuindu-le programul zilnic. Cu toții mănîncă sau dorm, după cum hotărăște Adele. De muncit, nu trebuie să muncească. Nu-i ăsta raiul curat ? În condiții normale, Kolbaba-tatăl ar putea cîștiga bani, avînd chiar numai jumătate de cap. Ar fi, în definitiv, ceva obișnuit. Adele dorește însă ca el să trăiască numai pentru familia sa, fiind totdeauna prezent, atunci cînd Kolbaba-mama sau Kolbaba-copilul ar avea nevoie de ceva. Kolbaba-copilul nu-i nici băiat, nici fată. Deosebirea dintre tatăl și mama Kolbaba constă numai în faptul că unul are doar jumătate de cap, iar celălalt e ciung. Sînt asemănători și-n același timp diferiți. Aceasta e familia Kolbaba, care a pierit într-un accident de cale ferată. O fotografie luată la fața locului a fost publicată în *Curierul ilustrat*. Reprezenta niște vagoane de tren răsturnate pe o coastă de pădure, în apropierea stației Uhersko. Alături era o femeie, care fusese martoră oculară la întreaga nenorocire. În mod cu totul ciudat, zîmbea ; dar poate numai pentru faptul că ea însăși mai trăia. Asta-i omenesc. Nu făcuse parte dintre pasageri. Întîmplător trecuse prin acea

plăcută parte a pădurii, bănuind că sînt ciuperci pe-acolo. Avea peste optzeci de ani, nu călătorise niciodată cu trenul și găsise o sumedenie de mînătărci și pitace. Un motiv în plus pentru a zîmbi. Acum, familia Kolbaba, care trecuse prin atîtea, trăiește din nou liniștită în groapa Adelei.

Soții Simonides nu erau morți, se mutaseră însă într-un loc necunoscut. Asta nu prea le-a fost de folos, deoarece își duc în același timp o existență aparte în groapă. Sînt oameni mai în vîrstă. În groapă, domnul Simonides apare în chip de iepure de lînă, fără urechi, căruia Adele i-a desenat pe burtă, cu creionul galben, un ceas de buzunar cu lanț. Toți vecinii resimțeau un fior plin de adînc respect în fața ceasului de aur cu lanț al domnului Simonides. Soției lui i-a pus un cap de păpușă fără păr. Are o adevărată chelie. Arată ca procuristul unei fabrici de perii, care și-a dăruit cea mai bună parte a ființei sale cauzei întreprinderii în care lucra. Pe bună dreptate Adele i-a desenat mustață. Mustața la femei are un sens mai profund. Doamna Simonides era ceea ce se numește o „cață". Îl sîcîia pe bărbatul ei de dimineață pînă seara, oferind astfel veșnic subiect de discuție vecinilor, în timpul mesei. Dacă domnul Simonides dorea să iasă la plimbare, doamna Simonides voia să rămînă acasă și invers. Cînd el avea chef de ciorbă de linte, ea gătea potroace de gîscă, ba încă și mai și ; după ce-i oferea perspectiva unui gulaș pentru seară, iar domnul Simonides se pregătea în sinea sa toată ziua numai pentru acest gulaș, îl dezamăgea oferindu-i tăiței cu șuncă. „Toate le faci pe dos, îi spunea Simonides, și-ai să ne mai distrugi pe toți." În groapă,

doamna Simonides are tot timpul deasupra ei o piatră mare și plată ca să nu-i poată face rău soțului ei. Ambii au și copii, dar înseamnă că sînt mari și de aceea nu se îngrijesc de părinții lor. Oricum, domnul Simonides e tată. Dar e evident că tații sînt oameni foarte singuratici. Alf văzuse într-o *Istorie a Bibliei* ilustrată, un tablou : „Jertfa lui Abraham“, cu toate amănuntele : Isac, cuțit, înger și berbec. Cît de singur era Abraham! Mama băiatului spunea : „Dumnezeu era cu dînsul“. Alf întorcea cartea pe toate părțile ca să descopere cam pe unde se afla Dumnezeu, așa cum se dezleagă desenul-ghicitoare „Unde este vînătorul ?“ din revista *Viața animalelor*. Dar pe Dumnezeu nu-l poți dibui atît de lesne. În decursul certurilor casnice, adică : zi de zi, doamna Simonides se referea la faptul că e mamă, și o făcea amenințînd, acuzînd și plină de reproșuri. Mai spunea că fusese născută pentru ceva mai înalt și că, pe vremuri, în brutăria Curții din Viena, făcuse chifle cu lapte pentru împăratul Franz Joseph I. E adevărat că nu oricine se poate lăuda cu asemenea fapte, dar să tot bați la cap pentru asta pe un om mai în vîrstă, lipsit de apărare, nu e nici pe departe îndreptățit.

În colț, văduva Eisenschimmel își conduce băcănia și are două fiice, Betti și Mizzi. Pentru a putea îngriji mai bine de aceste fete, doamnei Eisenschimmel îi stă la dispoziție o prăvălie mai mare și mai rentabilă, în groapa Adelei. Toți cumpără de la dînsa ; familia Kolbaba, Simonides, familia lui Alf și cea a Adelei, precum și Wertbergii, despre care se va mai vorbi. Prăvălia are tot felul de mărfuri necesare unui trai rațional, ca : roșcove, zahăr candel, alune, bomboane violete, castraveți murați, candel negru pentru tuse, prune uscate, bile de sticlă, stafide, pocnitori și punguțe cu surprize. Fiecare marfă era reprezentată prin cremene, pietricele și bucățele de lemn, divers colorate. Domnește o ordine meticuloasă, totul e la locul său. Vînzarea e considerabilă. Fetele, Betti și Mizzi, sînt la școală, la capătul gropii, unde predă Adele, care e specialistă în toate materiile, și cu mare severitate, cu bățul în mînă, răspîndește cunoștiințele sau pedepsește necuviințele. O învățătoare trebuie să dojenească, pretinde fetița, adăugînd : „Pedeapsa e necesară“. Alf nu e de părerea ei. O aude prea adesea acasă. El găsește că e o ieșire fără sens a celor mari, în absurdul lor război împotriva copiilor. Adele însă explică : „La oficiul păpușilor, eu sînt mare“, subliniind acel *„eu“*. În genere, face asta cu multă plăcere.

Acum, în ceea ce privește familia Wertberg. Ei sînt proprietarii și din această pricină dușmanii firește ai Adelei și ai lui Alf. Domnul Wertberg : capul lui e un cub, cinci puncte îi alcătuiesc chipul. Doamna Wertberg, născută Domaschlitzer : o bilă e capul, corpul fiind o îngrămădire de mingi de tenis uzate. Fața-i e brăzdată de soartă și e totuna dacă o privești din față sau din spate. Domnul Wertberg vorbește puțin și atunci numai cu infinitive, de pildă : „A aduce bere !“ „A deschide fereastra !“ „A încuia ușa !“ „A da ziarul !“ Cuvintele „eu“ sau „tu“ sînt străine de vorbirea lui. Și cu copiii vorbește așa : „Afară din curte !“ „Jos de pe scări !“. În chip ciudat, el însuși are un băiat. Nimeni nu știe cum. Nicki a vrut o

dată să pună foc casei. Pompierii, reparațiile, mușamalizarea au costat o groază de bani. Totul lăsase o impresie adîncă asupra Adelei. Se pare că o făcuse chiar și din pricina ei. Cu toate că, la cei paisprezece ani ai lui, e prea mare pentru Adele, deși, în genere, e considerat înapoiat. Oricum ea îl admiră, dar spune că e cu un picior în groapă. Pe Alf îl cheamă la joacă, dar pe incendiator îl iubește. Cînd, în trecere, pe scară, el o ciupește de braț, ea țipă înfiorător, de parcă ar înjunghia-o. Cînd însă Alf o ciupește, Adele nici nu observă. Ce toane mai sînt și astea ? Familia Wertberg are multe de suportat în groapă. Trebuie să muncească, dar orice ar face, Adele are totdeauna ceva de spus. „De luni de zile n-au mai plătit chiria", se plînge Adele. Wertbergilor le dă porunci cam pe nas și impersonal. Cu asemenea indivizi trebuie să procedezi scurt și cuprinzător.

Ar fi o greșeală să se creadă că lumea păpușilor din groapă se agită numai atunci cînd Adele se ocupă de ele în parte. De fiecare dată cînd ajunge la groapă, s-a întîmplat ceva cu păpușile. Una a alunecat de pe piatră, alta și-a plecat capul. Cele care stăteau drept, zac la pămînt, iar altele se află cu totul în altă parte, decît le-ai lăsat cu o zi în urmă. E ușor să spui : poate vîntul, poate apa, poate ceața, gîndacii, vreun șoarece de cîmp sau poate doar echilibrul instabil al unora e de vină. Nu-i totul chiar atît de simplu. Pentru că, pe lîngă toate, în definitiv trăiesc. Se ridică sau se prăbușesc de la sine. În orice caz, Adele are zilnic multe de făcut pentru stăvilirea anarhiei și restabilirea ordinii. Îi trage doamnei Eisenschimmel un perdaf că n-a avut destulă grijă de prăvălie. Pe domnul Wertberg îl face de trîntor care, deși proprietar, va mai ajunge încă la sapă de lemn. „Cum arată, de fapt, o sapă de lemn ?" întreabă Alf. Pe doamna Simonides o atinge peste gura ei de cață. Numai pe familia Kolbaba, care și ea se împrăștiase, o mîngîie. O să fie din nou bine. După ce fiecare a ajuns din nou la locul său, încep discuțiile. Adele spune : „Kolbaba-copile zum, zum". Iar copilul răspunde : „Șrum-șrum". Apoi Adele poruncește : „Mizzi Eisenschimmel, numără pînă la o sută". Dar Mizzi se poticnește la șaptesprezece. „Ei poftim ! se miră Adele. Atîta lipsă de recunoștință, să nu te urnești din loc mai departe de șaptesprezece." Și Mizzi capătă cîteva cu nuielușa de salcie. „Poți să-mi explici, de ce se poticnește tocmai la șaptesprezece ?" întreabă Adele. „Ești caraghioasă, îi spune Alf, nici tu nu știi cîteodată mai departe." — „Cum, eu ?" — „Tu ești ei, și ei toți sînt tu", spune Alf, dar singur nu-și dă seama, cît de departe țintește cu asta.

Grămada de resturi de păpuși, care devine zilnic tot mai mare, o pune și pe Adele, adesea, în fața unor noi probleme. Ea trebuie să cerceteze ce noutăți au intrat, să le sorteze și să le potrivească. După ce le-a îmbinat, începe să le însuflețească. Lumea e mare și populată și-ți dă o groază de bătaie de cap. Însuflețirea începe întotdeauna cu găsirea de nume potrivite. Care cum a căpătat un nume, a și început să trăiască. Adele are stofă de mare poet, de aceea nu se-ncurcă niciodată la datul numelor. Totul poate deveni nume. Poți fi o lingură, sau să te numești lingură. Adică : te poți numi lingură, fără să fii ; sau să fii lingură, fără a te numi. Acestea sînt conflictele, iar viața

e plină de posibilități. Poți, de pildă, să fii chiar lingură și-n același timp să te numești așa, dar asta se-ntîmplă rar și se-nșală acei ce cred că ai mai puține greutăți astfel. Dimpotrivă. Neguri dese de neîncredere îți ascund perpectiva.

Printre deșeuri se mai găsesc cîteodată chiar și păpuși întregi, care, aparent, n-au nici un cusur. Probabil că suferă de vreo boală tainică, sau nu mai sînt la modă, nu țin pasul cu timpul, sau sînt cazuri complicate cu care fabrica nu-și poate bate capul. Pentru că pe ea n-o interesează cazurile izolate, ci de-abia de la o duzină în sus, iar o afacere adevărată se poate considera abia de la douăsprezece duzini. Adele însăși e plină de bănuieli față de păpușile întregi. Primul lucru pe care-l obișnuiește cu asemenea nou-sosit este să-l desfacă. În astfel de cazuri se comportă totdeauna ca un medic și de altminteri nu-și reface niciodată pacienții exact așa cum fuseseră. Asta provine probabil de la faptul că nu prea prețuiește ceva gata întocmit. Ea vrea să creeze singură. Atunci se aprinde și strălucește. Atunci îi vine lui Alf să-i mîngîie părul, dar nu îndrăznește. Prostul ! L-ar lăsa foarte liniștită, nici n-ar băga de seamă. Dar tocmai de asta nu îndrăznește băiatul. E fermecat de adeliana ei desăvîrșire. Nu e ea oare o ființă deosebită ? Dacă ar fi ca alții, ar fi făcut și din mama și tata păpuși și, cu un prilej, le-ar fi deșurubat capetele. Așa e regula. Alții își desenează părinții cu creioanele colorate pe hîrtie, pe care apoi o fac ferfeniță. Asta-i normal. Dar Adele a scutit familia ei și a lui Alf de oficiul păpușilor.

Într-o bună zi, însă, se întîmplă evenimente de seamă. Peste cîmpul neted, în jos, a pornit o doamnă îmbrăcată în negru, îndreptîndu-se încet spre groapă. Chiar cine n-o cunoaște, trebuie să știe că poate fi doar venerabila domnișoară Grohmann. Ea e însoțită de o femeie masivă, tot bătrînă și tot în negru îmbrăcată, de care se sprijină în mers. Ambele se apropie asemenea unor nori grei și întunecați. Arătările de tăciune cresc amenințător, cu toate că nu suflă vîntul, fulgerele par să pîndească din buzunarele lor umflate. În mijlocul norilor grei, plutește fața palidă a domnișoarei Grohmann, aidoma unei tăvi de argint, cu părul ușor aranjat, cu ochii strălucitori ca sideful. Cu măreție, se apropie tăcută de groapă, pare cît plopii de înaltă și privește nesfîrșit de lung la copii.

— Ce-nvîrtiți oare voi pe-aici ? întrebă ea, asemenea unei raze de lună, ivite deodată.

Fiindcă o spune foarte încet, întrebarea pare deosebit de înfricoșătoare. Dar fiindcă a intercalat și un „oare“, ea devine mai blîndă.

— Sîntem copii, răspunde Adele.

— Da, copii, repetă Alf.

Luna își strîmbă fața. Ea însăși crede că zîmbește, dar copiii n-au văzut încă niciodată un zîmbet atît de străvechi.

— Și ce-aveți acolo, în groapă ?

— Oficiul păpușilor, unde tuturor le merge bine, afirmă Adele cu solemnitate.

Sprijinită de însoțitoare, domnișoara Grohmann coboară anevoie în groapă. Tremurînd, se ghemuiește pe movila de trunchiuri, capete, mîini și picioare, peste sutele de accesorii păpușărești, ia

în mîini ba una, ba alta, le cercetează — „o săptămînă întreagă", gîndeşte Adele. Apoi ar dori să se ridice. Însoţitoarea îi întinde mîna, dar bătrînica n-are putere să se sprijine de ea şi cade mereu înapoi.

— Daţi o fugă pînă acasă şi chemaţi-l pe Anton! porunceşte însoţitoarea.

Iar Adele şi Alf aleargă peste cîmpul înclinat. E o cursă lungă, multe, multe mile, printre cucută, brusturi, scaeţi, brădişor, laptele cîinelui şi alţi mărăcini, pînă la poarta grădinii. Uriaşul grilaj de fier forjat e încuiat dar, prin tufiş, poţi arunca totuşi o privire în grădină.

Copiii strigă mai întîi:

— Anton, Anton!

Dar nu se arată nimeni. Apoi observă mînerul de tras soneria. O aud sunînd în depărtare, iar mult după ce soneria s-a oprit, soseşte şi o femeie.

— Trebuie să-l chemăm pe Anton! ţipă ambii copii deodată, abia trăgîndu-şi răsuflarea.

— Anton a plecat, răspunde femeia dindărătul grilajului şi se îndreptă din nou spre casă.

Copiii fac cale-ntoarsă, fugind din nou de-a lungul drumului ce duce la groapă. E ceva mai uşor şi mai scurt, deoarece coboară. Ei se dau de-a berbeleacul, se rostogolesc, zboară, pînă ce, ajungînd fără suflare, strigă:

— Anton a plecat!

— Aşadar a plecat, spuse însoţitoarea, dînd din cap. Oricum, este şi rămîne prea tîrziu, adăugă.

Domnişoara Grohmann zace peste maldărul de păpuşi, arătînd şi ea ca o păpuşă aruncată, căreia i s-a stricat ceva şi pe care fabrica a scos-o din circulaţie.

— Duceţi-vă pînă-n stradă, porunceşte însoţitoarea, şi chemaţi un poliţist!

Copiii se supun. E un poliţist care stă veşnic la încrucişarea de drumuri din piaţă. El îi zîmbeşte de sus Adelei şi trece o bucată de timp, pînă pricepe ce i se spune. Bălăbănindu-şi mîinile şi de loc grăbit, porneşte apoi spre groapă. Copiii însă o iau la goană spre casă.

Adele nu se mai duce la oficiul păpuşilor. De la o fereastră priveşte groapa, ore în şir, tot atît de mult, pe cît obişnuia să zăbovească altădată acolo. Îşi face griji pentru familia Kolbaba, pentru prăvălia doamnei Eisenschimmel, se gîndeşte la soţii Wertberg şi la cei doi Simonides. Noaptea se lasă şi, ca-ntotdeauna, doi muncitori vin cu roaba, o transportă pînă la marginea gropii, o răstoarnă şi deşeurile de păpuşi se rostogolesc în adînc. Apoi, oamenii întorc roaba, împingînd-o înapoi, în timp ce fumează şi vorbesc.

— Dac-am putea face ceva cel puţin pentru familia Kolbaba, spune Adele.

Mama ei nu răspunde nimic, dar se gîndeşte: „Ce să mă fac cu fetiţa?" În timp ce se-mparte budinca de orez, se vorbeşte despre domnişoara Grohmann.

— Era foarte distinsă, spune mama, păcat că n-avem cui să ne exprimăm condoleanţele.

— Era tare bătrînă, spune tatăl, un veac întreg. Încă tatăl meu spunea mereu: „Bătrîna domnişoară Grohmann".

O bucată de vreme se vorbeşte mereu, în timpul mesei, despre răposată, ca şi cum ar fi făcut parte din familie. Iar zilnic Adele priveşte peste drum, înspre groapă. Dar într-o dimineaţă sosesc două

mari autocamioane, iar groapa începe să fie umplută cu nisip și moloz. Asta se-ntîmplă cîteva zile la rînd. N-au ajuns încă pînă la oficiul păpușilor. Dar cît mai poate dura pînă atunci ? Și se mai întîmplă ceva, pe care lumea Adelei n-o consemnase încă în istoria sa. Într-una din seri, ea îi aștepta zadarnic pe oamenii cu roaba.

— Fabrica a fost mutată, spune tata.

— Da, da, răspunde mama, ca și cînd n-ar fi nimic deosebit.

În dimineața următoare, Alf stă cu Adele la fereastră. Băiețelul bănuiește că ea are acum nevoie de dînsul. Privesc amîndoi cum sosesc autocamioanele, pereții laterali se deschid, aruncînd pămînt și moloz în groapă. Iată că a fost acoperit colțul cu școala, apoi prăvălia doamnei Eisenschimmel, iar acum chiar locuința familiei Kolbaba. În același timp, alți oameni lucrează la doborîrea plopilor. Îi taie cu fierăstrăul, iar apoi îi lovesc cu toporul. Îi tratează ca pe cei mai groaznici dușmani. Arborii tremură de durere. Nimeni nu le vine în ajutor, chiar și păsările țîșnesc din ramuri și le părăsesc. Zgomotul camioanelor cu nisip, al topoarelor, al fierăstraelor e puternic și multiplu ca într-o mare bătălie. Bărbații, chiar cînd sînt unul alături de celălalt, trebuie să-și ducă mîna pîlnie la gură și s-o pună la urechea vecinului, pentru a se putea înțelege unul cu altul. Plopii se prăbușesc, rînd pe rînd. Groapa se umple, iar cîmpul se mărginește acum direct cu drumul carosabil. Adele plînge. Nu țipă, cum fac de obicei copiii. Plînge tăcut și nici o lacrimă nu se zărește. Alf știe că ea plînge în sine. De aceea a și venit. Au împărțit o lungă viață împreună, grija multor destine și o mare prăbușire.

SCHIȚĂ CU ELEFANT

În timpul Tîrgului de primăvară, *anno Domini* 1629 — ca de altfel de fiecare dată cu acest prilej — la Frankfurt pe Main se arătau tot felul de curiozități și scamatorii pentru distracția expozanților localnici sau străini, a clienților sau chiar numai a unor curioși gură-cască. Mulți bani se vînturau cu asemenea ocazie. De data aceasta s-au strîns treptat la Tîrg ca la vreo patruzeci de mii de oameni, din toate ținuturile germane, din Elveția și Franța, din Anglia, Olanda, Polonia și Ungaria ; se puteau vedea spanioli gravi, persani durdulii, sarmați, armeni și chiar un chinez. Războiul [1], din a cărui pricină sufereau de mai bine de zece ani, oameni, țări și chiar întîmplător și principi ai Sfîntului imperiu roman [2], se dovedea mai puțin dăunător oamenilor de afaceri. Vînzător sau cumpărător, fiecare credea că va cîștiga ceva, de aceea printre ei domnea o atmosferă generală de veselie și de dărnicie.

[1] Se referă la războiul de treizeci de ani (1618—1648).

[2] Se referă la Sfîntul imperiu roman de națiune germană, denumirea oficială, începînd din sec. al XII-lea, a imperiului feudal întemeiat în 962. Cuprindea teritoriul Germaniei, precum și regate, ducate și teritorii din afara acestuia (Cehia, Burgundia, Țările-de-Jos etc.).

Actori ambulanți jucau în fiecare seară, la lumina făcliilor, o piesă al cărei final se putea schimba după plac: *Marea tragedie universală și în același timp comedie, despre frămîntările doctorului Faust, pactul cu diavolul și arta magiei sale, precum și călătoria sa în infern sau spre ceruri.* Un burgund expunea niște păpuși mecanice de mărimea unor oameni, reprezentînd olandezi și indieni, luptînd grotesc între ei cu pumnii, în poziții dintre cele mai ciudate, și în care, întotdeauna, ieșea victorios bărbatul alb, în aplauzele vesele ale spectatorilor. Se mai producea apoi o dansatoare cu fustiță, care făcea echilibristică pe sîrmă, la înălțimea de cincizeci de coți bavarezi [1] deasupra Römerbergului [2], stîrnind viul interes al tagmei bărbătești, însă în același timp și scîrba tuturor femeilor virtuoase, din care pricină această reprezentație a fost curînd interzisă cu o mică, dar inteligentă majoritate a onoratului consiliu. Cea mai mare senzație însă a produs-o un elefant-femelă dresat, care, în cadrul unei suprafețe împrejmuite de pe malul Mainului, executa, la porunca îngrijitorului, figurile cele mai uimitoare, în chipul cel mai inteligent. Ibrahim, care își însușise oarecum germana, îi dădea totuși animalului poruncile în limba franceză. La început, el ceruse îngăduința să-și desfășoare activitatea în Liebfrauenplatz, dar în ciuda asigurărilor lui cu privire la firea înțeleaptă, prudentă, blîndă și supusă a elefantului, care răspundea la numele de

[1] Un cot bavarez avea aprox. 70 cm.
[2] Înălțime pe care se află situată primăria orașului Frankfurt pe Main (Römer).

„Trompette", — din motive de securitate, consiliul interzisese uriașului musafir oriental, să poposească în interiorul zidurilor cetății. Din această pricină Trompette atrăgea pe malul Mainului, în apropierea podului dinspre Sachsenhausen, un număr important de spectatori, căci pe atunci un *Elephas* sau *Loxodon africanus* constituia o curiozitate extraordinară în toată Europa, de altfel, după cum afirma de șase ori pe zi îngrijitorul, în prezentarea pe care i-o făcea. De pe vremea groaznicului Hanibal pămîntul Europei nu mai fusese călcat de un asemenea animal uriaș, și, mai ales, cu asemenea calități. Căci elefantul știa să bea cu trompa din pocal mai frumos decît unii oameni, își lăsa stăpînul să execute liniștit, pe aceeași trompă, o complicată gimnastică, îngenunchea și se ridica la comandă, dansa pășind printr-o duzină de damigene de sticlă așezate în dreptunghi, fără să răstoarne vreuna, știa să adune pînă la o sută, marcînd sumele prin bătăi cu piciorul: unitățile cu dreptul, zecile cu stîngul din față; încasa cu trompa taxa de spectacol și dacă cineva dădea mai puțin decît un groș sau punea pur și simplu un nasture, Trompette i-l zvîrlea în mijlocul obrazului, ceea ce nu era numai neplăcut, dar și rușinos. Pe scurt: elefantul era o sursă de distracții și de învățături pentru mic și mare.

Printre spectatorii ce se desfătau zilnic cu arta și glumele Trompettei, era și un tînăr, care se vedea că nu este originar din Frankfurt nu numai după față, ci și după exclamațiile lui uimite și entuziaste, pe care le făcea într-o germană sur-

-prinzător de nedialectală, avînd însă un uşor accent străin. De altfel, el nu mai era cu totul străin în oraş. Era al doilea an de cînd lucra aici ca ucenic, în tipografia şi editura prearespectatului Matthäus Merian [1]. În timpul Tîrgului, îşi petrecea aproape toată ziua în Büchergasse, îndărătul unei tarabe pe care erau expuse cele mai noi produse ale tipografiei lui Merian: cărţi, proclamaţii, portrete în acvaforte sau gravuri, peisaje, reproduceri ale unor evenimente ale timpului, planuri ale oraşului şi altele asemănătoare. Toate acestea erau cel puţin la fel de îngrijit executate ca în vestitele tipografii din Basel, Strassburg sau Amsterdam. De îndată, însă, ce izbutea să-şi facă puţin timp liber, tînărul, încă mestecînd pîinişoara de la masa de prînz, alerga în jos spre Main, nu numai pentru a se minuna privind elefantul, ci şi pentru a schiţa în mapa sa formele şi mişcările acestuia.

Tînărul era din Boemia, mai exact din Praga; limba lui maternă era ceha; prenumele Václav; aici însă — ca peste tot mai tîrziu — i se zicea Wenzeslaus, sau numai Wenz, numele de familie fiind Hollar [2]. Wenzeslaus Hollar nu intrase nepregătit în meserie, la Merian. Încă de la Praga îşi formase ochiul şi mîna printr-o instruire practică. De copil avusese prilejul să studieze nesfîrşitele comori de artă de la curtea pragheză a

[1] Matthäus Merian (1593—1650), gravor şi tipograf vestit.
[2] Wenzeslaus Hollar (1607—1677), gravor ceh. A creat peste 2 500 de planşe de o mare varietate.

împăratului Rudolf al II-lea [1]: pînze de Dürer şi Rafael, Tizian şi Correggio; strălucitoarea carnaţie marmoreană a statuilor antice, compactă, dar totodată misterios de transparentă; ademenitoarele lumini ale bronzurilor italiene, apoi multele lucruri ciudate, tot felul de sisteme de oglinzi, aparate ştiinţifice şi de magie sau alchimie, pe care monarhul închis, tăcut şi trufaş le adunase şi expusese în galeriile şi odăile sale. Tatăl lui Hollar era doar un mic funcţionar la palat, dar i se încredinţase supravegherea rînduielii şi a curăţeniei şi în felul acesta putea să-l aducă ocazional pe băiatul lui pentru a-i arăta minunăţiile palatului: „Sărbătoarea mătăniilor" [2] sau „Ilioneus" [3], ba îl lăsa să şi răsfoiască uriaşele mape cu gravuri în lemn, stampe, acvaforte. Băiatul începu să deseneze el însuşi de timpuriu, nici o foiţă nu rămînea albă în mîinile lui şi ceea ce la început fu luat drept joacă de copil, se dovedi curînd a fi o pasiune; tatăl se simţi îngrijorat aflînd că băiatul îşi petrecea în taină mult timp la un artist venit din Bruxelles şi care-i dădea chiar lecţii de desen. Nu atît împrejurarea în sine îl indignă pe tatăl lui Václav, cu toate că prefera să-şi ştie fiul viitor funcţionar, cît faptul că ţinuse secret acest lucru. Avu chiar o explicaţie serioasă cu maestrul

[1] Rudolf al II-lea (1552—1612), împărat german, rege al Boemiei şi Ungariei, preocupat de artă, de astronomie şi de alchimie.
[2] Tablou de Albrecht Dürer (1471—1528); se află în mînăstirea Strahow din Praga.
[3] Tablou înfăţişînd Troia (Ilion).

Aegidius Sadeler [1], care-i spuse rîzînd : „Orice artă adevărată e totdeauna legată de ceva tainic".

Cuvintele „artă adevărată" aveau totuşi ceva liniştitor în ele, încît tatăl se consideră satisfăcut. Căci maestrul Sadeler avea impunătorul titlu de *„Caesareae Majestatis Sculptor* [2]" şi — cu toate că străin — era unul dintre cei mai de seamă membri ai străvechii bresle a pictorilor praghezi. Dacă el dădea copilului lecţii gratuite şi vorbea de talent, însemna că te puteai bizui pe asta. Sub îndrumarea lui Sadeler, tînărul Hollar începu curînd să copieze opere ale marilor maeştri, gravîndu-le cu acul pe placă, dar îi plăcea şi mai mult să hoinărească în împrejurimile bătrînului oraş, pe valea Vltavei şi în pădurile din Brdy, în sălbatica Scharka sau în blîndul ţinut al Troiei, locuri unde se simţea deosebit de apropiat de Dumnezeu şi plin de har.

Veni apoi o zi cînd Sadeler îşi puse pe neaşteptate boneta de artist pe cap, gest care prevestea totdeauna ceva solemn. Îl invită pe Hollar pe prichiciul ferestrei, de unde se desfăşura larg panorama Pragăi cu acoperişurile ei, cu Vltava, cu cele şapte coline şi turnurile ascuţite şi-i spuse : „Ţara asta, băiete, şi acest oraş, oricît de frumoase ar fi, nu mai sînt potrivite pentru tine. Aici lumea luptă de ani de-a rîndul pentru dreptate şi religie, care, deşi importante, sînt însă prielnice artei numai în timp de pace. Certurile acestea nu vor lua sfîrşit niciodată. În genere, războaiele nu se

[1] Aegidius Sadeler (1570—1629), gravor olandez, chemat la Curtea din Praga.
[2] Sculptor al majestăţii-sale imperiale (lat.).

sfîrşesc niciodată. Artistul trebuie să rămînă deasupra acestor lucruri. De aceea te sfătuiesc să-ţi iei legăturica şi s-o porneşti în lume. O anumită îngustime nu strică pentru început. Dar adevărata viaţă o duci în lumea largă. Abia atunci începi să-ţi înţelegi patria. Aşadar, porneşte-o ! Îţi dau o recomandare către prietenul meu, elveţianul Merian, care locuieşte acum la Frankfurt. E un meşter priceput, cunoscător al artei şi prieten al uimitorului Callot [1]. Are succes, ceea ce încă n-ar fi lucrul cel mai important. Poţi însă să te perfecţionezi în toate domeniile sub îndrumarea sa şi a ajutoarelor sale, pînă îţi vei fi format pe deplin personalitatea. Căci de învăţat, poţi învăţa mereu doar partea tehnică. Ceea ce face însă dintr-o foaie de hîrtie o operă de artă, asta n-o ştie nici artistul însuşi, şi nici nu trebuie să cunoască această taină. Fiindcă atunci cînd a înţeles-o, arta sa îşi pierde toată strălucirea şi farmecul."

Cu asemenea indicaţii sosise Hollar la Merian. Acesta se uită cu ochii mijiţi la lucrările pe care tînărul i le arătă, şi-i spuse : „La mine o vei lua de la început, şi mai ales de jos. Amesteci şi fierbi negrul de fum, freci şi lustruieşti arama, îmi ţii în ordine acizii şi acele, colile de hîrtie şi presa, te scuturi de dimineaţă pînă-n seară de diavolii neglijenţei şi te cufunzi în subsolul şi culisele meseriei, înainte de a-ţi îngădui să tragi măcar o liniuţă pe placă."

Şi aşa s-a întîmplat.

[1] Jacques Callot (1592—1635), gravor şi pictor francez.

Doi ani au trebuit să treacă înainte de a i se îngădui lui Hollar să graveze pe plăci de cupru cel puțin textele planurilor sau hărților. Dar într-o zi meșterul Merian îl chemă la dînsul :

— Ascultă, Wenz. La Tîrg se află un turc, african sau nu știu ce fel de păgîn, care expune un elefant viu. L-ai văzut și tu ?

— L-am și desenat chiar.

— Aha, de aia-mi fugeai mereu de la tarabă ! Credeam că-i vorba de-o femeie.

— E un elefant-femelă și se numește Trompette.

— Arată-mi desenul. Da, nu-i rău. Dar i-ai idealizat oarecum trăsăturile elefantine. Trebuie să studiezi acest elefant, să-i dibui personalitatea. Să-i faci portretul, băiete. Împrietenește-te cu îngrijitorul, studiază colosul. Apropie-ți-l. Și apoi să mi-l înfățișezi pe o foaie mare, cu care să putem obține un succes temeinic. Nici un frankfurtez respectabil să nu rămînă fără elefant. Portretul elefantului pe perete să devină modă pentru toți acei care se respectă. Aș fi putut însărcina cu această lucrare pe altul din atelier, dar acum e rîndul tău și vreau să te pun la încercare.

Hollar stătea acum zilnic, oficial, cu planșeta în fața țarcului, făcînd mereu alte portrete ale elefantului, în toate pozițiile și mișcările.

— Elefant asta, răsuna pînă departe prezentarea lui Ibrahim, e cea mai mare ființă vie de pe continente, care totdeauna a frămîntat imaginația neamului omenesc. Elefant asta are zece ani acum, poate ajunge însă o sută cincizeci, pînă la mie. Se trage de-a dreptul de la regina din Saba, care a arătat prima elefant la renumit rege Solomon. E animal cea mai deștept din lume și are mare drag pentru copii. Nu uită dacă nedreptate i s-a făcut, ca și femeile. Fiecare colț cîntărește patruzeci de funți romani [1].

— Cum i-ai cîntărit, palavragiule ! îl întrerupse unul din Offenbach.

Ibrahim nu-l ascultă, continuîndu-și în mod mecanic perorația.

— Elefant asta doarme în picioare. E de gen feminin. Dacă ajută Dumnezeu, e binecuvîntată cu un copil, alăptează doi ani pe elefănțel și-l veghează încă patru, de unde se vede grija pentru viața de familie. Elefant asta iubește apa și înoată minunat. Se cheamă „Trompette“, care înseamnă trompetă sau gură-mare, pentru că poate să trîmbițeze ca trîmbița Judecății-de-apoi și trage cu trompa peste gură unor bîrfitori, care nu au încredere în greutatea fildeșilor lui.

Spunînd acestea, Ibrahim își aținti privirea asupra celui din Offenbach, care, după această declarație, se strecură grăbit în mulțime.

Se pare că Trompettei îi făcea plăcere să fie desenată. Arăta ca și cum ar fi fost puțin vanitoasă. Atunci cînd Hollar își așeza planșeta în față, rămînea nemișcată, neobișnuit de mult timp, în poziția artistică pe care tocmai și-o luase. Capătul trompei și-l așeza cîteodată ușurel pe brațul tînărului artist de parcă ar fi vrut să-i atragă atenția asupra vreunui lucru, după care alegea o poziție deosebit de anevoioasă, ca de pildă, să stea în genunchi sau așezată pe bucile puternice, în timp ce trompa-i era ridicată vertical.

[1] Un funt avea aprox. 0,500 kg.

în ochişorii-i vicleni, Wenzeslaus avea impresia că descoperă cîteodată un surîs. Alteori i se părea că-i face semn cu pavilioanele urechilor. Tînărul obişnuia să-i dea bucăţi de pîine şi cînd, după reprezentaţie, elefantul strîngea bani de la spectatori, îl lăsa pe desenator să plece fără să-i ia plată. Îl socotea prietenul întreprinderii lor, acordîndu-i ceea ce în viaţa de artist se numeşte „intrare liberă". În sfîrşit, Hollar putu să prezinte meşterului său o suită de schiţe pentru un tablou complex al elefantului : în mijlocul tabloului un portret al Trompettei din profil, în faţa unui peisaj exotic cu munţi şi palmieri, în care o turmă de elefanţi ce păşea era aranjată în chip decorativ ; în jurul desenului central se vedeau zece portrete mai mici, în care Trompette era înfăţişată în cele mai variate atitudini : bînd vin dintr-un pocal, îngenunchind graţios, stînd culcată şi, în genere, executînd cele mai diferite mişcări. Sub fiecare schiţă Hollar pusese o inscripţie, iar sub portretul central, în delicate caractere gotice, următorul text : „Adus fiind ést elefant în Evropa, ajuns-a *anno Domini* 1629 şi în Nemţiia, unde fost-a vedzut în timpul postului la Tîrgul din Francfort pi Main, precum şi pen alte părţi de est feliu, cum fost-au dzugrevit aici, dimpreune cu ce fecu şi cum mişca la poronca stăpînului, la care îndemn cu glas răspuns dedea şi-n toate îl asculta".

— Bunişor anunţ, spuse Merian. Poate că ar fi fost bine să mai adaugi că e vorba de o doamnă-elefant. Iar pentru străinătate ar trebui o inscripţie latină în mijlocul tabloului. De pildă : *„Elephas hic per Europam visus est, anno 1629"* [1], sună savant şi e înţeles pretutindeni.

Merian reprezenta o îmbinare rară de artist cultivat şi negustor şmecher. Chiar cele mai frumoase proiecte el le judeca în acelaşi timp şi din punct de vedere comercial. Dar tocmai atunci se pierdea în cele mai abstracte şi ideale consideraţii.

— Nu ştii poate, că primele expresii ale artei au fost prezentările de animale. Şi de ce oare ? Pentru că tot ce trăieşte independent de om, deosebindu-se de acesta şi mişcîndu-se spontan, îndeamnă la creaţie artistică. De ce sînt oare admirate animalele, atunci cînd îndeplinesc acţiuni asemenea oamenilor, aşa cum se întîmplă cu elefantul tău cînd bea din pocal ? Fiindcă, îndărătul fiecăreia dintre mişcările învăţate sau executate la ordin, adulmeci naivitatea, libertatea, straniul din ele ; pentru că, în ciuda părelnicei blajinităţi şi supuneri, ele doar caricaturizează omul. Pentru că asemenea animale te ascultă, rămînînd totuşi ele-însele. Aşa cum se întîmplă şi cu copiii, din care mai tîrziu se formează aşa-numiţii oameni, adică maşini care execută doar şi sînt ceea ce alte maşini de acelaşi gen le comandă să fie. În afară de cazul cînd sînt adevăraţi artişti, care nu rabdă să li se comande.

Pentru asemenea cuvinte îl iubea Hollar pe Merian. Dar pentru întregul său comportament potrivnic lor, putea să-l urască. Nu era chiar Merian acela care-l înjosea, comandîndu-l ca pe o maşină ? Sau voia doar să-l întărîte, să-l provoace ?

[1] Acest elefant a fost văzut prin Europa, în anul 1629 (lat.).

— Dar să lăsăm asta acum, continuă dînsul, cred că textul tău e ceva mai bun chiar decît schițele. Mai încearcă vreo duzină. Atunci voi face o selecție, iar pe cea mai bună i-o voi da lui Gigler s-o graveze.

— Credeam că pot s-o fac singur.

— Nu. Pentru o foaie care trebuie să fie comercializată prea ești începător. Dar ai putea să-l întrebi pe turc cîte copii ar vrea să ia. Ar putea să le vîndă peste tot în timpul reprezentațiilor, cîștigînd ceva în plus, pentru că i le-aș lăsa mai ieftin.

Hollar era furios. Ar fi vrut să rupă toate schițele cu elefantul sau să le arunce în Main. Nu gravase el oare independent încă la Praga, sub Sadeler, copiind chiar pe Dürer și pe Michelangelo ? Acum însă trebuia să lase altuia gloria primelor sale schițe create după natură. Nu pentru că ar fi fost setos de glorie, dar fiecare vrea doar să creeze el însuși ceva, să se bucure de această creație, să-i fie recunoscută ca pe o țintă atinsă. Dar nu, Merian își trata salariații ca pe niște mașini, despre care vorbea cu atîta dispreț. Gigler doar n-o cunoștea de loc pe Trompette. Nu se ocupase cîtuși de puțin de ea.

— Oricum, e un specialist, știe cum să facă treaba, se pricepe să scoată în relief ceea ce-i important, dispune de profunzime tehnică și mai ales : *Sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas !*[1]

[1] Așa vreau, așa poruncesc, voința ține loc de dovadă ! (Lat.)

Furios, Hollar își strînse schițele și-și luă planșeta, hoinărind mîhnit printre barăcile Tîrgului și prin mulțimea gălăgioasă, pînă jos pe malul Mainului. O clipă, se opri să vadă luntrele care intrau și pe cele care plecau din port, privi baloturile cu mărfuri, ascultă strigătele corăbierilor, se uită de-a lungul rîului care se îndrepta încoace din necunoscut, alunecînd departe spre necunoscut, alimentat de mii de izvoare, din toate părțile și de sus. Fără încetare se uneau apele dulci ale pămîntului, vărsîndu-se în cele din urmă în sarea mărilor. Cursul orizontal bogat în destin al rîului din care uscatul se ivea, pustiu la început, pe care mai tîrziu vegetația îl îmbrăca, iar drumurile și locuințele omenești îl populau !

Hollar se îndreptă spre țarcul lui Ibrahim, Trompette îl salută cu trîmbițatul ei zgomotos, drept care spectatorii izbucniră în rîs. Ei rîdeau la orice. Desenatorul își puse jos pachetul și, rezemîndu-și planșeta cu mîna stîngă de piept, începu să schițeze contururile Trompettei, care tocmai își legăna cu grație întreaga uriașă greutate a corpului pe unul din viguroasele picioare ca niște stîlpi. Animalul părea să privească la Hollar, rămînînd uimitor de mult în acea plutire neobișnuită. Ca orice artist adevărat, desenatorul avu deodată certitudinea că se află pe calea cea bună cu schița lui.

— Cedați-mi mie schița, zise un bărbat care stătea lîngă el și care chiar după îmbrăcăminte putea fi recunoscut ca o notabilitate.

— Schița nu este de vînzare, spuse Hollar.

— Ce dracu înseamnă asta ? se amestecă un alt domn, care, vădit, îl întovărășea pe primul. Nu

veţi refuza să satisfaceţi dorinţa consilierului Weber din Neuenstein, oaspete stimat al meu şi al oraşului nostru.

— Plătesc cu plăcere un gulden, se oferi consilierul Weber.

— Schiţa nu este de vînzare, repetă Hollar.

— Doi guldeni, urcă preţul consilierul Weber.

Hollar tăcu, desenînd liniştit mai departe.

— Eu sînt consilierul Schellhorn de aici, din Frankfurt, începu acum însoţitorul consilierului Weber ; şi vă sfătuiesc să nu faceţi nazuri şi să acceptaţi cît mai repede oferta domnului consilier Weber sau mai curînd Textor, cum spunem noi latinii. Altminteri veţi regreta. De altfel, nici nu sînteţi din Frankfurt.

La această ameninţare făţişă Hollar se opri, îl contemplă pe consilierul Schellhorn cu o privire scrutătoare de artist, întîi de sus în jos, apoi de jos în sus, apoi din dreapta spre stînga şi din stînga spre dreapta, spunînd :

— Nu, din Frankfurt nu sînt. Dar totuşi schiţa nu este de vînzare. De altfel, sînteţi descheiat la pantaloni.

Unii dintre cei care stăteau în jur începură să rîdă pe înfundate.

— Ia te uită neobrăzare ! se revoltă consilierul Schellhorn, în timp ce-şi controla pantalonii. E încăpăţînat ca un adevărat ceh, strigă el, cîştigînd de partea sa pe cei care rîdeau, arătînd limpede că a recunoscut originea lui Hollar, ia dă foaia încoace, sau de nu am să-ţi arăt eu cum se procedează cu un obraznic mîncău de povidlă, care încearcă să se lege de un consilier din Frankfurt.

Desigur că Hollar nu căuta ceartă, cu atît mai puţin cu un demnitar, chiar dacă acesta voia să-l înjosească faţă de toată lumea. El ştia că oricum Schellhorn va fi cel care va avea dreptate. Se aplecă liniştit, pentru a ridica sulul cu schiţe de pe jos. Dar consilierul Schellhorn puse piciorul pe sul, poate chiar neintenţionat şi inconştient de cele ce întreprindea în supărarea sa, pentru a-l împiedica pe Hollar să plece. Cu acest prilej călcă însă cu tocul cizmei peste degetul cel mare al lui Hollar. Acesta scoase un ţipăt de durere, zvîcnind celălalt braţ în sus şi, cu toate că neintenţionat, îl izbi cu pumnul între picioare pe consilier, care urlînd şi pierzîndu-şi echilibrul, mai avu vreme să-l lovească totuşi cu bastonul pe cel încă aplecat.

În acest moment se întîmplă ceva cu totul neaşteptat. Cu o mişcare rapidă a trompei ei lungi, Trompette, care se afla alături, îl apucă pe Schellhorn de mijloc, îl ridică sus, deasupra spectatorilor — în timp ce consilierul plutind prin aer, ţipa şi dădea din mîini — şi tropăind peste ţarc înspre ţărm, îl azvîrli, descriind o curbă largă, în apa mlăştinoasă şi puţin adîncă a rîului Main, dar care îi ajungea totuşi lui Schellhorn pînă la gît. Ud leoarcă, strănutînd şi ţipînd strident, consilierul ieşi la suprafaţă, proferînd cele mai groaznice blesteme şi ameninţînd cu toate pedepsele pămînteşti şi divine.

— Ditamai grăsan de consilier zvîrlit în Main, se auzea strigînd, aşa-i trebuie !

Urlînd şi chiuind, o masă de spectatori urmase elefantul, care, după fapta-i vitejească, se întorcea acum în ţarc, trîmbiţînd tihnit şi cu vădită mul-

ţumire, iar acolo îşi puse voios trompa pe umărul lui Hollar. Pe acesta îl mai durea încă degetul strivit, dar rîdea cu un rîs nestăpînit, deschis şi vesel peste măsură. Niciodată încă nu rîsese astfel. Niciodată în viaţă n-avea să mai rîdă în felul acesta. În valurile acestui rîs se scufunda întreaga lume cu toate necazurile, supărările şi problemele ei. Nu era de loc stăpîn pe rîsul lui. Rîdea fără voia lui. Marea comedie a Universului părea să-l fi ales drept crainic.

Cum însă se opri puţin pentru a-şi trage sufletul, îl auzi pe Ibrahim murmurînd necăjit :

— *A co si ted' počnem ?* [1]

Numai asta i-a mai lipsit lui Hollar. O izbucnire şi mai puternică de rîs începu să-l scuture, cînd auzi pe turcul, africanul sau păgînul vorbind ceha cu sine însuşi. Accentul lui Ibrahim îi stîrnise încă de la început bănuiala că paznicul elefantului nu este cîtuşi de puţin vreun oriental. Mai tîrziu fu aproape sigur că are de-a face cu un concetăţean, pe care însă nu voia să-l demaşte. Într-adevăr, tocmai astăzi îşi propusese să trateze cu Ibrahim, cu privire la cumpărarea unui anumit număr de schiţe, în limba maternă comună, limbă care putea să treacă tot atît de bine drept turcă sau arabă pentru cetăţenii din Frankfurt. Acuma însă intervenţia curajoasă a Trompettei îi apropiase de la sine.

— *A co si ted' počnem ?*

Era o îndreptăţită întrebare a lui Ibrahim şi cuvîntul „ne“ includea, din motive bine întemeiate, pe toţi trei participanţii : Trompette, Ibrahim şi Hollar. Căci o astfel de ridiculizare a unei notabilităţi, nu numai faţă de publicul din oraşul liber imperial, ci şi faţă de străinii prezenţi, nu putea să rămînă fără consecinţe grave, în special pentru nişte străini toleraţi, fără rang, ba mai mult, aparţinînd poporului nomad, adică de fapt ţiganilor cu care erau de obicei identificaţi „boemii“, încă din încrîncenatele timpuri ale husiţilor [1]. Inevitabile erau desigur şi oarecari represiuni asupra meşterului Merian. Cel mai indicat, cel mai sigur era de aceea să-şi ia neîntîrziat tălpăşiţa, aşa cum se aflau.

Călăreau noaptea către Rin, pentru a ajunge cît mai repede pe teritoriul Palatinatului [2]. Mai sus de Mainz, în regiunea Oppenheim, exista un vad, de care Ibrahim părea să-şi aducă vag aminte. Călăreau şezînd pe un fel de capră de lemn fixată pe spatele Trompettei împreună cu avutul lui Ibrahim şi puţinele lucruri ale lui Hollar, care se făcu nevăzut fără să-şi ia rămas bun. Spera să-i explice mai tîrziu lui Merian în scris fuga sa şi să-l roage să fie iertat. Schiţele elefantului le avea asupră-şi, ţinea la ele şi le considera proprietatea sa, le începuse din proprie iniţiativă şi îi era necaz ca altcineva să le graveze. Nu datora nimănui nimic, afară de cel mult recunoştinţă faţă de maestru şi rămas bun la despărţire.

Călăreau fantastic prin noaptea minunată, ca de vis, pe mizerabile drumuri de care, sub o lună

[1] Ce ne facem acum ? (Cehă.)

[1] Adepţi şi continuatori ai reformatorului religios Jan Hus (1365—1415).

[2] Numele unui stat german component al Imperiului romano-german, numit şi Palatinatul Rinului.

ușor încețoșată, trecînd cu o viteză neliniștitoare prin cătune și sate adormite, Trompette evitînd cu pas sigur fiecare pietroi și alunecînd pe lîngă fiecare piedică. Pe ici, pe colo, cîte un țăran sau argat zărea masa asta uriașă neidentificabilă pentru el, ale cărei contururi se destrămau în valurile de ceață, mărindu-se astfel și mai mult pînă la monstruozitate. Celor care vedeau această arătare, li se părea că a venit sfîrșitul lumii ; tremurînd și amețiți se dădeau la o parte, unii găseau puterea să-și facă cruce, alții cereau bolborosind ajutor de la spiritele bune, unora li se încleșta gura de parcă ar fi înțepenit, privind imaginea plutitoare a monstrului ce gonea înainte. Și vietățile de noapte din văi și păduri fugeau, împrăștiindu-se îngrozite prin vîlcele și desișuri. Cîinii urlau furioși și înspăimîntați, călătorii fiind urmăriți în unul din sate de dangătul unui clopot de alarmă.

A fost o cavalcadă de groază, dar, în ciuda tuturor necazurilor, nu lipsită de veselie pentru cei ce călăreau pe elefant. Fiecare dintre ei încerca să tragă foloase din situația specială în care se afla. Lui Hollar nu-i venea greu, căci era tînăr și oricum n-ar mai fi rămas prea mult timp la Merian. Nici pentru Ibrahim lucrurile nu stăteau chiar atît de rău, dacă le priveai mai de aproape, deoarece zilele cele mai importante ale Tîrgului din Frankfurt trecuseră, iar cîștigul principal fusese încasat.

— De fapt, mă numesc Bohumir și atît, mărturisi îmblînzitorul de elefanți, numele meu mic este totodată și numele meu de familie. Acasă îmi spuneau și „Koliner", dar asta este numai după denumirea unei localități. Numele „Bohumir" mi l-am preschimbat în „Ibrahim". Asta-i foarte ușor. Trebuie să schimbi numai pe O și U în I și A. Numele de Ibrahim se potrivește mai bine cu un elefant. În genere, numele este important pentru public. Dacă unul are nume italian, francez sau chiar englez, atunci n-o duce rău nici la nemți. Îi inspiră respect. Dacă însă are nume ceh, atunci strîmbă din nas. Așa va fi întotdeauna. Chiar în regiunea Brandenburgului, unde aproape jumătate dintre nobili au nume poloneze. Și atunci mai bine mă numesc Ibrahim, căci pentru acești oameni, turcul cel mai rău este încă mai bun decît un ceh. Numai să nu te numești niciodată Václav. Cu el nu vei reuși în lumea asta păcătoasă. Nu despre natură vorbesc, ea e măreață. Și poate trăi minunat și fără nume. Pe cînd oamenii, ehe ! ce-și fac unul altuia, numai ei, oamenii, sînt în stare.

Cu asemenea tîlcuiri ajunseră la un curs mic de apă, care străbătea o dumbravă de anini întinsă pe ambele părți ale cărării, unde Trompette se opri din proprie inițiativă. Desigur că se săturase de alergat și i-o fi fost și sete. Era puțin după miezul nopții. Luna ieșise dintre nori. Animalul se adăpă și mîncă, iar cei doi călăreți erau mulțumiți și ei să se întindă puțin pe pămînt, căci sus era ca pe o galeră clătinătoare și cu toate păturile și țoalele puse deasupra și dedesubt, șaua de lemn a Trompettei zău că nu putea fi numită confortabilă. Ibrahim-Bohumir aprinse un foc mic și fripse la el o pulpă de berbec luată în grabă, pe care o înfipse cu artă într-o ramură de anin, punînd-o peste două vreascuri încrucișate. Un

oriental sau levantin n-ar fi putut s-o facă mai bine. Căci nu uitase în graba fugii nici măcar ingredientele necesare și frecase pulpa ca un expert cu sare, piper și un cățel de usturoi.

— *Gigot chasseur* [1], spuse mulțumit, pe cînd aroma se răspîndea printre anini, căci doar știa puțin franceza.

Învîrtea necontenit pulpa deasupra focului, strîngînd sucul care picura într-o tigaie de fier și turnîndu-l mereu peste friptură, căci manevra cu îndemînare tigaia, ca un jongler de circ. Hollar se gîndi că de pe cînd stătea în bucătăria mamei sale, în Tuchmachergasse, la Praga, și pînă azi, un miros atît de ademenitor nu-i mai gîdilase nările, căci deși la Merian calfele și ucenicii primeau de mîncare, ea mirosea a clei, a hîrtie din zdrențe umedă și a cerneală de tipar.

— N-am fost întotdeauna îmblînzitor de elefanți, începu Ibrahim-Bohumir după ce se săturaseră, am fost și ursar, iar mai tîrziu îmblînzitor de lei. Am peregrinat prin multe țări. În munții de nord ai Ungariei am făcut prima mea cunoștință cu o așa-numită fiară sălbatică. Era o ursoaică. Nici n-a fost nevoie s-o prind. Probabil că se simțea prea singură și se săturase de sălbăticie. Așa că s-a atașat de mine. Umblam cu ea prin sate, dansa, făcînd fel de fel de giumbușlucuri și în felul acesta ne întrețineam oarecum binișor. O botezasem Martha. Dar cînd mi-am luat nevastă, Martha a început din prima clipă s-o mîrîie furios. Trebuia să mă fi gîndit la asta. Nădăjduiam însă că Martha se va obișnui cu femeia. O vreme s-a părut că așa va fi. Dar nu era obișnuință, ci tainică așteptare. Martha pîndea un moment potrivit. Și odată, pe cînd nu mă aflam în baracă, s-a năpustit asupra femeii și a sfîșiat-o în bucăți. Cînd m-am întors, Martha mă privea încrezător, cu ochi blînzi, ca și cum se aștepta să fie lăudată pentru fapta ei. Mi-am luat cuțitul cel lung și am înjunghiat-o. Aproape nu s-a împotrivit și în timp ce-și dădea duhul, părea să clatine din cap, ca și cum s-ar fi mirat de lipsa de recunoștință omenească.

— Cum se numea femeia ?

— Asta nu mai știu. Era o femeie. Ursoaica se numea Martha.

— Poate își închipuia că te ferește astfel de supărări viitoare.

— Poate. Oricum a trebuit să mă satur de tovărășia fiarelor. Dar cu oamenii este în majoritatea cazurilor și mai greu. Mă aflam atunci tocmai la Genova și întrucît nu mi se ivise nimic mai bun, m-am angajat pe un vas, care pleca în Egipt. Așa am nimerit printre lei. Mă angajase un abisinian veritabil, care prezenta într-un cort un leu în lanțuri. Eu trebuia să fac rost de carne pentru animal și să-l hrănesc. Iar pentru abisinian tot eu trebuia să procur mîncarea și să i-o servesc. Leul era încă tînăr și foarte docil. Dar s-a petrecut ceva curios cu el. Ne-am așezat odată undeva pe malul Nilului, cînd, deodată, noaptea s-au năpustit doi lei asupra cortului nostru, fără să se teamă de cercul de foc pe care-l aprinsesem. Nu întreba cu ce salturi ne-am aruncat la pieptul bătrînului părinte Nil, sărind în apă fără a ține seama de balaurii care-l păzesc. Ciudat a fost însă

[1] Pulpă pregătită vînătorește (fr.).

faptul că cei doi lei nici nu ne-au urmărit pînă acolo. Au rupt numai cortul, devastîndu-ne groaznic lucrurile. Dimineața nu mai erau, iar leul nostru dispăruse și el. Am găsit doar verigile rupte ale lanțului.

— Poate veniseră numai pentru a-l elibera, observă Hollar.

— Poate. Stăpînul meu, abisinianul, a fost în orice caz atît de furios încît m-a biciuit zdravăn, deși de fapt n-aveam nici o vină în ceea ce privește familiile leilor africani. Furia lui era însă ușor de înțeles, trebuia în definitiv să se descarce, și în afară de mine nu se afla nimeni pe acolo. Abisinienii sînt printre primii creștini. De aceea nu i-am luat în nume de rău că m-a biciuit, căci pedeapsa nu era îndreptată împotriva mea. Iar el a știut să aprecieze înțelegerea de care dădusem dovadă, recomandîndu-mă cumnatului său, un negustor de fildeș. Pentru a face comerț cu fildeș, trebuia întîi să vînezi elefanți. Dar să fiu scurt : astfel am ajuns după cîțiva ani de vînătoare și de comerț la Trompette. Mi-era lehamite că de fiecare dată trebuia omorît un elefant mare, întreg, doar pentru a-i smulge colții. Așadar, într-o zi, la o vînătoare, am reușit să fug cu Trompette. Aveam cu ea planurile mele. Dar nu este ușor să fugi din Africa. Este un continent limitat ; peste tot, pe unde te-ai învîrti, ești mereu în Africa, iar oamenii albi nu-s iubiți de nimeni acolo. În sfîrșit, la Bizerta, s-a asociat un sicilian cu mine și ne-a luat pe corabia sa cu pînze. Speram să facem la Roma mulți bani cu Trompette. Probabil că voia să mă înșele, dar m-a ferit Dumnezeu, lăsîndu-l să moară de friguri, încă înainte de a ajunge în

Calabria. Minunate sînt căile Domnului. Am pornit-o așadar cu Trompette în sus, de-a lungul cizmei italiene, iar pribegia noastră continuă încă și va dura probabil toată viața mea.

Încălecară din nou, iar strania cavalcadă continuă între Main și Rin. În sfîrșit, la revărsatul zorilor zăriră cețurile deasupra marelui fluviu. În satele prin care treceau, oamenii tot se mai speriau frecîndu-se la ochi, de parcă ar fi vrut să alunge o vedenie întîrziată. Nu mai arătau însă groaza aceea pe care o stîrnise noaptea imaginea ca de stafie a celor doi călăreți pe elefant. La malul Rinului, nu departe de o moară, se opriră. Morarul cu capu-i țuguiat, care împreună cu ai săi se ținea la o distanță respectuoasă, aduse, în sfîrșit, după ce i se oferise o monedă de argint, lapte, pîine și un braț de fîn. Și în timp ce Bohumir povestea familiei înfricoșate despre animal și însușirile sale, lăsîndu-se ridicat în sus cu trompa de către Trompette, spre bucuria copiilor, Hollar schiță peisajul străbătut de fluviu. Cum să pictez apa, se întreba el, cum să creez depărtările ? Cum să redau aerul ? Gînditu-s-a Dumnezeu la un tablou ? Nu, la viață. Unde este eternul în această veșnică schimbare ? Cum se desenează apa și aerul ? Cînd vei cunoaște totul, nu vei mai putea s-o faci. Frumuseți există peste tot în lume, dar tu trebuie să le scoți la iveală ca dintr-o șaradă.

— Morarul susține că aici nu există nici un vad, zise Bohumir, dar Trompette ne va trece într-un fel pe celălalt mal.

Inteligentul animal părea să știe ce are de făcut încă înainte ca ei să încalece din nou. Se apropie de mal, vîrînd de încercare întîi trompa în apă,

apoi un picior, apoi păşi puţin mai adînc, acolo unde se şi simţea puterea căderii de apă, se întoarse după aceea înapoi, prin stuf şi trestie, izbucnind ca o fanfară veselă, pe care Bohumir o tălmăci ca pe un consimţămînt. Căci Trompette şi îngenunchie de îndată, poftindu-i aşadar singură să continue drumul. Amîndoi se căţărară pe şaua de lemn. Morarul privea mirat la animalul care se ridică şi începu încet şi pe-ndelete trapul său peste fluviu. Cu fiecare pas Trompette deveni, văzînd cu ochii, mai zburdalnică ; făcea fîntîni arteziene cu ajutorul trompei, sau înainta, jonglînd cu bucăţi de lemn şi crăci plutitoare. Picioarele ei pipăiau cu atenţie fundul, atît de precaut, încît călăreţii aveau impresia că plutesc, iar claritatea apei aproape că nu era tulburată. Se vedea în adîncul fluviului lucind nisipul auriu, iar deasupra lui, peşti rătăcind, izolat sau în cîrduri. Călătorii erau şi dînşii veseli, simţind la această traversare aproape festivă a fluviului, o bucurie de viaţă cu adevărat fără de margini, la care participau cu dragoste plantele de apă, copacii de pe mal, un stol de cocostîrci, o ceresc de gingaşă orchestră de nori, pe scurt, întreaga aureolă a dimineţii cu nenumăratele ei înfăţişări şi întîmplări.

Dincolo de ţărm îşi luară rămas bun. Bohumir voia să se îndrepte prin Worms şi Trier spre Franţa, Hollar, însă, pe valea Rinului, spre sud. Generos, Bohumir îi strecură un fişic cu bani. Ţinta lui Hollar era Strassburgul. Acolo avea de gînd să-şi caute o slujbă la vestitul tipograf şi editor Jakob van der Heyden, care lucra pentru mulţi potentaţi şi multe curţi, şi despre care Merian îi povestise adeseori. Pentru Merian îi dădu lui Bohumir o scrisoare, pe care acesta urma s-o expedieze din Worms. În scrisoare explica motivele fugii, precum şi împrejurările în care o făcuse, îşi cerea iertare „şi de veţi mai dori să vă milostiviţi cu slujitorul şi învăţăcelul vostru, aduceţi-l rogu-vă în amintire cu cărţulie preaînălţatului domn Heyden".

— Să fii mulţumit, dacă n-o să te ponegrească, îi spuse Bohumir.

— Fie, ce-o fi ! zise Hollar. Îţi datorez o duzină de taleri sau un rînd de gravuri de schiţe cu elefant, dacă reuşesc să le imprim.

— Trimite-mi fie una, fie alta, la Paris, cînd le vei fi terminat. Acolo voi locui la Abraham, în dosul bisericii Saint-Denis. El e mai cunoscut la Paris, decît episcopul. Dar nu te grăbi. Aibi răbdare. Acesta este lucrul cel mai important în orice artă !

— Ce ştii tu despre artă ?

— Întrebi un îmblînzitor de elefant, ce ştie despre artă ? Nu cumva crezi că arta înseamnă numai creion sau pensulă ? Artă, dragul meu, poate exista în toate. Să ai răbdare, este de aceea o latură principală a artei, fiindcă este o latură principală a vieţii, în genere. A avea răbdare înseamnă a crede în Dumnezeu. De aceea, nu te plînge dacă ai trîndăvit odată o zi, sau o săptămînă, căscînd gura. Astea sînt orele cele mai de preţ. Atunci se adună puterile şi seva. Dacă însă nu voi mai vedea niciodată cei doisprezece taleri ai mei sau schiţele tale cu elefantul, atunci voi şti că sau te-ai prăpădit, sau ai devenit foarte bogat, ceea ce-ar însemna cam acelaşi lucru.

Cu aceste cuvinte, Bohumir se săltă întîi pe trompa întinsă într-o parte, apoi, de acolo, pe gîtul și spatele Trompettei, dîndu-i o ușoară lovitură peste urechea stîngă. Animalul șovăi, de parcă ar fi așteptat ca și Hollar să urce. Cum aceasta nu se întîmplă, făcu să răsune un firav sunet de trompetă, care ar fi putut trece foarte bine drept melancolic.

O dată cu căderea nopții, Hollar ajunse la o cîrciumă de pe mal. Hangiul îl cercetă și-l primi. O slujnică îi aduse de mîncare și un ulcior cositorit, plin cu vin. Slujnica era zdravănă, greoaie, cam de treizeci de ani. Tînărul se sperie cînd o văzu aplecată pentru a servi, sau pentru a strînge masa. Hangiul se duse la grajd. Cu o pisică în șorțul ei, slujnica se așeză lîngă ușă. Îi urmărea cu privirea fiecare îmbucătură, fiecare înghițitură, adăugînd prin prezența ei un ingredient exotic. Cînd Hollar termină masa, femeia spuse :

— Acum să-ți arăt camera.

— Găsesc singur drumul, încercă Hollar să se descotorosească de ea, deși era cu neputință să se descurce prin întortochierile de labirint ale hanului.

— Îți arăt eu odaia, porunci femeia și aprinse o așchie la plită.

Apoi urcă treptele și Hollar o urma tăcut, cu ochii pe jumătate închiși. Slujnica deschise o ușă, împingînd-o.

— Aici, înăuntru, îi indică ea. Cu așchia, aprinse o lumînare de seu. Cît timp avem nevoie de lumină, adăugă ea.

— Avem ? întrebă el înfiorîndu-se.

Femeia începu să-și desfacă bluza.

Tînărul se așeză pe marginea patului, urmărind copleșitoarea întîmplare. Așa trebuie să se petreacă lucrurile cu o erupție de vulcan, cu o lavină care se rostogolește, cu un cutremur în urma căruia se clatină totul. Lipsa ei triumfală de pudoare ieși puternic din înveliș. Atunci Hollar lăsă ochii în jos ca în fața soarelui prea arzător, speriindu-se totodată că ar putea să se facă de rușine. Ea rîse cu măreție, apucîndu-l ca un val care se rostogolește, dezvăluindu-i toate tainele petrecute de la crearea primului om. Nu rostiră nici o vorbă. Abia după ce el îi îndepărtase brațele, ceva spuse în cugetul lui : „Deci asta este !“ și se știa acum alt om, un om nou. Ea devenise supusă, se lepădase de felul poruncitor de a fi, devenise ascultătoare, ba se părea, chiar pudică.

— Acum știu cum este lumea, zise el zîmbind, și adormi.

Avu grijă să se trezească înainte de prima rază de lumină, puse pe masa hangiului una din piesele de argint ale lui Bohumir și se furișă de acolo.

A doua seară se afla la Speyer, sub turnul domului, care pare ancorat pe Rin ca o uriașă arcă. Intră și văzu un tablou. „Privește, sînt o slujitoare a Domnului, facă-se voia ta.“ Dar arca sta liniștită, rămăsese doar o carcasă goală, iar cei salvați fuseseră eliberați pentru noi păcate. Hollar găsi adăpost într-una dintre clădirile anexe ale domului. De o muiere care încerca să-l atragă făcîndu-i cu ochiul, rîse doar.

A doua dimineață un luntraș din Germersheim îl luă în barca sa, făgăduindu-i să-l ducă pentru un taler, mai departe, spre Strassburg. Luntrașul era uriaș, și în barcă, unde se știa tare, deveni și

mai și. După puțin timp, în mijlocul fluviului, îi spuse rîzînd :

— Fă-te-ncoace cu arginții, sau te arunc în apă !

Se încăierară, iar luntrașul rîdea. Primea pumnii lui Hollar ca pe niște mingi ușoare, dar cînd ajunseseră la proră alunecă și se rostogoli pe spate. Corpul fiind prins de vîltoare, se agăță de un cîrlig al bărcii și strigă :

— Ajutor !

Hollar îl izbi peste mînă cu vîsla. Luntrașul se scufundă. Rinul gîlgîia rîzînd de el și strălucind cu spumă argintie.

— Am omorît un om, murmură Hollar.

Nu-și găsea loc în barcă, pe care nici nu se pricepea s-o mînuiască împotriva curentului. Întoarse și o luă iarăși în aval. Un trunchi de copac trimis parcă de Dumnezeu împingea luntrea din mijlocul fluviului către rădăcinile de pe mal, unde se opri. Tînărul își apucă legăturica, sări pe uscat și vru să fugă. Dar îl apucă spaima că barca ar putea să-l trădeze și să fie acuzat de omor. Strînse pietre grele, pentru a umple cu ele luntrea. Astfel trecură ore întregi. Era un ținut pustiu. Barca nu voia să se scufunde. „Am omorît un om", își spunea mereu. Sudoarea îi curgea de-a lungul obrajilor. Luna îl privea. Pînă la urmă, cu o piatră ascuțită, izbuti să facă o gaură în barcă. Luntrea se umplu de apă și se scufundă. Hollar își luă legăturica și alergă înainte. „Am trecut acum prin tot ce e animalic, gîndi el, și toate astea fără să vreau." Trompette, care a plecat în depărtări, enormă ca un munte, avîndu-l pe Bohumir deasupra ; respirația satisfăcută a slujnicei,

care dormea întinsă, asemenea pămîntului fumegînd plin de bucurie după furtună ; luntrașul care se scufunda în apă, zărindu-se pînă la urmă doar mîna zvîcnită în sus, iar apoi numai vîrful degetelor. Dar dacă nu s-ar fi luptat, ci, supus, i-ar fi dat luntrașului ultimii săi taleri, acesta tot l-ar fi aruncat în apă. Oricum, ar fi fost nevoit s-o facă. Așadar nu de bani era vorba, ci de viața lui Hollar. Poate însă, dacă l-ar fi ajutat să urce iar în barcă, luntrașul ar fi devenit prietenul său, ar fi rîs și ar fi explicat totul ca o glumă marinărească. Cine aleargă în noapte cu vina în suflet, aceluia i se năzare că vede cuvîntul „poate" pe multe dintre indicatoarele drumurilor ce-i stau în față.

Făcu popas la o mînăstire. Călugării îl poftiră la o gustare. Starețul întrebă :

— Pentru cine desenezi tu oare, pentru tine, pentru oameni sau pentru Dumnezeu ?

Hollar răspunse :

— Desenez.

La care starețul zise :

— Bun răspuns pentru un tînăr.

Starețul ceru să i se aducă un manuscris străvechi și tălmăci scenele colorate, încrustate cu aur, dragostea de Dumnezeu în inițialele, în jurul cărora vița de vie își întindea frunzele sau în care se cuibăriseră păsările cerului. Tînărul admiră mult totul, dar nu simțea nevoia de a împodobi ceea ce era străvechi și îndepărtat. Îl atrăgea ceea ce e viu, prezent, apropiat.

— Fără de Domnul nu putem fi frați, îl dojeni starețul, spițele nu pot deveni roată fără butuc.

I se dădu o celulă pentru noapte. De pe peretele văruit în alb, Mîntuitorul răstignit privea spre culcușul lui. Încă din timpuri străvechi, măreția Tatălui ceresc îți interzicea orice dialog cu el ; cu chinurile Fiului, însă, te simțeai pe picior de egalitate. Din celula învecinată auzea invocări, flagelări, gemete. „Dacă un asemenea om, care trăiește după severa lege a mînăstirii, are nevoie de o asemenea pocăință, atunci cum stau lucrurile cu mine ?“ Bătu la ușa vecină.

— Intră și mărturisește, spuse o voce.

El se gîndea numai la acea singură nelegiuire, dar pe cînd se spovedea, în amintirea-i ce devenea tot mai vie năvăleau din toate părțile mereu alte noi păcate. Oare nu există nici o fărădelege pe care să n-o fi săvîrșit în scurta-i viață ?

— Bine, spuse călugărul, oprește-te. Orice te-ar apăsa, tu îngenunchezi smerit. Povara vinii se poate purta numai în genunchi. Numai umilința este mîntuirea noastră, a tuturor, numai în ea putem fi adevărați. Dumnezeu te socotește în stare de încercări mai grele. Te apasă vina morții luntrașului. Dar gîndește : vrerea Domnului n-o poți schimba fără voia sa. De aceea, orice vină este totodată blestem și cere de două ori pocăință. Acum hotărăște-ți singur ispășirea.

— Voi căuta să slujesc și să nu mă înalț singur.

— Deie Domnul să izbutești, spuse călugărul, îmbrățișîndu-l.

Trei zile mai tîrziu Hollar se afla la Strassburg. Se duse la catedrala Sankt Erwin, pentru a se ruga. De pe stîlpul cu Judecata-de-apoi, îngerul cu trîmbița îi bubuia în față. *Quid sum miser*

tunc dicturus ? [1] În atelierul lui van der Heyden, maestrul îl salută spunîndu-i :

— Merian te-a și recomandat. Arată-mi schițele. Hollar îi întinse mapa.

— Schițele cu elefant, ceru maestrul Jakob. Apoi adăugă : Poți să le gravezi singur. Jos, în dreapta, bineînțeles vei pune semnătura : *J. Heyden excudit* [2]. Astfel, munca îți va fi cunoscută pînă departe. Asta te va bucura.

— Da, mă bucur foarte mult, răspunse Hollar. Opera este mai importantă decît numele.

Gravura ieși frumoasă și se vîndu mult. Heyden trimise o cantitate lui Merian la Frankfurt. Hollar, care trăgea singur fiecare foaie, cumpără pentru sine un rînd de imprimări, plătindu-le cu leafa sa pe trei luni, și le trimise lui Ibrahim la Paris, în spatele bisericii Saint-Denis. Pe una din foi puse însă numele său în locul numelui lui Heyden. Pentru această singură imprimare fu nevoit să modifice placa noaptea, în taină, de două ori. I se părea de parcă ar fi fost un falsificator de bani și un nelegiuit. Dar nu-i spusese oare Sadeler că arta are ceva ascuns, tainic ? Era asta înșelăciune ? Sustrăsese, ceea ce îi aparținea lui însuși. Nu făceau la fel mulți mari maeștri ?

Multă vreme nu s-a putut desprinde de Rin.

— Fără un fluviu mare nu pot trăi.

Vltava, înaintea porților Pragăi încă un rîuleț mic, se lărgește sub cetatea Hradschinului într-o apă uriașă, ca și cum ar vrea să devină abia

[1] Ce voi spune atunci, nefericitul de mine ? (Lat.)
[2] Gravat de J. Heyden (lat.).

acum demnă de soarta ei. Hollar crescuse privind apa. Ani de-a rîndul desenatorul pribegi pe jos sau călare de-a lungul Rinului, străbătîndu-l pînă spre vărsare, către Olanda, şi înapoi. La Köln, dădu de norocul lui cel mare. Un diplomat englez îl luă ca scenograf în suita sa şi călători cu acesta de-a lungul Dunării prin ţinuturi germane şi austriece şi apoi — ce fericire — spre nord, prin ţinuturile coroanei boeme. Astfel revăzu Praga.

Războiul schimbase în întregime aspectul oraşului. Locuitorilor Pragăi le brăzdase adînc faţa. Stăpîni noi aduceau sulimanuri străine. În Malá Strana construcţia palatului Wallenstein [1] fusese terminată, deşi ducele însuşi nu mai exista. Un nou basorelief din lemn, reprezentînd jefuirea domului de către partizanii regelui de iarnă [2], atîrna sus, la St. Veit. El trebuia să înspăimînte pe cei care-l priveau, dînd totodată pustiirilor o formă artistică. Hollar îşi mai aducea foarte bine aminte de acele zile de jaf. „Într-adevăr, nu mai ştii de cine aparţii", spusese tatăl său pe-atunci. Acum praghezii o ştiau. Din oraşul lor, împăratul îşi făcuse un taburet la picioare. Hollar avea timp o săptămînă pentru a arăta toate lucrurile demne de văzut ale oraşului, noului său stăpîn, Lord Thomas Howard, Earl of Arundel and Surrey, *legatus extraordinarius* [3] al majestăţii-sale britanice,

[1] Palatul ducelui Albrecht von Wallenstein (1583—1634), comandantul armatelor imperiale în războiul de treizeci de ani.

[2] Poreclă batjocoritoare dată principelui elector Friedrich al V-lea al Palatinatului, care a fost timp de o iarnă (1619—1620) rege al Boemiei.

[3] Trimis extraordinar (lat.).

regele Carol I. Cu acest prilej putea să privească şi el din nou ce mai rămăsese sus, în cetate, din comorile de pe timpul lui Rudolf. Din tablourile marilor maeştri nu mai exista aproape nimic. În orice caz, oamenii regelui de iarnă vînduseră pe nimic, toate nudurile şi tot ce era în genere indecent, unor negustori din Nürnberg. În galeria Rudolf se găseau cîteva mape cu desene şi stampe, în sala spaniolă erau aşezate de-a lungul pereţilor basoreliefuri şi mozaicuri, iar pe mese lucrări din fildeş şi email. Mijlocul uriaşei încăperi fastuoase era ocupat de şase maşini de socotit. Deşi foarte interesante, ele îl dezamăgiră totuşi pe pasionatul colecţionar englez de obiecte de artă. Cei care în oraş erau de partea împăratului, îndeosebi iezuiţii, se dădeau peste cap, pentru a-i fi pe plac lordului. Unul dintre călugări trebui chiar să compună în grabă o piesă festivă în onoarea englezului, care cu întreaga sa suită, inclusiv Hollar, asistă la reprezentaţia cu titlul: *Pacea de care se bucură Anglia, se pregăteşte să se întoarcă iarăşi în Germania, după un exil îndelungat.* O serie de zeităţi antice, Pax, Mars, Atena şi Apollo, cerură, după terminarea piesei, favoarea de a săruta mîna lordului. „Praga ţine aşadar acum de Germania, gîndi Hollar, dar pacea nu se va simţi bine aci." Îşi făcu timp liber într-o după-amiază, se închină la mormîntul tatălui său, se duse să-şi vadă mama vitregă, urcînd apoi spre văraticul munte St. Laurentius. De pe înălţime desenă oraşul pe o mare foaie întinsă, avînd grijă de toate detaliile. *„Wenceslaus Hollar hanc regni Bohemiae Metropolim Patriam Suam ex Monte Sti. Laurentii anno*

1636 exactissime delineavit." [1] *Exactissime*, despre asta era vorba nu numai pentru ochi și mînă, ci înainte de toate pentru inimă. Să ai o inimă exactă, care nu disprețuiește nimic și bate în ritmul lucrurilor, gîndind încă o dată marele gînd al creațiunii. Nu să-l rumege, ci să gîndească cu inima. Asta era așadar Praga și acuma probabil o vedea pentru ultima oară.

Coloana de calești a ambasadorului gonea a doua zi, trecînd prin Karlstein și Pilsen, spre apus. Lordul îl luă pe desenator cu el la Londra. În imensa lui reședință de pe „Strand" îl puse să copieze și să graveze toate comorile sale de artă, ca și curiozitățile colecționate, obiecte de istorie naturală, gîndaci rari și fluturi. *„Hollar fecit ex collectione Arundeliana.*" [2] Imaginea urma să adîncească, prin abstracțiune, posesiunea obiectului. Londra, piața lumii. O mie de vase sosesc și pleacă. Lordul îl favorizează pe scenograful său, îl introduce la Curte, iar elegantul monarh, amator de tablouri, este chiar de acord ca micul prinț moștenitor Carol să învețe desenul cu tînărul originar din Boemia. *Good king Wenceslaus*"[3], îl tachina prințișorul, căci cunoștea vechiul cîntec englezesc de Crăciun despre bunul rege Wenzel.

[1] În anul 1636, Wenceslaus Hollar a desenat foarte exact de pe înălțimea Sf. Laurențiu orașul său natal, această metropolă a regatului Boemiei (lat.).

[2] A executat-o Hollar, din colecția Lordului Arundel (lat.).

[3] Bunul rege Wenceslaus (engl.).

Hollar urma să afle în curînd, că nu se trăiește ușor în apropierea regilor. Van Dyck [1] era acolo și arunca umbra sa puternică asupra lui. El avea planurile sale proprii în legătură cu prințul moștenitor, făcuse portretele întregii familii regale și ale tuturor marilor cavaleri și doamnelor de la Curte. Îl înlătura zîmbind cu eleganță disprețuitoare pe micul ceh. Cine e oare acest desenator? Înălțimea-sa Earl of Arundel a adus prin contrabandă la Curte pe unul dintre slujitorii săi, proaspăt căsătorit cu una dintre cameristele soției lui. Asta era adevărat, se însurase cu fata, nu ajunsese departe. Ea era răbdătoare și-l învăța limba engleză. La dînsa venea să-și verse supărarea cu privire la Van Dyck și la toate umilințele, dar era nevoită abia să-și traducă în limba ei toate aceste necazuri. Astfel ele pierdeau din importanță și atunci începeau să rîdă. Și de altfel toată Curtea, cu întreaga-i strălucire, cu litiere și cupeuri, cu pălării cu pene și cu ordine — *Honni soit qui mal y pense* [2] — van Dyck putea s-o picteze cît voia, Curtea aceasta nu se menținea, se prăbușea în ruine, unii luptau, dar cei mai mulți fugeau, fugeau, de ceea ce la urma urmei nu se putea fugi, adică de schimbarea vremurilor. Și Earl of Arundel fuge, iar Hollar fuge și dînsul cu soția, băiețelul și fetița. La Anvers scoate iarăși din mapa salvată

[1] Anthonis van Dyck (1599—1641), pictor și gravor flamand, care a trăit multă vreme în Anglia.

[2] Rușine să-i fie celui ce gîndește ceva rău în legătură cu asta (fr.). Cuvinte spuse în legătură cu contesa de Salisbury, căreia, în vremea Restaurației, i-ar fi căzut jartiera la o recepție. Drept urmare s-ar fi creat acest ordin; în realitate el a fost instituit încă din secolul al XIV-lea.

desenul vechi cu larga perspectivă a Pragăi, alinîndu-şi dorul de turnuri, uliţe şi acoperişuri, apoi, îndemnat de acelaşi dor, transpune conturile iubite în cupru. *„Aqua forti in hac forma aeri insculpsit Antwerpiae 1649."* [1] Întreabă pe Merian la Frankfurt, dacă nu cumva are nevoie de această gravură. „Desigur, fu răspunsul, trimite-mi-o pentru topografia mea şi imaginea autentică a celor mai nobile şi cunoscute oraşe şi locuri din Boemia, căci intenţionez s-o multiplic anul viitor." Emigrantul fugar porneşte năvalnic la lucru. Tocmai în oraşul natal al lui Van Dyck vrea să arate ce poate. Şi o dovedeşte. Sînt anii săi de maturitate artistică. Creează desenele sale cele mai preţioase. Postum, se împacă şi cu Van Dyck, gravează smerit, dar cu mînă magnifică, autoportretul flamandului decedat, cu regeasca floare-a-soarelui atît de luminoasă, încît izbucneşte ca de aur strălucirea heliantului din alb-negrul foii ; copiază *con amore* [2] portretul făcut de Van Dyck iubitei sale Margareta Lemon, cu duioşie, de parcă el însuşi ar fi iubit-o. Săptămînă de săptămînă, creează schiţă după schiţă, peisaje, portrete, animale, opaline reflexe ale scoicilor de mare, faţă de care chiar Rembrandt îşi reţine uimit respiraţia, încercînd după asta să deseneze el însuşi astfel : tablouri de animale cu moliciunea catifelată şi gingaşă a blănii ; prin reproducerile sale, Hollar face să devină accesibile întregii lumi tablourile marilor maeştri. Gravează pe plăci, după

[1] Gravat în această formă la Anvers, în 1649, în acvaforte pe cupru (lat.).
[2] Cu dragoste (it.).

desenele originale, cerbii şi leii lui Dürer, salvîndu-i astfel pentru posteritate, la care originalele nu au ajuns. Tăcerea densă, fără suflare, din piaţa publică a Anversului, cînd s-a anunţat acolo, în sfîrşit, într-o dimineaţă de iunie, pacea între Spania şi Ţările-de-Jos [1], o simţi din schiţa lui Hollar ; el era o parte din acea mulţime. O, pace, pace ! Un popor mic ieşise învingător din lupta cu un regat, socotit putere mondială. Şi lui îi era îngăduit a spune că a fost de faţă.

Dar cu toată munca nemărginită şi cu toată frumuseţea dătătoare de fericire, pe care o creea şi o răspîndea, cîştiga mai puţin decît aveau nevoie chiar patru oameni modeşti. Înapoi acasă, în Anglia, stăruia soţia, pe care şi-o visase ca patrie. Dar ea îi rămăsese străină, şi copiii la fel, aruncînd mamei priviri, cînd auzeau engleza nesigură a tatălui lor. Acasă, stăruia soţia, obosită de toată această neînţelegere flamandă, înapoi la *good old England* [2].

Aşadar se întoarseră. Însăşi priveliştea stîncilor de cretă de pe coastă linişti sufletul soţiei sale. Dar era în anul 1652 şi încă guverna Commonwealth [3]-ul. Reprezentanţii săi nu apreciau artele. Ce voia acest străin, odinioară profesorul prinţului de la Curtea regelui decapitat, acest nomad fără patrie, de al cărui accent s-ar rîde cu glas tare,

[1] Prin pacea westfalică (1648), care încheia războiul de treizeci de ani, Spania a trebuit să recunoască independenţa Ţărilor-deJos.
[2] Bună bătrînă Anglie (engl.).
[3] Guvern instaurat în 1649, sub conducerea lui Oliver Cromwell, ca urmare a revoluţiei puritane, a detronării şi decapitării lui Carol I Stuart.

dacă la puritani pînă şi rîsul zgomotos n-ar trece drept acţiune duşmănoasă contra statului? Pentru orice eventualitate, este mai întîi arestat. Soţia mobilizează vechi cunoscuţi, care încă mai îndrăznesc să intervină, şi astfel, generoşi, îi dau drumul. Hollar adună cîteva comenzi, lucrează pentru două *pence* pe oră şi consultă riguros ceasul de nisip pe care îl pune jos, cînd face o pauză scurtă, pentru a răsufla. Utilizînd lupa, el gravează pînă tîrziu noaptea. Dintr-un glob de sticlă umplut cu apă lumina uleiului sau a cerii cade pîlpîind pe plăcile sale de cupru. Asta nu este sănătos pentru ochi. Editorii şi tipografii îl exploatează, însă numele lui iese încet din anonimat. Iarăşi devine din ce în ce mai cunoscut. Începe să fie din nou preţuit. Unii îl venerează chiar. Dar numai rar ies bani peşin. Rămîne sărac. Anii trec încet. Aproape trei mii de foi gravate, în mii de copii, toate de mîna lui! Doar ar fi trebuit să-i fi adus ceva bani. Dar nu, Hollar rămîne sărac. Atîţia cunoscători, cu nume răsunătoare, care ştiu de el, dar la ce-i foloseşte asta pentru grijile zilnice? Arta grafică nu-l hrănea pe maestru.

Mînca sărăcăcios. Umbla prost îmbrăcat, nu avea timp să se odihnească. Răuvoitorii ziceau că e bogat. Pretindeau că ar ascunde o avere considerabilă şi se dă numai drept artist sărac şi vrednic de plîns, pentru a stîrni compătimirea prietenilor şi cunoscuţilor. Unora dintre ei le plăcea să creadă asemenea basme, care creeau o justificare morală pentru indiferenţa lor. Îi lăudau arta. *„Most admirable“* [1], spunea unul; *„Extraordinary“* [1], spunea un altul; *„Very nice indeed“* [2], zicea Sir Samuel Pepys [3]. Dar nu spunea: „Sînt aici. Nu te ocupa tu de grijile mărunte.“ Trimise în dar nobilei Mrs. Killigrew, ale cărei tablouri după Van Dyck le gravase, o selecţie din cele mai frumoase lucrări ale sale, în semn de adînc respect. Cînd după trei luni o întrebă dacă-i plăcuseră, ea răspunse în chip uşuratic:

— Nu m-am uitat încă la ele. Există lucruri mai importante.

Dar arta sa era singurul lucru pe care putea să-l ofere. Şi cu toate astea, Mrs. Killigrew afirma că-l apreciază.

De la o vreme începuse să fie chinuit trupeşte. Vezica biliară, rinichii, intestinele se răzvrătiră împotrivă-i. Ficatul şi splina erau pline de răutate. Începuse să fie o raritate ziua în care să se fi simţit într-adevăr bine. Munca, deşi nu era pentru el un leac, cum se afirmă adesea, constituia totuşi un paleativ, o apă a Lethei [4]. Osteneala nemărginită şi atenţia acordată fiecărui detaliu, cît de mic, fiecărui perişor din blană, fiecărei linii cît mai delicate a zării îi răpea nu numai timp, ci îi înghiţea şi veniturile. Cît mai gingaş! Cît mai expresiv! *Exactissime!* [5] Mai multă distanţă! Mai multă adîncime! Mai mult aer! Încă o dată de la început! Să elibereze prim planul de ceea ce este numai decorativ şi să-l includă organic în peisaj; să arate cum peisajul propriu-zis poate

[1] Cît se poate de minunat (engl.).

[1] Extraordinar (engl.).
[2] Foarte drăguţ, într-adevăr (engl.).
[3] Samuel Pepys (1633—1703), publicist englez.
[4] În mitologia elină, rîul uitării în infern.
[5] Foarte exact! (Lat.)

fi viu și fără ornamentație. Perseverența și hărnicia, cele mai de nădejde, dar și cele mai costisitoare ajutoare ale geniului, erau în slujba sa.

Cînd Ibrahim-Bohumir îi dăduse odinioară fișicul cu taleri, îi spusese în același timp: „Ai grijă! Banii deschid unele drumuri, dar închid altele. Te apără de multe, dar te și încurcă în multe." Ibrahim-Bohumir iubea limba scamelor cu care nu trebuise să se deprindă abia în Orient. Și în Boemia se afla la ea acasă. De primejdiile banilor desigur că nu trebuia să-l prevină pe Hollar. Sărăcia era adevărata sa tovarășă de viață. Sir Samuel îi spusese odată: „Banii, dragul meu, vor să fie iubiți, dacă e să rămînă la cineva. Pesemne că nu-i iubești destul. E ca și cu femeile. Trebuie cel puțin să te prefaci că le iubești. Dar dumneata nici nu te prefaci măcar. Mi se pare că disprețuiești banii, deci nu-i de mirare că ei te ocolesc." Hollar nu se plîngea. Nu era felul său. Un emigrant, un străin să nu se plîngă niciodată, căci de îndată i se spune: „De ce ai venit aici? Du-te acolo unde-ți place mai mult. Nu jigni țara noastră prin lipsurile tale." De cîteva ori își gravă cu mare grijă autoportretele. Nu fiindcă ar fi fost vanitos. Dar un artist trebuie să discute din cînd în cînd și cu sine însuși. „Astfel arăt, așadar. Privește-ți pomeții cehi! Privește-ți bătrînețea care se apropie!" El încerca să iasă din sine și să se vadă pe sine măcar pe dinafară. Asta-i greu și duce la surprize. Era un fel de autoanaliză. Marele Rembrandt o făcea mereu. Cunoaște-te pe tine însuți. Dar nu numai după față. Recunoaște-te peste tot, în miile de lucruri din lume, pe care le reprezinți și în care tu însuți te reprezinți, căci doar faci parte din ele. „*Tak k vam asi*[1] îi explicase Ibrahim-Bohumir în cursul cavalcadei nocturne pe elefant. Iată cum însuși unul din Kolin poate înțelege înțelepciunea Orientului!

Chiar în gravurile pe care Hollar le copia aproape mecanic după modele străine, pentru a-și cîștiga pîinea, putea fi recunoscut întotdeauna. Nimeni, el însuși încă cel mai puțin, n-ar fi putut să explice, în ce consta acel ceva de neconfundat. Nu se dezmințea nici în revistele de modă, nici în gravurile sale cu costume de epocă, nici într-o scoică pe care o gravase, sau într-un fluture negru, nici în gravurile ce reprezentau malul Tamisei, un cavaler care saluta, o împletitoare de dantele, sau o fată care cînta la clavecin. În toate era el însuși, imediat i se recunoștea mîna, chiar dacă nu le-ar fi semnat. O făcea fiindcă se cerea, din cauza obiceiului și pentru ordine. Ordinea era pentru el magie ocrotitoare, un mic cosmos. Să știe unde se află totul, deoarece fiecare lucru își avea locul său de la Dumnezeu. Să nu trebuiască să cauți, cînd ai nevoie de ceva. Cine e dezordonat, trebuie să rabde disprețul celorlalți. Și dacă ești sărac, devii prin dezordine și mai sărac. Da, sărac era, totuși se știa cu har în acea clipă. Cu toate greutățile, simțea cîteodată marea fericire, de neînlocuit, a omului creator.

După aceea se întoarse din exil Carol al II-lea[2], elevul de odinioară al lui Hollar, *the merry mo-*

[1] Cam așa (cehă).

[2] Carol al II-lea Stuart (1630—1685), devenit rege al Angliei, în perioada Restaurației.

narch[1]. Formal regatul există iarăşi, dansuri franţuzeşti răsună şi foşnesc. Acum, aşa s-ar putea crede, ar trebui să-i meargă mai bine lui Hollar. Dar există lucruri mai importante, iar el rămîne sărac. Nevasta lui moare în acest an. Dincolo de Ocean, pe insula Manhattan, în oraşul New Amsterdam, un colonist olandez o duce pe fata lui la altar. Deie Domnul să fie fericită! Ei îi merge mai bine. Dar ciuma cea mare îi smulge apoi fiul, care începuse să-l ajute la lucru. Încă mai putu să-l înmormînteze pe bunul său copil într-o ladă, ultima pe care o mai avea şi în care îşi păstrase pînă atunci ustensilele. Victimele ciumei fuseseră mai întîi înmormîntate în sicrie, apoi în lăzi. Mai tîrziu n-au mai existat decît saci, iar spre sfîrşit, cadavrele erau înmormîntate aşa cum se aflau, sau chiar lăsate să zacă. Iar ciuma, care din cauza aceasta ar fi trebuit să devină de o sută de ori mai groaznică, se sperie şi-şi luă tălpăşiţa, tot atît de neaşteptat, repede şi fără sens, după cum venise. La sărăcia lui Hollar se adăugă acum şi singurătatea. Credea că scapă de ea, unind-o cu cea a unei alte sărmane fiinţe. Dar două singurătăţi nu se anihilează întotdeauna, ba pot chiar să se adîncească una pe alta. În privinţa asta nici măcar un copil nu schimbă decît rar ceva. Face doar gălăgie. Soţia se numea Honora, cel puţin aşa-i spunea Hollar. Un an mai tîrziu, o salvează pe ea şi pe copil, în ultima clipă, din marele incendiu londonez. Trebui să lase pradă flăcărilor singurul său capital, desenele şi stocul de gravuri imprimate. Doar plăcile

[1] Monarhul vesel (engl.).

de cupru din pivniţă au rămas din fericire neatinse, deoarece pivniţa era totdeauna pe jumătate sub apă. Această umezeală care-i pricinuise atîtea chinuri reumatice, se arăta acum a fi un noroc, sau cum spusese cîndva Bohumir: „Fiecare ghinion, cu norocul său".

În ciuda molimii şi a incendiului el nu încetă să lucreze. Cine ar fi vrut să priceapă asta, ar fi trebuit să exploreze tainicele rezerve de putere ale artistului şi să ştie să descrifreze ceasul special pe care erau înscrise orele acestuia. Vederi din Londra, înainte şi după incendiul cel mare, subiecte cu Tamisa, oraşe englezeşti, castele, sate între garduri vii şi rîuri, ceţoasele păşuni din Ţările-de-Jos, scoase în evidenţă prin mori de vînt şi turnuri, gingăşia oraşelelor germane de pe Rin sau Dunăre, executate după desene vechi din caietele sale de schiţe, şi iarăşi fauna tuturor ţărilor; schimbarea anotimpurilor, iar pe lîngă asta belşugul de ilustraţii de carte, ca de pildă, la *Văduva din Efes*; la *Fabulele lui Esop*; la trufaşele foliante englezeşti despre catedrala Saint Paul; la volumul despre *Istoria Ordinului Jaretierei*, sau la *Monasticon Anglicanum*[1]. Domeniu universal de creaţie. *Hollar fecit. Hollar excudit.* Un *Orbis Pictus*[2]. Şi, cu toate astea, rămîne sărac. În castelele fastuoase îşi are reşedinţa elevul său de odinioară, majestatea-sa vede gravurile lui Hollar cu subiecte londoneze. Ah, da, bătrînul din Boe-

[1] Lucrare a lui William Dugdale (1605—1686), în colaborare cu Roger Dodsworth, despre aşezămintele mînăstireşti din Anglia.

[2] Lumea în imagini (lat.). Carte editată de pedagogul ceh J. Komensky pentru învăţarea limbii latine.

mia ! Să i se trimită cincizeci de pfunzi. Însă între donaţie şi Hollar se intercalează şiretlicurile atîtor curteni, încît sărmanul nu vede niciodată banii. Apoi, Lordului Howard, pe care regele îl trimite cu vasul „Mary Rose" în Maroc, îi vine deodată o idee. Expediţia are nevoie de un desenator. De ce nu omul din Boemia ? Cel puţin acum i se acordă un titlu. *„His Majesty's Designer"* [1] sau şi mai răsunător *„Scenographus Regius"* [2]. De altfel el trăieşte pe fregată numai în măsura în care se poate trăi avînd rău de mare, desenează Tangerul şi Algerul în cadrul unor peisaje frumoase, larg desfăşurate, deşi suferinţele fizice se înteţesc şi mai tare la căldură. Îşi ia în serios menirea de reporter şi desenează la întoarcere chiar lupta pe mare cu nişte piraţi algerieni, care atacaseră vasul englez. El nu se furişează în cabină, ci rămîne pe covertă în mijlocul ambuscadei.

— De unde ai învăţat asta ? întreabă amiralul.

— În artă, Sir, n-ai voie să fii laş, răspunde Hollar.

În castelul Windsor, regele examinează schiţele.

— Nu mă mai interesează Tangerul. Este prea greu de ţinut.

O sută de pfunzi cehului ! Asta fu totul. Nu spuse nici „desenatorului" sau „artistului" sau măcar numai „lui Hollar". Spuse „cehului", deşi acesta era legat de Anglia de mai bine de treizeci de ani, iar Anglia, de arta lui. Străinul rămînea pentru totdeauna străin. Şi înainte de a ajunge suta de pfunzi la el, ceaţa londoneză o şi mîncase

[1] Desenator al majestăţii-sale (engl.).
[2] Scenograf al regelui (lat.).

pe jumătate, cealaltă jumătate ajungînd tocmai pentru a acoperi cheltuielile de trai ale soţiei şi copilului, devenite de mult scadente. Hollar rămînea sărac în mijlocul visului său de a cuprinde tot ce este vizibil, de a surprinde evenimentele în punctul lor hotărîtor, cu întreaga mişcare ce le-a precedat şi anunţînd totodată pe cea viitoare. Îi copie pe Leonardo, pe Dürer şi pe minunatul Elsheimer [1], cu întunecimile sale enigmatice ; întreprindea asta pentru a se pătrunde el însuşi de profunzimea acestui maestru şi pentru a face accesibil apoi rezultatul la mari depărtări, mulţimii de iubitori de artă ai epocii sale. Îi îmbogăţea pe oameni, dar el însuşi rămînea sărac. De ce ? Trebuia să fi cîştigat totuşi ceva. Doar avea discipoli. L-au venerat în asemenea măsură, încît mai tîrziu, cînd el demult nu mai era, îşi glorificau propriile nume de artişti adăugîndu-le cuvintele : *Quondam discipulus Hollari"* [2]. Nu putea nici unul dintre ei să-l scape pe Hollar de creditorii săi, care făceau zilnic tărăboi la uşa căsuţei din Garden Street, în cartierul Westminster, ameninţîndu-l cu închisoarea pentru datornici ?

— Trăiesc în propria mea închisoare pentru datornici, spunea el şi adăuga : Fiecare trăieşte aşa.

Discipolii rîdeau de gluma bătrînului. Muncind atît nu avea timp să cheltuiască bani fără rost, nu avea iubite, într-adevăr nu avea, nu-l chinuiau vicii, nu-l storcea nimeni de bani. Dar cele mai multe onorarii erau doar promisiuni, iar el nu

[1] Adam Elsheimer (1578—1610), pictor german.
[2] Cîndva discipol al lui Hollar (lat.).

era omul care să se adreseze judecătorilor, avea oroare de tribunale și de autorități. Cei care mai vorbeau încă despre asta, se consolau cu constatarea : „Vrea să trăiască în sărăcie. Are nevoie de ea pentru a crea." Poate era ceva adevărat în asta. Oricum, sărăcia era aceea care-l ținea strîns și-l iubea sincer.

Către sfîrșitul lunii martie 1677 creditorii au aflat că Hollar este grav bolnav și că nu mai are mult de trăit. El datora bani pentru felurite soiuri de hîrtie, pe deasupra pentru comenzile altor varietăți de hîrtie, noul teasc nu fusese încă achitat ; datora bani pentru plăcile de cupru, pentru lumînări, pentru cărbuni din lemn de mesteacăn, pentru cretă, rășină, pastură, ceruză, negru animal, gumă, pensule, chiar și pentru pene de rață. Costă astea atît de mult ? Depinde de calitate și de unde vin. Atît de multe atît de multe erau necesare pentru crearea unei mici gravuri, atîtea lucruri materiale pentru împlinirea visului, a întîmplării, a ideii, a voinței și mai ales a credinței, pentru asigurarea trăsăturii sigure a mîinii, pentru agerimea ochiului. Da, ochii ! Încă în urmă cu ani se vătămase cu acizi la un ochi, trebuind să-l acopere de atunci cu un bandaj în timpul lucrului. Negustorilor de alimente le datora încă cel mai puțin. Dar acum, cînd auziră că e pe moarte, veniră cu toții în grabă, pentru a cere ce li se cuvenea și chiar ce nu li se cuvenea — cine putea să-i controleze ? Lor le aparținea totul, cărau cu ei toate schițele încă nevîndute, toate ustensilele și instrumentele, toată mobila sărăcăcioasă. Într-adevăr nu rămînea decît patul, pe care Hollar zăcea închircit, deși chiar și patul stîrni lăcomia

unui reclamant, căci era singura piesă din stejar, cu figuri sculptate.

— Ați putea... începu creditorul.

Dar bolnavul mai avu încă puterea de a-l întrerupe spunînd :

— Nu voi mai avea nevoie de pat multă vreme.

Pe soție și copil îi trimisese de acasă.

— Nu-i plăcut să mă priviți, spuse, iar cel mai bun leac pentru mine este singurătatea.

Ciuli urechea să-l audă pe Marele Judecător. Ce însemnau oare toți creditorii de pe pămînt, acești mici diavoli, față de mărețul și neîndurătorul creditor suprem, pe care nu-l poți mulțumi cu bani ? După ce șarlatanii îi scoaseră pînă și ultimele lucruri și rămăsese singur, doar cu durerile, care nu interesau pe nimeni, intră cineva care-i spuse :

— Nici mie nu mi-a rămas nimic.

— Cum ți s-a întîmplat ? șopti Hollar.

— Mi-au cerut prea multă chirie și au tot urcat prețul, socotind pe deasupra atîtea dobînzi, încît, la sfîrșit, a trebuit s-o dau pe Trompette. Dar îi merge bine. Se află acum în grajdul regal.

— Da, chiria, oftă Hollar, asta ne distruge pe toți mai devreme sau mai tîrziu.

— Dar vei fi avut și tu una sau mai multe zile bune, încercă Bohumir să-l consoleze.

— Cînd am fugit atunci, șopti muribundul, cu tine călare pe Trompette, prin noapte, de-a lungul satelor, peste Rin, crede-mă, a fost timpul în care m-am simțit fericit.

— Trecutul îți pare de obicei mai minunat decît a fost în realitate.

— Poate. Am avut însă tot atunci de-a face și cu un luntraș. N-a fost tot atît de minunat.

— Uită asta, îl sfătui Bohumir. Să nu-ți aduc un medic ?

— A și fost. Spunea că sulful, mercurul și azotul din mine se războiesc.

— Asta te-a ajutat într-adevăr extraordinar de mult.

— Mi-a mai spus : „Nu-ți mai folosește nici luarea de sînge, nici leacuri nevăzute". Mi-a luat apoi cele două lupe și a plecat. Nu-mi pasă de moarte. Dar măcar să aibă cu ce mă-ngropa.

— Nu-ți fie teamă, îl liniști compatriotul. Moșneagul nu se sfia. Căci între ei domnea acum sinceritatea nestăvilită a despărțirii. Nici o grijă, mai am ceva. Și desfășură gravura pe care era Trompette în cele mai felurite atitudini. Dedesubt inscripția : *„Wenceslaus Hollar excudit"* [1].

Muribundul, care recunoștea detaliile numai ca prin ceață, netezi foaia cu mîna, pipăindu-i finețea.

— Ar fi păcat, zise cu o voce deodată limpede, n-ar trebui să te desparți de ea.

— Acum nu mai vorbi, îi spuse Bohumir.

Iar Hollar nici nu mai vorbi.

În registrul de morți al cimitirului bisericii St. Margaret din Westminster, o oarecare mînă tîrzie a adăugat sub numele lui Wenceslaus Hollar, cele două cuvinte : *„The famous"* [2].

[1] Gravat de Wenceslaus Hollar (lat.).
[2] Vestitul (engl.).

VISUL UNUI ÎMBLÎNZITOR DE LEI

Îmblînzitorului de lei îi apăru în vis leul său. „Domnule *dompteur* [1], spuse leul, zilnic, dimineața, obișnuiești să mă dresezi. După-amiază exersezi trucuri speciale cu mine. În timpul reprezentațiilor de seară, în vuietul haotic al unei muzici insuportabil de triviale, amestec de marșuri militare, frînturi de opere și songuri populare, mă silești să pășesc ascultător în cercuri mari în jurul dumitale, iar la pocnetul oribilului dumitale bici să sar pe un taburet îngust pe care numai anevoie îmi înghesui posteriorul și labele. Îmi pui în fața nasului un cerc înfășurat în foiță, prin care trebuie să sar dintr-un singur lung salt. În sfîrșit, îmi poruncești să-mi deschid gura pentru a-ți vîrî țeasta pomădată între puternicele-mi maxilare. Am căzut la învoială să mă prefac cîteva clipe că aș vrea să te-nhaț — ceea ce de altfel aș avea chiar cîteodată chef s-o fac — dacă duhoarea pomezii nu mi-ar întoarce mațele pe dos. În timp ce tensiunea spectatorilor cu răsuflarea tăiată atinge culmea unei înfricoșătoare emoții, iar orchestra amuțește înspăimîntată, dumneata îți arunci corpul încolo și încoace în zvîrcoliri apa-

[1] Îmblînzitor (fr.).

rent disperate, pentru ca, în cele din urmă, să tragi o salvă de pistol, semnal la care trebuie să-mi arăt căscînd uriașii-mi colți — deseori casc chiar de-abinelea — și să-ți eliberez capul. Ascultînd apoi de o nouă pocnitură de bici, mă balansez pe o sferă mare de lemn, vopsită în culorile naționale, de-a lungul întregului manej, pînă ajung din nou în cușcă. Cu tot soiul de astfel de nerozii s-au produs mulți lei în tot atît de multe circuri, sau, mai curînd, au tolerat să fie prezentați astfel.“

„Așa este, răspunse îmblînzitorul de lei în vis. Ai fost capturat de tînăr în Africa cu destul de multe cheltuieli. Transportul în Europa și dresajul au costat o mulțime de bani. De asemenea, hrana și călătoriile costă și ele o groază de bani, fără a socoti gajurile mele din care trebuie să-mi întrețin soția și trei copii minori. Nici nu mai vorbesc despre celelalte cheltuieli de regie ca : orchestră, oameni de serviciu, chiria localului, reclama, impozitele, dintre care o parte și pentru dumneata. Nu crezi că puținul pe care-l execuți, sub conducerea mea, statul, scurt timp, pe taburet, saltul prin cerc, menajarea capului meu, rostogolirea pe sferă, nu constituie decît un relativ mic contraserviciu ?“

„Dă-mi voie, răspunse leul, să te contrazic aci. Mai întîi : în ciuda unui intens efort de gîndire, nu pot înțelege ce motiv v-am oferit, dumitale, sau firmei dumitale, de a mă captura în Africa. Atît eu cît și ai mei ne-am simțit foarte bine la marginea deșertului. Deșertul e de culoare cafenie, roșie-galbenă și cenușie. Soarele se rotește dimineața deasupră-i cu tăria unui bubuit de tun, pîrjolind

fără încetare înălțimile și drumurile pe unde trec caravanele, cu zelul fanatic al unei zeități pătimașe. El e prietenul leilor. Seara, se apleacă istovit spre țărm și-n aceeași secundă noaptea se avîntă, revărsîndu-și răcoarea peste nisip și peste dune. Pustiul se întinde, de cînd s-a ivit, biciuit de văpăi și frig, de frig și văpăi. În locul florilor, la orizont, el creează lumini ale melancoliei, dungi de culoarea violetelor și a trandafirilor roșii. Își suportă soarta într-o nemișcată tăcere. Prin deșerturile sale, pămîntul își răscumpără paradisurile ; constelațiile afirmă puterea renunțării și necesitatea echilibrului.

Dumneata, domnule *dompteur,* te vei întreba poate cum de mă folosesc de un asemenea limbaj și de unde posed toate aceste cunoștințe, eu, un leu, care la cîteva luni după ce m-am născut, am fost dus departe de patria mea. Dar pentru a mă face înțeles de dumneata, trebuie să întrebuințez limba dumitale și să mă adaptez felului dumitale de a gîndi. Cunoașterea naturii ne e adînc înrădăcinată și nu o uităm niciodată. Noi mai știm că la nord de pustiurile noastre este marea cu multiplele ei bazine, legată de ocean prin înguste cursuri de apă, care, la rîndul lor, scaldă continente, împreunîndu-se apoi cu alte oceane. Lumea aceasta nesfîrșită, cu istoria ei care nu vrea să se mai sfîrșească ; istoria microbilor, a infuzorilor, a firelor de nisip, a lavelor incandescente din adîncuri și a norilor schimbători de pe firmament ; istoria undelor și a talazurilor, a miilor de miliarde de valuri ; istoria atomilor și a cristalizării mineralelor ; a celulelor care devin frunză și floare ; istoria imperiilor de furnici și a statelor de albine,

a inexplorabilelor migrații ale păsărilor călătoare de la nord la sud și de la sud la nord ; și peste toate, istoria constelațiilor, corpurilor cerești stinse precum și a acelor corpuri cerești de mult invizibile, dar încă deplasîndu-se valvîrtej, nemaiapropiindu-se de milioane de ani ; istoria haosului și a legilor care guvernează tainic confuzia primordială ; mereu destrămîndu-se și formîndu-se din nou.

Dar despre toate acestea, stimate domn, n-am vrut de fapt să vorbesc. Vreau să revin la mine însumi. Meritele mele nu constau îndeosebi în ceea ce m-ai învățat să fac : statul pe taburet, săritura prin cerc sau mersul pe sferă. Meritul meu constă mult mai mult în faptul că sînt pur și simplu leu, așadar produc groază, și că eu, prin comportarea mea supusă, schimb această groază într-un plăcut sentiment de siguranță și în admirație față de capacitatea dumitale de a mă stăpîni. Să se producă un cîine dresat cu acrobații asemănătoare, n-ar atrage nici a zecea parte a publicului care vine să mă vadă pe mine. Valoarea mea constă în faptul că-mi înving permanent firea de leu în favoarea dumitale și că mă stăpînesc singur, în timp ce vrei să-i faci pe spectatori să creadă, și poate chiar că o și crezi că dumneata ești acela care mă îmblînzești și mă conduci.

Ei, pînă acum v-am stat destul la dispoziție, atît publicului cît și dumitale. Știu că posibilitățile de trai — ale dumitale și ale familiei dumitale — depind de bunăvoința mea și că directorul, care și el trebuie să trăiască, își scoate un venit, desigur și mai mare, din încasările primite, grație mie.

Știu că ești fiul unui negustor de papetărie dintr-un orășel de provincie din Boemia, unul din cei șase copii, care cu greu au răzbit în viață și, ca să spun așa, te-ai urcat. Ai fost, desigur, mult bătut în copilărie ; altfel n-ai face-o acum cu atîta plăcere ; ai avut mult de suferit de pe urma opreliștilor și a unor porunci absurde, altfel n-ai simți o mulțumire atît de nestăvilită în a porunci și a interzice ; nu ți se permitea nici o replică și ți se sublinia că trebuie să fii recunoscător Celui-de-sus pentru mîncare și băutură. De Crăciun și onomastică — doar ești catolic, nu-i așa ? — ți se dăruiau lucruri folositoare, ciorapi sau cămăși, pe care tatăl dumitale oricum ar fi trebuit să ți le procure. Pentru ele, trebuia să spui frumos «mulțumesc» și să te arăți nespus de fericit. Copilăria nu ți-a fost, ca a mea, liberă, nestînjenită, conformă cu firea. Îți făcea plăcere să rupi aripile insectelor, să arunci cu pietre în găini, să-i pui piedică surorii mai mici sau să slăbești dopurile sticlelor de cerneală, pe care tatăl dumitale le vindea, pentru ca atunci cînd le lua în mînă să-i curgă cerneala pe degete și chiar pe vreun top de hîrtie din preajmă-i. Soția și copiii dumitale o duc ceva mai bine decît o duceai, dar numai pentru că ai prilejul să-ți reverși asupra mea instinctele agresive."

„Nu mă pot minuna îndeajuns, spuse în vis îmblînzitorul de lei, cum de cunoști atît de amănunțit totul despre copilăria și felul cum am crescut."

„Bineînțeles că știu mult mai multe despre dumneata, decît dumneata despre mine, răspunse leul. Asta se poate explica prin natura relațiilor

de muncă dintre noi. În timp ce cunoaşterea mea despre dumneata devine, zi de zi, mai cuprinzătoare, dumneata ştii despre mine astăzi tot atît de puţin ca în prima zi a cunoştinţei noastre. Cunoaşterea mea sporea în chip primejdios, pe măsură ce obligaţiile mele de serviciu se automatizau. Desigur că nici nu bănuieşti cît de mult se acţionează în această lume numai din obişnuinţă sau dintr-un soi de compătimire. Nu sînt de loc un leu nervos şi, după cum ştii, las să treacă destul de multe de la mine. Şfichiul biciului şi focurile continue de pistol mă supără adesea, iar gesturile înfumurate cu care subliniezi succesele mele drept rezultat al capacităţii dumitale mă necăjesc tare cîteodată. Dar îmi spun: «Acest bărbat e în fond un amărît. Tremură în fiecare seară pentru nenorocita lui de existenţă. Se umflă atît în uniforma lui de husar cu găitane de fir, fiindcă trebuie să-şi impună atît lui însuşi, cît şi celorlalţi, pentru a nu suferi veşnic la gîndul oribilului său provincialism. De ce, aşadar, eu, un leu, cel mai măreţ dintre animale, despre care se scrie şi se cîntă în toate limbile pămîntului, şi avînd deci dreptul la viaţă doar prin existenţa mea ca atare, de ce să-l fac de rîs printr-un brusc refuz de a asculta?» Arma dumitale nu m-ar putea cu nici un chip împiedica de la asemenea faptă. Dar pentru binele dumitale evit o asemenea comportare. În zăpăceala dumitale ai face nişte lucruri, care ar duce la o situaţie insuportabilă. Mai puţin grea pentru mine, decît pentru dumneata. Nedumerit, vei pocni din ce în ce mai violent cu biciul şi vei trage neîntrerupt cu pistolul, care nu-i decît o amintire din îndepărtata-ţi copilărie,

pînă cînd într-adevăr îmi vei călca pe nervi şi răbdarea mea va lua sfîrşit. Ce s-ar întîmpla atunci, nu pot prevedea. Dar desigur că va fi spre marea pagubă, ba chiar nenorocire a dumitale. Cînd mă gîndesc la toate astea, îmi spun că deocamdată e mai bine să te las să faci pe grozavul, săr atunci pe sferă şi dispar în cuşcă, în răpăitul tobei. Nu ştii cît de uşurat mă simt atunci, că totul s-a sfîrşit cu bine pentru dumneata."

„Ce înţelegi, întrebă îmblînzitorul înfricoşat, ce înţelegi prin vorbuliţa «deocamdată»?"

„A, recunosc, spuse leul din vis, că acest cuvinţel «deocamdată» are şi un subton ameninţător. În fond, ştii că am sute de prilejuri, nu numai să-ţi pricinuiesc neplăceri, ba chiar să te şi lichidez în timpul dresurii, al repetiţiilor sau al reprezentaţiilor. Ştii că nu mi-e frică de dumneata. Eu însă ştiu prea bine că dumneata nu te-ai hotărî atît de uşor, la vreo oarecare izbucnire a nemulţumirii mele, să mă împuşti pur şi simplu. Leii, stimabile, sînt mai scumpi decît oamenii. Directorul ţi-ar face mare tărăboi, dacă m-ai ucide pe mine pentru a-ţi salva propria-ţi viaţă, lipsită de valoare. Îţi va demonstra cu argumente nesfîrşite că ai fost doar neîndemînatic, că nu fusese nici într-un caz necesar să mă omori şi te va concedia pentru incapacitate. Dumneata însuţi nu vei mai fi sigur de propria-ţi persoană; la un circ mai acătării nu vei mai fi angajat, iar soarta dumitale va fi pînă la urmă aceea de a rătăci, colindînd iarmaroacele, ca membru în vreo trupă ambulantă de mîna a doua, dresînd în cel mai bun caz, purceluşi care beau din sticlă, sau făcînd pe clovnul şi mîncînd bătaie. Dar de revenirea pe linie profesională la

soarta pe care o aveai pe cînd erai copil, ţi-e mai multă frică chiar decît de moarte. Din această pricină vei trage în mine, în orice caz, puţintel prea tîrziu, iar asta va fi fără îndoială în folosul meu. În ceea ce priveşte vorba «deocamdată», asta înseamnă doar că mă aflu în absolută superioritate faţă de dumneata, şi de aceea, şi în stare să aştept pînă-mi va sosi ceasul."

„Ceasul ?" bîlbîi îmblînzitorul, căruia i se îmbrobonă fruntea de sudoare.

„Da, ceasul, spuse leul, iar statura i se înălţă majestuoasă de la pat pînă-n tavan. Ceasul meu poate veni oricînd, depinde numai de mine dacă să mă folosesc de el sau nu. După cum vezi, mi-am părăsit cuşca, aflîndu-mă acum în rulota dumitale. Lîngă dumneata doarme soţia, istovită de munca din timpul zilei. În patul din fund dorm cei doi băieţi ai dumitale, unul la picioarele celuilalt ; iar în pătuţul cu plasă din colţ cel mai mititel. N-aş putea oare îndeplini aici, fără nici un obstacol, tot ce mi-ar trece prin minte ?"

Tremurînd, dar cu un calm simulat, îmblînzitorul spuse : „Prea bine nu ţi-ar fi. Să presupunem că ne-ai putea răpune acum pe toţi. Dar gîndeşte-te că se va organiza de îndată o vînătoare împotriva dumitale, ale cărei urmări, aici, în mijlocul unui mare oraş, nu pot da loc la nici un fel de îndoieli ! Apelez la judecata dumitale. Mult timp nu vei putea ţine piept jandarmilor, care te vor fugări tot timpul cu armele în mîini şi e greu de presupus că te vor cruţa. Dacă-mi îngădui deci un sfat, nu numai pentru mine, dar şi pentru dumneata, ar fi mai avantajos să te abţii de la orice intenţie brutală şi să te întorci mai curînd

în cuşcă, dat fiind că şi aşa convorbirea noastră a durat prea mult."

„Nu vreau să te jignesc, spuse calm leul, însă sudoarea de pe frunte, paloarea feţei şi bîlbîitul, pe care numai cu greu îl poţi stăpîni, contrazic sîngele rece cu care rosteşti sfaturile, ba chiar ameninţările. Cunosc de ani de-a rîndul prea bine acest calm. Sub aspectul unei supărătoare vedenii, am totuşi acea penibilă caracteristică de a vorbi nespus de mult tocmai în momentele cele mai chinuitoare, de a aşeza predicatele frazelor mele la distanţe dintre cele mai mari, prin fel de fel de intercalări neplăcute şi de a mă îndepărta cu atît mai greu cu cît — prin cele mai diverse măsuri — ar încerca cineva să mă alunge. Pot observa liniştit, că dacă furia mea ar exploda cîndva cu toată puterea, oricare jandarm cu puşca n-ar fi pentru mine, cîtuşi de puţin, un prilej de spaimă, ci, mai degrabă, mi s-ar părea ceva nespus de comic. De altfel, în asemenea caz, mi-ar fi absolut indiferent cît aş rezista. Dacă aş vrea să-mi potolesc furia şi să încerc mulţumirea răzbunării — şi nu numai în numele meu, ci şi al tuturor leilor, faţă de care oamenii îşi permit o comportare asemănătoare — pentru răpirea libertăţii, dresură înjositoare şi exploatare, a căror victimă sînt de atîta amar de timp, puţin mi-ar păsa ce urmări ar avea asta pentru mine, chiar de-ar fi şi dintre cele mai groaznice. Dar, linişteşte-te. Astăzi am venit doar pentru a-ţi zgîlţîi puţin conştiinţa."

„Şi atunci, bîigui îmblînzitorul, clănţănind din dinţi, atunci cînd o să fie cazul să-mi fie frică ?

Şi, pentru Dumnezeu, ce-aş putea face pentru a o evita ?"

„Nimic, strigă leul, iar glasul i se preschimbă în răget, străpungînd ca un puhoi răsunător urechile dresorului, nimic, nici cel mai mic lucru nu poţi face în această direcţie ! Totul e definitiv şi pentru totdeauna pierdut. Nu mai poţi alege. Dacă mă-mpuşti, vei muri de foame. Dacă însă n-o vei face, atunci într-o seară, la o reprezentaţie de gală, cînd capul ţi se va odihni între înfricoşătorii colţi ai maxilarelor mele îl voi frînge ; el va cădea pe terenul acoperit cu nisip al manejului şi, încălecîndu-l mă voi rostogoli pe dînsul ca pe o sferă, în depărtarea fără sfîrşit a destinului meu de leu."

Spunînd acestea, leul se îndreptă spre ieşire, trîntind uşa după el. Îmblînzitorul se deşteptă din pricina acelui zgomot şi rămase multă vreme iscodind întunericul nopţii.

FLUTURELE NEGRU

Fluturele avea aripile tivite cu galben. Aceste tivuri galbene încadrau o serie de puncte albastru-deschis pe fond negru, trecînd spre brun catifelat.

Bert încă nu văzuse niciodată un astfel de fluture. Încercă să-l prindă urmărindu-l pe şoseaua abruptă. Se părea că fluturele îşi bate joc de el. Zbura tihnit, cruciş şi curmeziş, se aşeza ba pe un spic, ba pe un trunchi de copac, ba se legăna leneş pe o patlagină. De fiecare dată, cînd mîna prudentă a băiatului se apropia, fluturele se ridica învîrtindu-se într-o direcţie neaşteptată. Dorinţa băiatului de a prinde fluturele creştea treptat, devenind îndîrjire încăpăţînată. De fapt nici nu ştia pentru ce voia să prindă fluturele. Nu avea colecţie de fluturi şi nici nu se gîndea să-şi facă. Şi nici nu era felul lui să se grozăvească faţă de alţi băieţi cu vreo pradă deosebită. Fluturele nu-l supărase cu nimic. Simţea numai nevoia să-l ţină în mînă, să-l privească de aproape şi să-l lase apoi să zboare iarăşi, după ce se va fi săturat privindu-l.

Alergă într-una, în jos, de-a lungul drumului, fără să fi auzit sirena, care anunţase ora prînzului. Ajunse la rîul îngust, dar acesta nu-l putu opri. Goni peste puntea clătinătoare, îndreptîndu-se

dincolo de fierărie spre casele parohiale. De aici poteca urca din nou. Un cîine îl urmări pe băiat lătrîndu-l, o bună bucată de drum. Printre garoafe-de-cîmp și buruieni pierduse fluturele o clipă din vedere. Apoi îl zări iarăși și aproape să pună mîna pe el, într-un tufiș țepos de răsură. Dar fluturele alunecă printre ramurile tufișului, scăpînd dincolo de pajiște. Bert se strecură prin mărăciniș. Haina i se rupse în cîteva locuri, el însă nu dădu atenție acestui fapt, alergînd mai departe, pe pajiște.

— Încotro alergi ? strigă după el un țăran, Hickisch pe nume, care muncea pe unul din ogoarele învecinate.

Bert însă nici nu-l auzi și alerga acum iar la vale spre pietrele din smîrc, care luceau ca niște indicatoare albe, pe mlaștina gălbuie. Știa că este periculos să se îndepărteze de pietre. Dar și fluturele părea să țină socoteală de asta. Zbura în zigzag, din piatră în piatră, fără să omită vreuna, iar băiatul îl urmări pînă începu să urce din nou spre pădure, la bîrlogul ursului.

Urmărirea durase destul de mult și cu toate că băiatul își pierduse răsuflarea, nu se lăsă, ci se încordă din răsputeri, cu încăpățînare băiețească. Încerca mereu să acopere fluturele cu șapca și mereu nimerea pe de lături. Își dădu curînd seama că acest fel de a vîna îi încetinea mișcările și trecu la alte metode. Odată — se afla în mijlocul pădurii — credea că-l și prinsese peste un tufiș de afine și se avîntă cu tot corpul spre el. Degeaba însă. Se lovi numai cu genunchiul de o piatră de granit ascuțită, iar mîna sa întinsă strivi un muscar

pestriț. Sări în sus și goni mai departe, ajungînd într-un luminiș, pe urmă înapoi în pădure, apoi printre tufele de ferigi, pe care se înălțau buștenii unor pini tăiați, și zăbovi aci, poticnindu-se în capcanele rădăcinilor lor.

Pe cărarea cea mai înaltă din pădure se opri sub colinele Glöckel. Fluturele se așezase pe o piatră, la marginea unui curs de apă. Bert se furișă aproape de tot de el. Fluturele nu se clinti. Acum băiatul ar fi putut să-l prindă. Dar n-o făcu. Alunecă cu grijă la pămînt și observă nemișcat fluturele, care ba își împreuna aripile, astfel că atîrna pe piatră ca o frunză oarecare brun-cenușie, ba le întindea asemenea unei flori exotice tremurătoare. Bert privi încă o bună bucată de timp, fără să bage de seamă că fluturele nu mai era de mult acolo.

Zări o pietricică calcaroasă obișnuită, acoperită în parte cu licheni verzui. Bert o ridică și o vîrî în haină. Mergea alene spre sat, pe drumul de pădure, de-a lungul colinelor Glöckel. Căldura încremenită a amiezii apăsa șoseaua. Trecînd pe lîngă omul care făcea site, se opri uitîndu-se cu atenție la așchiile late și încovoiate, la ramele de sită care se uscau la soare. O luă mai departe spre hanul unde locuiau bunicii.

— Cum ai ajuns acum aici ? îl întrebă cărunta Ursula.

— Uite-așa, spuse băiatul.

Scoase piatra din buzunar.

— Ce fel de piatră e asta ? întrebă femeia.

— De-aici, de la rîu, spuse băiatul.

— Vino înăuntru, zise femeia dînd din cap, ai mîncat ?

— Nu, făcu băiatul.

— Ce mai pui la cale, zise bunicul, pe jumătate întrebînd, pe jumătate constatînd.

Bert nu plecă imediat acasă, deşi bunicii îl sfătuiră stăruitor s-o facă. Îi era frică de mustrările mamei şi de bătaia tatei. Desigur că amînarea era sortită să sporească şi mai mult mustrările şi bătaia cuvenită. Cu toate acestea şi cu atît mai mult tărăgăna. Coti de pe şosea, în locul unde bătrînii, care se uitau după el, nu-l mai puteau zări şi ocoli satul. Ajuns la capela Sfînta Maria o luă printre cireşi şi se îndreptă spre muntele Partel. Acesta de fapt nu era un munte, ci numai un singuratic deal pleşuv, deosebindu-se de înălţimile împădurite dimprejur. Povîrnişul era acoperit de o iarbă ţepoasă şi semănat cu pietroaie mari, iar sus în vîrf avea un pisc crestat, ceea ce făcea ca muntele Partel să semene întrucîtva cu Alpii. Acolo era bine să te aşezi şi să te uiţi de jur împrejur. Mai jos se vedea pajiştea, cu vitele care păşteau şi satul cu largul acoperiş al bisericii. Se vedea cimitirul, cu pietre şi cruci, iar mai departe, cotind prin cîmpie, şoseaua spre Oberplan, Vltava şi dealurile umbrite, în spatele cărora se întindea, fără sfîrşit, Boemia.

Boemia este un pătrat. Ea e povîrnită pe un colţ, în apropierea căruia locuim noi, îl învăţase tata. În mijloc este capitala, Praga. Moravia este un triunghiu, iar Silezia arată ca un cap de cîine cu fundă la gît. Acestea sînt ţările coroanei boeme. Coroana boemă a fost purtată de Sfîntul Wenceslav. El revine în fiecare toamnă, călare pe un cal

bălan, şi aduce prima zăpadă în ţară. După Sfîntul Wenceslav au mai fost mulţi regi şi împăraţi, care au purtat coroana ţării, domnind peste locuitorii Boemiei, peste cei din interiorul ţării, care vorbesc ceha, şi peste cei de la hotare, care vorbesc germana, fiind ţărani liberi în ţinutul nostru, pînă în ziua de astăzi. Tu te numeşti Adalbert, după sfîntul Adalbert, care a fost episcop la Praga şi apostol printre păgîni. Cehul care vine la fiecare trei luni să cumpere pînză îţi spune Vojteck, ceea ce înseamnă Adalbert pe limba lui. Vltava, care formează aici, jos, o stranie şi încîntătoare inimă, se întoarce îndărăt, de parcă ar vrea să ajungă din nou acasă, în pădure, dar n-ar dori să părăsească nicicînd cîmpia. Ea se hotărăşte totuşi mai tîrziu să facă o cotitură, curgînd apoi repede înainte, pînă la Praga. Apa pe care o vezi acum ajunge în cîteva zile acolo. Praga, însă, n-o poţi vedea. Nici eu n-am fost încă acolo. Poate cînd ai să fii mare, vei putea ajunge s-o vezi. Aici, în dreapta, blocul acela de piatră cenuşiu de pe Waldberg este ruina castelului Wittinghausen. Acolo locuia cîndva stăpînii ţinutului, numiţi Wittigoni. Se povesteşte cum fiicele castelanului mergeau în timp de război peste munţii Glöckel şi Hochficht, spre lacul din pădure. Witiko se numea cavalerul care a întemeiat castelul. Să ţii bine minte acest lucru.

Băiatul îşi îndreaptă privirea către cealaltă parte, căutînd şoseaua dinspre graniţă, care se ridica dincolo de Schönebene, înspre Hochfeld, ce se afla pe povîrnişul sudic al pădurii boeme, unde nu mai era Boemia, ci Austria, şi anume arhiducatul din Enns. Acolo oamenii erau altfel. Beau, cum zicea

tata, mai mult vin decît bere, aducîndu-l din mînăstirea Schlägel, în timp ce pădurile dinspre Boemia erau proprietatea alteței-sale principelui von Schwarzenberg, care mai era chiar și duce de Krummau, întreținînd la curtea acestui castel o gardă cu uniforme proprii. Cei de dincolo erau austrieci, aici însă locuitorii se numeau boemi. Austria, așa se numea întregul mare imperiu. Toți boemii puteau așadar să se numească și austrieci. Austriecii, însă, de dincolo de Schönebene, nu se puteau numi boemi. Omul care venea mereu la tata din partea cehă susținea, ce-i drept, că adevărații boemi sînt cehii și a vorbi boema este de fapt a vorbi ceha. Tata însă spunea, că cei cari vorbesc germana sînt și ei boemi, ca și ceilalți. Pentru asta s-a iscat odată aproape o ceartă, iar mama a trebuit să scoată repede o sticlă cu vin de afine, pentru ca bărbații să schimbe din nou discuția. Tata susținea, în sfîrșit, că deși de la Gutwasserberg se poate vedea Dunărea și chiar Alpii, Praga, însă, nu. Deși Praga e totuși capitala, iar Vltava, cel mai frumos rîu care există în larga lume a lui Dumnezeu. Iar cehul spunea că așa este și că Dunărea nu se poate compara cu Vltava, căci Vltava curge ca un cîntec frumos, răsunînd ca viorile, flautele și cornurile. Dar cînd venea unul din partea austriacă, atunci povestea la rîndul său despre Dunăre, cît era de largă și cu vapoare mari pe ea, în timp ce pe Vltava doar plutașii își cîrmuiau buștenii ; iar cît despre Viena, ea era de cinci sau șase ori mai mare decît Praga ; iar acolo, împăratul locuia la Hofburg, păzit de o gardă personală de archebuzieri, în timp ce Praga, deși

avea castel, nu era locuit. „Dumnezeu să-l țină pe împăratul Francisc“, așa se cînta în biserici, iar anul trecut avusese loc, în piață, o mare festivitate cu slujbă religioasă de front pentru a se sărbători înfrîngerea împăratului francezilor.

Băiatul își aruncă o dată privirea de jur împrejur. Tare ar mai fi tras o fugă pînă la Slangenfels, sau în jos spre cabanele din Sonnwald, care se aflau pe partea austriacă ! Dar razele soarelui și începuseră să privească pieziș spre pădure și contururile delicat dințate ale marginilor de copaci începuseră să capete, înspre cer, o tentă violetă. Pădurea părea o masă întunecoasă, în care nu se mai putea deosebi copac de copac. Se făcuse mai răcoare, iar în aer răsunau chemările de după-amiază ale păsărilor.

Bert sări în sus și o porni în goană la vale. În același timp se gîndea ce ar putea să născocească ca să se dezvinovățească acasă pentru faptul că a fugit. Îl vedea pe taică-său amenințîndu-l cu degetul : „Cine minte, înșală ; cine înșală, fură ; cine fură, ajunge la spînzurătoare“. O auzea pe mama ocărîndu-l în bucătărie pentru mîncarea ce rămăsese neatinsă și pentru grijile pe care și le făcuse fiindcă nu știa ce să mai creadă despre această veșnică hoinăreală. El voia să pomenească de bunici, ceea ce nici n-ar fi fost minciună. Sau să povestească despre fluture, despre piatra verde și despre muntele Partel ? Alerga înainte pe șosea și avu norocul să mai ajungă din urmă căruța cu loitre, hodorogind în gol, a lui Ofen-Pangerl, care pleca spre casă, la Oberplan.

— Hoho! strigă Pangerl, pocnind din bici, încotro ți-e drumul?

— Spre casă! strigă băiatul, sărind din spate în căruță.

Cînd ajunseră la podeț — începuse să se întunece — se dădu iar jos. Zbură în sus pe cărare, coti în comună, trecînd apoi pe lîngă fîntînă. Pe piatra tocită din fața casei alunecă, așa încît trupul său străbătu aerul ca un proiectil, aterizînd valvîrtej în sală direct în brațele mamei. În pragul ușii dinspre odaie se zărea silueta tatălui său, care părăsise războiul de țesut, pentru a începe un interogatoriu serios.

— Era un fluture de culoare închisă cu aripile tivite cu galben...

— Fluture negru, bombăni tatăl.

— Cred că era ochi de păun... șopti băiatul.

— Fluture negru, tună tatăl! lovind cu pumnul în capra de tăiat lemne din sală.

Cu cîțiva pași mai jos de biserică, pe una dintre laturile care merge de-a lungul pieței, așezate pieziș, era „Bazarul" lui Abdias Kohn. Era o casă impunătoare cu un cat înalt și obloane vopsite în cafeniu. În ea locuia Abdias Kohn cu soția și fiica sa Bozka. Din fereastră se vedea biserica și trandafirul ei sălbatic cu cinci petale deasupra porții, floare din stema nobililor von Rosenberg, stăpînii de odinioară ai localității. Se vedea statuia Maicii Preacurate, ridicată în mijlocul pieței, între niște tei înalți, întru pomenirea ciumei celei mari, dar și a victoriei împărătești asupra ereticilor protestanți, care aduseseră odinioară războiul cel mare

peste Boemia.[1] Bunicul lui Abdias Kohn venise din Polonia în Cehia și de aceea înțelegea Abdias limba ținutului de jos. De aceea îi și spusese fiicei sale Bozka, deși numele ei adevărat era Zlatekröndl. Asta însemna în traducere coroniță de aur și suna tandru. Zlate, Aura, i se spunea în casă, cînd erau singuri, între ei, în mica lor familie, iar magazinul era închis. Aici veneau să cumpere toți locuitorii din comună și din împrejurimi, căci era prăvălia cea mai vestită și mai bine aprovizionată din ținut. Nici un țăran însă nu călcase pragul locuinței lor, despre care se spuneau multe basme în legătură cu mobilierul de preț. În realitate nu era altfel decît a celorlalți oameni, așa-ziși „mai bine", din localitate.

Abdias Kohn era simpatizat de clienții săi. Vorbea în dialectul lor, bea cumpătat bere cu oamenii, ba într-un birt, ba într-altul, dădea săracilor marfă pe datorie și nu le scotea niciodată sufletul pentru plată. Mai și împrumuta din cînd în cînd pe cîte cineva cu bani gheață, dar nu lua dobînzi. Cînd veneau copii după tîrguieli, le dăruia de fiecare dată ba o pungă cu zahăr-candel, ba un baton de candel negru pentru tuse, cum se spunea la coca neagră, întărită, din rădăcini de lemn dulce. Băiatul Bert venea des și cu drag în prăvălia lui Abdias Kohn. Cumpăra mamei de doi creițari sare, un funt de zahăr sau o legătură de lumînări de

[1] Se referă la războiul de treizeci de ani (1618—1648), dus între principii germani catolici și cei protestanți, avînd diferiți aliați. Războiul, purtat în mare parte pe teritoriul Boemiei, s-a încheiat prin Pacea Westfalică și a însemnat slăbirea puterii centralizate a Imperiului german.

seu. Şi tata venea în prăvălie, de cele mai multe ori duminica după slujbă, cînd se întîlneau acolo oamenii din localitate sau din împrejurimi pentru a cumpăra o fişcă de bici, sau o frînghie bună, nouă, o seceră sau o tocilă. Vorbeau despre însămînţări şi recoltă, despre preţul untului, despre cal, despre vacă, despre predica preotului ; care pe unde, murise, sau de se născuse undeva un copil. Femeile veneau în portul lor brodat, purtînd bonete cu funde, iar Abdias Kohn le întreba grijuliu despre greutatea copiilor, le recomanda stofe noi colorate, găitane sau le arăta funde, nasturi şi catarame de o formă şi frumuseţe neobişnuite. Vinerea, la apusul soarelui, îşi închidea prăvălia, trăgea obloanele şi încuia uşa de la intrare. Diaconul explicase oamenilor din sat, că aceasta este ziua de sărbătoare a evreilor şi că durează toată sîmbăta pînă la răsăritul primei stele. Evreii sînt însă oameni ca toţi oamenii, chiar dacă nu au recunoscut credinţa adevărată, şi există destule temeiuri ca să fie respectate învăţătura şi felul lor de a fi, căci premergătorii sfintei biserici catolice au fost evrei, de asemenea şi sfinţii apostoli, ba chiar Domnul nostru Isus Cristos însuşi — şi aci îşi scotea tichia de pe cap — este din neamul lui David. Diaconul se avea bine cu Abdias Kohn. Cumpăra de la el tabacul de prizat, de care avea nevoie, se întreţinea adeseori cu el despre religie, îi cerea să-i explice datinile lor, despre *kiddush*[1]-ul de

[1] Ceremonie ebraică prin care se proclamă sfinţenia Sabatului.

vineri seara şi despre *Hagada*[1], care se citeşte cu bucurie în ajunul Paştelui şi în care e descrisă minunata ieşire a evreilor din robie. Diaconul era şi singurul care văzuse vreodată locuinţa lui Abdias Kohn, din interior, sfeşnicul cu şapte braţe şi besacteaua din sticlă cu obiecte preţioase şi o cutioară filigranată din argint în formă de turn, pe care evreii obişnuiesc să o pună de sărbători pe masă.

Bozka mergea la şcoală împreună cu ceilalţi copii. Învăţă să citească, să scrie şi să socotească. Învăţă despre casa de Habsburg şi despre alteţa-sa prinţul von Schwarzenberg, din Krummau. Citea şi *Biblia* pînă la *Noul Testament*. Dar în biserică nu intra, şi de aceea era pesemne, în multe privinţe, altfel decît celelalte fete. Avea alţi ochi, alt păr şi altă voce, care părea să vină de undeva, din depărtări. Spunea şi ea o dată cu ceilalţi, la începutul orelor, rugăciunea de dimineaţă, iar privirea i se oprea cîteodată asupra crucii sculptate de deasupra tablei din clasă. Nu era îmbrăcată mai bine, mai curînd mai modest decît colegele ei, dar avea ceva deosebit, încît era tratată altfel. Ba chiar şi cîte o dojană făcută uneori de învăţător, părea să n-o atingă pînă în suflet, ci aluneca oarecum deasupra, ca de pe un înveliş invizibil. Lua parte la toate jocurile copiilor, dar rîsul şi strigătele ei nu se puteau contopi niciodată deplin cu ale celorlalţi, le distingeai de îndată şi spuneai : „Rîde Bozka".

[1] Exegeza *Vechiului Testament* făcut nu în sensul strict, ci prin expuneri imaginative sugerate de text.

— De fapt, ce nume e Bozka ? o întrebă o dată Bert. Am căutat în calendar, dar n-am dat de o astfel de sfîntă.

— Nici nu era sfîntă. Era o prinţesă din Boemia. Spăla rufe la fîntînă. Şi fiindcă era frumoasă, a luat-o prinţul Oldrich de soţie. Şi purta coroniţă de aur. Dar de fapt nu se numea Bozka, ci Bozena. Bozka îi spuneau numai părinţii şi prietenele.

Pentru băiat era straniu şi plăcut, că era numită după o prinţesă. Dar nu spuse nimănui acest lucru. Se temea că lumea şi-ar bate joc : „Haha, prinţesă. I-ar plăcea !" Dar lui i se părea că ştie acum, de ce era atît de deosebită. În timpul orelor se uita cu coada ochiului la ea, îi număra floricelele de pe şorţuleţ ; îşi întipărea felul cum erau înnodate fundele cu care erau legate cozile ei întunecate ; îi urmărea privirea cu care ea observa lucrurile şi care atunci păreau chiar deosebite. Cînd trăgea seara clopotele pentru rugăciune, în turnul oarecum fantomatic, sau cînd cînta duminica în biserică acompaniat de orgă, sau atunci cînd, în timpul slujbei, suna — ca ministrant — din clopoţel în faţa altarului sculptat, în cinstea sfintei transsubstanţieri, era trist, fiindcă Bozka nu vedea asta niciodată şi nici că purta peste costumul său un stihar cu broderie roşie, făcut de mama în serile de iarnă. Dar şi Bozka era puţin tristă fiindcă Bert nu putea vedea niciodată vineri seara luminile sfeşnicelor de argint şi nici pe tata binecuvîntînd vinul şi pîinea şi arătînd cu totul altfel decît jos, în prăvălie. Atunci i se părea chiar mai înalt de statură, iar ochii îi luceau tainic.

Odată, vara, cei doi copii culeseră mure şi ciuperci şi ajunseră pînă la lacul din pădure. Era un drum întortocheat printre brazi drepţi şi bolovani uriaşi ; cîteodată treceau în fugă căprioare, se auzea uguitul unui porumbel sălbatic, strigătul unei gaiţe, sau ciocănitul unei gheonoaie. Întîlniră o bătrînică cărînd vreascuri, pe unul care ducea în cîrcă iarbă acasă. Şi chiar un tăietor de lemne — după cum părea — care la vederea copiilor se rezemă de topor. Iar amîndoi copiii salutară :

— Lăudat fie Isus Cristos !

Omul răspunse :

— În vecii vecilor.

— Cum de nu mergi la biserică, cînd doar spui lăudat fie Isus Cristos ? întrebă băiatul.

— Aşa salută toţi, spuse Bozka.

— Dar tu eşti altfel, zise Bert.

— Chiar aşa, răspunse Bozka.

— De aceea nu-ţi faci cruce, cînd trecem pe lîngă o troiţă. Şi doar şi ăsta e un salut pentru toţi.

Bozka nu spuse nimic.

Strînseră mure în oale, pînă ce degetele li se înnegriră, iar gurile de asemenea. De sub acele de molid de la rădăcinile copacilor scoaseră la iveală mănătărci tinere, iar de sub muşchi, familii întregi de bureţi de un galben lucitor ; mai găsiră chitărcuţe cărămizii sub mestecenii aflaţi întîmplător aici. Băiatul băgase de seamă că el era mai întotdeauna cel care punea întrebări cînd vorbea cu Bozka şi începuse să-i fie frică de aceste întrebări. I se părea că devine tot mai slab după fiecare întrebare, iar dînsa, după fiecare răspuns, tot mai puternică. Era mai bine să-i arate, cum putea să

sară cu o mişcare repede peste un trunchi lat, în timp ce ea nu se căţăra decît cu prudenţă şi cîteodată chiar ţinîndu-l de mînă. Era bine să-i arate pietre colorate, o bucată lucioasă de mică albă sau un bulgăre de cvarţ colţuros şi cu depuneri misterioase de cristal.

Aşa trecură zilele şi săptămînile, vara şi toamna. Şi veni Crăcinul, iar Seewand fu înzăpezit, şi Drei Sesseln şi Tusset Wald fură înzăpezite, iar povîrnişurile Gutwasserberg, pînă jos la Vltava, nu erau altceva decît zăpadă, iar copiii lunecau pe sănii şi scînduri netede în jos spre rîul îngheţat.

Iar atunci cînd veni sfînta zi de Bobotează, Bert fu cel care jucă pe craiul negru, cu funingine pe faţă şi cu coroană de hîrtie pe cap.

„Noi trei crai la voi venim
Noroc bun să vă urăm.
Sărăcia ne e bună soră
De rîdeţi, veţi intra şi voi în horă.
Sfinţii Iosif şi Maria doar
Au fost săraci, dar plini de har."

Astfel cîntau bieţii crai strîngînd cozonac şi bănuţi. Au mers şi la Abdias Kohn şi fiecare a căpătat chiar o monedă de trei creiţari. O pace dumnezeiască domnea peste comună. Ritmul anotimpurilor şi al sărbătorilor, al datinilor şi al obiceiurilor orînduiau viaţa oamenilor.

Dar nu rămase aşa. Primăvara, într-o vineri seara, obloanele lui Abdias Kohn au fost bombardate cu pietre. În faţa casei, cîţiva bărbaţi răcneau ameninţări neinteligibile. Abdias Kohn deschise fereastra, întrebîndu-i ce doresc. O clipă se lăsă linişte, căci văzură lumînările pe masa aco-

perită cu o pînză albă şi că Abdias Kohn purta pe umeri un şal de mătase şi pe cap o tichie, iar în spatele lui Abdias zăriră pe soţia sa şi pe Bozka, îmbrăcate de sărbătoare.

— Ce doriţi ? întrebă încă o dată Abdias.

Atunci unul de jos răcni :

— Asta vrem, şi aruncă o sticlă în fereastră.

Nu-l nimeri pe Abdias Kohn. Sticla se sparse de rama ferestrei. Dar o bucată ascuţită o nimeri pe Bozka în faţă, înfigîndu-i-se adînc în obraz. Femeia scoase un ţipăt. Abdias Kohn închise repede oblonul.

Casa rămase în nemişcare toată sîmbăta, ca întotdeauna. Obloanele, pe care servitoarea le deschidea de obicei, rămăseseră şi ele închise. Dar şi duminică dimineaţa, casa şi prăvălia tot închise fură, iar ţăranii şi nevestele lor priveau nedumeriţi întorcîndu-se apoi acasă, aşa cum veniseră. Bert se furişă în curtea din dos, privind la catul de sus, unde, după cum ştia, se afla Bozka. Diaconul ţinu în biserică o predică despre legea cea blîndă : „Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi", şi despre legea aspră : „Răul făcut celui mai umil dintre voi, mie mi l-aţi făcut". Şi mai predică şi despre dreptatea divină. „Buruienile sînt copiii răului. Fiul omului îşi va trimite îngerii, care vor aduna toate supărările şi pe toţi cei ce săvîrşesc nelegiuiri din împărăţia sa şi îi va arunca în focul cuptoarelor. Atunci oamenii drepţi vor străluci ca soarele, în împărăţia Tatălui. Fericiţi cei ce suferă pe nedrept, căci a lor va fi împărăţia cerurilor ! Cine are urechi de auzit, să audă !"

Dar casa rămase închisă și în zilele următoare. Apoi, într-o dimineață, Bert auzi, că Abdias Kohn și ai săi plecaseră în timpul nopții. Iar după cîtva timp veniră niște oameni, care încărcară mobila și mărfurile în care mari. Mai tîrziu se mută acolo alt negustor, care avea și el nevastă, dar n-avea fată și nici un alt copil. Țăranii și femeile lor veniră din nou duminica după slujbă să cumpere unelte și basmale. Și diaconul venea pentru tabacul său de tras pe nas, punîndu-l cu grijă într-o sticluță colorată. Dar Bert nu mai mergea acolo după sare și zahăr. Întotdeauna născocea ceva, ca să nu se ducă. Mama făcea cumpărăturile, iar băiatul mînca acum cartofii fără sare și nu răspundea cînd era întrebat din ce pricină. Era ascultător, dar închis. Păzea oala cu lapte a mamei să nu dea în foc. Spunea de trei ori *Tatăl nostru,* atît cît trebuia să dureze pînă cînd ouăle era gata fierte. Își făcea cruce în fața icoanei de sub fagul de la Gutwasserberg. Saluta pe trecători cu : „Lăudat fie Domnul nostru Isus Cristos", iar ei răspundeau : „În vecii vecilor ! Amin". Cînd zărea o fată din depărtare, se apropia de ea, sau o lăsa să se apropie de el. Coronița de aur ? Bozka ? Nimeni nu înțelegea ce i se întîmplase.

Sta la marginea lacului din pădure, gîndindu-se că e ca o lacrimă împietrită. Gîndurile îi rătăceau prin tăcerea fără margini, peste oglinda lacului negru ca oțelul, întins peste adîncimea necunoscută, gîndurile îi urcau sus, pe Seewand, de-a lungul molizilor uriași, pînă la stîncă și peste ea, ca un ac, înfigîndu-se în albastrul cerului. Seara venea acasă, ședea pe neteda piatră din fața

casei, uitîndu-se cum fetele aduceau apă de la fîntînă, le auzea vorbind și rîzînd, vedea cum se ridica ceața din valea Vltavei ; cum lămpile din ferestre adînceau întunericul din jur, într-o beznă informă ; trăgea cu urechea la fîlfîitul de aripi al liliecilor și simțea cum noaptea îl înghite lacom. Zgomotul și luminile își închideau încet pecețile. Doar inima de-o mai auzea, iar ochiul i se cufunda înlăuntru, în prăpastia nesfîrșită a visurilor.

Tata avea întotdeauna dreptate, în tot ce spunea și făcea. Avea dreptate cînd interzicea băiatului să citească la lumina lumînării ; el singur însă citea noaptea în pat. „Dacă tata nu îngăduie, spunea bunica, atunci așa este bine." Tata avusese dreptate și cînd spărsese odată un geam. „Din nebăgare de seamă, spusese el, se poate întîmpla oricui." Cînd însă Bert ochi cu o piatră jgheabul de pe acoperiș, pentru a desprinde zmeul rămas agățat acolo, și sparse un geam cu acest prilej, bunica spuse : „Cu un băiat care a spart un geam nu stau de vorbă". „Ai dreptate", adăugă tata și nimeni nu-l contrazise.

Tata se bucura cînd negustorul ceh nu observa anumite defecte la pînză și plătea prețul întreg. Dar cînd Bert ronțăi odată la școală, în timpul orelor, zahăr-candel și la întrebarea : „Ce ai în gură ?" răspunse : „Nimic", domnul învățător Jenne veni doar pentru atîta lucru acasă la el, și tata și învățătorul îi spuseră : „Minciuna nu este demnă de un băiat mare". Oare adevărul este atît de imuabil ? El avea zahăr-candel în gură, pentru sine, pentru învățător, însă, nimic.

Mama fusese de acord cu tata, cînd acesta renunţase la ţesut pînză şi începu să călătorească prin ţară cu încărcături mari de in. De multe ori lipsea cîte două sau trei săptămîni. Odaia părea părăsită. Războiul de ţesut, cu al cărui zgomot prietenos se obişnuiseră, stătea fără rost şi plin de praf. Fusese frumos şi interesant să priveşti cum creştea pînza, cum urzeala se ridica şi se cobora, iar suveica alerga în spaţiile dintre fire. Între timp, tata vorbea ba de una, ba de alta, povestea despre împăratul Napoleon şi despre împăratul Francisc şi răspundea la sute de întrebări. Acum călătorea cu inul prin ţară, iar cînd venea odată acasă era obosit. Spuneau că astfel cîştigă ceva mai mult. Mama stătea seara lîngă bunic, tatăl tatei, citind la lumina lămpii din *Biblie* şi oftînd din cînd în cînd. Cînd începea să facă pregătirile pentru noapte, trimiţînd copiii în cămăruţă, ea spunea :

— Tata are perfectă dreptate.

Băiatul nu era prea lămurit cu privire la tatăl lui. În orice caz era impunător, cu ochii săi severi. Cînd se înfuria, tuna şi fulgera, iar uneori cînd se mînia, zvîrlea cîte o farfurie sau un pahar de perete. Mama culegea atunci tăcînd cioburile, iar băiatul se furişa înfricoşat pe coridor, sau în faţa uşii, pe piatra în opt colţuri, la bunul, iubitul, mîngîietorul bunic.

Iată însă că s-a întîmplat ca tata să nu mai aibă dreptate. Mama plîngea în colţ, în faţa candelei. Undeva, prin părţile austriece, s-a întîmplat nenorocirea. Tata fusese îngropat sub căruţă. Acum nu mai avea dreptate, iar războiul de ţesut, pe care-l părăsise, se înălţa cu un gest acuzator parcă.

Băiatul sta singur în bucătărie şi-şi observa faţa în oglinda de lîngă geam. Oglinda nu mai era întreagă ; o bucată de ciob sărise din ramă, totuşi îţi vedeai în ea toată faţa pînă de-a curmezişul gîtului. Înaintea acestei oglinzi obişnuia tata să se bărbierească. Pe prichiciul ferestrei mai era briciul cu mînerul de fildeş îngălbenit. Băiatul îşi cercetă trăsăturile în oglindă. Se spunea întotdeauna că ar semăna cu mama. Dar acum, cînd se uită mai atent, găsea că seamănă mai mult cu tata. Odată, după o ceartă groaznică, tata plînsese în odaia plină de obiecte sparte. Bert nu putea să uite asta niciodată. Faţa tatei era atît de schimbată ! Arăta aşa cum arăta faţa lui Bert acum, în ciobul de oglindă.

Alături, mama plîngea şi se ruga printre suspine, iar el, Bert, se uita în oglindă să vadă cu care din doi semăna mai mult. Acum va trebui să trăiască fără tata. El avea să-i ia locul. El îi semăna cel mai mult, fiecare trebuia să vadă asta. Dar să ţii locul tatei e groaznic. Tata era ca o boltă deasupra ta. Erai ca prins în ea. Dar te simţeai atît de ocrotit ! Acum se făcuse deodată gol, sus. În locul boltei ocrotitoare, se căsca primejdia. Nu era bine să trăieşti fără tată. Poate era mai bine să nu trăieşti de loc, decît să fii singur cu mama. Ce importanţă aveau fraţii şi surorile ? Adevărat, mama e bună. În poala ei e bine, mîna ei trece blînd prin păr, iar sărutul ei, cînd îţi urează noapte bună, îl iei cu tine în somn şi în vis. Totuşi, cine ştie, dacă n-ar fi fost mai bine să nu trăieşti de loc ? Dacă tata, uriaşul, a putut

dispărea așa, deodată, fără apărare, ca un obiect pe care-l poți muta de ici, colo; el, tata, roata căruței și osia peste dînsul, dacă așa stăteau lucrurile, cum putea el, cel slab, să țină locul tatei?

Bunica trecea prin bucătărie.

— Ce te tot uiți în oglindă? întrebă închiudată.

— Nu mă uit, spuse Bert.

— Ba te uiți, stărui bunica, n-ai nimic altceva de făcut?

— Nu, zise băiatul.

— Întotdeauna trebuie să contrazici, spuse bunica dînd din cap.

Cîteodată, Bert visa cum ar fi fost dacă s-ar fi născut și ar fi trăit în altă parte, fiind altcineva. Poate, fiul unui negustor bogat, cu o casă frumoasă, într-un oraș mare. În depărtare, în spatele grădinilor și peste clădiri mîndre s-ar fi putut vedea înălțîndu-se turnul domului St. Ștefan. În jurul casei ar fi fost o grădină bine îngrijită, cu o fîntînă și o seră plină de plante rare. În casă, fiecare ar fi avut odaia sa proprie, curată și confortabil mobilată, a lui avînd dulapuri cu rafturi pentru desene și minerale, așa cum avea și învățătorul Jenne. Ar fi avut o soră, ceva mai mică, blîndă și prietenoasă, pe care ar fi ocrotit-o și pe care ar fi învățat-o de toate, iar fetița s-ar fi uitat la el cu încredere, l-ar fi admirat, încredințîndu-i toate grijile mărunte. Părinții săi ar fi fost o pereche de oameni impozanți și binevoitori, tatăl stînd în timpul zilei în biroul său, iar seara, acasă, citind sau povestind.

Mai tîrziu, cînd Bert fu trimis la școala parohială din Kremsmünster, el își depănă visurile mai departe. Își născoci în gînd un tată, care era colecționar și obișnuia să-și rînduiască în orele sale libere, prețioasele obiecte de artă și tablourile. Acest gen de tată ar fi fost generos cu copiii lui, l-ar fi lăsat pe fiul său să studieze și să călătorească după voia sa. Mama, care semăna leit cu măicuța lui, conducea cu grijă gospodăria gîndindu-se la toate, completa unde lipsea ceva și era o gazdă amabilă față de numeroasele și simpaticele ei rude și prietene. Boli nu existau în casă, iar griji, numai atît cît era necesar pentru a duce o viață tihnită. El, Adalbert, ar fi fost introdus în cercuri înalte și peste tot ar fi fost bine văzut. La serate ar fi citit unele dintre poeziile sale, iar doamnele și domnișoarele ar fi ascultat cu respirația tăiată, pe cînd bărbații tineri l-ar fi invidiat, căutîndu-i totodată prietenia.

Pe urmă ar fi făcut cunoștință cu o fată drăgălașă, liniștită și încrezătoare, deșteaptă și devotată, pe care ar fi iubit-o și care l-ar fi iubit, încă înainte de a-și face mărturisiri. Tatăl fetei, un om bogat, din aristocrație, dar o aristocrație de un soi contemplativ, burghez, ar fi înțeles că Adalbert este soțul nimerit pentru fiica sa, iar proprii săi părinți și-ar fi dat cu plăcere binecuvîntarea. Pe urmă ar fi plecat la unul din castelele, care aparțineau tinerei femei, l-ar fi mobilat și reconstruit, ar fi îngrijit parcul și ar fi ridicat bunăstarea, cunoștințele și felul de a gîndi al locuitorilor din întreaga regiune. Ar fi făcut și călătorii lungi, în Italia și pe mare. Iarna ar fi stat în oraș, avînd diverse distracții. Serile ar fi citit

adeseori împreună din operele marilor poeţi, iar el le-ar fi comentat apoi. Între timp el însuşi ar fi devenit celebru, lucrările sale proprii ar fi apărut şi ar fi putut fi văzute în vitrinele librăriilor. Ar fi avut şi copii, un fiu şi o fiică.

Apoi se gîndea iarăşi la epoca medievală a vechii Boemii, la bărbăţia luptătorilor semeţi, care îşi construiau cetăţile în pădure, la puterea împlătoşată a eroilor, care luptau cu vitejie pentru cauza dreaptă a prinţului lor, împotriva duşmanilor acestuia. Se ocupau cu aruncarea lănciei şi cu vînătoarea, călăreau cu toţii prin veselele ţinuturi, sau ascultau prin sălile castelelor, pe cîntăreţii propriilor lor fapte eroice.

Şi apoi, din nou visa la viaţa cercetătorilor tăcuţi, care urmăresc cum cresc plantele şi cunosc originea misterioasă a cristalelor. La viaţa unui medic în singurătatea pădurilor, o viaţă în slujba salvării şi ocrotirii celor neajutoraţi, cît şi a celor consideraţi pierduţi. Se gîndea la fericirea pictorilor, care ştiau să transpună pe pînză recea strălucire de aur a lunii, lunecînd încet peste mare şi pădure. Şi apoi din nou la o viaţă de călugăr, închis în sine, trăind întru Dumnezeu.

Şedea pe o piatră de granit, de pe şoseaua de graniţă, luîndu-şi rămas bun de la patrie, simţind de pe acum neliniştea cuprinzîndu-l, la gîndul marelui oraş necunoscut. Viaţa de elev nu-l obligase încă la o despărţire definitivă ; mai venise vara totdeauna acasă, mai rămăsese băiatul al cărui punct de sprijin se afla la ai săi. Chiar dacă de acum înainte şi-ar fi petrecut verile tot acasă, ar fi venit însă ca musafir, ca vizitator. Se gîndi la întreaga sa copilărie, depănîndu-şi toate visu-

rile. Toate astea ar fi putut să fie. Dar nu erau şi nici nu vor fi niciodată. Era, cel care era, pe această palmă de loc, destinată doar lui, aparţinînd secundei care l-a creat, fiu al unui ţesător de pînză din acest neînsemnat locşor al pădurii boeme. Multe despre el vor rămîne necunoscute lumii. Mai are poezii cu totul tainice de care nimeni nu ştie. Mai ţine ascunse melodii stranii, şi nimeni nu le cunoaşte locul. Dacă Dumnezeu mă va ajuta, din această rădăcină neînsemnată, voi putea creşte, voi deveni mare, îmi voi întinde ramurile în lărgime. Dar pămîntul din care am pornit şi din care îmi trag seva, nici măcar El însuşi nu mi-l mai poate schimba. Slăbiciunile mele sînt poate calităţi, sau le pot transforma eu în calităţi, cine ştie. Poate mă vor ajuta chiar mai tîrziu, pe cînd ceea ce cred eu că este tărie, ar putea să mă ducă la pieire. De aceea mă rog lui Dumnezeu în biserică, dar şi mai adînc, atunci cînd mă aflu în pădure, sau în faţa lacului şi în chipul cel mai adînc, fără rugăciune, atunci cînd ţin în mînă o piatră de granit cu granule alb-cenuşii, sau un fluture care-şi deschide temător aripile la marginea pădurii. Ce va fi ? Prea multe lucruri, prea mulţi oameni, nu te fac oare să te simţi mai singur ? Doar un lucru, doar un om poate alina. Iar copilăria lui trecuse, spărgîndu-se ca sticla.

Sta în partea de sus a şoselei dinspre graniţă, iar Boemia era departe, în spatele lui, şi de pe-acum aproape inaccesibilă. Vîntul sufla peste platoul Schönebene, presărat cu picăţelele palide ale brînduşelor de toamnă. Tot ce este dureros la o despărţire, nu porneşte de la ceea ce pierzi, ci

de la ceea ce iei cu tine și păstrezi pentru totdeauna. Adolescentul își strînse paltonul mai aproape de trup și începu să pășească prin ceață.

Abia în vălmășagul blocurilor de piatră ale orașului înțelese mai deplin pădurea și tainicele ei rînduieli. Ca băiat, făcea parte oarecum din pădure. Creștea o dată cu feriga și mușchiul, respira cu luncile și se uita în jur cu ochii animalelor de pădure. Era din aceeași plămadă. Abia acum, cuprins de dor, retrăia pădurea, ca formă și reprezentare a patriei. Cu cît evenimentele și activitatea din jur îl îndepărtau de timpul formării sale, cu atît mai pregnantă devenea pădurea, mai ușor de înfățișat în răsunătorul început al primăverilor ei, în entuziasmul verilor, în nostalgia culorilor de toamnă și în claritatea de gheață, sau în bezna viscolită a iernilor. Și cu atît mai ușor de înțeles se arăta și felul de a fi al oamenilor a căror viață se trăgea din pădure, și se întorcea înapoi tot acolo, dependentă de tot ce ține de pădure, și de aceea nemijlocit lăsată în seama lui Dumnezeu, căci pădurea a lui era.

Astfel se înțelegea și pe el însuși mai bine, devenind mai sever cu sine, mai gingaș și mai umil cu sine. Putea acum mai mult decît oricînd să rătăcească cu gîndurile pe iubitele poteci ale pădurii. Mergea de la lacul din pădure spre Hirschberg, fără să treacă nicicînd cu vederea vreun copac ; nici pe cei drepți, de-a lungul cărora privirea se cățăra printre ramuri pînă la clătinătoarele vîrfuri ; nici pe cei doborîți, pe care crescuseră rînduri-rînduri, colonii de molizi tineri. El se strecura printre buștenii acoperiți cu mușchi,

prin încîlceala desișului luxuriant, asemănător unei păduri seculare pitice, un talmeș-balmeș de tufișuri și ierburi, mușchi și ferigi, un vibrînd amalgam de culori, un fîlfîitor buchet de mirodenii și miresme, o dezarmonie armonioasă de voci și sunete, de șoapte și dialoguri felurite. Vedea norii și furtunile stîrnindu-se deasupra munților și spărgîndu-se în adîncuri, nesfîrșitele averse date de Dumnezeu, pătrunzînd vijelios în pămînt, priveliștea radioasă a serilor ; simțea alinarea de nedescris a inimii, care se deschide încet în fața naturii, culorile șterse pe care le ia, pentru a se pierde între frunziș și ramuri. Toate astea îi erau acum pe deplin limpezi. Inscripțiile de pe indicatoarele vechi din pădure păliseră și deveniseră necitețe, căci trebuia să te contopești la întîmplare cu pădurea. Peste pietrele kilometrice și cele de hotar creșteau licheni și mușchi, căci aici, pe aceste întinderi, nu puteau exista frontiere și delimitări, iar timpul trecea fără ceas, umbrele și luminile indicînd orele și vremea.

El cîntărea și se gîndea acum cu atenția încordată, la așezările din pădure și la îndeletnicirile oamenilor. Cum știau ei să transforme lemnul atît în lucruri trebuincioase, cît și în lucrări de artă ; cei din Wallern făceau din el case frumoase și originale, iar înspre partea austriacă a pădurii un sculptor făurise, cu secole în urmă, un altar din lemnul moale al teiului, o lucrare cu sfinți și îngeri și cu viața Fecioarei Maria, lucrare atît de simplă și de emoționantă prin calmul, seriozitatea și demnitatea ce o emana, încît la vederea ei chiar respirația ți se transforma în rugăciune. Sau îi revenea în minte unul care nu voia să fie nimic

altceva decît pictor, ca acela din Hohenfurth, întinzînd fond aurit pe plăci de lemn aromat, lustruit, peste care, în smalțuri delicate, erau zugrăvite în mișcare lumea și divinitatea, avînd chipurile oamenilor și copiilor pădurii, simboluri ale eternității.

Astfel, mereu între imaginație și creație, diferitele moduri de a privi lucrurile își purtau în el necontenit discuția lor rodnică, în legătură cu redarea cea mai potrivită și totodată inseparabilă a conținutului și a evenimentelor. Se simțea din ce în ce mai mult pradă ispitelor irezistibile ale artistului care nu mai poate păstra pentru sine însuși tumultul de sentimente ce-l apăsa, ci îl revărsa și îl împrăștia generos ca dintr-un izvor nesecat; deducînd din contemplarea propriului său suflet dorul de a sluji și a se dărui tuturor, și studiindu-și propria sa alcătuire, reuși să stabilească în același timp legea care-i guvernează pe ceilalți. Cel născut în labirintul pădurii seculare căută și distinse ordinea divină a dezvoltării. Îndărătul pasiunilor recunoscu blîndețea unui echilibru pe care te bizui, purtînd universul și omenirea într-o plutire care menține viața, tot ce este demonic și înspăimîntător, tot ce ne face să ne cutremurăm, fiind așezat în cuprinzătorul cîntar al Celui-de-sus. Încă din prima zi în care ajunse la conștiința de sine, simți că are menirea să se deprindă a renunța, gîndindu-se să ispășească prin fapte și demnă ținută a rațiunii, cutezanța răzbătătoare a instinctelor.

Marii învățători și stîlpi ai omenirii sălășluiau, în acest timp, în gîndurile lui Adalbert. Înaintea tuturor, sta unul multiubit și iubitor, cunoscător al inimilor și totodată al rînduielilor naturii, așadar al lui Dumnezeu însuși, aflător în piatră, plante și animale, în culoare și lumină, în întîmplările fundamentale produse în decursul mileniilor pe globul pămîntesc, în marea plăsmuire a firii, în tot ce se oferea spre cercetare și în tot acel mister de nepătruns, adorat în liniște, în fața căruia și el se închina. Tot astfel cum rezistau în Egipt de milenii piramidele, asemenea munților înșiși, mai vechi chiar decît omenirea, înălțîndu-se deasupra tuturor schimbărilor, așa părea el să fi fost și să fi cîrmuit din totdeauna, întruchipat numai pentru această epocă de bătrîna majestate de la Weimar și sub acest chip perceptibil și recognoscibil pentru toate epocile ulterioare.[1] Mai trăia încă, dar Adalbert nu îndrăznea să se gîndească altfel la el decît cu umilința unui fiu al pădurii. Simțea totuși, în adîncul sufletului său, dorința să fie socotit și el, cîndva, înrudit cu dînsul. Se străduia să vadă tot ce este măreț în cel mai mic lucru și ceea ce este unic în toate. Tocmai de aceea gîndirea sa era mereu legată de pădure, de foșnetul aerului, de murmurul apei, de creșterea grînelor, de înverzirea pămîntului, de forța care face ca laptele din oala femeii sărace din pădure să se umfle și să dea în foc, și care este aceeași ce împinge în sus lava din vulcani, lăsînd-o să alunece pe suprafețele munților.

În afară, de jur împrejur, Viena epocii Biedermeier discuta și făcea muzică. Mici case burgheze, confortabile, în care locuiau fete în rochii

[1] Se referă la Goethe, pe care prozatorul austriac Adalbert Stifter (1805—1868), figura centrală a acestei povestiri, îl socotea mai presus de oricare alt scriitor.

înflorate, cu mîneci bufante, care şedeau pe scaune cu tapiserie înflorată, răsfoind almanahuri cu coperte înflorate, sau pictînd în acuarelă buchete de flori, mîzgălindu-şi biletele pe hîrtie de scris colorată, avînd pe margini ghirlande delicate, totul înflorat, pînă chiar şi vestele ciracilor domnului ministru de poliţie, care-i ţinea din scurt pe librari şi pe ziarişti, ştiind exact ce se vorbeşte în bucătăria cumătrului croitor şi a mănuşarului, îngăduind vienezilor săi în afară de sfînta spovedanie şi cuminecătură, doar vinul din Gumpoldskirchen şi, duminica, friptură de pasăre. Viena rămînea plăcuta Vienă. Nobilimea înzorzonată se plimba încoace şi încolo cu trăsura pe aleea principală a Praterului. Beethoven trăia aici zbuciumat şi disperat. „Blestemată fie viaţa de aci... mai rău nu poate fi !" Schubert, nefericit, compunea un cîntec după altul. Raimund [1], pe cale de a se sinucide, versifica voios. Grillparzer [2] îşi scria amărît dramele. Capua spiritelor ! [3] După Congresul de la Viena [4], farsa cînta şi dansa în jurul turnului catedralei St. Stefan, fetele făceau partide bune şi îşi mobilau casa după cerinţele modei, avînd în fiecare odaie tabloul unui pictor agreabil : „Furtună

[1] Ferdinand (Raimann) Raimund (1790—1836), scriitor austriac, autor de piese cu caracter popular.

[2] Franz Grillparzer (1791—1872), cel mai de seamă dramaturg austriac.

[3] Aluzie la oraşul italian, cucerit de Hanibal în 215 e.n. Pe atunci era locul cel mai fermecător din Italia şi armata lui Hanibal a fost acuzată că s-a moleşit în deliciile Capuei.

[4] Congresul de la Viena (1815), prin care s-a reorganizat Europa, după înfrîngerea lui Napoleon.

pe Dachstein", „Braconierul", miniaturi, grupuri de familie. Iar de zilele onomastice precum şi la marile sărbători religioase se trimiteau rudelor şi cunoştinţelor scrisorele înduioşătoare cu urări şi cu versuri delicate, împodobite cu canari şi cu ghirlande de nu-mă-uita. Cei veniţi din Boemia erau cizmari şi croitori, slovacii negustori de curse de şoareci, iar slovenii, porecliţi „Gottscheer", purtau în faţă cîte un coş cu bricege şi cutii de zahăr candel ; ei ofereau vienezilor care mergeau spre viile din Grinzing, să cumpere, pentru a se distra, jocurile de noroc : „Soţ ori făr' de", „Sub o sută — Peste o sută !" Şi aceşti oameni făceau parte dintre popoarele provinciilor austriece peste care bunul împărat Francisc, socrul şi învingătorul lui Napoleon cel rău, cîrmuia cu milă şi graţie din plăcuta şi multînflorata sa capitală şi reşedinţă.

Un om tînăr însă trebuia să-şi caute o meserie utilă pentru a-şi cîştiga existenţa, să-şi facă o situatie. Cercetează în fel şi chip, încearcă ba una, ba alta. Îl îmbie însă mereu din nou ceea ce este esenţial, pur şi tainic — poezia şi pictura. Pentru a se întretine dă desigur şi lecţii particulare, intră în „familiile bune", chiar printre nobili, este invitat la ei, le aude pe fiicele lor cîntînd în societate, dansează cîteodată cu ele, avînd putinţa de a observa mai direct şi în toată goliciunea lor deşertăciunile vieţii. Drept e că cei cîţiva prieteni şi colegi ai săi de facultate se acomodează mai bine cu această viaţă, îşi croiesc drum mişcîndu-se cu îndemînare tot înainte, devin cineva, iar mamele fetelor de măritat îi studiază cu mai multă atenţie. Pe cînd acest Stifter este stîngaci, alunecă vrînd

să facă o plecăciune ; un pîrlit care întîrzie cu examenele, care varsă ciocolata pe volanul rochiei şi, colac peste pupăză, mai scapă apoi pe jos de spaimă şi ceaşca de porţelan cu flori albastre din serviciul Bienenstock. Este originar de undeva de prin părţile Boemiei, iar cînd povesteşte ceva, atunci pomeneşte numai despre pădure şi gîndaci, despre pietre şi sate de cîmpie, despre străbuni, lucruri plicticoase în cele din urmă, şi mereu cu aer de pedagog. Da, în excursiile făcute în pădurea vieneză sau la poalele Alpilor, acolo e într-adevăr cel mai simpatic. Cunoaşte toate florile de cîmp şi explică sensul numelor lor : ţîţa caprei, şopîrliţa, curcubeţica şi rotunjoara. Altfel, nu e nimic de capul lui.

La rîndu-i, el se gîndeşte că de vreme ce se află aici, trebuie să le rabde pe toate. Cînd se retrage seara în odaia sa, gîndul îi este la patria de acolo, de jos, din adîncul pădurii Boemiei, la cîntecele pădurii şi la fata din Friedberg, unde se duce mereu vara, în timpul vacanţei : pe Dunăre pînă la Linz, apoi de la Mühlviertel pînă la Aigen, iar de acolo prin Sonnwald, peste munţii Glőckel şi mai departe, la Oberplan, de aici mergînd de fiecare dată la Friedberg. O, Friedberg, loc prietenos ! Cît de încîntător de singuratic stai pe colina ta de catifea verde ! Casele tale albe privesc în jos, spre rîul care-ţi udă marginea şi care spumegă atît de voios sub podul tău de lemn, străjuit de turnuleţul roşu, împodobit cu icoana Sfîntului Ioan !

Acolo trăieşte Franziska. E frumoasă. E simplă şi senină. Ştie să fie tăcută, ştie să treacă uşor cu un zîmbet peste mici nenorociri, înţelege lacrima, privilegiul poetului, atunci cînd contemplă lumea. Franziska lasă să înmugurească dragostea în ea, supusă şi în aşteptarea iubirii profunde, răscolitoare, reţinute şi cu totul nemărginite, aceea care cu fiecare bătaie de puls atinge toate lucrurile acestei lumi, care nu lasă nimic în afară, care nu poate fi schimbată de nimic şi care totuşi, ea singură, schimbă totul. Franziska nu întreabă : „Ce ai făcut la Viena ?" sau „Ce-ai de gînd ?" Ea trăieşte în întregime în prezent, căci numai prezentul este fericirea. Ca o cupă de cristal, cuprinde în ea poezia pe care i-o citeşti, poezia sălăşluieşte în ea, se reflectă din ea din nou, într-o limpezime adîncită, abia prin ea o vezi liniştit şi într-o formă nouă, înfrumuseţată, aşa încît ai putea s-o închini pădurii şi munţilor, oamenilor şi întregii lumi. Cu privirea ei cuprinde ca într-un cadru desenul pe care i-l arăţi şi abia atunci observi ce este frumos şi izbutit la el, descoperindu-i multe lucruri pe care singur nu le bănuieşti încă. Cu ea poţi fi copil, te cuprinde cu braţele de parcă ar fi mama tuturor solitudinilor, despăgubindu-te pentru ceea ce-i inaccesibil, oferind consolare pentru visele spulberate. Sărutul ei e blînd ca al unei surori, iar privirea ei filială îţi dă un sentiment de siguranţă. Şi cum în toate e aşa, apare perfectă şi totuşi castă, iubită şi în acelaşi timp iubitoare în toate felurile, străbătînd toate culmile şi abisurile, toate spaimele şi certitudinile, toate dorinţele şi împlinirile. Tot trupul îi este suflet şi ceva nespus de mişcător frînează orice fel de tulburare sau forţe primejdioase care ar izbucni pe neaşteptate în încăperile inimii.

Oamenii spun : „Tatăl ei este un bogat negustor de pînzeturi". Sau spun : „Fanny Greipel e mare amatoare de plăcintă cu prune". Îngrămădesc platitudini şi banalităţi, o compară cu alte fete, afirmă că, în ciuda frumuseţii ei, e totuşi uşor peltică. Ei spun : „Dragostea este oarbă". Dar dragostea, cu toate exagerările ei, te face să vezi. Privirea-i iradiantă străbate prin lucruri, recunoaşte întregul trup sub toate faldurile rochiei şi întregul suflet sub toate formele materialităţii. Iar însuşi sufletul este pătruns de privirea dragostei pînă în sanctuarul său cel mai tainic, izvorul metafizic al fiinţei. Numai un ochi îndrăgostit poate desluşi atomul invizibil pentru toţi ceilalţi, prin care omul este o fiinţă de sine stătătoare, neputîndu-se contopi şi nici uni cu alte fiinţe, decît cu acelea cu care are afinităţi afective. Ea este fiica unui negustor de pînzeturi. Iar el este fiu de căruţaş care transporta in. Bozka era o principesă din Boemia. Coroniţă de aur, nu suna asta a basm ? Totuşi el e, ceea ce e ; mai puţin decît un funcţionar de tribunal, ceea ce părinţii ei ar fi preferat ; mai puţin decît un învăţător, mai puţin decît un contabil, poate pictor, poate poet, doar un artist, şi, oricum, unul dintre cei mai umili. Dar să fii unul din cei mai umili te apropie mai mult de imensitatea vieţii, decît dacă ai fi unul dintre cei mediocri, cu existenţa asigurată. Punctul acesta de vedere e luat în rîs. Căci, ce este imensitatea ? Noi n-o vedem. O evităm. Ne ostenim să n-avem nevoie de ea. Ne merge mai bine fără ea. Pădurea este pădure. Tai copacii şi faci din ei mese şi scrinuri. Lucrurile sînt lucruri. Un negustor de pînzeturi face comerţ cu pînzeturi. Pe o tăbliţă în faţa unei case

burgheze e scris numele său. Cine se gîndeşte la ceva deosebit în legătură cu asta ? Şi totuşi, poate să treacă prin faţa ei unul, căruia i se urcă un nod în gît, iar nopţile îi sînt agitate ca marea.

Ce ar fi devenit această dragoste, dacă Adalbert ar fi fost un om ca toţi ceilalţi, un bărbat sigur de ascensiunea firească a unei profesiuni precise ? Logodna cu asentimentul binevoitor al rudelor, o căsnicie fericită într-un cămin tihnit, o vară tîrzie şi paşnică a vieţii, bucurîndu-se la priveliştea unor proprietăţi bine administrate şi a urmaşilor pe care i-ar fi avut. S-ar fi întîmplat ceea ce Adalbert visase în adîncul sufletului său. Totul s-ar fi împlinit, iar dorul s-ar fi topit cu timpul în această împlinire. Încă o pereche mulţumită ar fi existat pe lume. Asta nu este puţin lucru. Dar poate că ar fi fost mai puţin un poet. Natura avea nevoie de poet, mai mult decît de perechea mulţumită. Acest poet putea să se nască însă numai din cele mai dureroase renunţări, din refuzul de a-şi îngădui ceea ce îi este cel mai drag pe lume, din veşnic neîmplinitul, care-l mîna şi-l urmărea, nedîndu-i pace nici o zi, nici o clipă. A devenit deci neapărat necesar ca această dragoste să se destrame, indiferent de formele ce le lua necesitatea transformată în acţiune, grosolane obstacole convenţionale, prejudecăţi mărginite ale prostiei părinteşti, materialele inflamabile ale unei gelozii neîntemeiate, acţiuni care nu mai puteau fi îndreptate, sau cuvinte spuse cu îndărătnicia dragostei tinereşti. Tragedia dragostei este de neînlăturat şi cine ar putea să descrie în amănunţime toate nuanţele ei, milioanele de motive mici şi in-

fine ale răvășirii inimii sau ale metamorfozării ei anevoioase și neîndurătoare în neînțelegere ? Inerent pentru natură este poetul, care începe cu primul fluture și prima piatră, inerent extraordinarul dezvoltării sale, inerentă pentru el însuși e tocmai pierderea a ceea ce constituie fericirea vieții obișnuite. Inevitabil este să creadă că nu poate îndura această pierdere, că ar vrea să fie ca toți ceilalți și că tocmai acest lucru nu-i este dat.

Adalbert o așteaptă zadarnic pe Franziska. Așteaptă ore întregi pînă ce noaptea și negura se lasă. Ochiul lui devenise nesigur de atîta așteptare și dor. În fiecare siluetă care se apropia, i se părea că recunoaște chipul Franziskăi : într-o femeie întîrziată care se grăbește spre casa din pădure, într-o fată din satul vecin ; din depărtare chiar într-un soldat, care, trecînd apoi pe lîngă el, îl făcu să rîdă. Soldatul se opri și mai că ar fi început să se certe pentru acest rîs ; Adalbert se strădui să-l potolească. Așteptă apoi mai departe, îndîrjit, cu o plăcere dureroasă. Se propti de piatra kilometrică, numărînd secundele și minutele. Orice îndîrjire provine din lipsă de răbdare. „Dacă nu vin, atunci nu aștepta și nu întreba“, spusese ea. „Dar vei veni totuși, nu ?“ „Dacă nu vin, atunci pleacă.“ Nu voia să creadă, dar acum știa că nu va veni. Totuși aștepta chinuindu-se, o oră după alta. El *voia* s-o fi așteptat zadarnic. Era singurul lucru pe care putea să-l mai facă pentru ea și împotriva ei. De asemenea pentru și împotriva lui însuși. Franziska trebuia să știe că el o aștepta, după cum și el știa că fata nu va veni. Dar ca va rămîne acasă și va fi mîhnită din această pricină. Va fi tăcută la cină. Va încerca să citească, literele însă îi vor fugi din fața ochilor, nu va înțelege nici un cuvînt din conținut. Va cînta pasaje la pian, dar nu va reuși. Nimic nu-i va mai reuși. Căci eu voi sta aici și voi aștepta, neobosit și neînduplecat, pînă ce părul ei va încărunți din pricina asta. Nici o dezlegare ! Statornicia lui de neclintit îi va forma destinul, făcîndu-l pentru ea semnificativ, de neuitat și imuabil. El sta, neascultînd crescînda limbuție nocturnă a diverselor fantasme, ale căror chipuri i se păreau deșarte și fără sens. Îl preocupa numai nenorocirea sa, numai inima sa. Dar mai bine să frîngi o inimă, decît s-o părăsești.

I se făcu frig în manta. Rezistența sa fizică îl părăsise fără s-o știe și se prăbuși într-un val de nehotărîre, din care ieși în cele din urmă luînd-o la goană, fără să vrea, pe șosea, în mijlocul nopții, avînd ranița cu cărți în spate, iar mapa cu desene, sub braț. Trecu de vechea biserică din Heuraffel (în lumina palidă distingea pe turn trandafirul sălbatic, stema casei von Rosenberg) și traversă apoi puntea îngustă de peste Vltava. Hărțuit de lupii chinurilor sale alergă tot înainte de-a lungul rîului, acolo unde acesta este baricadat de pietriș colțuros de munte, și, aproape invizibil, țîșnește apoi mai departe printre bolovani. Pe ambele maluri se ridicau amenințător desișurile de nepătruns ale pădurii, un adevărat ținut al diavolului și chiar astfel denumit și temut. Se puse pe fugă, alergînd într-o goană pînă la hanul din Hohenfurth. Frînt de oboseală ceru să i se dea un pat într-o cameră. Mult timp stătu culcat, golit de gînduri, abia pe urmă începură să se adune de peste tot frînturi ale cugetării sale. Da, știa

că-i va scrie. O scrisoare, o a doua, o a treia, și așa mai departe. Mă iubești, o știu bine. Erai doar din totdeauna mireasa sufletului meu. Erai doar din totdeauna divinitatea la care se ruga tot ce era mai bun în mine. Nici un bărbat pe lumea asta nu te iubește mai mult decît te iubesc eu și nici unul nu te poate face mai fericită. Numai eu sînt în stare să ofer inimii tale roadele nemărginirii. Gîndește-te: numai ce are urmări, trăiește. Ceea ce este fără urmări înseamnă moartea. Dar poate că ea tocmai la asta se gîndea. Franziska nu va răspunde. El îi va scrie toată viața. Totuși, este sigur că Franziska nu va răspunde. A fost hotărît printr-un destin de neînțeles, că trebuie să fie ruptură, nu sfîrșit. Fluturele zboară din loc, mai ții piatra în mînă, pe care acesta se sorea. Sticla crapă, oglinda se sparge de-a curmezișul.

Se și pregătește de cursă undeva în lume solul fără nume. Îi trebuie ani pentru a ajunge la țintă, dar nimic nu-l poate opri. Nici luminile verilor, care te îndeamnă să stai o clipă în loc și să le admiri, nici zăpada care cade fără sfîrșit, urcînd tot mai sus pe zidurile caselor în satul de munte, așternînd metereze pe ulițe și poteci, nici măcar întunericul, cînd luna se plimbă între pămînt și soare oprind ca printr-o lovitură de trăsnet orice mișcare. Nimeni nu știe niciodată unde se află solul. Drumul lui este lung, dar el este în plină cursă. Un sol blînd, nu prea vorbăreț. Se oprește. Deodată îl vezi în pragul ușii.

„Lungă a fost călătoria."

„Da, a fost un drum lung."

„Ați călătorit și peste mare?"

„Da, am văzut marea."

„Și pădurea, cunoașteți pădurea?"

„Nenumărate păduri."

„Există o apă în pădure. Acolo sînt pietre frumoase, acoperite cu mușchi verde și roșietic. Parcă ar fi licheni colorați."

„Da, le-am observat."

„Bucăți ușoare de lemn plutesc pe pîrîu și sînt vizibile de departe pentru oricine, dar dispar de îndată, fără a mai putea fi iar descoperite vreodată."

„Da, iar în adîncul fluviilor și mărilor zac minereuri valoroase mereu în același loc. Numai scufundătorul poate să le scoată la iveală. Fluviile și timpul nu pot să facă nimic și abia de le mișcă din loc."

„Nu știu dacă ați auzit de povestirile mele. Unii spun că sînt plicticoase ca un inventar."

Străinul tăcu. Apucă mîna celui bolnav de friguri, luîndu-i pulsul.

„Curios. Mi se pare că vă cunosc de atîta vreme!"

„Eram mereu în drum spre dumneavoastră!"

„Numai spre mine?"

„Da."

„Acum știu că v-am văzut odată în oglindă."

„Aveați un brici în mînă."

„Eram copil."

„Dar oamenii din povestirile dumneavoastră ce fac? Le merge bine?"

„Mulțumesc. Unii sînt fericiți."

Iată numele lui tipărit pentru prima oară sub titlul unei povestiri. O senzație stranie, unică. Citea mereu și mereu titlul, numele, povestirea. Își

cumpără mai multe exemplare din revistă, ca și cum ar fi trebuit să cerceteze cu atenție dacă chiar peste tot era la fel. Nu făcea vizite, de frica unor aluzii. Îi era și puțin rușine de succesul său.

O teamă adîncă de răspunderi neprevăzute îl năpădi. Își dăduse la iveală taina. Acuma toți știau cine este. Era marcat odată pentru totdeauna și trebuia să rămînă credincios semnului său. Ce a unit Dumnezeu, lumea nu trebuie să despartă. Înainte, nimeni nu aștepta ceva anume de la el. Ar fi putut să se țină ascuns în mulțime. Acuma trebuia să aibă grijă ca totul în el să rămînă corespunzător. Toată viața lui viitoare trebuie să devină o justificare necontenită a acestui început, iar lumea va fi martoră la tot ceea ce se petrece în adîncul inimii sale, va fi martora purificărilor și a eșecurilor sale. Își luase crucea pe care trebuia s-o poarte și se logodise cu spiritul căruia trebuia să-i rămînă credincios pînă la sfîrșit.

Căuta să pătrundă sensul pregătirilor care se petrecuseră în el. O, muză, cuceritoare a inimii mele! Devenise pictor și poet de dragul Franziskăi, care dispăruse ca o imagine de vis. De dragul Franziskăi a rămas ce este, iar ea n-a dispărut, căci nimic nu este mai trainic decît această imagine. Își formase o idee despre lumea restrînsă și lumea largă, cîștigase prieteni cu care se întîlnea în cafenele și localuri, pătrunsese chiar în castelele nobililor, el, fiul celui care făcea cărăușie cu in. Cercetase cu atenție sufletele celor pe care îi întîlnise, încercase să-și răspundă treptat la miile de întrebări ale copilăriei sale. De unde vine vîntul? De ce este iarba verde? Cum a creat Dumnezeu tunetul? Încetează să tot întrebi, mă, pisălogule!

„Scrieți, dicta învățătorul Jenne: «Condorul zboară în aer».“

„Ce este un condor?“

„Un soi de vultur. Condorul zboară în aer. Balonul zboară în aer.“

„Ce este un balon?“

„Un aparat de zburat. Balonul zboară în aer. Ce scrii acolo? Fata zboară în aer? Șterge asta, mincinosule.“

Se așeză pe o bancă din lunca Praterului. Privea un băiat, care alerga în sus și în jos după cercul său, o fetiță, care azvîrlea o minge cu pene, un călăreț, care galopa pe o alee îndepărtată. Aproape nu observase că un domn bătrîn se așezase lîngă dînsul. Abia cînd văzu bastonul de abanos al acestuia făcînd cercuri în nisip, urmări în sus cu privirea bastonul, pînă la mînerul de argint; văzu apoi mîna care ținea mînerul, învîrtindu-l; o mînă delicată, dar fermă. În sfîrșit, toată statura, fața slabă, ochii scrutători, deștepți și vioi.

— Străin de Viena? întrebă domnul.

— Nu tocmai, răspunse Adalbert. Sînt de vreo cîțiva ani buni aici. Aproape ca acasă.

— Probabil din Boemia, spuse domnul, după cum mi se pare, după accent.

— Exact, răspunse Adalbert, de prin părțile pădurii boeme.

— Și eu sînt din Boemia, dar ceva mai din nord, spuse domnul. Sînt aici în vizită. Te obosește orașul ăsta.

— Te obișnuiești, afirmă Adalbert.

— Cunosc numai puțini oameni aici. Am venit cu treburi. Acum mă odihnesc oleacă, spuse dom-

nul. Tocmai voiam să termin de citit aci o poveste din revista asta vieneză. Prefer să mă uit însă la oameni. Nu prea se mai scrie ceva bun în lume, acum.

— Cîte unul se mai osteneşte, răspunse Adalbert, nesigur.

— De cînd a murit Goethe, nu s-a mai creat nimic ce ar merita de fapt să fie citit.

— Nimeni nu l-a întrecut, spuse Adalbert.

— Şi nici nu va fi întrecut, hotărî domnul cel bătrîn.

Purta un veston bleumarin, cu un ordin la butonieră.

— Priviţi rozeta pesemne. Foarte preţioasă. Nu aş schimba-o nici pentru Ordinul Maria-Thereza.

— Nu prea mă pricep la ordine. Dar probabil că este o distincţie foarte înaltă.

— Desigur. Este Ordinul Şoimilor din Weimar. Însuşi Goethe i-a pus motoul: „Fiţi vigilenţi!" Şi sînt vigilent mereu.

— Atunci probabil că aţi fost chiar la Weimar? întrebă Adalbert.

— Desigur. Am fost acolo, acum cincisprezece ani, la jubileul domniei marelui duce de Weimar.

— Atunci poate l-aţi văzut chiar pe Goethe?

— Da, da. L-am văzut pe excelenţa-sa! L-am cunoscut bine. Am multe scrisori de la el. Şi minereuri. Am fost cu el pe Kammerberg. Pe vulcanul de lîngă Eger. Am notat fiecare cuvînt. Excelenţa-sa m-a învestit solemn cu titlul de mineralog. Sînt un îndrăgostit de pietre, trebuie să ştiţi. Am mai fost cu el, cînd a trecut pentru ultima oară prin Boemia, în anul 1823. Cunosc bineînţeles elegia [1]. Se interesa de toate: Am fost cu el în castelul Hartenberg, la înălţimea-sa contele de Auersperg. I l-a prezentat pe Fürnstein, poetul naturii. Îi trimiteam adeseori la Weimar brînză de Malesitz. E grozavă. Trebuia să-i povestesc glume. Oricît de piperate. Atunci rîdea şi spunea: „Asta este ceva pentru alteţa-sa".

— Aţi vorbit cu Goethe, se minună Adalbert.

— După cum am spus. Ştiu fiecare cuvînt pe de rost. I-am înmînat şi scrierile mele proprii. Despre datinile şi obiceiurile locuitorilor din Eger. Probabil că nu vă sînt cunoscute. Am avut cinstea de a fi primit la Curtea din Weimar. Excelenţa-sa mi-a dat în acest scop sabia, jobenul şi cataramele sale de pantofi.

— Aţi fost la Goethe în vizită, spuse Adalbert.

— Şi dînsul la mine. Schimbam între noi cărţi. Schimbam pietre. Am dedicaţii de la el şi, după cum am spus, multe scrisori. Tocmai vreau să le public. Este foarte important. Am vorbit cu el şi despre Schiller, la Eger, unde Wallenstein a fost omorît. Trebuia să-i explic multe. A împrumutat de la mine *Istoria războiului de treizeci de ani* de Schiller, a plîns pe cînd o citea, pentru că avusese divergenţe de păreri cu un om care scrisese asemenea operă.

— Dumneavoastră, dumneavoastră l-aţi văzut pe Goethe plîngînd? întrebă Adalbert.

— Plîngînd şi rîzînd, după cum se întîmpla, rîzînd şi plîngînd. A fost mare, Goethe. Nu cu-

[1] Se referă la *Elegia de la Marienbad*, scrisă de Goethe în 1823, după refuzul tinerei Ulrike von Levetzov de a-i accepta dragostea.

nosc nimic mai uriaş pe lume. Dar era om. Avea cîteodată şi guturai. Nu era tocmai sănătos. Îi plăcea să se joace cu băiatul meu. Îi spunea povești. Am notat totul. Sînt consilierul de curte Grüner din Eger, iar dumneavoastră cine sînteţi ?

O linişte desăvîrşită s-a aşternut pentru o clipă peste lunca Praterului. Băiatul se opri uitîndu-se după cercul, care părea să se rostogolească spre infinit. Mingea cu pene a fetei plutea sus în aer, într-o stranie nemişcare. Era anul 1840. Pe bancă lîngă domnul cel bătrîn se afla revista. „*Condorul*" se putea citi titlul „o povestire de Adalbert Stifter".

ULTIMUL VIZITATOR

Buruiana a început să înflorească de mult de-a lungul povîrnişului, fructele lucitoare, de culoarea roibei, ale scoruşului de munte se sparg cu uşoare pocnituri de prichiciul ferestrei, sus, la liziera pădurii, fagii au şi început să capete o nuanţă brună. Ţăranii adună cu grabă cumpătată ultima otavă. Cu mişcări instinctive, moştenite din străbuni, de-a lungul mileniilor, înfig drept grebla pe întinsa păşune, sau mînuiesc în curbe largi furcile late. Aici mai domneşte încă puterea mîinii, a braţelor, a pieptului. Dar, odată şi odată, va pătrunde şi în aceste locuri maşina, imitînd mişcările străvechi. Ţăranul va deveni atunci doar mecanic, iar cîndva şi în locul său va fi instalată o maşină şi „ţăran" va însemna atunci unul care, stînd într-o încăpere, va apăsa pe butoane în faţa unei plăci cu multe comutatoare. Dar, s-ar mai putea ca această regiune să se transforme din nou în pădure virgină. Se mai întîmplă asemenea lucruri în timpurile de azi. Deocamdată însă ţăranii trăiesc în mijlocul acestui peisaj plin de mişcare, creat de aerul, lumina, umbrele, apa, vietăţile de aici, prin tot ce creşte şi tot ce se transformă ; prin densitate, umezeală, prin taina ciudată, plină de agitaţie a oricărei plăsmuiri şi a elementelor

sale. Nu există nimic pe lumea asta care să nu-i fie de folos cuiva şi nimic căruia altceva să nu-i poată fi de folos.

Armate de nori se ridică acum în chip ciudat, din direcţii diferite, unele împotriva altora. Nu sînt în stare totuşi să acopere în întregime întinderea cerească, iar soarele — prin uimitoare breşe — le împrăştie mereu. Îmi îngădui să iau în seamă aceste lucruri, deşi ştiu că în lume există omoruri şi asasinate, popoare care pier, oameni chinuiţi, foamete, război şi ameninţări de război. Îmi îngădui să le iau în seamă. E felul meu de a protesta.

Sînt aici cel din urmă vizitator. Cine ştie în ce măsură sînt cel din urmă. Activitatea mea e prezentă, la sfîrşitul verii, la sfîrşitul timpurilor, doar încă existenţă pură. Doar nu fiinţezi numai pentru a munci şi a crea, ci şi pentru a exista. Şi ? Înainte de toate ! A exista e divin. Eu sînt cel care sînt, a spus Domnul : „Unde eşti tu, Adame ?" întreabă el. Nu : „Ce faci tu, Adame ?" L-a creat după chipul şi asemănarea sa, se spune.

În afara camerei mele, mai am la dispoziţie toată casa goală. Acum, cînd toţi ceilalţi vizitatori din timpul verii au plecat, lucrurile şi spaţiul îşi reiau în întregime drepturile lor. Îşi subliniază particularităţile şi, în acelaşi timp, demnitatea unei concordanţe involuntare. Se află în cameră ca nişte cetăţeni ai unei monarhii : constituţionale însă. Există bineînţeles aristocraţie şi clase sociale. Eu posed o oarecare putere, un drept de veto, ca să spun aşa. Dar şi ele pot hotărî asupra sorţii mele, ba chiar să mă şi răstoarne, toate aceste cărţi, mobile, tablouri, unelte. Multe obiecte sînt

uzate prin întrebuinţare, multe se uzează de la sine, iar multe vor mai exista, după ce de mult eu nu voi mai fi. Vor mai avea încă de-a face cu cei mai diferiţi oameni, iar aceştia cu ele. Chiar şi zidurile, care par a exista numai pentru a pune mobila pe lîngă ele, ungherele şi colţurile de care în timpul zilei nici nu te sinchiseşti, iar în amurg nu le observi din pricina impreciziunilor, chiar şi ele devin acum conştiente de puterea lor, impunîndu-şi prezenţa. Ca o iubită, tăcerea mă cuprinde, trup şi suflet. Meditează însă asupra simultaneităţii ! Eu meditez asupră-i. Dar însăşi această existenţă, care, întrucît este, înseamnă creaţie, chiar existenţa însăşi, aceste lucruri, această tăcere reprezintă simultaneitate şi au dreptul de a fi percepute.

Trebuia să mă duc din nou odată la prisăcari, să cumpăr miere din flori de tei sau de trifoi. Dar nu numai pentru miere. Ei îmi vor povesti despre cum a fost anul şi despre trecerea anilor, iar dacă-i vor ruga, îmi vor destăinui formula de binecuvîntare a albinelor, pe care o rostesc totdeauna atunci cînd scot mierea de pe faguri. Şi tatăl şi bunicul o cunoşteau, iar dacă nepoţii ar proceda altfel, atunci mierea n-ar mai fi atît de plină de miresme şi n-ar mai luci ca aurul închis la culoare.

„Cată, albinuţă, cată,
Turtă dulce fă-ne-ndată !
Albastru-alb şi roşu, hei !
Fă-ne covrigei !"

M-am tot gîndit dacă nu cumva, „albastru, alb şi roşu" n-or fi culorile florilor vizitate de albine, sau poate doar podoaba colorată a turtei dulci.

Abia dacă scot mai mult de două sau trei duzini de cuvinte pe zi. Cîteodată mă adresez cuiva pentru a mă convinge că mai exist fizic și nu rătăcesc doar în chip de umbră. Dar, dacă stai să te gîndești, nici măcar răspunsurile nu folosesc la mare lucru. S-ar putea întîmpla chiar ca și acei cărora m-am adresat să fie doar umbre, iar răspunsurile lor, numai o autoamăgire. Totuși, cît de important devine tot ce e exprimat! Cît de recunoscător sînt pentru fiecare cuvînt, pe care-l pot forma cu gura mea, rostogolindu-l de pe buze. Sînt atent să-l văd plutind, apoi cum se lasă-n jos, și dacă nu cumva e prins și reținut de o ființă sau de un obiect, ori se-ntoarce, poate, din nou la mine. În cinstea lui au trebuit să se întîmple multe, în lungi răstimpuri. E tot atît de important ca frunza unui arbore uriaș, sau ca zimții de pe marginea frunzei.

Sînt ultimul vizitator aici, în sat. Cînd mă-ntîlnesc pe uliță cu tinere țărănci, ele mă-ntreabă din ochi: Cum de te mai afli pe-aici? Din vale se aude fluieratul locomotivei. Parcă m-ar preveni. Da, de ce mai mă aflu încă oare aici? Cînd voi pleca, satul își va începe viața-i tainică, adevărata sa viață, despre care nici un vizitator străin nu știe nimic. Nu se poartă fetele așa, ca și cum prin însăși prezența mea aici aș ține, în chip neîngăduit, satul în loc de la traiul său firesc?

Unii oameni nimeresc în țări străine. Dorul de casă le e hrana; aducerile aminte, puterea. Dimpotrivă, acasă la ei, mulți visează de-a lungul întregii vieți la meleaguri străine și de-abia pe

fundalul unor asemenea vise, pricep mai deplin lumea contemporană. La capătul visului lor, ei percep realitatea, și cei mai buni dintre ei resimt în chiar patria lor, dorul de patrie. Aceasta e tăria și hrana lor. La nevoie, ei ridică de jos un pumn de țărînă și spun: „Pămînt! Patrie!" Norocul lor e că ecoul cuvîntului îl percepe careva; sau de nu, cel puțin unul, care doarme, mai absoarbe acest sunet în viziunile sale. Atunci se pot întîmpla atîtea, despre care savanții, oamenii de stat și statisticienii ar putea să se mire, dacă profesiunea lor n-ar consta tocmai în faptul că își rețin orice uimire, deși, după cum susținea un înțelept, tocmai această uimire ar fi începutul oricărei gîndiri și a științei.

Mîine mă voi duce la prisăcari. Astăzi o pornesc spre Sonnwald. E un sat grăniceresc, doar cîteva gospodării, pe care pîrîul le împarte între două țări. Tutunul și cafeaua sînt ba ici, ba colo. Sosesc la vremea mulsului și privesc pieziș spre staul. Fata gospodarului ține vasul între genunchi, așa cum trebuie, strînge coada vacii între rotulele genunchilor, pentru mai multă siguranță, și, prin apăsări piezișe și puternice, îndreaptă alba țîșnitură, care cade răpăind în găleata de tinichea. Asta zic și eu adevărată treabă de femeie! Îmi aduc apoi masa și scaunul pe pajiștea de lîngă pădure, astfel încît soarele care apune se scufundă în paharul meu de vin, unde aurul lichid se amestecă cu cel arzător. Iar o dată cu ultima rază ce apune în spatele vîrfurilor de copaci, îmi voi fi sorbit și ultimul rest de vin. Ușor, el îmi va curge în vine, îmi va înrîuri ținuta, mersul, felul cum voi păși la întoarcere. Și-mi voi murmura cîntecul, pe care l-am născo-

cit pentru această seară. Un cîntec doar pentru o seară.

„Muncă, vicleană-nrobitoare,
Datorie, paznic de-nchisoare,
A fiecărei clipe umilă fericire,
O cereţi îndărăt, fără oprire.
Căutaţi-vă de-acum o altă slugă !
Lăsaţi-mă să dorm ! Luaţi-o la fugă !"

Grădina mea — niciodată nu întrebuinţez „a mea" în sens posesiv, ci numai pentru a o distinge de altele — e aşezată pieziş pe o mică înălţime, deasupra şoselei. O latură a grădinii se mărgineşte cu o pădure bătrînă, majestuoasă ; de cealaltă, se reazemă o pajişte, pe care nişte blocuri masive de granit cenuşiu îşi duc în comun viaţa lor izolată. Un pîrîiaş, în apele căruia sclipesc lumini multicolore, sporovăieşte nesăţios, strecurîndu-se prin verdele pajiştii, în spatele căreia se-nalţă din nou pădurea : molizi întunecaţi, printre care se amestecă ici-colo cîte un fag. La marginea acestei păduri, cîţiva plopi tremurători duc o existenţă singuratică şi veşnic neliniştită. Dinspre latura frontală a grădinii zăresc şoseaua uşor ridicată şi cîteva din casele satului, care începe de aici. A patra latură se reazemă de gospodăria vecină, alcătuită din străvechi construcţii, acoperite cu şindrilă, dintre care una posedă o clopotniţă joasă. Din această curte îmi aduc de mai multe ori pe zi apă, care izvorăşte de colo, de sus, din pădure, dintre pietre de granit şi care curge aici fără încetare şi rece ca gheaţa, printr-o ţeavă, într-un bazin de granit.

Florile din această grădină, care cresc acolo de la începutul primăverii pînă tîrziu în toamnă, de la ultima pînă la prima zăpadă, succedîndu-se mereu unele altora, n-au fost nicicînd răsădite în straturi, ci cresc şi se dezvoltă după bunul lor plac. Multe dintre ele sînt flori de cîmp şi de luncă ; ele sînt de găsit şi altminteri, cît vezi cu ochii, crescînd în voie ; aici în grădină însă adastă ca oaspeţi, ori s-au adaptat în anumite locuri ; printre ele se află desigur sădite şi flori de grădină, soiuri mai frumoase şi mai delicate, care însă n-au nevoie de o îngrijire prea atentă, deoarece pe aceste înălţimi împădurite plouă îndeajuns. Solul este de un negru intens şi de foarte bună calitate, iar soarele puternic îşi întinde deasupră-i culorile sale cele mai strălucitoare, dar şi blîndele lui semitonuri, variaţiuni bogate, pe care nu le întîlneşti jos, în cîmpie. Culoarea albăstrelelor, de obicei de un albastru tare, se schimbă aici în purpuriu, prezintă însă cîteodată şi o faţă de un roz blînd sau chiar, pur şi simplu, albă. Margaretele sînt aici de patru ori mai mari decît în mod obişnuit. De-a lungul firului de apă, năsturelul îşi întinde frunzele, acoperite de umezeală. În alte locuri, în cărnosul brun-roşcat al muşcatelor lucesc reflexele de aur ale soarelui, adunate aici. Filimica şi gura leului iau o înfăţişare de-a dreptul aţîţătoare prin formele şi culorile lor, pe cînd alte plante rămîn nemişcate şi visătoare, asemenea unor tăcute opere de artă.

De-a lungul potecii se agită o procesiune solemnă de nalbe cu petale mari trandafirii în jurul cărora fluturi, albine, bondari îşi exercită conştiincios meseria. Acolo unde iarba rămîne victorioasă

și pe la margini, cresc plante mai modeste ; pătlagina își ridică plăcut mirositoarea măciulie, păpădia aruncă din stufoase pensule mici pete galbene, sau așteaptă pînă se trece și atunci cea mai ușoară adiere de vînt îi răspîndește în sute de parașute delicate, bulele ei de albe văluri ; traista ciobanului sau steluțele mai pot fi recunoscute de oricine, dar în jurul lor trăiește anonima diversitate de plante, masa, mulțimea cea neobservată, care-și are însemnătatea numai ca întreg. Desigur că păsările cunosc și aici totul în amănunțime. Posibil că și șarpele de casă cu unduirile-i brun-aurii. Dacă te uiți însă cu multă băgare de seamă, foarte de aproape, la acest colț de pămînt, atunci poți zări variatele gospodării și domenii ale nenumăratelor insecte.

O parte din suprafața grădinii e semănată cu legume și plante aromatice, ceapă, usturoi, auriul mărar umbeliform. Cîteva rînduri de cartofi și straturi de varză au grijă de consistența meselor, de asemenea și fasolea de pe araci, cu toate că tendința creșterii ei în spirală năzuiește spre avînt, grație, eleganță. De altfel, această parte a grădinii este împărțită, în chip natural, prin garduri vii de coacăze și agrișe. Dintre puținii pomi din partea de sus amintesc de trei meri cu coroana bogată, ceva mai jos, doi scoruși de munte. Nici nu-i nevoie de mai mulți arbori, deoarece grădina constituie o continuare firească a întinsei regiuni păduroase cu care se află de altminteri într-un schimb nemijlocit. Coniferele, mușchiul, ciupercile, humusul, toate își răspîndesc încoace miresmele.

Pe locul meu din grădină am la dispoziție o masă rotundă, vopsită în verde, și cîteva scaune

împletite din răchită ; de aici pot observa ceea ce se întîmplă pe șosea. În trecere, țăranii se uită în sus și mă salută, schimbînd cîteodată și vreo două vorbe : cum e vremea, cum se prezintă recolta, că ultima aversă a dat la iveală o nouă recoltă de mănătărci, sau că-nspre seară feciorul i-ar putea sosi cu niscai păstrăvi. Cînd și cînd trece, scîrțîind și clătinîndu-se, cîte un car cu fîn, sau zăresc vreun om mînînd un vițel din urmă ; apoi poștașul pe bicicletă, jandarmul satului, care încearcă să pară prietenos, sau chiar niște excursioniști, care se uită înspre grădină și ale căror vorbe se pierd după falnicii tei. Aceștia sînt purtătorii valorilor și ai legilor eterne. Trec prin fața mea, salutînd și prevenindu-mă. Aștept cu nerăbdare ; timpul mă încercuiește.

Nu numai de soare mă bucur. Și ploaia e la mare cinste, atunci cînd își întinde urzeala dungată a stropilor ei în fața pădurii, îmbrăcînd în lucioasă podoabă, ierburi, frunze și flori. Și auzului, ploaia îi unifică peisajul. Apa, cerul, pămîntul se îmbină într-o simfonie, încheie un pact, protestînd astfel împotriva începuturilor vulcanice. Țăranii țin îndeobște la Neptun, punîndu-se de acord cu el asupra stării timpului, iar atunci cînd de dimineața, în toiul verii, peste podișul Boemiei, în mijlocul celui mai albastru cer, apare un cît de mic norișor, oamenii de la poalele munților Glöckel știu că la amiază va turna cu găleata și că trebuie să se grăbească să-și ducă fînul la adăpost. Dacă apoi, apa și focul se înfrățesc în curcubeu, semn de pace, fugitiv, impalpabil, perceptibil numai din anumite locuri și de o vrajă aeriană, țărăncile caută să folosească chiar și asta la ceva.

Curcubeul posedă puteri tainice, iar acolo unde atinge pămîntul, trebuie să sapi, în căutare de comori. De ce oare ? Limpede : pentru că acolo se-ntîlnesc apa, focul, aerul și pămîntul, iar în astfel de puncte de zămislire se întîmplă lucruri pline de tîlc.

De fapt, pentru a aprecia cum trebuie grădina, ar trebui să descriu acum și satul cu oamenii săi, pădurea cu diferitele-i soiuri de pămînt, pietre, arbori, mușchi și cursuri de apă, cu toate nenumăratele destine mari și mărunte ale vegetației și ale lumii animalelor și unde mărunt și mare să nu constituie un antagonism, ci doar un fel de a percepe al privirii noastre. Bineînțeles că aceasta ar cere studii aprofundate, fiind necesar să cunoști cît mai multe despre orice fenomen cît de mic. Lui Dumnezeu îi vine ușor. Dar îndatorirea celui care povestește e nesfîrșită. Și, ca să fim drepți, ar trebui să-ncep cu mine însumi : cum de-am ajuns tocmai aici și ce mă face să cercetez și să iubesc toate astea. Da : să cercetez *și* să iubesc. Dar cum pot face eu față unei asemenea îndatoriri ? Căci în timp ce încă o descriu, viața se dezvoltă și se schimbă necontenit ; nici cel mai rapid călăreț n-ar fi în stare s-o ajungă din urmă, sau — pentru a întrebuința limbajul erei noastre — nici măcar rachetele din Apus sau Răsărit, căci tot timpul viața e cu o clipă înaintea povestitorului, tocmai *acea* clipă de care atîrnă totul. De altfel tocmai această clipă înseamnă *viața*, căci acel care o ajunge din urmă își provoacă singur sfîrșitul.

Unii vor întreba poate : „Dar, în definitiv, ce se întîmplă de fapt, în această grădină ? Așteptăm mereu să ne povestești ceva, ceva captivant, emoționant, tainic ; un eveniment, sau o întîmplare cel puțin. Dar tu nu povestești nimic și e evident că nici nu există nimic de povestit. Asemenea grădini există doar cu miile."

Cu miile ? Fantezia dumneavoastră vizează limita de jos. Cu sutele de mii. Cu milioanele. Știu că v-ar fi plăcut să ascultați despre cele trei războaie care s-au petrecut cam prin locurile din jurul grădinii, despre căsnicii tragice, cazuri ciudate sau, cel puțin, despre niște aventuri întîmplate în pădure. Dar, la drept vorbind, chiar și atunci ar fi trebuit să-ncep *tot* cu grădina, care se află pieziș pe înălțimea care domină șoseaua. Și dacă n-aș fi atît de meticulos. totul n-ar avea nici o valoare.

O șosea coboară lin printre pășuni și lanuri de ovăz. De la una dintre cotiturile ei se desprinde o potecă și aceasta duce spre o îngustă vale transversală. Cărarea bătătorită străbate povîrnișul pe la jumătatea culmii, dispărînd într-un crîng de molizi. Printre copaci, valea se arată mai adîncă decît bănuiai. Cărarea însă o știe, coboară mai hotărît și atinge fundul văioagei, nu departe de moara cea veche.

Violentul lătrat al cîinilor, care răsună în văzduh, face pasul să șovăie. Deși cărarea duce prin curtea morii și este deschisă tuturor în virtutea unei străvechi obișnuințe, te oprești totuși din mers, pînă cînd vreun argat de la moară izbutește să potolească fiarele, de altfel legate. Animalele se liniștesc, urmărindu-l doar cu priviri dezaprobatoare pe trecător. Părăsești curtea printr-un grilaj,

mai sus, pe lîngă şopron, şi urmezi cărarea de-a lungul pîrîiaşului plin de viaţă al morii, traversîndu-l după o bucată de drum. Trecerea ţi-o înlesneşte o bîrnă, a cărei existenţă trebuie s-o cunoşti, deoarece este aproape cu neputinţă de zărit printre tufişurile de sălcii şi mlădiţele de arini ; de cealaltă parte, cărarea e şi ea acoperită de vegetaţia densă a pajiştii mănoase şi a stufului. Valea însă se avîntă aici cuprinzînd o întindere mai mare, căpătînd parcă un suflu larg ; retrăgîndu-se, dealurile smulg cu ele pădurea înspre culmi, făcînd-o mai deasă, mai întunecată şi de-a dreptul de nepătruns, în timp ce pajiştea se desfăşoară melodic şi — cu toate că în parte cosită — se dăruieşte din nou luminii, făcînd să răsune întinderile ei multicolore. Acestea formează luncile, păşunile, dulcele, catifelatul obraz al pămîntului, blînd înfiorat, tresărind uşor, stropit de rouă, cuprins de o linişte de diferite registre. Cînd poposeşti pe lîngă apă, vibrîndul val strălucitor îţi dezvăluie ici-colo păstrăvi nemişcaţi, sau zvîcnind ca săgeată. Din zvelteţea lor argintie sclipesc picăţele albastre, armonizîndu-se cu verdele de vrajă al aripilor de sirenă al libelulelor, sau cu dungile şi peceţile fluturilor, care se rotesc deasupra apei într-un greoi zbor frînt. Ceva mai departe, în jos, după un stăvilar şubred, pîrîul se adună în scocul artificial al morii, unde un pîlc de raţe îşi face veacul. Apoi, după o punte dulgherită cu grijă, iese la iveală o nouă moară, anunţată de o bucată de vreme încă din depărtare, de zgomotul ritmic al roţilor ei.

O, tu, zidită boltă de poartă fără de poartă, odinioară atît de înaltă, trebuie oare să mă aplec astăzi, ca să păşesc pe sub tine ? Dar înainte de a o face, vreau să salut tocitele pietre de moară de lîngă aripa ta, şi zău aşa, şi grapa ruginită care, ca şi pe vremuri, stă rezemată de zidul coşcovit. Aici mă jucam cu copiii morarului, aruncam cîte o privire la uriaşa roată ale cărei palete zvîrleau necontenit înspumate jerbe de apă, verzi-albăstrui. Prin aceste colţişoare şi ascunzişuri au fost înfăptuite mari acţiuni, lupte eroice au fost decise, planuri vaste au fost urzite. O, tu, cîmpie a Troiei, o, lupte de la Gaugamela[1] şi Arbela[2] !

Dar acum să intru în curte şi apoi repede, la stînga, spre casa bătrînească. Goală şi tăcută este camera de vară a copilăriei. Din fericire, zgomotele scrîşnite ale tocitei scări de lemn sînt aceleaşi. A şasea treaptă de jos scîrţîie ascuţit, a şaptea bombăne gros, plină de reproş : Ai întîrziat ! Aceleaşi tonuri ca acum treizeci de ani, aceeaşi mentalitate. Vă îndemnăm să nădăjduiţi ! Lîngă uşa casei bătrîneşti este o alta, ce duce la beciul pentru lapte, unde, la o adîncime de cîteva trepte de piatră, erau rînduite încăpătoarele vase roşcate cu toartă, pline cu smîntînă şi cele două putineie cu unt, încinse cu colane din aramă strălucitoare în jurul taliei : mame aşteptîndu-şi sorocul ; în jurul lor nici loc, şi cu atît mai puţin timp.

De cealaltă parte, moara însăşi, pulsînd, duduind, necontenit pusă în mişcare dinăuntru, de

[1] Cîmpie în Asiria unde, în 331 î.e.n., Alexandru cel Mare l-a învins pe Darius al III-lea, lîngă ruinele cetăţii Ninive.

[2] Localitate în Asiria, lîngă care Alexandru cel Mare l-a învins în 331 î.e.n. pe Darius al III-lea.

instalaţia de măcinat care ocupă toată clădirea pînă la coama acoperişului. Băiatul ştia acolo toate colţişoarele. Şi astăzi totul mai e încă acoperit de stratul fin şi unificator de făină. La catul de jos se află camera de zi şi sufrageria : existenţa, viaţa, soarta. O uriaşă masă din lemn de stejar ocupă aproape jumătate din spaţiu. Nenumărate crestături în cruciş şi curmeziş alcătuiesc desene şi semne runice de nedezlegat, pe străvechea suprafaţă a mesei, trunchi de copac transversal cu nenumărate inele. Ca pe vremuri, pe masă e o bucată de pîine cît roata carului, iar alături cuţitul. Cu prestanţă bătrînească, vatra e aşezată cu chibzuială într-un colţ. Deasupră-i se întind nişte vergele, servind la uscatul rufelor. De-a lungul peretelui e o bancă. Într-una din firidele ferestrei, în aceeaşi ca pe vremuri, e un calendar ţărănesc. Uită-te la vechile proverbe despre timp, la lista iarmaroacelor săteşti, citeşte povestirea populară despre cum de-au ajuns săracii bogaţi, iar bogaţii săraci, consultă tabelul măsurilor şi greutăţilor şi însuşeşte-ţi ceea ce e folositor să ştii şi plăcut să citeşti : despre mişcarea stelelor, zodiacul, lunile ; cînd e timpul cel mai potrivit de semănare a unor plante medicinale, tot ceea ce e important de cunoscut despre peşte şi vînat, precum şi sfaturi folositoare sănătăţii omului şi animalelor.

E linişte şi nu se zăreşte ţipenie de om. Pe unde se-nvîrte argatul de la moară n-a ştiut nimeni niciodată, iar gospodarii sînt pe ogoare. Aşa încît mai bine te-ntorci în gang, luînd-o în sus pe trepte, acolo unde stă deschisă uşa iatacului, cu paturile-i cu perne de puf, pînă-n tavan. Opreşte-te în faţa vitrinei în care sînt păstrate ceşti şi vase, icoanele

sfinţilor înrămate în borduri de hîrtie frumos festonate, atestatul primei sfinte comuniuni, mătăniile bunicii, voalul de mireasă şi cununa artificială cu flori albe de mirt. Priveşte pe perete cum se distinge ceea ce-i veşnic pe chipurile părinţilor ; deasupra patului atîrnă Maica Domnului cu pruncul, fotografia nuntaşilor încadrată în rama înnegrită, lucrată la traforaj cu crestături de lujere de iederă. Bunurile cele mai sfinte ! Ai încerca să le salvezi de foc şi de apă, chiar punîndu-te în primejdie. Alungat din casă, sărac, le cari după tine în unica-ţi legăturică.

Hai din nou în curte ! Cîinele miţos a mîrîit la început numai încet, dar nici acum n-a izbucnit în lătrat. Acesta o fi făcînd fără îndoială parte din a treia sau a patra generaţie a celui cu care m-am jucat în copilărie, de la care se pare că a preluat ca moştenire nişte cunoştinţe învechite, anume că străinul n-ar fi străin, ci unul de-ai casei, cel puţin în timpul verii. Şi găinile sînt asemănătoare cu cele de odinioară. Tata le numea găinile lui Brahmaputra, morarul le spunea cloşti de ovăz, iar morăriţa Puttaputtanaas. Băligarul e băligar, orice ai face. Prin uşa staulului se distinge cunoscutul zgomot de lanţuri, un tropăit plăcut, mormăitul tihnit al vitelor. Guiţatul purceilor şi grohăitul dojenitor al scroafelor împrăştie din cocină aburi iuţi. Livada mică de meri din spatele şopronului s-ar putea măsura cu de douăsprezece ori douăsprezece tumbe de băiat. În serile căldicele de vară, morarul, cu toţi care făceau parte din gospodărie, sta acolo, şi scotea cu lingura găluşte din strachina comună plină cu supă de lapte. Era uriaşă cît un lighean şi avea ceva sacru în ea.

Stau și mă gîndesc. Nu vine nimeni. Și de ce ar veni? În asemenea după-amiezi nu se arată niciodată nimeni. Mă îndrept așadar mai departe, înspre grădina princiară părăginită. De mult nu mai există prinț pe aici. Cu ajutorul unei scări trec peste îngrăditură și dau astfel din nou de vechea potecă, apoi mai departe, în vale, de un fierăstrău hîrșcîitor, ca să ajung apoi într-un luminiș unde, de cele mai multe ori, o mică ceată de cerbi-dama obișnuia să pască. Au dispărut și ei, probabil o dată cu alteța-sa. De aci încolo, poteca urcă. Trebuie să mă cațăr sus, pădurea mă ocrotește cu uriașii ei molizi, păroși și plini de mușchi, ale căror ramuri ating pămîntul și care mă mîngîie în peregrinările mele printre mulțimile de ferigi, asprișoare și garofițe-de-munte.

La jumătatea culmii, care părea pe vremuri peste măsură de înaltă, și care se dovedește astăzi doar modestă (sau poate culmea de altădată era cea adevărată?) e capela din lemn, descuiată, în care se află un altar cu blînda icoană a Sfintei Fecioare deasupra unei mici fîntîni miraculoase, avînd putere tămăduitoare în bolile de ochi și alte beteșuguri. De jur împrejur sînt răspîndite daniile săracilor. Multe bilețele, vechi și noi. Roagă-te pentru noi. Tu, cea plină de îndurare. Stea a mării! Fii binecuvîntată. Mare a stelelor! Crede, tu, cea mai înaltă creațiune!

Nu mai am mult de urcat, pentru a ajunge la cele cinci case, la satul vrăjit, fără săteni, avînd doar biserică, locuința preotului, școală, casa brigadierului silvic și un han; totul doar pentru credincioși și copiii de școală ai țăranilor din împrejurimi, din morile singuratice și centru al pădurii

princiare. În umbrarul deschis al hanului se mai află și acum masă și bănci, ca odinioară. Și popicăria mai e aceeași. Ridic una din bilele de lemn pline de crestături, cîntărindu-i în mînă greutatea. Dar popicele nu mai există. Amîndoi perii din fața clădirii școlii au devenit aproape de două ori mai mari.

Bunicul meu îi plantase. Aici s-a născut tata. În biserică, deasupra altarului, printre nori rotunzi, tronează judecătorul ceresc. Mîna sa avertizează și binecuvîntează, iar oamenii de prin sate și de la moară își iau ce le trebuie. Cele mai multe morminte din cimitir s-au surpat, năpădite de clopoței și bătute de vînturi. Pădurea cea tăcută privește spre biserică, în așteptare. Un bărbat, pe care nu-l văzusem venind, coboară acum pe potecă. Îl mai aud fluierînd, în timp ce dispare printre copaci.

Se aude clopotul din turnul de pe acoperișul bisericii, care bate de multă vreme cu bătăi rare. Îl înmormîntează pe bătrînul Wegscheider. În concordanță cu tempoul rar al bătăilor de clopot, procesiunea se apropie de șosea. Ieri l-am văzut pe gropar, în timp ce săpa groapa. „Din martie n-a mai murit nimeni", mi-a spus el. „Dacă ar fi să trăiesc din asta, ar fi trebuie de mult să mă îngrop singur." Din fericire, meseria lui principală e aceea de croitor. De altfel, el însuși arată de parcă ar fi moartea-ntruchipată.

În față se află pompierii voluntari, cu domnul Hochholdinger în frunte, purtînd drapelul îndoliat. Să tragem nădejde că nu va izbucni tocmai acum un incendiu pe undeva. Urmează apoi, în

rînduri strînse, membrii breslei din care făcea parte, avînd și ea un drapel, pe care Sfînta Fecioară, surîzînd blînd, era brodată cu mătase albastră și roșie și cu fir. Întrucît breasla trebuia să apară și ca asociație nu e ușor de explicat. În orice caz, Maica Domnului spiritualizează caracterul prozaic al țelurilor organizației, tot așa după cum o fac îngerii plutind cu aripile întinse, zugrăviți pe firmele de deasupra drogheriilor, alături de inscripția : „Negustor de coloniale". Apoi, în urma unei mîrțoage melancolice, vine căruța cu loitre, neacoperită, purtînd sicriul ascuns de mari jerbe de dalii, ferigi, ramuri de brad. Înăuntru zace acum răposatul, bătrînul Wegscheider. Bătăile inimii și suflarea, foamea și setea, somnul și îmbrățișarea, nașterea și moartea : cele opt elemente ale acestei vieți au dispărut. Înlocuite de necunoscut. În urmă pășește familia celui decedat, pe cît posibil, îmbrăcată în negru, apoi cei mai puțini apropiați, în haine de diverse culori, în cele de sărbătoare totuși, iar la urmă de tot simplii participanți, cărora nu le place să scape o înmormîntare frumoasă.

Îndeobște, oamenii ating vîrste înaintate aici. Nicăieri nu se manifestă atît de limpede ca în sat simultaneitatea generațiilor, a acelora care cu șaptezeci de ani pînă la treizeci de ani în urmă erau tineri, a acelora care cu zece pînă la douăzeci de ani în urmă mai alergau de colo-colo încă, fiind copii, precum și generația tinerilor și a copiilor de astăzi. Epocile se încalecă furtunos, fără încetare. Bătrîna doamnă Schaubschläger are acum nouăzeci și șase de ani. „Ce mai faceți ?" — „E, e", răspunde ea nehotărît. — „Dar nu suferiți de

nimic deosebit ?" — „Deosebit ? Nu. Totul mă doare." A născut mulți copii, iar pe cinci i-a și îngropat. Anul trecut, pe fiul cel mai mare. Oricum avea și el șaptezeci și cinci de ani. „Sînt o mamă nenorocită", se tînguie dînsa și nu știu bine dacă deplînge moartea înainte de vreme a fiului, sau durata atotînvingătoare a propriei sale vieți. Mai înainte, așa afirmă dînsa, pe cînd mai era o fetiță, acum șaptezeci, nu, acum optzeci, ba chiar aproape nouăzeci de ani, era cu mult mai bine, și timpurile erau mai bune, și oamenii. Toți bătrînii susțin necontenit asta, și astfel, de la începuturi, lumea a devenit din ce în ce mai rea. Stau la masa mea din grădină, privind cortegiul funerar. În acest timp am impresia că-mi simt existența. Dar, poate că oamenii mă și plîng și m-au înmormîntat de mult, pe cînd eu mai cred că încă sînt în mijlocul lor, că le vorbesc sau că mă gîndesc la dînșii. Numai acel care nu e supus schimbării, poate fi sigur că este ceea ce este.

În vîrtejul în care trăiesc, orășenii nu se gîndesc de loc că sînt muritori și întreaga lor viață se întemeiază pe faptul că trec cu vederea acest lucru. Poate aceasta e temelia mai adîncă a orașelor. Cimitirele și crematoriile sînt așezate undeva, departe, în afara lui. Fără un motiv special, nu te duci acolo. Cînd moare cineva, e ridicat discret într-o oră sau două, dispărînd fără zgomot. În sat e altfel. Zilnic treci prin fața cimitirului ; pe deasupra zidului jos care-l înconjoară se văd crucile și pietrele și știi ale cui sînt. Drumul spre biserică, la slujba duminicală, trece prin cimitir. Morții sînt pretutindeni alături. Aruncă și ei o privire la horă. Botezul copiilor

se face o dată cu sărbătoarea pomenirii morţilor, iar sfîntul lăcaş al lui Dumnezeu tronează deasupra lor. Priveliştea se desfăşoară de jur împrejurul morţilor, în continuă transformare şi variaţie, ea stă mărturie că viaţa se menţine prin legea schimbării continue şi că nimic nu ia sfîrşit. Animalele domestice sînt aproape de oameni, cresc, îmbătrînesc în felul lor, mor sau sînt ucise. Moartea ca şi viaţa vin dinafară şi dinăuntru, ca şi războiul sau boala, cutremurul sau seceta, sau tot ce se mai poate întîmpla. Dinafară şi dinăuntru, oricît de curios ar suna.

Din observatorul meu, îl văd uneori pe preotul cu părul alb colindînd pe povîrnişuri cu plasa lui de fluturi şi tolba de botanist ; alteori îl văd însoţit de paracliser — acelaşi care mai e şi gropar şi croitor — mergînd la un bolnav pentru a-i aduce ultima împărtăşanie. Cine ştie cîte vocaţii tainice mai are acest gropar şi paracliser şi croitor. Cine cunoaşte tainicele vocaţii ale oamenilor, şi cine ştie, care e cea principală ? Moartea face parte integrantă din datini şi obiceiuri, din legea divina, din echilibrul fiinţei. În camera cea mare, în hainele-i de sărbătoare, zace mortul, cu crucifixul între mîinile împreunate. Icoanele sfinţilor sînt înşirate deasupră-i, lumînările de ceară îi ard la căpătîi. Într-un pahar e apă sfinţită, cu un buchețel de merişoară alături, pentru ca oamenii care vin la priveghi să-l stropească pe faţă cu cîteva picături, în chip de rămas bun. Pe năsălia pe care e aşezat sicriul, o mînă aspră, dar pricepută în asemenea lucruri, va zugrăvi mai tîrziu un sfînt cu un crin şi cu o inscripţie : „Pe această năsălie a zăcut Alois Wegscheider. Odihnească-se în pace.“ Mîna e de altfel a groparului şi croitorului şi paracliserului. El va înrăma şi această scîndură la intrarea în sat, alături de multe altele de pe vremea tatei şi a bunicului, ca semn că moartea nu poate fi despărţită de viaţă şi că lucrul acesta trebuie să fie înţeles, înainte de a păşi în viaţa satului.

După ultima rugăciune rostită la mormînt, văduva se va purta de parcă ar vrea să sară în urma sicriului. În orice caz, aşa e obiceiul, iar cei care trebuie s-o ţină în loc şi care stau de pe acum pregătiţi se reped grăbiţi pentru a o împiedica. E desigur o măsură înţeleaptă, căci s-ar putea întîmpla odată ca vreo văduvă să vrea într-adevăr să se arunce în groapă. Aşa că pare cel mai potrivit să faci acest lucru ca „o parte a ceremoniei“, după cum e şi cîntul şi jelania bocitoarelor, aceste oficii pline de tîlc, care preiau durerii tăcute, ceea ce ea nu mai are putere să exteriorizeze, sau cînd trebuie să ascundă oarecum lipsa durerii atît a întregii comunităţi cît şi a rudelor. Iar după înmormîntare, se mai vorbeşte puţin de răposat la praznic şi în odăile femeilor, fiecare adaugă cîte un cuvînt, căci nu e doar vorba de moartea unui om anume, ci de ceva ce aparţine tuturor.

Acum carul cu loitre se-ntoarce înapoi pe drumul de pădure. Cîţiva copii, care s-au urcat în el, se bucură de plimbarea cu hurducături. Mă gîndesc la uşoara opacitate a unui creier de copil, la întunecimea ascunsă îndărătul opalului unui chip omenesc, la noaptea aflătoare în piatră, la cioburile de noapte din pieptul unei rîndunici.

ÎNTÎMPLĂRI MEMORABILE DIN GIBACHT

Despre caracteristicile oamenilor şi întîmplările din satul Gibacht, bunicul Josef Göttlich povestea amănuntele cele mai ciudate. Dacă satul şi locuitorii săi erau prin aceasta fundamental deosebiţi de alte sate ale Boemiei, sau de prin alte părţi, dacă evenimentele şi caracterele erau mai tipice pe timpul bunicului decît în alte timpuri (fără a excepta cele ale noastre), poate fi pus la îndoială.

Bunicul Göttlich socotea casa de pe Galgenhübel [1] ca pe o curiozitate deosebită a satului Gibacht. Încă de pe vremea copilăriei sale, după cum povestea el, nu mai exista de mult spînzurătoare pe Galgenhübel. Casa stătea pe un platou ieşit puţin în afara povîrnişului. Nu era locuită şi nici un drum nu ducea într-acolo. Se părea că nimeni nu ştia cui aparţinuse, sau în orice caz nimeni nu dădea lămuriri desluşite în legătură cu asta. Ar fi fost, aşa se şuşotea, construită de călăul de odinioară, care din comoditate voia să locuiască în apropierea locului său de muncă. Că era foarte ocupat, arată cu prisosinţă numele satului [2]. Se spunea însă, că stafiile celor executaţi de el l-ar fi torturat atît de îngrozitor, încît acesta a preferat să dispară fără urme într-o noapte ceţoasă. De atunci casa rămăsese nelocuită. O jurisdicţie bazată pe reforme, dar în nici un caz mai înţeleaptă, răpise de asemenea celor din Gibacht străvechea libertate suverană de a proceda cu răufăcătorii pe bază de judecată locală. Sentinţa fără drept de apel a vecinului, sub preşedinţia primarului satului, admitea numai trei feluri de pedepse. Ele sunau : „înăuntru", „afară", sau „în sus", ceea ce înseamnă : înăuntru în puşcărie, afară din sat, în sus la spînzurătoare. Rar scăpa cineva de pedeapsă, dar mai cu seamă cu nici un chip un străin, în trecere, sau unul pripăşit de curînd în sat. Acele limpezi norme de drept nu mai erau însă de mult uzuale, pe timpul copilăriei bunicului.

Copilărie ! Faptul că aproape nu puteai să ţi-l închipui copil pe bunicul Göttlich era poate unul dintre motivele pentru care îi plăcea atîta să povestească despre copilăria sa. Sta aici împlîntat, făurit parcă din stejar şi piatră, nu din carne şi os. Din barba-i albă răsfirată se ivea faţa, ca granitul din gheaţă glaciară, iar ochii-i ca mica scînteiau şiret. „Un bărbat trebuie să poarte barbă, obişnuia să spună, în vremurile de azi, însă, bărbaţii ar vrea să arate toată viaţa ca nişte sugari."

Despre casa de pe Galgenhübel, bunicul Göttlich povestea că deşi fusese întotdeauna nelocuită, nu fusese niciodată dărăpănată, fiind o construcţie din piatră curată, cu acoperiş de şindrilă, cu jgheaburi intacte şi un coş în bunăstare. Dar coşul nu scotea niciodată fum şi nici nu vedeai pe cineva intrînd sau ieşind din casă. Erau chiar oameni care spuneau că această casă ar exista numai atîta timp cît te

[1] Colina spînzurătorii (germ.)
[2] Gibacht — Ia seama (germ.).

uiţi la ea, dispărînd de îndată ce îţi întorci privirile, afirmaţie care, de fapt, nu putea fi nici dovedită şi nici contrazisă.

„Pe vremea cînd eram băiat, povestea bunicul, o vedeam întotdeauna suspendată la jumătatea colinei. Da : suspendată este poate expresia corectă. Dar ea n-ar fi stîrnit curiozitatea mea deosebită, dacă adulţii n-ar fi făcut mereu alte afirmaţii despre casă, din care ne dădeam seama că noi, copiii, n-ar trebui să le auzim sau să le înţelegem. Că tatăl meu, care era învăţător — după cum urma să devin şi eu mai tîrziu — evita orice întrebare în legătură cu casa, trebuia să mă surprindă. El doar obişnuia să ştie totul şi bineînţeles că ştia mai bine decît toţi ceilalţi oameni. Atît meritele sale în profesia de învăţător, cît şi experienţa sa făcuseră să fie chiar menţionat în chip măgulitor în istoria judeţului.

Rezerva tatei, continuă bunicul Göttlich, mai mult decît şuşotelile şi privirile lăturalnice ale sătenilor, m-a determinat să-mi propun a mă uita odată cu mai mare atenţie la casă, sau, cum se spune, să fac o inspecţie la faţa locului. Am aşteptat deci pînă într-o după-amiază de vară, în care aproape toţi ţăranii erau ocupaţi la cîmp, ca să mă furişez spre casă, peste povîrnişul năpădit şi acoperit de mure ţepoase, măcieşi, păducei, ciulini de înălţimea unui stat de om şi brusturi.

Casa se afla în mijlocul unei suprafeţe sterpe de pămînt, asemenea unei arii bătătorite, pe care nu se vedea nici cel mai mic fir de pai şi în faţa căreia se opriseră pînă şi tufişul şi buruienile. De jur împrejur domnea tăcere, de parcă atît casa cît şi aria s-ar fi aflat sub un clopot invizibil de

sticlă, prin care n-ar fi putut răzbate nici unul din zgomotele ţinutului. Fluturi şi păsări, care altminteri zburau de colo pînă colo pe povîrniş, păstrau vizibil distanţa, neapropiindu-se de casă.

Şi eu m-am oprit. Nu eram băiat fricos. Mintea mea de copil de doisprezece ani hotărîse să nu îngăduie frica. Era şi de la sine înţeles ca într-o casă nelocuită să nu se audă nici un zgomot. Zăream pentru prima dată catul de jos, care nu putea fi văzut de cel ce iscodea din drum, fiind ascuns după zidul de tufiş şi mărăciniş. M-am furişat cu băgare de seamă şi fără zgomot pe suprafaţa netedă din jurul celor patru ziduri egale ale casei. În spate se întindea iarăşi, la aceeaşi distanţă de clădire, vegetaţia sălbatică şi neîngrijită, pînă pe ultimul vîrf de pe Galgenhübel. Am văzut ferestrele cu perdele de la primul cat. Dar la nici unul din zidurile construcţiei rigide şi în acelaşi timp împietrite, nu puteam să descopăr o uşă de intrare.

Mă ghemuisem într-unul din colţurile dosnice ale ariei aceleia, încercînd să meditez. Poate că proprietarul de odinioară zidise intrarea, înainte de a se muta. În acest caz, casa trebuia să cuprindă ceva, sau să fie altceva deosebit cu ea, care să justifice asemenea osteneală. Dar nicăieri nu se puteau observa urmele unei intrări zidite. Pietrele de var netencuite erau stivuite cruciş, una peste alta, şi cimentate în toate patru laturile, într-o desăvîrşită simetrie. Poate că se putea pătrunde în casă numai printr-un gang subteran, care se şi termina înăuntru. Sau poate că se intra în casă printr-un geam cu ajutorul unei scări ? Am înconjurat de cîteva ori casa. Da, am îndrăznit să

cercetez pereții, am bătut în zid, înspăimîntîndu-mă de fiecare dată, deoarece bătăile mele spărgeau ca focul de armă tăcerea vrăjită. Am apăsat pe toate pietrele zidului pînă la care puteam ajunge, pentru a pune în mișcare țîțînile sau balamalele ascunse. Cu asta a trecut după-amiaza. În sfîrșit, cînd a început să se întunece, m-am strecurat aproape fugind, printre mărăcini, înspre drum.

Poate, așa s-ar putea spune, casa exista totuși numai în închipuirea acelora, care se interesau de ea. Dar nu pipăisem eu oare, cu mîinile mele, toată zidăria din partea de jos? De ce n-ar ține și acest pipăit de domeniul halucinației, s-ar putea pune întrebarea. Cînd încrucișezi arătătorul și degetul mijlociu și atingi cu ochii închiși ceva cu locul acela unde sînt încrucișate, îl simți dublu. Asta mă învățase tata. În cer și pe pămînt există plăsmuiri veșnic înșelătoare, cu care trăim de parcă ar fi realități, ba de care avem poate și mai multă nevoie pentru viață, decît de ceea ce este recunoscut ca real. Dar asemenea reflecții nu constituie încă un obstacol pentru sufletul unui băiat de doisprezece ani, care aspiră să găsească o temelie sigură și efecte precise, care vrea să știe despre ce este vorba, care încă are convingerea că este întotdeauna posibil să afli acest lucru, și pentru care, ca de altfel pentru toți copiii, neobișnuitul prezintă o provocare, care trebuie acceptată dacă nu vrei să cazi pradă unei mîhniri nespuse.

Aveam pe atunci un prieten de aceeași vîrstă, Krausen-Bartel pe nume; ne juraserăm unul altuia să fim solidari împotriva oricui și să ne împărtășim toate tainele. Curios este cît de devreme simți nevoia să te unești cu cineva împotriva celorlalți

și cît de repede crede oricine că ar avea secrete, care devin cu atît mai tainice, cu cît le împărtășești mai mult cu altă ființă, anume aleasă pentru asta. Dar această alegere nu cade aproape niciodată, sau foarte rar, asupra părinților sau rudelor, ba tocmai față de aceștia tainele sînt cu grijă păzite. Căci, deoarece ei știu și fără asta, de la bun început, mult prea multe despre noi, încerci foarte devreme nevoia să pui la adăpost față de ei cel puțin o parte a propriei tale existențe.

Amîndoi eram băieți pletoși, Bartel, blond, eu, brunet, el, cam noduros și scund; eu, slab și cu picioare lungi, amîndoi însă repezi în hotărîri și sprinteni la acțiune, eu poate ceva mai indicat în alcătuirea planurilor, el un partener de încredere la îndeplinirea lor; eu, fiul învățătorului, el, fiu de țăran; formam un tot armonios în ducerea la bun sfîrșit a treburilor noastre, care erau multe la număr, atît în satul de baștină cît și în împrejurimile lui.

Mai întîi trebuia să căutăm gangurile subterane astupate ale cetății Gibacht, ale cărei ruine se înălțau sfidătoare pe vîrful cel mai înalt de deasupra satului. Adeseori ne tîram printre masivele pietre cubice ale ruinelor medievale, ne cățăram pînă la deschizăturile căscate ale ferestrelor și ale meterezelor sau ne cincheam pe cele două cioturi de stîlpi ale castelului rămase încă în picioare. De pe stîlpul său Bartel îmi striga atunci de fiecare dată: «Ia spune ce ți-a povestit cantorul despre cetate». «Cantorul» i se spunea în sat tatălui meu, fiindcă, în calitate de învățător, era obligat să facă și serviciul de cantor la biserică;

să cînte la orgă în ale cărei foale eu trebuia să suflu încă de copil, să repete cu elevii Patimile Mîntuitorului, corurile de Rusalii şi colindele de Crăciun. De aceea şi mie, Josef Göttlich, mi se spunea întotdeauna numai «Pepi al cantorului». La noi în sat numai rareori i se spunea cuiva pe numele său adevărat de familie, ci aproape întotdeauna după numele casei, sau după profesie. Pe Krausen-Bartel, de pildă, nu-l chema cîtuşi de puţin Kraus, ci Heinzmann; dar gospodăria în care locuiau Heinzmanni se numea, după familia străbunicii, «gospodăria lui Kraus», şi oricui locuia acolo, i se adăuga, pentru totdeauna, numele de Kraus. Bartel ar fi fost foarte mirat, speriat sau poate chiar jignit, dacă i s-ar fi spus Heinzmann. Satul trăia astfel, chiar şi în privinţa numelor, într-o lume ireală, fabuloasă.

Tatăl meu obişnuia să-mi povestească despre cetatea Gibacht fel de fel de mituri, legende şi întîmplări sîngeroase fie din memorie, fie că mi le citea dintr-o cronică ferfeniţită, tipărită într-o complicată scriere gotică. Printre aceste poveşti era şi aceea despre gangurile subterane dintre cetăţile Gibacht, Bramberg şi Wolfstein, fiecare la o distanţă de vreo cinci ore de drum una de alta, formînd împreună, după cum afirma tatăl meu, tocmai prin aceste ganguri care le uneau, un triunghi de fortăreţe, aproape de necucerit. Dar gangurile erau astupate, nimeni nu ştia unde începeau şi cum s-ar putea ajunge la ele. Era aşadar de la sine înţeles, că Bartel şi cu mine căutam mereu, printre dărîmăturile din Gibacht, gangul astupat care slujise la salvarea celor asediaţi şi

care poate că ducea chiar la nişte comori ascunse. Descoperirea de comori ascunse este visul fiecărui băiat şi acest vis continuă apoi de-a lungul întregii vieţi; aşteptarea tacită a cîştigului celui mare la loterie sau a unei moşteniri neaşteptate, constituie rămăşiţe ale acelui dor poetic de aventuri.

Cetatea Gibacht îl preocupa pe tatăl meu în asemenea măsură, încît doar prin simpla menţionare a numelui ei, puteai să-l distragi imediat de la alte gînduri şi intenţii. Foarte curînd mi-am dat seama de asta; şi dacă, de pildă, avea vreun motiv de a-mi trage cîteva palme din cauza cine ştie cărei necuviinţe — şi nu rar provocam astfel de pricini — îmi rămînea întotdeauna, ca ultimă scăpare, numele vrăjit al cetăţii. Abia de-l rosteam, şi tatăl meu se şi aşeza în mijlocul camerei declamînd:

«Pentru ce a fost înălţată această sinistră cetate
în pădure?
De ce este pustie şi părăsită?
Despre aceasta ne povesteşte cronica Boemiei:
A fost odată un conte von Oldenburg,
Care la curtea împăratului trăia şi
Se încumeta să iubească pe fiica împăratului...
Care-l iubea şi ea;
Dar nu-i era îngăduit să-l ia de soţ,
Căci nu era de acelaşi rang cu ea...»

Nu era întotdeauna uşor pentru mine să urmăresc ceea ce recita tatăl meu, cu atît mai mult cu cît în entuziasmul său îi plăcea să contopească cuvintele. Spunea, de exemplu: «La curtea împă-

ratului trăiași» — pauză — «se încumeta să iubească pe fiica împăratului». Ce însemna cuvîntul «trăiași» ? Nu îndrăzneam niciodată să-l întreb despre asta. În loc de «iubea» spunea «ibea» și aveam impresia că era puțin rușinat de semnificația acestui cuvînt. Povestea conținea în continuare fel de fel de cuvinte misterioase. Contele răpi pe fiica împăratului, Helene pre nume, și o duse în cetatea zidită în pădurea deasă, unde trăi cu ea pe ascuns, pînă ce împărătescul tată, se spune că a fost Henric I [1], se ivi cu oștirea în fața cetății, asediind-o după toate regulile și strigînd furios la contele care stătea pe crenel :

«Ești ginerele meu împotriva voinței mele !
Îți declar război pe viață.
Fără a ține seamă de fiica mea.»

Bum ! Contele dăduse de bucluc ! Ce anume este un ginere însă, nu îndrăzneam să-l întreb pe tata. Căci așa cum pronunța el cuvîntul, suna parcă a ceva îndoielnic, a uneltiri necurate, a pierzanie.

Dar casa fără nici o intrare de pe Galgenhübel și cetatea învăluită în legende nu erau de fel singurele locuri însemnate și, pentru noi băieții, magice, din Gibacht. Mai jos de cetate se afla așa-zisa «capelă arsă», a cărei istorie era și ea legată de înălțarea cetății. Despre aceasta existau două versiuni. Una — în spiritul cronicii — afirma că după înălțarea cetății contele, care era un monstru, i-ar fi ademenit pe toți cei ce trudiseră

[1] Aluzie la Henric I (876—936), duce de Saxonia apoi rege și împărat german.

la ea într-o încăpere de sub burg, i-ar fi închis și apoi i-ar fi ars pe toți acei nenorociți, pentru a putea ține astfel ascunsă existența cetății. Capela, închinată Sfîntului Florian, indică și astăzi locul acelei nelegiuiri. După o altă versiune însă, inițial cetatea nici n-a fost construită de un conte, ci de doisprezece uriași, ale căror neveste căraseră în șorțurile lor pietrele de construcție, sus, pe înălțime. Cînd cetatea fusese gata, uriașii cu nevestele lor făcuseră un chef strașnic în baraca de pe povîrniș. Pe cînd erau amețiți de vin, unul dintre uriași, viclean, aprinsese baraca, așa încît toți arseseră, rămînînd numai el singur cu uriașa-i nevastă pentru a porni mai tîrziu din cetate la jaf și prădăciuni. Sub capelă însă, ar zăcea resturile arse ale acelor uriași nefericiți.

Orice ar fi fost : sigur era că în jurul acelei capele mistuite de foc se auzeau de fiecare dată, către miezul nopții, între Ziua tuturor sfinților și Sîmbăta morților, niște bocete groaznice și că mai sus, printre tufișuri și copaci, se adunau sute de cucuvele și huhurezi, pentru a pune la cale un recviem gălăgios în memoria acelor nefericiți constructori, indiferent dacă fuseseră uriași, sau creștini adevărați. Inscripția străveche de sub icoana Sfîntului Florian era ștearsă de vremuri. O dată, mai tîrziu, unul despre care voi mai povesti a pus acolo o inscripție, dezaprobată de toată lumea. Bartel și cu mine am plănuit în orice caz să cercetăm într-o noapte de Sîmbăta morților, ce este adevărat cu privire la bocetele stafiilor. Ziua treceam destul de des prin fața capelei, cățărîndu-ne printre ienuperi, urzici, ferigi și toporași, printre bolovani și bucăți de stîncă, înspre ruinele

cetăţii. Ziua însă nu se auzea acolo nimic, decît doar vîntul, sau în amiezile fierbinţi, gingaşul cîntec de chitară al luminii soarelui pe plante şi pietriş.

O altă clădire din Gibacht, de un deosebit interes atît pentru Bartel cît şi pentru mine, era Casa-Bibl, situată în afara localităţii, acolo unde locuia Bibl-Ludl, adica Ludmilla împreună cu nepoata ei, Milli. Ce-i drept, auzisem spunîndu-se că în realitate nepoata, nici nu era nepoată. În genere, observam tot mai des că aproape toţi oamenii şi de asemenea multe lucruri treceau drept «altceva» decît erau «în realitate». Dar nu ne băteam capul să aflăm dacă Milli, care avea vreo nouăsprezece ani, era nepoata, sau chiar fiica, sau poate chiar nici un fel de rudă cu Bibl-Ludl. În orice caz Casa-Bibl era la Gibacht singura, unde veneau din cînd în cînd musafiri dinafară, în majoritatea cazurilor rude de ale Bibl-Ludlei, după cum afirma aceasta.

Pentru noi însă alta era însemnătatea Casei-Bibl. Căci, după cum îmi explicase tata, casa aceasta se afla exact la cumpăna apelor dintre Marea Neagră şi Marea Nordului. Cu ajutorul unei hărţi mari şi deosebit de convingătoare prin coloritul ei, îmi arăta cum după fiecare aversă, apa de pe coama ascuţită a acoperişului Casei-Bibl se scurgea prin jgheabul stîng într-un pîrîu, care, după fel de fel de ocoluri şi zigzaguri, alimentează un afluent al Dunării, iar aceasta, la rîndul său, se grăbeşte înspre Marea Neagră ; din jgheabul drept al acoperişului însă, apa de ploaie ajunge la un rîu, care se uneşte cu Egerul, iar apoi, dus mai departe de Elba, se varsă în Marea Nordului.

Conform jurămîntului l-am iniţiat pe Bartel în taina acestei ciudăţenii, aşa încît, începînd de atunci, alergam aproape în timpul fiecărei averse la Casa-Bibl, pentru a vedea cum se scurge apa în direcţii diferite. Nu ne păsa că ne udam pînă la piele cu acest prilej. O dată — era tîrziu, după amiază — am observat în răstimpul unei ploi torenţiale, cum hangiul Hikisch, înfăşurat într-o pelerină, iscodind atent în toate direcţiile, se apropia de Casa-Bibl. De îndată ce ne-a zărit s-a întors însă brusc, dispărînd în ceaţă. Altă dată, ne-am postat fiecare de cîte o parte a casei-Bibl, pentru a ne da şi noi contribuţia la cunoaşterea diferitelor regiuni ale lumii şi cumpeni ale apelor, ceea ce ni se părea — mereu cu gîndul la Marea Nordului şi Marea Neagră — a fi o senzaţie unică. Dar, în toiul treburilor noastre, am fost surprinşi de Bibl-Ludl, care ne-a alungat ocărîndu-ne.

Hangiul Wenzel Hikisch, despre care a fost mai înainte vorba, un bărbat brunet, vînjos, cu mustaţă de ţigan aproape pînă la urechi, era de altfel o personalitate deosebit de apreciată de noi băieţii. Căci în grajdul său se afla una dintre cele mai mari curiozităţi din Gibacht, şi anume, Menelik, calul care ştia să socotească. Domnul Hikisch cîştigase animalul-minune, alb cu pete cafenii, la cărţi, la tîrgul din Tachau, de la un proprietar de circ. Iniţial, calul făcuse curse cu diligenţa între Plan şi Leskau. Mai tîrziu, talentul său deosebit pentru socoteli a fost descoperit de proprietarul de circ Melanzani, care l-a cumpărat de la administraţia poştei şi a dat cu el multe reprezentaţii pline

de succes de-a lungul şi de-a latul ţării, căci animalul ştia adunarea, scăderea şi chiar înmulţirea. Domnul Melanzani afirma că Menelik ar fi fost în stare să facă şi o împărţire, dar în dificila artă nici măcar dînsul, *signor* Melanzani, nu era pe deplin stăpîn, de aceea nu îndrăznea să-l pună la încercare în această privinţă pe renumitul său cal, care ştia să socotească. De la *signor* Melanzani, mîrţoaga a trecut, într-o fază de criză personală dintre cele mai grave, la hangiul nostru Hikisch. Amănuntele le-am aflat de fapt abia mult mai tîrziu. Circul lui Melanzani s-a dus de rîpă, atunci cînd soţia lui a fugit cu clovnul, care era totodată şi dansator pe sîrmă. În fuga lor pripită, au luat cu ei, fără de veste, şi casa circului, dar doamna Melanzani a lăsat un bileţel pe care sta scris : «Ţi-am sacrificat cei mai buni ani din viaţă. Acum iau numai ce mi se cuvine.» Ceea ce i se cuvenea era, pesemne, în afara banilor, şi clovnul-dansator pe sîrmă Chantecler, prin care *signor* Melanzani pierdea — mai mult încă decît prin soţia sa — una dintre atracţiile principale ale circului, căci un număr de mare succes se numea : «Împuşcarea pe sîrmă a lui Andreas Hofer[1], în cadrul unor iluminaţii bengalice». Dar se pare că şi doamna Melanzani avusese ca «artistă universală» importanţa ei pentru întreprindere, căci jongla cu farfuriile, dansa cu furia îndîrjită a unei menade şi zdrăngănea şi la harpă, cîntînd totodată şi din gură, dar nu prea la unison. În total, catastrofa lui Melanzani fusese atît de covîrşitoare, încît în be-

[1] Andreas Hofer (1767—1810), luptător pentru libertate din Tirol.

ţia-i melancolică nu-i mai păsa nici măcar de calul Menelik. Căci deoarece şi banii dispăruseră, aproape că nu mai exista nimic de socotit.

Hangiul Hikisch însă obişnuia să-l înhame pe Menelik la trăsurica sa tiroleză şi să meargă cu ea în localităţile din împrejurimi pentru a-şi face comisioanele. («Comisioane», acest cuvînt constituia şi el un soi de generalitate, îndărătul căruia adulţii ascundeau faţă de noi, copiii, şi probabil că şi unul faţă de celălalt, tot felul de lucruri.) Cînd însă Hikisch era deosebit de bine dispus, îl prezenta pe Menelik cunoscuţilor şi clienţilor săi. Bartel şi cu mine am avut şi noi o dată voie să participăm la o astfel de reprezentaţie, în timpul căreia, la întrebarea : «Cît fac de doi ori doi», calul a bătut de patru ori cu piciorul drept din faţă în pămînt, la întrebarea : «Cît fac şase minus doi», a bătut de asemenea de patru ori în pămînt, şi acelaşi lucru s-a întîmplat şi atunci cînd a răspuns la întrebarea : «Cît fac trei şi cu unu». Pe scurt, Menelik era fără îndoială un geniu matematic. Urmînd în privinţa aceasta instrucţiunile lui Melanzani, domnul Hikisch nu uita niciodată să-i dea lui Menelik o bucată de zahăr candel, atunci cînd îi punea o întrebare. Iar răspunsul venea după aceasta, mereu cu cea mai mare precizie.

Înainte de a relua povestirea propriu-zisă despre casa de pe Galgenhübel, continuă bunicul Göttlich, trebuie să mai amintesc de alte cîteva locuri, precum şi de unele persoane importante din Gibacht, fie pentru a arăta cum se trăia acolo, fie pentru că joacă un rol în povestea mea. Printre acestea se numără, de pildă, salonul de frizerie al lui Anton Stefanides, bărbat cu o neobişnuită cunoaş-

tere o oamenilor, cu vaste relații și experiență politică. Numele său, așa spunea, fusese recunoscut cîndva ca fiind grecesc, și anume, de către unul care trebuia s-o fi știut, și că ar însemna : Încoronatul. Sigur era că acest nume de familie nu era rar pe meleagurile noastre. Întrucît însă casa lui era numită încă de pe timpuri «la Drarer», în localitate i se spunea din comoditate «Drarer-Tonl». Din corectitudine, aș vrea totuși să rămîn la numele de Stefanides.

Domnului Stefanides îi plăcea să povestească despre personalități proeminente, cărora în decursul vieții sale le tunsese părul, le aranjase barba sau îi bărbierise, le pusese lipitori sau îi ajutase în alt chip cu servicii ca scoaterea dinților, sau ca băieș. Deoarece își începuse practica în stațiunile balneare ale Boemiei apusene, cam pe la începutul anilor douăzeci, amintirile sale mișunau de potentați, nobili, miniștri și alți corifei, care în timp ce se încredințau tratamentului său, discutau cu el importante acțiuni de stat. Astfel, marele cancelar, principele Clemens Wenzeslaus Nepomuk Lothar von Metternich, pe cînd se afla la Karlsbad cu săpun pe față, îl întrebase, printre altele, pe el, bărbierul : «Spune-mi, Stefanides, să introducem libertatea presei, sau nu ?». La care, Stefanides îi răspunsese tocmai pe cînd îi aranja favoriții : «Cred, înălțimea-voastră, că nu trebuie s-o facem». «Și de ce nu ?» întrebase principele, scărpinîndu-se sub epoleții săi grei de aur, ceea ce îl determinase pe el, Stefanides, să se oprească din bărbierit. «Îmi permiteți, înălțimea-voastră, răspunsese dînsul, Stefanides, libertatea presei nu este bună pentru bărbieri. Căci acum, lumea vine la noi nu numai pentru a se tunde, ci și pentru a afla ultimele știri din sursă demnă de încredere și a face un schimb de păreri în această privință. Dar dacă libertatea presei ar da năvală, mulți oameni ar rămîne acasă și pînă la sfîrșit se vor rade singuri. Și cred că ceea ce nu este bine pentru bărbieri, nu poate fi bine nici pentru întreaga monarhie.» La acestea, principele a rîs, ceea ce a dus iar la o întrerupere a bărbieritului, și totodată el a remarcat, în renumitul său fel prietenos de a fi : «Bine, Stefanides, după cum se spunea încă din vechime : vocea poporului, vocea lui Dumnezeu». Și astfel au început preliminariile evenimentelor din martie[1].

Un tip ciudat era și un anume Josef Zehentner, numit, după gospodăria izolată în care locuia, «Dudaken-Sepp». Fiind singur, căci întreaga familie îi murise, făcea tocmai atîta agricultură, cîtă putea să dovedească el însuși, ceea ce desigur nu era mult. De cînd cu întîmplările de la Custozza[2], mai tîra pe deasupra și piciorul stîng, fiindcă nimerise sub un car de tun în mers. Poate aceasta era pricina mușcătorului său dezgust de viață. Ceea ce-l făcea să pară în ochii multora de-a dreptul ticălos era faptul de a fi liber-cugetător și necredincios, servindu-se de orice prilej pentru a critica biserica și pe reprezentanții săi, și în genere orice fel de religie, din care cauză ajunsese totdeauna la certuri și nu rareori la încăierări urmate de cucuie,

[1] Se referă la perioada premergătoare revoluției din 1848—1849, în imperiul austro-ungar, evenimente ce au dus la răsturnarea lui Metternich.

[2] Sat în Italia unde austriecii i-au învins pe italieni în 1848 și 1866.

ba de cîteva ori nimerise chiar şi în închisoarea judeţeană.

Astfel numitul Dudaken-Sepp strigase o dată batjocoritor prin uşa bisericii, în timpul unei slujbe religioase, cînd tocmai se spunea «*Deo Gratias*» [1] : «*Deo Gratias,* smulge-i preotului picioarele», ceea ce instanţa interpretase ca o impietate faţă de religie, închizîndu-l din pricina asta pentru cîteva luni. Întors de acolo, se răzbunase într-un mod cu totul necuviincios pe preotul Eligius Kokesch, un *pater* blînd, care, ca unul ce făcea parte din ordinul călugărilor mînăstirii Tepl, primea veniturile parohiei Gibacht. Se spunea că Dudaken-Sepp pîndise momentul în care preavenerabilul domn se dusese seara, în curte, la closetul de lemn, ridicat chiar la marginea gropii de gunoi. De îndată ce preotul închisese uşa după el, Dudaken-Sepp se apropiase pe furiş răsturnînd căsuţa, cu duhovnicul dinăuntru cu tot, aşa încît uşa, prevăzută cu o gaură în formă de inimă pentru iluminat şi privit, ajunsese de-a curmezişul grămezii cu gunoi. Desigur, nu se putea dovedi că această faptă brutală ar fi fost opera lui Dudaken-Sepp, cu atît mai mult cu cît prezentase un alibi inatacabil, şi anume că se afla la acea oră într-o moară, la cîteva mile depărtare, pentru a măcina doi saci cu secară. Totuşi lumea se întreba, cine altul în satul nostru, dacă nu Dudaken-Sepp, ar fi putut să făptuiască, sau măcar să plănuiască o asemenea nelegiuire. Căci oamenii din Gibacht credeau în Dumnezeu şi în religie, chiar dacă o împodobeau cu tradiţii destul de păgîne. Evlavia îi ajuta să suporte oarecum duminicile, sărbătorile de peste an, cununiile, botezurile şi moartea inevitabilă ; de asemenea, prin apă sfinţită şi cruce ea îi apăra de vrăji şi deochiuri, îi ajuta să uite inaccesibilul în viaţă, să îndepărteze cît mai multă vreme ceea ce era necesar, să se roage cu mai multă rîvnă pentru îndeplinirea dorinţelor şi să se mîngîie pentru ceea ce nu mai putea fi îndreptat. Pentru toate acestea aveau nevoie de preot, iar un atac la adresa lui, însemna totodată un atac revoluţionar faţă de suflet şi viaţă.

[1] Să mulţumim Domnului (lat.).

Şi chiar dacă nu putea fi dovedit că Dudaken-Sepp, ar fi fost acela care l-a zvîrlit pe sfinţia-sa Kokesch, cu căsuţă cu tot, în groapa cu gunoi, de unde fusese salvat numai după multe ţipete şi într-o stare foarte jalnică, deşi nevătămat, lui Dudaken-Sepp îi rămăsese porecla de ateu. «Sepp necredinciosul» îi spunea acum toată lumea ; aşa se striga după el, cînd trecea şchiopătînd ; în asemenea cazuri el obişnuia să explice lapidar ce ar putea să facă oamenii care-l strigau astfel şi apoi îşi vedea mai departe de drum, cîntînd de cele mai multe ori cîntecul său preferat despre «*Grenadirul Sturz, pre nume*». Doar fusese pe vremuri tunar în armata imperială şi regală, al cărei tezaur de cîntece populare este bine cunoscut. De altfel, nimeni nu se îndoia că tot Dudaken-Sepp trebuia să fi fost acela, care înlocuise inscripţia ştearsă de sub icoana Sfîntului Florian din capela arsă, prin batjocoritoarele versuri :

«Sfinte Floriane, cruţă a mea casă.
De se-aprinde alta, chiar că nici nu-mi pasă»,

care nelegiuit îndemn fu repede spoit cu var de preotul Kokesch personal.

Absolut indispensabilă pentru Gibacht era Wetti cea cu ierburile de leac. Numele Wetti provine de la Barbara; dar cum se numea de fapt în realitate, probabil că nu ştia nimeni. Era nespus de bătrînă şi, în calitatea ei de moaşă, de femeie care spăla morţii, de bocitoare, în afară de asta doftoroaie, spiţerească, sfătuitoare în situaţii critice şi păzitoare a obiceiurilor străvechi, era de cea mai mare importanţă pentru localitate. Poate că înainte cu două sau trei secole ar fi fost arsă ca vrăjitoare, deşi apărea în fiecare Duminică în biserica Sfîntul Rochus la liturghie, acoperind cu vocea ei cîrîitoare toată parohia cînd se cînta «*Isuse întru tine trăiesc*». Avea toate caracteristicile unei vrăjitoare călare pe mătură: nasul coroiat şi negi păroşi pe faţă, care arătau cu atît mai înspăimîntător, cu cît rarele ei fire de păr de pe cap erau albe şi lăţoase, părul negilor, însă, negru şi creţ. Privirea-i te străpungea, degetele îi erau în formă de gheare, iar îmbrăcămintea, încropită din fuste femeieşti şi haine bărbăteşti. De Sfîntul Martin scutura în grădini pomii ca să dea roade bogate; de Sfîntul Wenceslav aduna de prin case alivănci unse cu magiun, le refuza însă pe acelea care nu aveau deasupra şi o cruce din cremă de brînză; se pricepea să toarne plumb în noaptea Sfîntului Andrei; dădea fetelor sfaturi cum să se îmbăieze primăvara sub clar de lună, pentru a căpăta pielea catifelată. Oricine venea la ea trebuia să fie pregătit să asculte maxime înţelepte sau să asiste la procedee grosolane: «Nu te bizui pe averea ta, căci lupul mănîncă şi oile numărate»... «Nu condamna pe nimeni, căci rar vezi îndărătul tufei, dacă singur n-ai fost acolo»... Aşa vorbea mereu, lăsînd să-i scape între timp zgomote puternice, ca o sirenă de ceaţă, care-ar fi putut fi brevetată, după cum obişnuia să spună domnul Hikisch. Ghicea în cărţi, indica numerele cîştigătoare la loterie şi prezicea soarta lumii.

Dar Wetti cea cu ierburile de leac conducea o oficină folositoare întregului sat, iar în multe cazuri ea înlocuia un doctor, un veterinar sau un avocat. Ea meşterea alifii, prafuri, ierburi şi elixire; aplana litigii cu pricepere şi cu autoritate; ştia să trateze tusea măgărească la un copil, la fel de bine ca şi durerile la încheieturi ale moşnegilor, sau pîntecele umflat al unei vaci. Şi dacă totuşi cineva murea, însemna că fusese atît de grav cazul, încît nici măcar Wetti cea cu ierburile de leac nu-l mai putuse ajuta. Desigur că preotul Kokesch nu privea cu ochi buni îndeletnicirile ei; dar nici el nu putea să-i nege cîte un merit şi se obişnui cu Wetti doftoroaia, care mai degrabă părea să fie un mecanism, decît o fiinţă umană.

Acesta deci era satul, spunea bunicul Göttlich, în timp ce-şi îndopa din nou cu tutun luleaua de porţelan, pe care era pictat în culori felurite un vultur dublu. Aşa stăteau lucrurile şi aş mai putea istorisi multe despre ceea ce aparţinea vieţii de acolo: Despre prăvălia lui Raimund Gossauer, de exemplu, cu butoaiele, lăzile, sticlele sale şi cîntarul mare din fontă, al cărui mijloc era marcat de statuia justiţiei cu ochii legaţi, cu braţele întinse în ambele părţi ale balanţei, într-o poziţie

despre a cărei corectitudine se îndoiau cîteodată cei care căutau nod în papură ; despre biserica Sfîntul Rochus cu pietrele ei funerare și martirii din lemn, Laurențiu pe rug, Sebastian cel străpuns de săgeți, cei trei bărbați în cuptorul arzînd și încă alte figuri prevestitoare și totodată consolatoare ; despre potcovăria de la capătul satului ; despre școală, unde era stăpîn chiar tata ; despre toți oamenii ciolănoși, bărbați și femei, muncind împreună la clăci și totodată războindu-se între ei ; despre fetele care se legănau încet și despre băieții care le dădeau tîrcoale, fredonînd ; sau despre moșnegii cu chipuri ca cenușa și despre bătrînele cu fețe violacee, care-și cedaseră copiilor averea, rezervîndu-și o parte pentru sine și care, deși trecuseră prin toate, se mai agățau totuși de viață.

Dar veți spune că sar de la una la alta, întocmai cum fac oamenii bătrîni și că m-aș fi îndepărtat și așa destul de mult de casa fără intrare de pe Galgenhübel. Gîndiți-vă însă că diferitele taine ale satului Gibacht sînt legate una de alta și că fiecare dintre oamenii de care am amintit, ba în genere fiecare dintre cei opt sute de locuitori din Gibacht, avea la urma urmei o legătură cu existența acestor taine. Așa cum scria într-o străveche carte sfîntă de legi, de care auzisem odată, se putea spune că : «La Gibacht, toți sînt martori, unul celuilalt».

Se înțelege de la sine că-l încunoștințasem pe prietenul și fratele meu de cruce, pe Bartel, de constatările făcute la casa de pe Galgenhübel. Îl rugasem să se încredințeze de cele spuse de mine, vizitînd el însuși casa ; dar Bartel declarase că n-ar fi un adevărat frate de cruce dacă nu m-ar

crede pe cuvînt. Hotărîsem deci să întrebăm pe rînd personalitățile satului, cum stau lucrurile cu casa. Începurăm cu bărbierul Stefanides, deoarece ni se păru că el poate fi îmbiat cel mai ușor la o discuție.

Dacă domnul Hikisch îl avea pe Menelik, calul care știa să socotească, domnul Stefanides îl avea pe Șerasmin, graurul care vorbea. Dacă Wetti cea cu ierburile de leac știa să vindece bolile interne, Stefanides era chemat pentru chirurgie. El scotea măsele, punea la loc membre luxate, deschidea buboaie, îndrepta brațe fracturate, punîndu-le între atele, ba chiar susținea că amputase o dată cu succes un picior întreg. Întrucît această operație fusese necesară, este greu de spus astăzi.

Cunoșteam prăvălia lui, cu trei trepte la intrare și în fața căreia, într-un hîrdău verde, se înălța un arbust de oleandru. În fereastră erau cîteva ghivece cu pasiflora și un pescăruș împăiat, căruia îi lipsea un ochi. Am intrat. Domnul Stefanides nu era acolo. De perete atîrna o colivie mare cu renumitul graur vorbitor Șerasmin. Deși cînd ne-am apropiat, a fluierat puțin, de vorbit n-a vorbit însă nimic. Desigur că nu eram demni să fim luați în seamă de el. Am hotărît să așteptăm. «Hei, Șerasmin, spune-ne ceva», l-a îndemnat Bartel. Șerasmin însă nu părea să fie dispus să vorbească. În prăvălie, mirosea a săpun și uleiuri. Față în față cu colivia lui Șerasmin, pe celălalt perete, atîrna o gravură mare cu explicația : *«Funeraliile feldmareșalului imperial și regal Karl Joseph Lamoral, principe de Ligné, care au avut loc la Viena, în anul 1814».*

Pentru ca să nu ne plictisim aşteptînd, am luat în mînă pe rînd foarfeci, brice, curele de ascuţit, cleşti şi alte instrumente ale domnului Stefanides, am privit borcanul mare cu lipitori, din care avea întotdeauna o rezervă apreciabilă, şi am încercat din cînd în cînd din nou, să-l facem pe Şerasmin să iasă din mutismul său, fără a reuşi însă. Tocmai manevram un ferăstrău pentru oase, pe care îl luasem de pe perete, cînd domnul Stefanides a intrat brusc în prăvălie venind din odaia din spate, oarecum învăluită în taine. «La naiba, mucoşilor, a strigat el, puneţi-l imediat la loc!» Ne-am supus speriaţi. Pentru a-l aduce însă pe domnul Stefanides la alt subiect de discuţie şi a-l îmbuna, am zis: «Şerasmin nu vrea să vorbească». — «Păi, desigur că nu vrea să vorbească, ne-a spus, Stefanides, doar n-o să vorbească cu oricare vagabond. Cu mine vorbeşte, dar numai atunci cînd sîntem singuri. Cum intră cineva, cum îi piere graiul. De îndată însă ce sîntem iarăşi singuri, vorbeşte pe loc, spunîndu-şi părerea despre cel ce a fost aici. Căci el simte de la o poştă, descoperind imediat dacă cineva trişează. O dată mi-a atras atenţia că un client a plătit cu o monedă falsă, aşa că am avut încă vreme să-l ajung repede din urmă ca să-mi iau banii. Ei, cine a fost acela, n-o să vă spun. Dar voi doi, ce doriţi? Sînteţi bolnavi? Vreţi să vă potriviţi barba? Sau careva de acasă are nevoie de ceva?»

«Am avea ceva de întrebat», am spus eu.

«Şi ce anume? Întrebaţi, întrebaţi. Întrebînd, deştept te faci.»

«Am dori să întrebăm, am spus eu încet, ce este cu casa de pe Galgenhübel?»

Stefanides şi-a pus ochelarii, măsurîndu-ne pe rînd, cu atenţie. «De ce nu, a răspuns, dînd din cap, dar pentru ce trebuie să ştiţi asta? Şi apoi, ce vreţi să fie cu casa?»

«Pentru că», am început eu, dar n-am putut continua, aşa că a intervenit Bartel: «El zice că nu există uşă».

«Oho! Prostii! Nu există uşă. De unde ştie el, că nu există uşă?»

«Fiindcă a fost acolo», a zis Bartel. «Da, am întărit eu, nu are uşă.»

«Atunci nu te-ai uitat bine, a spus Stefanides după o scurtă reflecţie. Unde să fi dispărut uşa. O casă fără uşă, asta înseamnă că nu poţi intra în ea, aşa ceva nu există pe lumea asta. De altminteri, pot să-ţi dovedesc că există o intrare. Căci eu personal am fost în casa aceea, cînd a trebuit să îngrijesc pe cineva acolo. Dar ce şi cum, asta nu spun. Asta-i secret profesional. Reţeta însă pot să vi-o dau. Este mereu aceeaşi: Jos, cald; sus, rece; în spate deschis, viaţă lungă ţi-este scris. Cunosc lucrurile astea. Pe uşă am intrat şi tot pe uşă am ieşit. Altfel doar nici n-aş fi aici, se înţelege. Deci, aveţi dovada. Dar un lucru pot să vă sfătuiesc: nu vorbiţi prostii, căci un prost spune multe. Şi acum, afară cu voi! N-am timp de baliverne.»

Vedeam prea bine, că bărbierul avea un singur scop: să scape de noi şi că, dacă în genere ştia ceva, intenţiona, sau era obligat s-o tăinuiască. Ne-am dus afară din sat, sub aluni, ca să ne sfătuim la cine să mergem mai întîi: «La Wetti cea cu ierburile de leac», am hotărît eu. Pe Bartel l-au trecut fiorii, dar îi era frică şi de mine şi

nu îndrăznea să apară atît de laş, pe cît era în realitate, ceea ce constituie unul dintre cele mai puternice impulsuri ale curajului.

S-ar fi putut crede că pe lîngă coliba sau casa lui Wetti cea cu ierburile de leac trebuia să crească mătrăgună, poama-vulpii şi cucută ; coliba însă stătea, sau mai bine zis era ghemuită sub doi mlădioşi plopi argintii şi înconjurată de tufe de liliac, acum fireşte veştejite, precum şi de nişte iasomie cu flori albe şi roşii. În grădiniţa din faţă creşteau laolaltă multe soiuri de buruieni, ale căror frunze şi flori nu puteau fi văzute nicăieri în altă parte. În grădiniţă intrai printr-o poartă zăbrelită, care scîrţîia neobişnuit de tare şi prelung cînd o deschideai, mecanism ingenios, care înlocuia lătratul unui cîine, pe care Wetti nu-l ţinea, preferînd în schimb o droaie de pisici.

La scîrţîitul porţii, se ivi de îndată la fereastră nasul coroiat al lui Wetti cea cu ierburile de leac, iar privirea-i străpungea geamul strîmb, ca şi cum ar fi vrut să ne tragă în ţeapă pe fiecare în parte. L-am împins pe Bartel înaintea mea, îmbărbătîndu-l : «Doar n-o să ne taie în bucăţi». Încă înainte de a apuca să batem, Wetti ne-a deschis uşa din lemn brut şi înnegrit de vechi ce era ; dindărătul ei, un val greu de diferite mirosuri de ierburi ne-a izbit nările. «Şi cam ce aţi dori voi, ăia de colo ?» a întrebat ea, de parcă ar fi continuat cu voce tare o frază începută în gînd, plină de dojană în privinţa prezenţei noastre acolo. Priveam ţintă, ca fascinat, uriaşii negi cafenii, încuibaţi în jurul gurii, împodobiţi cu fire de păr lung şi creţ şi care, în timp ce ea vorbea, se mişcau ca nişte gîndaci de gunoi care ar dansa.

«De data asta tu trebuie să începi, i-am şoptit lui Bartel, aşa a fost înţelegerea. O dată eu, o dată tu.» Bartel şi-a făcut curaj. «Am vrea, vă rugăm frumos, a început el bîlbîindu-se, adică, pentru o întrebare...»

«Atunci, intraţi înăuntru.»

De grinzile transversale ale casei, vechi şi înnegrite de funingine, atîrnau cununi de usturoi, maldăre de labe de iepuri şi o mulţime de săculeţe din stambă cu pătrăţele, din care ieşeau felurite miresme, de ciuperci, de cimbru, de muşeţel ; de asemenea, mai atîrnau şi smocuri mari de genţiană uscată, pe ieşiturile zidului şi pe poliţe erau aşezate diferite cutii de tinichea sau de carton şi borcane, iar Wetti însăşi tocmai luase o sfoară în mînă, pe care începu să înşire nişte frunzuliţe uscate, ascuţite şi vineţii. «Astea-s urechi de liliac spuse ea, bune pentru a rămîne fidel.» Tare aş fi vrut să ştiu, de unde avea de fapt Wetti atîtea aşa-zise urechi de liliac şi întrucît erau bune pentru a rămîne fidel ; dar nu îndrăzneam s-o întreb. Pe masă mai era o grămadă de urechi de liliac ; ea înşira şi înşira într-una, murmurîndu-şi în acelaşi timp ceva. Apoi a spus : «Mai aşteptaţi oleacă ; trebuie întîi să termin o treabă» ; s-a dus într-un colţ, unde era o piuliţă de piatră aşezată pe o uriaşă piatră de moară veche, despre care nu era chip să înţelegi cum de a putut ajunge aici, altfel decît prin vrăjitorie. Din mai multe cutii de tinichea a aruncat fel de fel de ierburi uscate în piuliţă, le-a strivit cu lovituri puternice, zicînd : «Aşa e bine. Asta vindecă durerile de cap şi ameţeala.» Apoi s-a aşezat pe un scăunel de cizmar, şi-a pus mîinile pe burtă, a rîgîit tare, s-a

legănat o clipă încolo și încoace, închizînd ochii, așa încît am crezut că e cît pe-aci să adoarmă.

Deodată însă cuvintele au izbucnit ca niște lovituri de bici. «Acum, vorbiți odată. Cam ce-ați vrea să știți ?» a țipat ea și fără a aștepta întrebarea noastră a continuat să țipe mereu, cu fiecare frază glasul ei devenind tot mai puternic. «Ce vreți să știți ? Nimic nu puteți ști ! Oricum știu ce vreți să aflați. Toți vor să știe același lucru. Și eu am vrut să aflu odată și cum am aflat, nu m-am mai bucurat niciodată. Nasul ți se subțiază cînd afli. Și eu am arătat cîndva altfel, chiar dacă n-o credeți. Arătam așa, încît toți la Kuttenplan mai au și acu capetele strîmbe. Ce vreți să știți ? Nimic nu puteți ști. Căci asta este : că se spune și totuși nu se spune. Căci ce nu află omul pe pielea lui, n-o poate ști din auzite, niciodată.»

Cu spaimă și mirare ascultam vorbele acestea. Bartel se frămînta neliniștit, iar eu mă gîndeam cum am putea s-o luăm din loc mai repede și totuși cuviincios ; dar Wetti, ca și cum ar fi ținut gîndurile și simțămintele noastre în ghearele ei, a început din nou : «Stați pe loc aici și puneți-mi întrebările ! Răspunsul îl știu. Dar cine-l suferă ? Răspunsul te împietrește. Întrebarea are aripi. Te poartă din loc în loc peste văi și dealuri.» Ea s-a sculat, a luat de pe o scîndură așezată peste două cărămizi, în chip de bancă, două mere mari, dîndu-ne fiecăruia cîte unul. «Bun pentru sînge, a zis, iar acum întrebați-mă.» Dar abia am rostit «Casa de pe Galgenhübel» ; că a și izbucnit :

«Mergi încolo cu trăsura, înapoi te-ntorci pe jos ; nu capeți palme, de nu ciupești vreun dos. Vino-ncoace, ieși afară ; cum : într-o doară.

Chematu-m-au într-acolo. Sta aici întru milostivire și piuia, de parcă un sturz era. Buricul l-am tăiat, pruncul l-am spălat. Pămîntul a fost încă pustiu și gol, iar duhul lui Dumnezeu plutea deasupra apelor. Dar din coș scîncit-au ca pisoii nou-născuți, amestecîndu-se cu gemetele și suspinele mamei. A urlat, a țipat întru viață. Moartea a învins-o. Haah ! Din moarte ne ivim cu toții. Nici mușețelul, nici orbalțul, nici nalba nu ajută și nici măcar gențiana. Cine sînt eu, cine ești tu, asta-i întrebarea. Sînt eu sau ești tu, cine să răspundă ? Eu sau tu, asta este totul. Nu te ruga prea tare ! Nu blestema prea mult !» — Bartel și cu mine ascultam cu inima strînsă acest descîntec demonic și am uitat cu desăvîrșire să mușcăm din mere.

Am auzit-o spunînd : «Ce o să se mai întîmple ? Ziua și noaptea, vara și iarna. Bei și rîzi și privești jocurile copiilor. Și patul și dragostea și strălucirea soarelui. Din toate astea-i țesută viața. Și există, cînd o uiți, și piere, cînd o asculți. Da, a muri, băieți, ăsta-i leacul. Lacrimile pentru mort sînt seva vieții. I-am îndoit mîinile, i-am întins picioarele, din gălbinele și mierluțe mormînt i-am ridicat ; din nu-mă-uita și odoleană buchetul l-am legat. Pe ușă, intrați pe ușă ieșeați. Ce mă tot întrebați ?»

Dacă mă gîndesc în urmă — sînt acum aproape șaptezeci de ani — se întrerupse bunicul Göttlich din povestire, cînd mă gîndesc în urmă, mi se pare acum, că pentru o clipă aș fi devenit atunci, deodată, matur. Și cum vorbea Wetti ca o Sibilă despre moarte și naștere, i-am pus deodată o întrebare care depășea gîndurile unui băiat : «Dar copilul ? Ce s-a întîmplat cu copilul ?» Pisicile

babei, albastre, verzi și roșii, țîșneau ca fulgerul cu salturi lungi și fără zgomot, de colo-colo, prin cameră, de parcă întrebarea mea le-ar fi scos din fire. Două dintre ele au sărit pe umerii stăpînei lor, fulgerîndu-mă cu dușmănie.

Wetti a privit o clipă țintă înaintea ei. «Fiecare dintre voi ar putea să fie. Și tu ; și tu ; și cela de colo și cela de dincolo» și arăta cu ghearele înspre fereastră, unde bineînțeles că nu se afla nici un om, ci doar lucruri ce făceau parte din peisaj. Dar ea ne-a certat. «Credeți, de bună seamă, că dacă nu vedeți pe nimeni, chiar nu-i nimeni», a zis rîzînd și a deschis brusc ușa. Mai văd și-acum prăpastia neagră-cafenie, din care se rostogolea rîsu-i răsunător. N-am plecat, ci am luat-o la fugă, ba aproape ne-am rostogolit pe colină în jos, cum cazi în visurile de groază și coșmaruri. «Vezi, și ea spunea că există o intrare», a zis Bartel cînd am ajuns în sfîrșit în piața bisericii și ne-am venit în fire. «Totuși nu există, am stăruit eu cu încăpățînare. Poate a fost cîndva o intrare, dar acum nu.» Dar eu țineam morțiș să mai întrebăm și pe alții. Următorul la rînd, a fost domnul Hikisch.

Hanul «La Mărul imperial» era desigur un loc de întîlnire unde putea veni oricine, ca și la frizeria lui Stefanides. Dar băieții mici ca noi nu puteau intra acolo decît cel mult ca să ia, de exemplu, bere pentru acasă. La Gibacht însă foarte rar trimitea cineva după bere. Asta se întîmpla cel mult în cazuri de boală. Bărbații își beau berea în cîrciumă, în fiecare zi după ce clopotele

sunau de vecernie. Duminica, însă, mulți începeau cu asta îndată după slujba religioasă de dimineață. Preotul Kokesch în predica sa obișnuia să deplîngă această lipsă de respect față de sfînta zi de duminică, dar avertismentele lui nu aveau nici un succes. Doar se știa, că el însuși, în calitatea sa de deputat, primea din partea mînăstirii Tepl un butoiaș de bere pe care-l ținea în pivniță, așezat pe o buturugă, și tot acolo erau pregătite o căniță de tinichea, un cîrnat uscat și o pîine, și că se retrăgea adeseori în acest beci pentru a medita, după cum spunea. Preotul nici nu predica împotriva băutului berii ca atare, ci împotriva faptului că acesta era nemijlocit legat de slujba de duminică sau de liturghia solemnă. «Ce veți răspunde cîndva Judecătorului etern, la întrebarea dacă ați mers la biserică numai ca să aveți un pretext pentru chiolhanurile voastre ?»

La Gibacht toți mergeau la slujbă duminica. Dar desigur că nimeni nu-și bătea capul cu privire la răspunsul ce-l va da Judecătorului etern în legătură cu berea consumată. Și hangiul Hikisch mergea la biserică, gîndindu-se între timp, cu ce avea să-și îmbie clienții, care veneau din întreaga parohie, nu numai din Gibacht. În orice caz se dădea cep la un butoi, nimeni nu putea rezista la asta ; cîteodată avea un fel de brînză frămîntată, rotundă, pe jumătate topită și cu miros înțepător ; de sărbătorile mai mari și la hramul bisericii se tăiau bineînțeles porci și se servea carne cu hrean, lebărvurșt, cîrnați în sînge, răcituri, chiftele, cîrnați speciali proaspeți ; Hansel din Hässelsdorf cînta la țiteră, iar doamna Hikisch pregătea, pe lîngă

toate acestea, o tuzlama acră, răcituri de vită, trei creițari porția (cu ceapă). Doamna Hikisch nu se arăta niciodată. Ea lucra în culise. În prim plan se agita — cum știa toată lumea : și pentru domnul Hikisch — Annerl, servitoarea. La servirea berii sau a mîncărurilor, belșugul ei de cărnuri atingea, pe unde trecea, clienți și obiecte. Annerl se pricepea să țină într-o mînă șase halbe de bere, lăsîndu-le să plutească asemenea unei flori uriașe peste capetele mesenilor. Întotdeauna existau destule motive pentru băutură, motive vesele și altele triste, ba la un botez, ba la nuntă, ba cînd murea cineva. Dacă recolta era bună, aveai motiv să bei, iar dacă era proastă, ce era să faci cu durerea ta decît să ți-o îneci cu ultimul rest de bani ?

Tatăl meu, trebuie s-o spun, era și dînsul acolo destul de des. El îi iubea pe țărani, bea cu ei, cînta cu ei, chiar dacă nu îndată după slujba de duminică. Din considerație pentru bunul părinte Kokesch și tot n-ar fi făcut-o, cu atît mai mult cu cît acesta fusese însărcinat cu supravegherea școlii de către consistoriul episcopal. Totuși, ca învățător, tatăl meu se alătura întotdeauna acelei opoziții care purcedea din iluminism. Sărăcia și drepturile țăranilor îl frămîntau. Iar țăranii, la rîndul lor, aveau simpatie pentru «cantorul» lor și-i trimiteau din cînd în cînd cîte cincisprezece ouă, un coș cu mere, niște unt sau, dacă le mergea bine, chiar și o gîscă. Iar dacă, după procesiunea din Joia verde, sau de Înălțarea Maicii Domnului sau la hram, sau în genere cu ocazia unuia din motivele frecvente, se bea la Hikisch deosebit de

mult, «cantorul» dirija corurile și pe soliști. Numai că atunci nu se cînta : *«Slavă ție Doamne, puterea ta o lăudăm !»* ci :

«Cine a dat pe gît berea
Cine a fost atît de îndemînatic ?
Cine a făcut asta ?
Cine a făcut-o ?»

în orice caz o faptă contestabilă în cel mai înalt grad, pe care n-o aproba nimeni, după care corul cînta mai departe : «Să-n-trebăm noi pe oricine. Poate știe el să spună.» Cîntecul nu se termina niciodată — ca și jocurile copiilor — dar și alte cîntece aveau anumite strofe, deosebit de apreciate și din această cauză erau repetate de nenumărate ori, ca de pildă :

«Veșnic sînt țăranii veseli,
Veșnic plin de ghidușii.
Dar cînd e birul să-l plătească
Dracu' s-o mai ia de viață.»

Băieți mici, cum eram noi, nu prea știam, nici eu, nici Bartel, ce se petrecea de fapt la hanul «La mărul imperial» tîrziu, noaptea. Auzeam desigur cîteodată ecoul cîntecelor gălăgioase, sau chiar al certurilor ; dar misterele în sine ne rămăseseră nedezvăluite și numai pe ocolite auzeam cîte ceva despre asta.

Să-l întrebi direct pe domnul Hikisch, nu era prea ușor. Seara trebuia să fim acasă și, oricum, n-am fi putut ajunge la el. Ziua însă, aproape că nu era în cîrciumă, căci hanul era, ca întotdeauna

la sate, legat şi de o gospodărie agricolă, în cazul lui, chiar de una destul de mare. Hotărîrăm să-l pîndim pe cît posibil prin apropierea grajdului, sub pretextul că ne uităm încă o dată la calul lui care ştia să socotească. Asta ar fi părut firesc şi cu acest prilej am fi putut pune prudent întrebarea cu privire la casa de pe Galgenhübel.

«Ce mai vreţi iarăşi cu Menelik, a întrebat el, doar abia l-aţi văzut cu prilejul aniversării împăratului.» În acelaşi timp i-a plesnit în trecere una lui Annerl, care tocmai împrospăta paiele. «Nici zahăr n-am, şi fără zahăr nu socoteşte», a adăugat. «Dar am eu zahăr», a spus Bartel şiret, oferindu-i pe dată lui Menelik o bucată cafenie de zahăr candel. Acesta a luat-o şi a mîncat-o într-o clipă, bătînd cu piciorul din faţă de patru ori în podea, încă înainte de a i se fi cerut să facă vreo socoteală. «Ei, să mori nu altceva, se minună domnul Hikisch, ia te uită de vezi! Nici eu n-am ştiut că Menelik e în stare nu numai să socotească, dar şi să citească gîndul. Ştii, Bartel, pe cînd îi dădeai zahărul, m-am gîndit tocmai cîte butoaie de bere mai sînt în pivniţă. Opt erau duminică şi patru au fost consumate. Ei, şi ce a răspuns Menelik? Patru! Minunat flăcăiaş!»

Ne-am prefăcut miraţi, deşi promptitudinea lui Menelik ni s-a părut mai curînd suspectă. Annerl se agita pe lîngă noi, rînjind. Din grajd ieşeau aburi plăcuţi şi calzi de miros de vite cornute şi cai şi era plin de zgomotul rumegatului, de zăngănit de lanţuri, de tropăit tihnit, de plesnituri de coadă şi de vastul zumzăit al muştelor. «Acum trebuie să înham şi să plec la Neudorf pentru bere», a spus Hikisch. Asta ne convenea. «Nu

cumva ne puteţi lua o bucată de drum?» a îndrăznit Bartel să propună — «Să vă iau? Desigur că aş putea. Dar pînă unde?» — «Poate pînă la casa de pe Galgenhübel.» — «Da, dar ce căutaţi acolo?» a întrebat Hikisch bănuitor. — «Vrem să ne uităm dacă este adevărat că nu are intrare.» — «N-are intrare? Cine v-a băgat în cap o astfel de prostie» — «Eu singur am văzut că n-are», am declarat eu.

Domnul Hikisch şi-a dus arătătorul la nas. «Dar ce te priveşte pe tine casa cea veche? Un băiat îşi închipuie cele mai mari prostii. Oricum nu există acolo nici suflet de om. Iar de jur împrejur numai capcane şi împuşcături de nu se ştie unde. Puteţi s-o păţiţi, amîndoi. Pe cînd eram eu băiat, tot acolo se afla. Dar mi-a fost totuna a cui era. Despre mine şi a contelui de Kolowrat. Şi mi-e totuna cui aparţine acuma.» — «Dar nici nu este atît de sigur, s-a amestecat acum Annerl în vorbă, dacă se află acolo de fapt. Se spune că noaptea dispare cîteodată. Şi se spune că ziua cînd o vezi, nici n-o pot vedea toată.» — «Din toate astea, pricepi tu mai mult de-o grămadă, a spus domnul Hikisch, şi este totuna dacă dispare noaptea sau ziua. Dacă dispare, în orice caz, n-are nevoie de intrare, sau dacă se află acolo, se va îngriji singură să aibă intrare. În ce vă priveşte pe voi doi: mai întîi, băieţi ca voi nu trebuie să-şi vîre nasul unde nu le fierbe oala; în al doilea rînd, nu ştii niciodată ai cui sînt astfel de băieţi, de fapt; în al treilea, băieţi ca voi văd în acelaşi timp prea mult şi prea puţin; şi în al patrulea, să mă ia dracu dacă o să car undeva asemenea băieţi.»

A spus toate astea scoțîndu-l pe Menelik din grajd în curte, iar apoi pe iapa Amanda, le-a pus hamul din piele neagră cu ținte de alamă, a verificat căpestrele și hățurile, înhămînd perechea la căruță, a ciupit servitoarea de obraz, a apucat biciul lung, s-a urcat pe capră plescăind din limbă și, îndemnînd caii cu «diii», a ieșit pe poartă. De aflat nu aflasem aproape nimic. Poate este o casă boierească, m-am gîndit. Chestia cu capcanele și împușcăturile erau numai flecăreli. Hikisch voia să ne sperie. Dar de ce ?"

Bunicul Göttlich se opri privind pe deasupra pipei și a auditorului său, în timp ce ochii-i fugeau încolo și încoace, nicidecum neliniștiți și fără a căuta subiectul, ci mai curînd, ca și cum ar fi vrut să facă ordine și să-și verifice mulțimea amintirilor, pentru a alege numai ceea ce era mai important pentru povestire.

„Timpul, timpul, timpul, începu apoi iarăși. Viața, viața, viața ! Trece înainte de a-ți da seama și se preface înainte de a o observa. Ce să observ ? Acest sentiment că ești acela care ești, și nu altul. Că-ți simți dinăuntru propriul tău timp și spirit, că-ți simți membrele, privirea, auzul, pulsul, respirația, puterea și frica, visul și bucuriile. Cum aerul lumii este aspirat de mine, trece prin mine și apoi scapă iar de această ciudățenie a existenței mele, pe care a împărtășit-o timp de o clipă. Timpul și viața. Această minune de douăzeci și cinci — sau cel mult, treizeci de mii de aurore, bineînțeles numai pentru acela pe care nu-l doboară înainte războiul, sau ura, sau nenorocirea și care apoi, după atîtea aventuri, entuziasm și strălucire

a existenței — și mă gîndesc chiar la cea mai amărîtă — vede, în sfîrșit, încă plin de fericire, soarele dimineții sfărîmîndu-se auriu de un pahar sau chiar numai de un ciob. Existența, existența ! Că ești ceea ce ești și nu vei mai putea fi niciodată, după ultima respirație.

Diligența era pe atunci încă cel mai rapid mijloc din împrejurimi și din Gibacht, care nici măcar nu avea oficiu poștal propriu și unde Andres, poștarul care venea din Touchen cu poștalionul, oprea în fiecare luni, miercuri și vineri, pentru a preda sau prelua poșta. Bizuindu-ne pe asta, ne înfiripasem planul de a ajunge să vorbim cu Bibl-Ludl, locuitoarea casei de pe cumpăna apelor. Despre dînsa știam că primea des poștă — astfel de lucruri se știau la Gibacht — și că fel de fel de vizitatori veneau la ea în casă. Poate, deci, ar fi putut să ne dea răspuns la marea noastră întrebare.

În genere, poștarul Andres obișnuia să depună poșta francată sau cu taxa achitată la hanul «La mărul imperial» și mergea în case numai cu scrisori recomandate, sau cu obiecte care urmau că fie plătite. Ne-am gîndit să-l pîndim pe Andres înainte de intrarea în sat și în cazul în care ar fi avut ceva pentru Bibl-Ludl, s-o înștiințăm noi sau poate chiar, dacă ar fi fost posibil, să preluăm poșta pentru a-i scuti de un drum special, pe Andres sau pe Ludl. Căci casa era doar situată departe de drum. Nu era un plan rău, deși depindea întru totul de noroc. Dar chiar de prima dată, într-o luni, am avut acest noroc. La urcușul șoselei, înainte de a ajunge la Gibacht, acolo unde caii trebuiau să meargă încet, la pas, ne-am alăturat lui

Andres, discutînd cu el cu șiretenie, ca și cum ne-am fi aflat numai întîmplător acolo și lăsînd a înțelege că de-ndată o vom apuca spre casa Bibl-Ludlei. «Drace! a exclamat poștarul Andres, căzînd în capcană. Se nimerește bine. Atunci puteți duce acolo o scrisoare recomandată. Dar nu cumva s-o pierdeți.» «Cum s-o pierdem, am strigat amîndoi deodată, o predăm imediat, te poți bizui pe noi!» Andres era un bărbat de vîrstă mijlocie cu barbă ca a împăratului. Deși nu purta uniformă, caracterul său oficial se exprima prin cascheta cu vulturul dublu, același care strălucea și pe ușile negre cu galben ale diligenței și pe sacul poștal, din care a scos ceremonios o scrisoare prevăzută cu mai multe ștampile și cu un sigiliu. O clipă ne-a mai privit cercetător și se părea aproape că s-ar fi răzgîndit, punînd scrisoarea înapoi. Apoi însă ne-a înmînat-o, spunînd numai: «Nu prea este conform regulamentului, dar sînteți băieți mari».

Cînd Andres și diligența au dispărut, am privit scrisoarea, a cărei adresă era:

Preastimatei domnișoare
LUDMILLA BIBL
Gibacht, nr. 56

Sigiliul roșu al scrisorii era pătrat, iar pe el era imprimat «WENZEL WENZEL». Am reținut asta exact, căci Bartel și cu mine discutam pe drum, dacă expeditorul se numește atît cu numele de botez, cît și cu numele de familie Wenzel, ceea ce ar fi fost oarecum neobișnuit, sau dacă numele de botez Wenzel era dublu, ceea ce ni se părea încă și mai curios.

Indiferent. În timp ce mergeam, s-a stîrnit o furtună deasupra satului nostru de munte și a început, încă înainte de a putea ajunge la Casa-Bibl, ținta noastră, să se descarce cu o forță atît de violentă, încît am fost nevoiți să ne întindem pe burtă într-un șanț, căci din pricina trăsnetelor care se năpusteau neîntrerupt de jur împrejur, trebuia să evităm atît copacii, cît și poiana în pantă de sub Casa-Bibl. Prin șanț însă a început să se rostogolească de îndată apa în puhoaie uriașe, venind din partea de sud a acoperișului Casei-Bibl, deci îndreptate către Dunăre și Marea Neagră. Am observat bine acest lucru, deși, atunci, gîndul nu-mi era la astfel de studii de cumpene ale apelor, grija mea, cea mai grabnică, privind soarta scrisorii domnului Wenzel Wenzel. Deși pusesem bine scrisoarea în buznarul de la pantaloni, încetul cu încetul am observat îngrozit, că torentele care se năpustiseră asupra mea din toate părțile și curgeau și sub mine, muiaseră pantalonii, cămașa și scrisoarea și că n-o puteam salva cu nici un chip de furia furtunii. Neluînd în seamă fulgerele care se succedau valvîrtej, am sărit afară din șanț și am început, biciuit acum nu numai de ploaie, ci și de boabe uriașe de grindină, să alerg în sus pe pantă, către Casa-Bibl, urmat de Bartel care sărise și el în sus după mine. Am ajuns gîfîind și am fost luați în primire, din ușa deschisă rapid, de către nepoata Milli.

Fata de nouăsprezece ani a rîs în hohote cînd ne-a văzut și a bătut din palme, ca și cum ar fi vrut să aplaude spectacolul neobișnuit, pe care desigur că-l ofeream. Poate, așa mi s-a părut atunci, era aici și o parte din rîsul batjocoritor cu care ne

pedepsea natura dezlănţuită pentru viclenia folosită ca să ajungem la Casa-Bibl. Căci şi fără scrisoarea, care devenise în pantalonii mei o zdreanţă moale, udă, boţită şi probabil de necitit, numai ruperea de nori ar fi fost un motiv suficient pentru a cere, pentru un timp, adăpost în casă. Milli însă, la rîndul ei, ne-a oferit şi dînsa un spectacol neobişnuit, căci era atît de sumar îmbrăcată, încît ne-am speriat, şi apoi s-a mai şi învîrtit de cîteva ori prin odaie, înainte de a ne întreba dacă am fugit încoace din cauza furtunii, sau din alte motive.

«Andres...», a început Bartel. — «Lasă-mă pe mine», l-am întrerupt eu, dar nu spuneam nimic, căci simţeam în buzunar ghemotocul de hîrtie ud, care acum un sfert de oră fusese o scrisoare netedă, acoperită cu litere clare, ascuţite, foarte probabil deosebit de importantă, conţinînd poate veşti cu privire la moarte sau la viaţă, căci altfel pentru ce s-ar osteni cineva să trimită o scrisoare, dacă nu împins de o nevoie foarte urgentă. Şi acest document important fusese nimicit din pricina amestecului nostru în procedura de remitere a poştei imperiale şi regale ; iar eu care preluasem scrisoarea şi purtam asupra mea resturile înmuiate, umflate, cu cerneala întinsă, trebuia să apar totodată ca vinovatul principal, vinovat faţă de preastimata domnişoară Ludmilla Bibl, vinovat faţă de domnul Wenzel Wenzel, vinovat faţă de poştarul Andres, care se lăsase împins prin noi şi prin mine — căci eu eram principalul instigator — la o neglijenţă, ce putea să-l coste slujba, vinovat faţă de toată lumea. Şi ce m-a împins să cad în această greşeală ? Dorinţa de a căpăta un răspuns la ceva enigmatic, şi izbucnirea cerului, care-mi

demonstra cu mînie deşertăciunea tuturor proiectelor.

În timp ce Milli şi Bartel se uitau ţintă la mine în tăcere, iar eu trebuia să mă aştept pe deasupra şi la intrarea în fiecare moment a Ludlei, m-am gîndit, frămîntîndu-mă, ce minciună aş putea turna pentru a ieşi din această încurcătură periculoasă. Dar pînă atunci, niciodată în viaţa mea nu fusesem în situaţia de a minţi într-o chestiune atît de importantă. Minciuni inofensive pentru a-mi atinge scopuri copilăreşti, mici fanfaronade pentru a insufla respect lui Bartel, sau altor copii, fireşte că mai spusesem şi le şi ispăşisem, fie prin simpla lor descoperire, fie fiind dojenit, fie prin cîteva ghionturi părinteşti. Dar o minciună atît de gogonată şi cu atîtea scorneli, care ducea acum în sufletul meu o luptă disperată şi chinuită cu cinstea mea înnăscută, nu-mi puteam închipui mai înainte. Doream să născocesc ceva fantastic, atît pentru cei prezenţi, cît şi pentru tot restul lumii, să le spun nişte gogoşi care să-i lase cu gura căscată, să uite ce se întîmplase, făcîndu-i să rîdă, sau, poate, să fie îngrijoraţi. Dar cu cît mai mult voiam asta, cu atît mai limpede şi mai inevitabil vedeam că fantezia mea ar fi trebuit să arate demnă de crezare pentru a impresiona, şi că de aceea ar trebui să mă refer mereu la adevăr, prin care abia aş fi fost descoperit, lăsat în voia sorţii, trădat.

«Am avea de înmînat o scrisoare domnişoarei Bibl», am spus eu. — Milli s-a uitat mirată. «O scrisoare ? De la cine ?» — «Andres, poştarul, ne-a încredinţat-o.» — «Atunci daţi-mi-o.» — «Asta nu putem» — «Dar de ce nu ?» — «Să i-o înmînăm direct, a spus Andres.» — «Atunci, arătaţi-

mi-o.» Tăcere adîncă. Bartel tăcea și el. Știa doar că doream să vorbim cu Ludl, dar nu știa încă, ce făcuse apa din scrisoarea aflată în buzunarul pantalonilor mei. «Atunci trebuie să așteptați puțin, pînă se întoarce mătușa din Weschekun. Trebuie să sosească. Stați jos și așteptați.» Ne-am așezat, uzi pînă la piele cum eram, pe lavița de lîngă sobă.

Bucătăria, care în alte case mirosea a lemn rășinos, cizme ude, varză acră și bureți uscați, era învăluită la Ludl într-un miros amărui-dulceag de cafea de malț și de cicoare. Ceva străin pentru mine domnea aici în toate lucrurile. Priveam cocul lui Milli, brațele-i goale, mișcările ei, precum și contururile care se desenau din rochia-i ușoară din pînză de in. Nu știam nimic despre femei. Crescusem fără mamă și fără surori. Deși în sat drumurile noastre se încrucișau cu ale fetelor, nici mie, nici lui Bartel nu ni se păreau demne de observat. Muieri! Găteau și spălau, dădeau de mîncare la găini, mulgeau vacile și făceau unt, secerau iarba sau legau snopii. Bărbații, da! Ei erau omenirea! Cu toate că sfinția-sa preotul Kokesch vorbea la ora de religie despre Eva și despre Marii, despre acele femei sfinte ale creștinătății, despre Sfînta Clara și Sfînta Theresa și Katharina Emmerich[1]. Eu însă credeam că aveam comun mai mult cu un armăsar sau cu un taur, decît cu această Milli sau Annerl, sau cu toate ființele feminine, numite și ele oameni. Iar distanța dintre

[1] Katharina Emmerich (1774—1824), denumită „călugărița stigmatizată din Dülmen". Din 1818, poetul Clemens Brentano a trăit in preajma ei și i-a transcris viziunile pe care i le dicta.

alde ele și mine, și în genere între toți bărbații și toate femeile, era atît de uriașă și de nebiruit, încît m-aș fi putut înțelege mai degrabă cu un urs sau cu un lup.

În vreme ce așteptam, nu m-am mai gîndit cum să mint. M-am lăsat în voia sorții, care ar fi putut aduce împreună cu răul de neînlăturat și ceva salvator. Ludl a intrat, purtînd în mînă un coș voluminos, s-a oprit chiar în prag, de parcă prinsese rădăcini, și a întrebat: «De unde mai veniră și ăștia?» — «Domnii au de predat personal o scrisoare», a spus Milli, folosindu-se de o formă cultă de exprimare și rînjind în același timp. Ea era «orășancă» și învățase la școala din Plan. Vorbele ei au făcut să sporească frica și disperarea mea. «A preda scrisoarea», era într-o teribilă contradicție cu ceea ce eram nevoit să scot la iveală. «Dați-o încoace, a spus Ludl, ați fost pesemne surprinși de furtună, nu-i așa?» Și a aruncat o privire compătimitoare asupra lucrurilor noastre ude. Privirea ei mi-a dat puțină speranță. Măcar puteam acum să explic ce se întîmplase. Fîstîcit și bîlbîindu-mă, am povestit cum luasem scrisoarea de la Andres — de fapt împotriva intenției sale — pentru a o preda, apoi cum venise furtuna și ne adăpostisem în șanț pentru a ne feri de trăsnete, și cum veniseră puhoaiele de apă peste mine, săvîrșindu-și opera lor groaznică. În sfîrșit, am scos din buzunar un ghemotoc cenușiu, încleiat, obiectul, aproape de nedefinit, al spaimei mele.

Ludl m-a ascultat nemișcată, cu fața încremenită. Era o femeie robustă, de vreo patruzeci de ani, voinică și primejdioasă. A luat obiectul din mîna mea, l-a privit un timp clătinînd din cap, a

început apoi cu degete îndemînatice şi cu răbdare aproape supranaturală să desfacă ghemotocul boţit, umed şi încleiat, ajutîndu-se cu o agrafă de păr, aşa încît a reuşit pînă la urmă să restabilească forma iniţială a scrisorii şi s-o desfacă. Pe atunci, da, pe atunci, se mai producea încă hîrtie bună, hîrtie veritabilă din zdrenţe, lucru meşteşugăresc, rezistent şi trainic, nu jalnic, ca marfa de larg consum de astăzi. Pînă şi cerneala din gogoşi de ristic, oricît de spălăcită era, tot se mai putea descifra. Sigiliul rezistase umezelii. «De la Wenzel», a spus Ludl, iar eu am respirat fericit, căci mă credeam acum scăpat de prima spaimă infernală. Ludl, fără a ne mai da deocamdată vreo atenţie, s-a aşezat la fereastră şi a început să descifreze scrisul, ceea ce a părut că-i reuşeşte măcar în parte, căci am auzit-o rîzînd, gungurind şi icnind, iar Milli, care se uita peste umărul ei, a chicotit şi ea. Cu privire la unele cuvinte cele două femei se certau, pînă ce clarificau sensul.

Da, teribila spaimă trecuse, dar judecata propriu-zisă urma, totuşi, să mai vină. Căci Ludl a pus în sfîrşit deoparte scrisoarea, care se uscase treptat-treptat, adresîndu-se acum băieţilor care şi ei se uscaseră treptat-treptat. «Dar ce pricină aţi avut voi, aş vrea să ştiu, să-i luaţi lui Andres scrisoarea şi să mi-o aduceţi ? Ce se ascunde aici, aş vrea să ştiu ?» — «Da, ce se ascunde aici», aşa a clămpănit şi Milli. Eu, personal, n-aş mai fi îndrăznit acum să pun întrebarea care ne chinuia. Dar, de data aceasta, Bartel a fost acela care şi-a luat inima în dinţi — avea mai puţine pe conştiinţă — şi a început să vorbească despre Galgenhübel şi despre casă. Dar abia a adus vorba şi

Ludl a sărit în sus de pe scaun ca o potîrniche speriată şi, alergînd prin odaie de colo-colo, a strigat : «Cine v-a trimis aici şi v-a aţîţat împotriva mea, băieţi ? Ce vreţi să aflaţi ? Amîndouă sîntem persoane cumsecade, creştine-catolice. Mai ceva decît toţi ăştia din Gibacht şi împrejurimi. Cine v-a aţîţat, spioni blestemaţi ? Ce vă vîrîţi nasul unde nu vă fierbe oala ? Aici este ordine, le trimit vorbă. Chiar domnul subprefect s-a convins de asta, le trimit vorbă. Şi chiar domnul comandant de jandarmi, le trimit vorbă. Şi domnul Hikisch, şi toţi. Şi mai trimit vorbă că n-a avut numai o intrare casa, ci şapte, pentru fiecare zi a săptămînii cîte una, şi prin fiecare din ele am tot intrat şi ieşit. Şi nu numai eu. Şi acuma, afară cu voi !»

Eram necăjiţi, dar, desigur, şi mulţumiţi că scăpasem de femei. Totuşi era ca şi cum vîrstnicii ar fi făcut parte dintr-o asociaţie secretă împotriva noastră, a copiilor, dintr-o conspiraţie care nu trăda nimic sau, în orice caz, nu voia să-şi recunoască propria ignoranţă. Ca nişte uriaşe mase de nori de nestrăpuns, se adunau lumile închise nouă, care ne respingeau şi ne ameninţau, lumea vîrstnicilor, lumea femeilor, lumea lăcaşurilor secrete şi a legendelor întunecate, a cetăţilor, a caselor, a gangurilor subterane, lumea trecutului şi lumea viitorului. Întrebarea noastră, însă, nu se mai referea de fapt acum numai la casa magică de pe Galgenhübel, ci cuprindea treptat toate enigmele, prin care treceam ca ameţiţi, devenind chintesenţa propriei noastre existenţe.

Intenţionam acum să ne adresăm lui Dudaken-Sepp. El era doar într-un fel de conflict perma-

nent cu restul sătenilor și s-ar fi putut întîmpla să se arate dispus a le dezvălui secretele. Și gospodăria lui era așezată în afara satului, dar și mai departe, și în altă direcție decît locuința lui Bibl-Ludl sau a bătrînei Wetti cea cu ierburile de leac. La Gibacht, în genere, foarte multe erau așezate «în afară». Centrul comunei se afla sub colina cetății și se întindea în formă de inel în jurul bisericii Sfîntul Rochus și al parohiei. El se formase din «căsuțele supușilor» de odinioară. Mai tîrziu, după decăderea cetății, familiile se înmulțiseră și se înființaseră gospodării noi, situate «în afară».

Curtea lui Dudaken-Sepp era înconjurată de un zid de piatră, străpuns nu de o poartă, ci în care se căsca o gaură largă, flancată de ambele părți de arbuști de soc. În partea împrejmuită a curții se ridica o grămadă de băligar lîngă groapa cu îngrășăminte, care avea în soarele de după-amiază reflexe aurii-castanii și deasupra căreia vibra un roi de muște sclipitoare. De altfel, curtea era plină de un talmeș-balmeș de unelte și obiecte devenite nefolositoare, dar totuși păstrate, ca : oiști sparte, lopeți mîncate de rugină, roți cu mai multe spițe lipsă, butoaie fără cîteva doage, lăzi fără capac ; printre ele creșteau buruieni, limbariță, arbuști de tot felul ; zburau porumbei, un cocoș se umfla în pene în jurul cîtorva găini, iar o scroafă cu pete negre pe fond trandafiriu își zgîia somnoroasă ochii, pe jumătate deschiși. Nu trebuia să ne anunțăm, o făcea cu prisosință lătratul cîinelui de pază, legat în lanț. Din casă însă auzeam vocea lui Dudaken-Sepp care se vede că era în toiul unei certe : «Afară... muiere blestemată...am să te omor

eu odată... o să te strîng de gît, bestie ordinară...», astfel zburau înjurăturile și blestemele în șuvoiul vorbirii sale libere, iar printre ele se auzeau bătăi surde și lovituri de ciomag. Ne-am oprit, înlemniți de groază. Abia apoi, am văzut o capră care, behăind și poticnindu-se, fugea pe ușă în curte. Iar după ea, Sepp cel uscățiv, șchiop și cu nasul lung, care striga în continuare : «Să nu mă scoți din sărite, tu, Liesl, puturoaso, murdaro și obraznico, acuși am să te botez... mi-ai mîncat jumătate din *Curierul satelor*». Aruncă apoi cu o greblă după Liesl, care din cîteva sărituri piezișe, o șterse înspre grămada cu băligar, ascunzîndu-se behăind în spatele harababurii de nepătruns a ustensilelor vechi, ca după o fortăreață. De altfel ea nu părea prea iritată, fiind vădit obișnuită cu astfel de scene casnice în legătură cu uzurparea impertinentă a gustosului ziar de provincie.

Sepp însă ne privi în față, fără să ne întrebe cum de am apărut așa, deodată, în curtea sa, de altfel, desigur, numai rar vizitată. Urcîndu-se pe o grămadă de troace, printre care crescuseră ciulini și coada șoricelului, a urlat ca de la o tribună, cu tonul unui orator popular : «Ei, o văzurăți și pe asta. Așa sînt cu toatele. Nu țin seama de nimic, nu se gîndesc decît la ele. Își vîră nasul peste tot. Așa cum spunea și tata : cu ele trebuie să fii radical. Nu te încrede în nici o femeie, spunea, și pocnește-o încă înainte de a deschide gura, atunci poți trăi în pace cu ea. Și ce spun e valabil pentru toate, fără deosebire, asta s-o știți, păduchioși încălțați ce sînteți.»

Expresia «păduchios» era întrebuințată mai mult la figurat, la fel și «încălțat», deoarece atît

Bartel cît şi eu umblam vara numai desculţi. De aceea nu ne-am simţit de loc jigniţi, cu atît mai puţin cu cît Sepp a coborît imediat de pe amvonul său de gunoi, întrebîndu-ne : «Ce vreţi ? Ce v-a căşunat ? Aţi făcut-o boacănă ? Mi-aduceţi ceva ? Sau vreţi să luaţi ceva ?» — «Nici una, nici alta, am spus eu, dar am vrea să aflăm cîte ceva despre casa de pe Galgenhübel.» Şi am început să povestesc. El, însă, nici nu m-a ascultat pînă la capăt.

«Toţi băieţii din Gibacht au pus întotdeauna întrebarea asta, m-a întrerupt Sepp, iar mai tîrziu fiecare zice că ştie sau se preface a şti. Dar să vă spun eu ceva : totul este cu mult mai rău decît crezi şi pe jumătate atît de rău, pe cît ţi-e de frică. Lumea constă din taine, şi dacă nu învăţaţi curînd să întoarceţi tainelor dosul, nu veţi ieşi din rahat. Şi am spus întotdeauna : Să nu-l amesteci pe Dumnezeu în lucrurile pe care nu le poţi lămuri. De la popi şi de la femei porneşte tot talmeş-balmeşul, descîntecele de vrăjitorie şi băuturile diavoleşti. Ele îi înnebunesc pe bărbaţi, de se iscă războaie şi se înjunghie oameni. Vă spun să vă feriţi de femei. N-a trăit minunat Adam în rai ? Dar cum s-a ivit femeia, şi-a vîrît dracu coada şi de aci încolo, ţin-te pe scandaluri şi certuri, de nu mai pricepe nimeni nimic. Eu sînt radical. Dar vreau să vă spun ceva. Faptul că toţi băieţii din Gibacht pun întotdeauna această întrebare, îi face pe cei din Gibacht să fie gibachteni. Că au o taină despre care nimeni nu ştie nimic şi cresc şi trăiesc cu această taină. Căci dacă n-ar fi existat nici o taină, ei ar fi scornit-o.

Există însă una, aşa încît trăieşti şi mori cu ea. Pe mine să nu mă întrebaţi, căci mie nu-mi pasă şi de aceea toţi spun că aş fi drojdia societăţii. Şi deoarece nu-mi pasă de asta, nici nu ştiu nimic şi nici nu vreau să ştiu.»

În clipa aceea capra Liesl se pregătea tocmai să intre iarăşi în casă ; dintr-o singură săritură Sepp a fost pe urmele ei, în tindă. Am auzit din nou o cascadă de înjurături şi de bătăi, iar noi am luat-o la fugă prin gaura din zid.

Ca fiu de învăţător îl văzusem pe preotul Kokesch de mai multe ori şi la noi acasă. Era un bărbat plăcut, care juca uneori cărţi cu tatăl meu, povestind între timp, de preferinţă, despre toanele şi vicleniile unei înalte feţe bisericeşti cu numele de Wenzel Hocke, supranumit în bătaie de joc peste tot în ţară «Hockewanzel» pentru vorbele sale memorabile. «Cum spune sfinţia-sa arhidiaconul Hockewanzel», aşa obişnuia părintele Kokesch să înceapă anumite gînduri importante. Părintele Kokesch desigur nu era predestinat unor înalte demnităţi bisericeşti. Totuşi era un bun slujitor al bisericii, care-şi îndeplinea atît cît se putea de bine menirea, în parohia greu de condus din Gibacht. Cu felul său de a fi, era cu atît mai mult un exemplu demn de încredere, cu cît fiecare dintre virtuţile sale era întotdeauna compensată şi de o mică slăbiciune, apărînd astfel nu sublim, ci uman. El ne explica povestirile şi parabolele biblice pe înţelesul tuturor : «Un om mergea prin pădure de la Rosshaupt la Untergramling. În drum, a dat de nişte hoţi. Aceştia l-au dezbrăcat,

l-au bătut pînă la sînge şi l-au lăsat zăcînd, pe jumătate mort. Atunci a venit un om din capitala cu o sută de turnuri, Praga, l-a văzut şi a trecut mai departe. Apoi a trecut un altul din capitala districtuală, Pilsen, l-a văzut şi a mers mai departe. Mai apoi însă a venit un ţăran sărac din cătunul Weschekun, i-a turnat ulei şi vin pe răni, l-a ridicat pe catîrul său, l-a adus la hanul «La Mărul imperial» şi a spus hangiului: Îngrijeşte-l. Am să-ţi plătesc eu totul. Acestea, copiii mei, s-au petrecut desigur cu multă vreme în urmă, pe cînd «Mărul imperial» nu aparţinea încă familiei Hikisch. Iar un om ca milostivul din Weschekun este atăzi o raritate. Dar tocmai pentru asta vrem să-l slăvim îndoit şi să ne străduim să fim şi noi ca dînsul, care venea dintr-un umil sătuc, unde nici măcar biserică nu era.»

Preotului Kokesch îi plăcea să facă, pe vreme bună, înainte de slujba de seară o mică plimbare, de obicei, pe lîngă capela arsă, pe povîrnişul culmii unde se afla cetatea. Aici, la cîţiva paşi de potecă, se afla un bloc de granit de forma unei bănci, dăltuit de natură, de unde se putea privi pînă departe în ţară, peste multe comune şi cătune cu poduri, cîmpii şi pajişti printre ele, cu lacuri sclipitoare împrăştiate generos ca nişte monede de argint şi cu dealuri blînde şi văi unduite, prin care pămîntul parcă ar fi respirat. În apropierea acestui loc de odihnă ne învîrteam într-o după-amiază, deoarece nădăjduiam ca părintele Kokesch să ne oprească, cu care prilej îi voi putea pune poate şi lui întrebările mele. Era ultima şi suprema instanţă în această chestiune.

A sosit, precum îl aşteptam, cu capul descoperit, cum umbla de obicei vara, cu pas sigur, deşi era înaintat în vîrstă. S-a aşezat pe banca de granit, şi-a scos gulerul, tabachera din Sandau cu tabac şi batista sa în carouri albastre şi roşii, a pus totul împreună cu breviarul lîngă dînsul şi a oftat de plăcere. «*Oremus* [1]», a spus, cînd ne-a zărit şi şi-a împreunat mîinile. El obişnuia să folosească adeseori cuvinte latineşti, dintre care unele le cunoşteam încă de pe cînd făceam oficiul de ministrant, iar cîteva dintre ele le şi înţelegeam. «Lăudat fie Domnul», am spus noi. — «Amin. Ce căutaţi ?» — «Ciuperci.» — «Aici, pe povîrnişul ăsta fără copaci ? Ceva nu-i în regulă cu voi.» — «Ba da, sfinţia-voastră l-am contrazis eu, aici există gălbioare şi ciuperci de mesteacăn.» — «Se poate», a replicat părintele Kokesch, uitîndu-se la mine cu privirea-i scrutătoare albastră-cenuşie. Avea o faţă osoasă de ţăran din Boemia, de nepătruns, în timp ce ea însăşi pătrundea aproape totul. «Se poate, dar ciupercile cu adevărat bune, există numai în adîncul pădurii. Asta o ştiţi prea bine. Se poate, se poate, a continuat el, dar aici trebuie să fiţi cu băgare de seamă să nu culegeţi ciuperci otrăvitoare ca hribul ţigănesc sau gogoşile. Se poate, dar după-amiaza nu este timpul potrivit, ci dis-de-dimineaţă, cînd e rouă, sau după ce a plouat noaptea. Cele mai bune sînt sus, în pădure, şi asta o ştiţi prea bine. Ce se ascunde aşadar aici ?» — «Ne e frică să mergem sus în pădure», a zis Bartel cu viclenie. — «Aşa, aşa, şi de

[1] Să ne rugăm (lat.).

ce ?» — «Este prea aproape de casa de pe Galgenhübel», am zis eu.

Părintele Kokesch a luat o priză de tabac, a strănutat puternic și a rostit : «Nu vă temeți, ca să nu fiți temuți, precum obișnuia să spună episcopul învestit Hockewanzel ; și el a ajuns chiar consilier consistorial. Și de ce trebuie să-ți fie frică ? Acolo unde nu clădește Domnul casa, lucrează în zadar cei care o construiesc. Omul deștept își construiește casa pe o stîncă. Cînd se năpustesc ploile și vine inundația, furtuna vîjîie și lovește în casă, ea totuși nu se dărîmă, căci e zidită pe stîncă. Așadar, casa de pe Galgenhübel stă din timpuri străvechi. De aceea nu poate fi atît de rău.» — «Dar nimeni nu locuiește în ea, am obiectat eu, și nici nu are intrare.» — «Și de unde știi tu asta ?» — «Am privit-o din toate părțile. Și că nu locuiește nimeni în ea, știe doar fiecare.» — «*Ne nos inducas in temptationem* [1], a murmurat părintele. Aparențele înșală. *Fama*, cum obișnuim noi, latiniștii, să numim bîrfa, *fama* minte. Vezi, o ușă se deschide spre cer și aud glasul trîmbiței. Ceea ce înțelegem din asta, nu este atît de important. Ceea ce nu înțelegem, aparține Domnului. *Ad maiorem Dei gloriam.* [2] Cîneparul, mierla și pițigoiul, cap-întorsura și fluierarul sînt menționați în cartea de citire și în cartea păsărilor, hrana lor este cunoscută, se știe cum cîntă, cum sînt colorate oușoarele lor, ce fac și cu ce se ocupă. Și dacă întreb : Pentru ce există, tu vei răspunde :

[1] Nu ne duce pre noi în ispită (lat.).
[2] Întru cea mai înaltă slavă a lui Dumnezeu (lat.).

Pentru ele însele, și vei mai spune : Pentru păduri ; dar eu spun : Ele mai există mai cu seamă întru voința și măreția Domnului. Și așa este și cu limba cucului, și mușchiul stelar, cu căldărușa și măcrișul iepuresc, cu cuarțul, pirita și mica galbenă. *Te Deum laudamus !* [1] Este bine, cînd întrebi. Dar a fi om înseamnă a simți limitele, și prea multe întrebări duc în imperiul de flăcări al slavei, sau cel al infernului, și din nici unul nu s-a întors încă nimeni teafăr. Gîndiți-vă, de pildă, la țăranul Klitsch din Langendörflas. Acestuia i-a spus cineva că în noaptea de Crăciun, în timpul vecerniei, animalele vorbesc. Și odată, în loc să meargă la vecernie, s-a culcat în timpul sfintei slujbe în grajd, sub ieslea vitelor, fiind atent dacă într-adevăr vorbesc. Și într-adevăr au vorbit la miezul nopții, și au spus : Anul cel nou va fi un an rău. Gospodarul nostru va muri și va trebui să-l ducem noi la biserică. Și așa s-a și întîmplat. De aceea nu cercetați prea mult despre lumea cealaltă. Vreau să vă mai spun o poveste. Pe asta o știu de la sfinția-sa Hockewanzel, care a și cunoscut persoanele despre care e vorba. Cică în ținutul Politz, au existat doi prieteni din copilărie, ca și voi. Ei și-au făgăduit unul altuia ca acel care va muri înainte, să-l înștiințeze pe celălalt despre ceea ce se petrece pe lumea cealaltă. Amîndoi au devenit clerici ; unul dintre ei a fost diacon într-o localitate mică de lîngă Leipa. O dată, fiind cufundat într-un somn dulce, este trezit deodată în mijlocul nopții de clopotele bisericii. Vin acuși,

[1] Pre tine te slăvim, Doamne ! (Lat.)

a zis încă pe jumătate adormit, s-a îmbrăcat și a dat fuga la sacristie. Acolo l-a găsit pe prietenul său din copilărie îmbrăcat în odăjdii și acesta i-a spus : Ca student, am făgăduit Maicii Preciste o liturghie, dar nu mi-am ținut făgăduiala. Acum sînt pe lumea cealaltă. Fă tu pe ministrantul, ca să pot rosti slujba. Apoi s-a apropiat de altar, iar prietenul său l-a asistat. Cînd slujba s-a sfîrșit, acesta l-a întrebat : Și cum este pe cealaltă lume ? — Despre asta nu-ți pot povesti nimic, a fost răspunsul, doar că acolo totul este foarte strict. A spus asta și a dispărut. Dar chiar dacă pe lumea cealaltă totul este foarte strict, nu există pentru voi motiv să vă fie prea multă frică în această lume, mai ales dacă vă îndepliniți făgăduielile. Căci ați făgăduit încă din prima zi, înainte de a vă fi fost limba dezlegată. Ați făgăduit prin scîncet și rîs ; treji și dormind ; cînd mîncați și cînd beți ; oriunde, oricînd. Așadar țineți minte ce ați făgăduit și nu vă temeți nici de oameni, nici de locuri.»

Bunicul Göttlich se opri și începu să se legene ușor înainte și înapoi, în scaunul său, ca și cum ar fi vrut să continue prin tăcerea sa ritmul povestirii și să-l lase treptat să-și stingă vibrațiile, ajungînd pînă în timpurile de astăzi, din care făcea doar și el parte, ca și auditoriul său. Pînă la urmă, unul dintre ei — cînd tăcerea deveni deplină — întrebă : „Și cum s-a sfîrșit totul pînă la urmă, ce a fost cu casa aceea stranie și ce s-a întîmplat cu toți oamenii ciudați din Gibacht ?“

„Casa ? N-am vizitat-o. Atunci, după ultima furtună de vară, se spunea că două din ziduri s-ar fi dărîmat. Așadar, nici n-aș fi putut să-i dovedesc lui Bartel că atunci cînd am văzut-o, casa n-avea intrare. Bartel s-a convins treptat că lipsa unei intrări fusese numai o fantasmagorie de-a mea. Și chiar și eu începusem cu timpul să mă îndoiesc de exactitatea acelei prime impresii. Unii locuitori din Gibacht pretind că de decenii casa ar fi fost o grămadă de ruine, deci cu atît mai mult mi s-a părut apoi că poate totuși fusesem victima unei halucinații. La scurt timp după aceasta, tatăl meu și cu mine am părăsit localitatea. Iar nu mult după asta l-am părăsit eu pe tata. Ca apoi, iarăși după scurt timp, tatăl meu să mă părăsească. Asta este viața.

Dacă Gibacht însuși mai există ? Sigur este doar că apa de ploaie de pe coama acoperișului Casei-Bibl, sau de pe locul unde se aflase casa, curge, parte spre Elba, parte spre Dunăre. Sigur este că oamenii se nasc din aceleași motive ca atunci, că plină de aventuri și de minuni li se scurge copilăria și că maturitatea îi preface în oameni ca Stefanides, Hikisch sau Dudaken-Sepp, ca Ludl, Wetti cea cu ierburile de leac și ca toți ceilalți. Sigur este că în mijlocul realității crude și goale sînt înconjurați de mister și de ceea ce e inexplicabil ; că întrebările lor nu găsesc răspuns și că se pot socoti fericiți, dacă obțin măcar o cît de mică indicație. Și sigur este și faptul că toate descoperirile și invențiile nu schimbă nimic din toate acestea“. „Existau oare se auzi o voce, la Gibacht și oameni simpli, fără secrete, capricii sau curiozități, oameni obișnuiți cu destine modeste ca dimineața, amiaza și seara ?“

„Firește, la început credeam, răspunse bunicul Göttlich, că cei din Gibacht, despre care am povestit, erau cei mai ciudați oameni. Dacă mă gîndesc însă acum mai bine, aproape că mi se pare că nu erau mai ciudați decît ceilalți locuitori din Gibacht, inclusiv eu, și nici mai neobișnuiți decît alți oameni, întîlniți de mine în lume. Și, de altfel, cine spune că dimineața, amiaza și seara ar fi evenimente chiar atît de simple ?"

CĂLĂTORIILE LUI SIEGELMANN

În rarele clipe cînd era sincer față de el însuși, Siegelmann își mărturisea că era o nulitate. În profesia sa, pe care nu și-o alesese, ci care pusese, ea, stăpînire pe dînsul, nu ajunsese departe. Cea mai mare parte a vieții și-o petrecuse ca funcționar al unui birou de voiaj, fără a fi întreprins vreodată o altă călătorie — decît aceea din perioada concediului — spre mica localitate Birkenau, la distanță de abia două ore cu trenul de capitală.

Ce-i drept, zi de zi, săptămînă de săptămînă, an de an, se ocupa de proiectarea unor călătorii minunate pentru clienții favorizați de soartă ai biroului de voiaj, spre Sicilia sau Ragusa, înspre fiordurile norvegiene, în munții Bernei, sau chiar dincolo de Ocean, înspre apus și răsărit ; cunoștea ce-i drept toate coastele și munții, toate lăcașurile de artă și toate localitățile balneo-climaterice ale globului, din sute de cărți și imagini și ar fi putut fi oriunde ușor un cicerone demn de încredere, la Orvieto [1] sau chiar la Bombay : în realitate însă și personal nu cunoscuse în afara orașului natal, decît doar Birkenaul cu modestele-i păduri.

[1] Localitate în Italia care și-a păstrat caracterul medieval.

După terminarea școlii medii, Siegelmann se dedicase meseriei de funcționar al unei agenții de voiaj, pentru că, în calitate de fiu al unui salariat la calea ferată, fusese obișnuit din copilărie să audă de plecări și călătorii, deși nici tatăl său nu întreprinsese vreodată o călătorie mai lungă. Nici măcar faptul că avea dreptul la bilete gratuite sau cu preț redus, atît pentru el, cît și pentru membrii familiei sale, nu-l ademenise vreodată să călătorească, din capitală, unde-și avea serviciul, mai departe decît pînă la locul natal, tocmai acel Birkenau, unde acum — multă vreme după moartea tatălui — obișnuia și fiul să se ducă. Siegelmann-junior continua astfel în activitatea sa de birou, atît stilul de viață cît și comportamentul tatălui său, doar că pe alt plan. Chiar atunci cînd, din punct de vedere profesional, alcătuia cele mai aventuroase combinații de călătorie — unele dintre ele dovedindu-se apoi a fi spectaculoase fugi ale unor mari delapidatori, sau bine chibzuite răpiri ale unor fiice de familie — chiar atunci cînd cărțile de călătorie, mersul trenurilor, orarul avioanelor, afișele și prospectele ilustrate îl chemau ademenitor spre locuri îndepărtate, el se-ndrepta mereu din nou înspre apropiatele lunci și coline din jurul Birkenaului. Desigur că, în rarele momente cînd își judeca felul de a fi, era descurajat, își pierdea încrederea în sine și nemulțumit, se considera, cum am mai spus, un ratat. E adevărat că-și avea venitul său, diversele sale obligații, pe lîngă astea și Birkenaul său ; nu că l-ar fi chinuit vreun dor neîmplinit de călătorie, pe care împrejurările exterioare l-ar fi împiedicat să și-l satisfacă. Altceva îi lipsea. Și ceea ce lipsește,

fără a putea fi definit, e totdeauna un țel mai înalt al omului.

Se întîmplă, într-o zi, ca o femeie de vîrstă mijlocie, cu puțin mai tînără ca el, dar totuși nu prea agresiv de tînără, să-și oprească privirile asupra lui Siegelmann, tocmai în timp ce solicita să i se alcătuiască un carnet de bilete de călătorie, pentru șeful ei de birou — după cum precizase. La completarea unor astfel de tichete, Siegelmann avea obiceiul să atragă atenția asupra specificului și însușirilor fiecărei localități, chiar și a nodurilor de cale ferată sau a stațiilor unde trebuia schimbat trenul, amănunte care de fapt erau create doar de specialiștii în materie de circulație rutieră și, în fond, n-aveau o existență proprie. Cunoștea temeinic hotelurile, restaurantele de toate categoriile, de pretutindeni, știa să informeze la ce depărtare de localitate se află o pădure sau un ștrand, cunoștea parcurile de odihnă și distracție și localurile de noapte, precum și cît bacșiș trebuia dat oriunde te-ai fi aflat. Știa să indice persoanele importante care trăiau în localitatea respectivă sau prin apropiere, care se născuseră sau erau îngropate acolo. Nu uita niciodată să proslăvească meritele lor, chiar ale personalităților cunoscute. Căci oamenii se prefac doar că știu totul. E însă util să nu presupui neapărat această cunoaștere.

— Șeful dumneavoastră, stimată doamnă, n-ar trebui să treacă prin Zaunroda, fără să vadă locul unde s-a născut compozitorul Mengewein.

Cum dînsa nu auzise nici despre Zaunroda, nici despre Mengewein s-a iscat o conversație destul de scurtă pentru a nu-l reține peste măsură pe Siegelmann de la desfășurarea normală a îndatoririlor

sale de serviciu, dar totuşi destul de lungă pentru a-l face să apară ca un uimitor şi multilateral povestitor. Ochii ascultătoarei căpătaseră atunci o strălucire pe care Siegelmann nu şi-o mai putea şterge din amintire.

Vara trecu şi se-ntîmplă ca într-o seară — era încă lumină — la plecarea de la birou înspre casă, să-ntîlnească din nou aceşti ochi.

— S-a oprit la Zaunroda, şeful dumneavoastră ?

Ea nu ştia asta, dar îşi amintea cu precizie recomandările lui Siegelmann.

Şi pentru că se cunoşteau într-o oarecare măsură, el o conduse pînă la uşa locuinţei ei, aflînd cu acest prilej că o cheamă Magda.

— Aţi făcut desigur multe călătorii, îi spuse la următoarea întîlnire, într-o duminică, pe cînd se plimbau prin bătrînul parc înspre fluviu, de unde voiau să ia bacul pentru a ajunge la celălalt mal, ca să bea o cafea într-un mic castel baroc, transformat în local pentru excursionişti.

— Multe călătorii ? întrebă Siegelmann.

Dar nu îndrăzni să spună „nu", cu toate că asta poate mai curînd l-ar fi înălţat în ochii Magdei decît l-ar fi coborît. Ca să povesteşti multe despre lume după ce ai călătorit în lung şi-n lat n-ar fi la urma urmei ceva neobişnuit ; dar să poţi descrie lumea largă în toate amănuntele ei, fără să fi trecut vreodată de Birkenau e oricum o performanţă. Dar Siegelmann nu era dispus în acel moment pentru foarte importantul, ba chiar hotărîtorul „nu". În schimb începu să povestească amănunte în legătură cu minunăţiile Hawaiului, despre strălucirea fermecătoarelor ţărmuri, despre

măiestrele sunete pline de dor ale uculelelor [1] şi ghitarelor, despre vesela ospitalitate pe care încă Chamisso [2] o lăudase, despre ananas şi poi [3], a căror preparare o descrise cu multă exactitate. Atît de ademenitoare era acea radioasă lume a insulelor, încît se întîmpla ca vreunul care plecase numai pentru un scurt concediu să-şi uite patria, familia, afacerile, pentru a fi absorbit de acest paradis vrăjit, de unde nu se mai întorcea niciodată.

— Trebuie să fi avut deci o voinţă foarte puternică, spuse Magda.

Şi din nou Siegelmann nu se putu hotărî a mărturisi că povestea lui era bazată pe lucruri ştiute de la alţii, şi animată doar de propria-i fantezie. Tăcu şi se lăsă admirat, sau poate mai puţin el însuşi, cît minunata sa descriere a Hawaiului.

— Da, îţi trebuie o voinţă puternică, spuse Siegelmann apoi. De pildă, cît de greu îi vine cuiva să se despartă de Cazinoul din Monte Carlo. Dar am găsit trucul. E necesar să-ţi îngădui doar o mică sumă, douăzeci-treizeci de franci. Cu atît trebuie să joci. Cîştigi, bine. Dacă însă pierzi, socoteşti banii ca taxă de intrare pentru plăcerea procurată şi ca preţ al experienţei. Cine însă vrea să joace cu adevărat, adică să pună la bătaie o sumă importantă din averea sa, acela sfîrşeşte

[1] Un fel de ghitară de origine portugheză, care a devenit populară în Hawai.

[2] Adelbert von Chamisso (1781—1838), poet german, a făcut parte, ca naturalist, din expediţia cu caracter ştiinţific întreprinsă de vasul rusesc „Rurik" (1815—1818).

[3] Mîncare havaiană preparată dintr-o plantă care creşte în insulele Pacificului.

prost. De această primejdie te previn toate acele victime ale patimii, lipsite de vlagă și năuce, întîlnite prin răcoroasele holuri lăturalnice ale Cazinoului. Cei care, în chip înțelept, mai au în buzunar un bilet de călătorie pentru întoarcere, se-ntorc, poate pocăiți, la viață. Alții însă aleg revolverul în mijlocul teraselor înflorite, după ce aruncă o ultimă privire asupra acelei *bleueté immense de la Mediterrannée*[1]. Căci natura, Magda, vine acolo în ajutorul directorilor Cazinoului. Deasupra Cazinoului munții se-naltă spre cer, iar dedesubt înaintează înspre mare. Între ei, printre palmieri și agave, moartea dă tîrcoale. Roșu și negru, Magda, sînge și moarte. Cazinoul, Magda, e o instituție morală, ca și teatrul. Compasiune și teamă. Și *katharsis*[2] pentru unii oameni.

— Dar dumneata, Richard? Ai cîștigat sau ai pierdut?

— Nici una, nici alta, spuse Siegelmann gînditor, în timp ce, ajunși la micul castel, se așezau în grădina restaurantului, la o masă acoperită cu o pînză în carouri colorate.

De la o întîlnire la alta imaginile sale de călătorie deveneau tot mai vii, fiind astfel redate, ca și cum el însuși ar fi fost la fața locului. Se liniștea, zicîndu-și — atunci cînd îl mustra conștiința — că asta e cea mai plastică și mai legitimă formă de a povesti ceva. Oricare scriitor povestește astfel, da, trebuie să povestească astfel, ca și cum ar fi fost martor ocular al întîmplărilor

[1] Albastrul nesfîrșit al Mediteranei (fr.).
[2] Purificare (gr.).

despre care relatează. E searbăd să povestești întîmplările altcuiva. Trebuie ca tu însuți să fi luat parte la ele. Asta creează autenticitate. „Am citit că unele coloane din Girgenti[1] mai păstrează urmele focurilor punice." Cine ascultă asemenea relatare? Dimpotrivă: Slavă și mărire pronumelui nehotărît! „Pe coloane se observă pete ruginii și te-ntrebi ce o fi? «*Incendio Cartaginiense*»[2], spune păzitorul." Așa-i bine. Sau cam în felul următor: „Deasupra templelor din Girgenti, tocmai sus în vîrf, e cocoțată o cîrciumă singuratică, unde rar se-ncumetă vreun străin. În mijlocul grădinii sălbatice ea stă visătoare în umbra legănată a măslinilor argintii. Departe, jos, plutesc coloanele brun-aurii ale sanctuarelor, deasupra unei mări întunecate, aidoma celui mai întunecat lapislazuli. Totul e montat în inelul cerului, care dogorește nemilos în culoarea-i de platină. Țărani, cu ochi întunecați de nubieni și cu o umbră de senzualitate sarazină în buzele lor răsfrînte, descalecă de pe asini și intră în grădină, pentru a lua o înghițitură din vinul călduț, care pătrunde repede și adînc în corp, înfiorîndu-l cu o aromă exotică, aprinzînd focuri în discuție, focuri de tabără, de dans, de altar, amintiri ale focurilor de odinioară aruncate de Hanibal asupra acestor temple. Hanibal fusese oare acela? Ruinele templelor stau ca o plăsmuire a naturii în acel peisaj, care are ceva metalic, de pustietate majestuoasă. Probabil că era Himilko[3]. Dar asta e indiferent astăzi cînd stai aici ca oas-

[1] Localitate în Sicilia unde se află vechi temple grecești din secolele VI—V î.e.n.
[2] Ars pe vremea cartaginezilor (lat.).
[3] Nume dat mai multor conducători de oști cartaginezi.

pete. Hangiul îți oferă tot ce are, de parcă ți-ar face un dar. Îți vine să închini întru slava lui Dumnezeu, pe care nu-l cunoști, dar pe care ai vrea să-l știi într-o dispoziție favorabilă ție. Asemenea unei figuri zugrăvite pe un vas, hangița stă în prag. «Noapte bună! Mult noroc!» îi spui la plecare. «Mult noroc, ție, îți răspunde ea, eu am trei copii.»"

Asta ar fi relatarea unui martor ocular, gîndea Siegelmann, iar cît despre alte curioase întrebări suplimentare le eviți pentru a nu transforma totul în minciună apăsătoare. Căci e ușor să povestești ca și cum ai fi fost de față despre tot ce-i general valabil, despre sugestivele urme ale istoriei nepieritoare. Într-un anumit sens te afli totdeauna de față. Trebuie să fii atent numai la micile amănunte caracteristice. Aici poți fi prins. Dar și aici Siegelmann era mult mai bine pregătit decît oricare altul. Activitatea pe care o desfășura la biroul de voiaj, lecturile pline de sîrg a celor mai noi cărți de călătorii, acele *Baedekere* și *Guides Bleus* și jurnalele de călătorie ale unor scriitori și ziariști îl țineau la curent cu toate detaliile. Nu era ușor de prins. Nu spunea neadevăruri. Putea pe drept să susțină că ideile și noțiunile pe care le avea, de pildă, despre Lourdes sau Perugia erau pe departe cu mult mai temeinice și mai reale decît acele ale persoanelor cărora el le combinase itinerariile de călătorie cu trenul sau cu avionul, pentru acele locuri. Știa să descrie chiar și neplăcerile și neajunsurile diverselor călătorii, țînțarii, duhoarea, supărătoarele zbierete matinale ale măgarilor, cîntatul cocoșilor; apa la baie care curgea cu intermitență ca, deodată, să țîșnească în clocote, sau nesfîrșitele și incomodele formalități și alergături de care te izbești dacă-ți pierzi pașaportul într-o țară străină. Dar totul, chiar și supărările te fac să înveți totdeauna cîte ceva. „Cel care își așteaptă rîndul la tuns într-o frizerie new yorkeză, are prilejul să studieze diverse tipuri de oameni. Un client obișnuit al frizeriei intră cu pas greoi de urangutan. Din colțul gurii lui plictisite atîrnă o țigară groasă. Nu observă pe nimeni. Fără un cuvînt, se așază pe scaunul turnant, întinde o mînă manichiuristei, în cealaltă ține un ziar, pe care se pare că-l citește, își întinde picioarele departe, spre taburetul văcsuitorului de ghete, lasă capul spre spate ca să fie tuns, utilizînd simultan trei lucrători. Ziarul, pe care acum îl ține aproape orizontal deasupra capului, se arată îndărătnic și încearcă să se îndoaie. Dar cu o blazată mișcare a mîinii, el îi amintește care îi e datoria. Iar ziarul ascultă de bărbatul prost dispus, chinuit de furiile succeselor sale." O astfel de introducere poate face extraordinar de vie o expunere despre Rockefeller Center [1]. De unde s-a inspirat Siegelmann? Fantezie exactă.

Nicicînd în viața ei nu auzise Magda atîtea despre lume, nicicînd nu cunoscuse un om care să știe să-și prezinte atît de fascinant experiențele, căruia păreau să-i fie familiare limbile cele mai necunoscute. Fusese pur și simplu pretutindeni. Împletea miraculosul cu cotidianul. Și cum observă în curînd că nu răspundea decît foarte rar la întrebări și nici nu-i plăcea să fie întrerupt, îl lăsa

[1] Complex de clădiri în centrul Manhattanului (New York), incluzînd diferite instituții culturale și distractive.

bucuros să povestească, mărginindu-se doar să-l asculte. El nu se exprima numai prin cuvinte, ci și cu privirea-i pierdută-n depărtări. Pe lîngă asta, era foarte modest. Propria-i persoană o așeza în umbră. Singură și amărîtă, fiecare cuvînt al lui îi biciuia nostalgia după toate acele minunate scene ale naturii și ale faptelor omenești.

Era fiica unei văduve, care ținuse pe o străduță lăturalnică a orașului o prăvălioară modestă cu furnituri de croitorie, adică nu cu ceea ce este important, esențial, în această meserie, ci doar cu ață, fire de mătase și lînă, nasturi, copci, ace și zeci de alte mici lucruri necesare, care deși absolut indispensabile la croit și cusut, se pierd atunci cînd privești o rochie sau lenjeria în totalitatea lor. Iar această văduvă, dacă o luai în sensul strict al cuvîntului, nici măcar nu fusese văduvă. Căci soțul ei o părăsise încă înainte de nașterea Magdei și murise curînd după aceea, fără a se fi întors la nu prea tînăra mamă. Era, așadar, văduva unui bărbat care, deși legal încă soțul ei, în realitate nu mai fusese, după cum se întîmplă destul de des în viață, ca aceea ce e legal să nu fie în concordanță cu dreptatea sau cu realitatea.

Crescută în lumea precisă a lucrurilor mici, în care fiecare bold era numărat, ața măsurată, capsele sortate în cutii separate, după mărime și culoare, Magda fusese educată de mama ei în spiritul ordinii și a unei atente autoîngrădiri cu: „Spune frumos: «Sărut-mîna!» și «Nu vorbi neîntrebată»". Că tatăl ei se lepădase de soția lui și chiar și de ea, încă înainte de a se naște, urma să afle abia tîrziu, mult după moartea mamei și numai printr-o întîmplare, care — ca în majoritatea cazurilor — se ținuse pitită vreme îndelungată, pentru a tăbărî din ascunzătoare asupra neștiutoarei fete, sub forma unei scrisori îngălbenite a bunicii către mamă. Scrisoarea — ca aproape toate scrisorile bunicilor și ale soacrelor — ar fi fost bine să fi rămas necunoscută. Ea ieși însă la iveală dintr-o carte de rugăciuni, aducînd triumfător la lumină adevărul absolut de prisos, pricinuind doar decepție și suferință.

Pînă atunci, Magda crezuse în povestirile mamei, care susținea că tatăl ei căpătase odinioară un post de conducere la exploatările petrolifere din Ploiești, căzînd însă victima unei explozii, încă înainte ca mama și copilul să-l fi putut urma. Dar, scrisoarea bunicii dovedea acum că acest Ploiești era doar un produs al fanteziei materne, fruct al nevoii mamei de a rectifica, atît pentru ea, cît și pentru copilul care creștea, o realitate cu totul diferită, respingătoare, ce consta în faptul că acel om complet lipsit de simțul răspunderii se înhăitase cu o muiere prea ușor calificabilă și pierise împușcat, cu prilejul unei încăierări, într-o casă, care de asemenea nu lăsa loc nici unei îndoieli. Afacerea stîrnise atunci o vîlvă considerabilă. Incidentul avînd însă loc în alt oraș, ba chiar în străinătate, mama Magdei nu prea intrase în gura lumii. Pentru dînsa și fetița ei, născocise Ploieștiul, ba de-a lungul vremii începuse singură să creadă în acest Ploiești, și reuși în asemenea măsură încît, în imaginația Magdei, tatăl ei apărea ca un martir al datoriei îndeplinite și al dragostei familiale.

Crescută cu grijă și devotament de mamă, Magda, a cărei fire și înfățișare se dezvoltaseră deo-

potrivă de atrăgător, fu ţinută departe de orice societate masculină. Nici pe colegele ei, mama nu le privea cu ochi buni, căci puteau s-o ademenească uşor pe Magda pe căi greşite, într-o lume în care se întîmplă catastrofe, aşa cum ei însăşi i se întîmplase. Îşi pusese în gînd să-şi păzească fiica de asemenea lucruri. Şi cu toate că acest zid de apărare dădea naştere în sufletul fetei la dorinţe potrivnice, de apropiere, de legătură, de atracţie magnetică spre ceea ce-i mai delicat şi mai tainic, iscîndu-i în acelaşi timp nostalgia depărtărilor, a schimbărilor, a ceea ce este difuz, totuşi, cînd după moartea mamei fusese dezvăluită dureroasa taină a familiei, fu cuprinsă de spaimă şi ruşine, sentimente ce se opuneau puternic tuturor acestor năzuinţe. Cîteodată se gîndea că poate se ascunde un sens mai profund în brusca apariţie a scrisorii revelatoare îndată după încetarea protecţiei materne, ca şi cum această teamă întemeiată ar fi trebuit s-o păzească de primejdii şi greşeli. Astfel îşi urmă Magda singură drumul. Învăţase cîte ceva şi lucra în biroul unui avocat, fiind un fel de factotum. Şeful acestui birou automat de apărare, care cu ajutorul banilor scotea basma curată pe inculpaţi, se numea în chip predestinat, doctor Umtausch[1]. Ambii săi secretari erau, unul foarte bătrîn, iar celălalt foarte tînăr, şi de aceea foarte prost plătiţi. Cel bătrîn era adevăratul suflet al biroului. Ştia toate chiţibuşurile legilor, cunoştea în amănunt nedreptatea dreptăţii şi dreptatea nedreptăţii. În vinele lui, în locul globulelor, pulsau minuscule paragrafe. Construia în aşa fel pledoa-

[1] Schimbare (germ.).

riile şefului său, încît procurorii se temeau pentru renumele lor, chiar în rechizitoriile cele mai fundate, atunci cînd ştiau că doctorul Umtausch preluase apărarea. Bătrînul secretar, moşneagul legii, cum îl poreclise tînărul său coleg, abia dacă-şi arunca vreo privire spre Magda. N-o întîmpina nici prietenos, nici neprietenos. Ea ţinea registratura, bătea la maşină, făcea curse, atît. Nici un cuvînt de natură particulară sau personală, sau, în general, o vorbă omenească n-auzise Magda vreodată de pe buzele moşneagului legii.

— Nu mă vîr în asemenea chestii, îi dezvăluise el cîndva tînărului său coleg. Întrucît aproape toate femeile demne a fi dorite mi-ar putea fi fete sau chiar nepoate, trăiesc şi fără asta veşnic în situaţia gravă a unui incest latent.

Tînărul secretar era al patrulea dintre tinerii care, după un anumit stagiu, pornea pe drumul său propriu, sau era trimis să şi-l caute. Doctorul Umtaush îi observa cu atenţie pe tinerii săi secretari, căci avea o singură fiică. Secretarul actual părea să-i fie pe plac, iar el ştia acest lucru. Pusese ochii pe fată şi pe vad, aşa încît se mulţumea cu neînsemnatul salariu pe care îl primea. Tinerelul, cum îi spunea vîrstnicul său coleg, se ferea să acorde cea mai mică atenţie secretarei, în biroul prezumtivului său socru. De altfel aceasta era cu cîţiva ani mai în vîrstă ca el. Aşadar, Magda şedea sau se mişca între doctorul Umtausch şi cei doi secretari — tînărul şi bătrînul — ca în mijlocul unei fortăreţe, complet inaccesibilă apropierii şi interesului lumii masculine, o fecioară închisă într-un turn de fier, fără ferestre, prevăzut doar cu un luminator prin care se zărea cerul

neclintit. Acesta îi răsfrîngea, ce-i drept, din cînd în cînd, în orele șovăielnice, o colorată și ademenitoare fata morgana pe care, însă, chiar Magda o alunga de fiecare dată, ca pe un sentimentalism deplasat, condiționat de vreme sau de lumini înșelătoare.

În afara acelui turn de fier, ea umbla grăbită prin lume, fără să se uite prea mult nici la dreapta, nici la stînga, dimineața în cutare sau cutare drum făcut în interes de serviciu, iar pe înserat înspre casă. Această lume îi pricinuise Magdei mult rău, încă înainte de a se naște și era sigură că alte nenorociri pîndeau doar o clipă de neatenție. Era deci cu ochii-n patru. Numai că proiectele și prevederile noastre ne influențează prea puțin soarta. Lucrurile esențiale își au voința lor proprie. Dacă vrei să exiști, trebuie să uiți de tine. Clipele decisive ale unei întîlniri se petrec pe neașteptate. În acest chip se poate înțelege cum, într-o zi, privirea Magdei se fixă asupra lui Siegelmann și — în ciuda originii, a educației și a prevederii ei — zăbovi asupra lui. Poate există priviri pe care ești în stare să le stăpînești. Există însă și altele care dispun de ele însele.

Înainte de a o cunoaște pe Magda, Richard Siegelmann avusese tot atît de puțină experiență proprie cu femeile, pe cîtă avea și în legătură cu țările și orașele străine. Cu toate că le întîlnise zilnic, încă din copilărie, ele existau doar în fantezia lui. Din acest punct de vedere, n-ar fi constituit cine știe ce excepție, dacă ar fi confruntat însă la timp fantezia cu realitatea. Că o femeie ți-e mamă, rămîne prea ușor neobservat de către bărbați. A fost necesar să apară tragedia antică

pentru a atrage atenția asupra acestui fapt, ca și asupra tainicelor destine posibile, ba chiar inevitabile ce decurgeau din aceasta. După cum, chiar de curînd, un poet a făcut observația simplă, dar profundă, că omului i-e dor de stele, uitînd că omenirea însăși trăiește pe una.

Richard ar fi putut să descrie corpul femeiesc în toate detaliile, așa cum ar fi putut descrie catedrala din Chartres sau planul unui oraș îndepărtat; îl știa, cum s-ar spune, pe de rost, cunoscînd caracteristicile sale anatomice și funcționale, tot așa cum știa la ce oră încep în Java ploile zilnice, sau cînd era deschisă Britisch Library [1]. Citise mii de romane și studii psihologice scrise de bărbați, despre femeia ca fecioară, soție, mamă sau prostituată.

Dar deși știa bine toate astea, cunoștința și intimitatea crescîndă cu Magda aduceau pentru el ceva complet nou, de neasemuit, care-l și neliniștea profund, pentru că îi făcea să se clatine imaginea despre femeie, fundamentată teoretic și construită cu grijă, și asta se întîmpla prin influențe incomensurabile: prin vreun parfum discret, prin accentuarea unui cuvînt, printr-un zîmbet care-i însuflețea chipul. S-ar putea oare ca astfel de lucruri mărunte să fie de ajuns pentru a pune sub semnul întrebării sau chiar a anihila imaginea pe care Siegelmann o avea despre vreun oraș sau peisaj și despre care-i povestea Magdei?

Toți colegii săi de la agenția de voiaj călătoriseră mult și totuși, de fiecare dată la întoarcerea lor, observa că tocmai esențialul le scăpase. Cum

1 Biblioteca britanică de la Britisch Museum din Londra.

era posibil să nu fi mers să vadă, la Roma, Vila Farnesina [1], iar în Anglia, Stonehenge [2] ? Doreau numai să fi fost undeva, dar călătoriile nu adăugau nimic la viața lor, n-o schimbau. Felul cum acești colegi erau căsătoriți corespundea întocmai felului lor de a privi lumea pe care o străbătuseră. Călătoreau și se căsătoreau. Te-ai căsătorit, erai căsătorit. Veneția ? Și acolo s-a scumpit destul de mult viața. Despre bătrînii lui Tintoretto [3], nesfîrșit de încovoiați sub povara glasului divin, de-a lungul Iordanului ? Nu, a fost prea cald, și s-au dus mai des la Lido. Da, dar acolo, pe istmul care închide laguna despărțind-o de mare, n-ați fost acolo, în timpul refluxului, pe frumoasa limbă de pămînt pe care marea în retragere o lasă în urma ei ? N-ați observat minunata conviețuire a scoicilor de mare cu a crabilor ? Nu prea ; și de altfel privit din punct de vedere al ștrandului, deosebirea nu e chiar atît de mare între Lido și ștrandul de la Hirschberg.

Așa fusese, de pildă, călătoria de nuntă a tînărului său coleg, prima sa călătorie la mare. De altfel nu se observa la dînsul nici că dormea acum noapte de noapte cu propria-i soție. Dacă nu-l impresionase marea, de ce l-ar impresiona femeia ? Și totuși amîndouă erau la fel de misterioase. Dar nu pentru domnul Zimtstein. Pentru domnul Zimtstein nimic în lume nu era misterios, nici ceea

[1] Palat din Roma care a aparținut familiei Farnese și care a fost decorat de Rafael cu minunate fresce.
[2] Monument din epoca bronzului aflat în Salisbury (sudul Angliei).
[3] Jacopo Robusti Tintoretto (1518—1594), pictor venețian.

ce cunoștea, nici ceea ce nu cunoștea. Mai interesant era țăranul sărac din Birkenau care-i pusese odată lui Siegelmann întrebarea : „Cu ce vă cîștigați pîinea ?“ — „Întocmesc itinerarii de călătorie“, răspunsese Siegelmann. — „Călătorii ? întrebase săracul, ce-i asta ?“

Siegelmann nu știa exact dacă sentimentele sale pentru Magda puteau fi cuprinse sub noțiunea de „dragoste“. De altfel, exista o *summa amoris*“ [1] ? Acest lucru nu putea fi hotărît unilateral. Două amănunte observase însă, în legătură cu sine însuși, atribuindu-le Magdei. Întîi, nu mai credea atît de des și nici cu atîta siguranță ca înainte că e un ratat. În al doilea rînd, începuse să atribuie importanță părerii ce o avea Magda despre el, în timp ce înainte îi fusese indiferent cum îl apreciau alții, sau chiar dacă își băteau poate joc de el. Magda îi inspira o oarecare teamă. „Într-o bună zi ar putea să creadă că m-a prins asupra unei minciuni. Numai că eu nu mint. Aleg doar forma cea mai convingătoare pentru realitate și adevăr. Nu pe mine doresc să mă arăt într-o postură importantă, ci minunățiile lumii și ale vieții. Eu creez doar legăturile și le unific. Dar ce se va întîmpla, dacă Magda ar deveni neîncrezătoare în legătură cu vreun lucru mărunt ? Lucrurile mărunte, ele sînt cele mai periculoase pîrghii ale nenorocirilor.“

Această preocupare, care corespundea la Siegelmann cu o hotărîtă schimbare de caracter, îl însoțea în ore mai liniștite. Într-adevăr, el nu mai era singuratic. Dar putea asta să fie luat drept un simptom veritabil al dragostei pentru cineva de

[1] Dragoste supremă (lat.).

alt sex ? Dacă sta să se gîndească, atunci numai cu cineva asemenea ţie nu puteai fi singur. Un păcătos — şi de fapt toţi comentatorii textelor sfinte fac parte din această categorie — ar afirma că una dintre greşelile fundamentale ale Dumnezeului biblic a fost aceea că a vrut să înlăture singurătatea bărbatului prin însoţirea cu o femeie. Desigur, la aceasta s-ar putea obiecta că Eternul a scos-o pe Eva din chiar trupul lui Adam. *Similia similibus curantur.*[1] Şi aşa mai departe pînă în ziua de astăzi.

Totuşi legătura sa cu Magda nu era tocmai pasionată, nu-i înceţoşa raţiunea, nu-l constrîngea printr-o dorinţă atît de violentă, încît în schimbul unei atingeri să renunţe la sine însuşi, chiar numai pentru o clipă. Ceva asemănător nu i se întîmplase nici la o vîrstă mai tînără. De ce i s-ar întîmpla acuma ? Dar observase că istorisirile sale de călătorie căpătaseră prin Magda un deosebit avînt stilistic, că devenise creator, formulînd cuvinte noi şi surprinzătoare, ba i se părea chiar că frazele sale se împlineau acum într-o sintaxă proprie numai lor. Dacă însă limba unui om se schimbă, devenind independentă, este semnul cel mai incontestabil al transformării unei fiinţe în plină efervescenţă.

Magda nu trebuia să caute a afla ce însemna Siegelmann pentru dînsa. Din ziua în care conţinutul celor povestite de Siegelmann devenise pentru ea mai puţin important decît istorisirea lui ca atare, simţea în el pe bărbatul vieţii sale. Asculta

[1] Cele asemănătoare se vindecă prin aceleaşi mijloace (lat.), ceea ce ar însemna : Cui pe cui se scoate.

numai şi curînd se dispensă de orice nevoie de a vorbi, sau chiar de a întreba. Întrebarea este doar în cel mai adînc al adîncului ei o pornire de neîncredere. Ea însă simţea nevoia să primească totul fără rezerve. Voia să dăruiască încredere. Magda observa clar cum creştea Siegelmann din ce în ce mai mult, cum în prezenţa ei devenea din ce în ce mai bogat şi mai generos. Şi ea de asemenea primea şi dădea : ceea ce este cel mai de preţ în om. Totuşi, ea fu aceea care, într-o seară, îi puse direct şi surprinzător întrebarea hotărîtoare :

— Şi unde vom face călătoria de nuntă ?

Era direct şi surprinzător, întrucît pînă atunci între ei doi nu fusese de loc vorba de căsătorie, sau de nuntă. Şi de altfel, o astfel de întrebare trebuia de fapt să fie pusă, conform obiceiului, de către bărbat, pentru a face să dispară rezerva reciprocă. Rolul femeii ar fi fost deci să pară surprinsă, mirată, pe cît posibil consternată, să verse cîteva lacrimi pentru a răspunde apoi „da", o silabă care, în astfel de cazuri, conform experienţei, este doar un suflu, consoana dinainte pierzîndu-se, pentru a exprima astfel un sentiment de satisfacţie pe deplin vocalizat. Dar de aceste rituri sfinte, Magda habar n-avea. De asemenea uitase cu desăvîrşire în această clipă ceea ce mama îi vîrîse cîndva în cap : „Nu vorbi neîntrebată".

— Da, deci călătoria de nuntă, răspunse Siegelmann într-un pur ton de afaceri, ca şi cum ar fi abordat o chestiune de mult dezbătută şi asupra căreia, în principiu, nu exista nici o îndoială. Cei mai mulţi se duc, ca şi colegul Zimtstein, la Veneţia, care de secole trece drept un start favorabil pentru o călătorie de nuntă şi unde ar fi, de fapt,

nespus de multe de văzut şi de admirat. Corespunde asta însă, mă întreb, scopului adevărat al unui astfel de eveniment? Vei spune poate că Zimtsteinii au avut dreptate, să lase de data aceasta arta să fie artă. O vor face însă desigur de fiecare dată. Cine se căsătoreşte crede că are nevoie de cel puţin o minune a lumii ca fundal sau echilibru: Veneţia, cascada Niagara, arborii de sequoia. De altfel, California, continuă Siegelmann după o pauză, dînd expunerii sale forma unei pledoarii, pentru California trag multe în cumpănă. Arborii giganţi despre care ţi-am vorbit şi ale căror vîrfuri par să se fi refugiat atît de sus în înălţimile incomensurabile, încît îţi dai seama că este vorba de arbori doar după coaja trunchiurilor, după rădăcini şi după mirosul de răşină, constituie, cu inelele lor de trei sau patru mii de ani, aproape simboluri ale vieţii veşnice. Printre ei zboară grăbitul Calliope-colibri şi gaiţa de culoarea safirului. La ţărm, Occidentul se termină aproape abrupt, îl laşi în urmă, ai scăpat de el. Continui să mergi numai prin pajişti de aur, printre stînci de agată; în faţă vezi valurile izbindu-se de stînci şi auzi mugetul monştrilor marini. Dar ce folos? Atît de departe nu ne putem gîndi acum. Hai deci, iubito, să alegem o cale de mijloc, între Veneţia şi California. Şi aceasta ar fi Birkenaul meu.

Aici trebuie menţionat, că n-o numise încă niciodată pe Magda „iubito" şi că ea nu cunoştea Birkenaul „său". Ce plin de tact era, să intercalezi cuvîntul „iubito", ca şi cum ar fi fost un lucru de la sine înţeles, legitimînd astfel oarecum întrebarea ei pripită şi aproape lipsită de pudoare, cu

privire la ţinta călătoriei de nuntă. Dar chiar dacă ar fi cunoscut Birkenaul, tot n-ar fi fost nici o deosebire într-o asemenea clipă. Oricum ea ar fi recunoscut Birkenaul lui Siegelmann ca singura şi cea mai minunată posibilitate. Magda ştia că propunerea lui Siegelmann nu pornea din zgîrcenie. Chiar dacă nu avea de ajuns pentru o călătorie în California, dar încă o călătorie la Veneţia desigur că nu mai conta pentru cel care călătorise atîta şi mai cu seamă acum, cu un atît de însemnat prilej. Voia ca ea să fie înconjurată de o natură idilică şi nu copleşită de ceva gigantic. În asta consta gingăşia. Siegelmann însă era zguduit de o frică năprasnică, şi anume ca Veneţia viselor sale şi topografiile sale fantastice să nu fie anihilate şi distruse de realitate. Faţă de Magda ar fi avut curajul să se poarte la Veneţia ca şi cum ar fi vizitat-o încă de zece ori. Dar pentru sine însuşi această lume n-ar mai fi fost lumea lui; şi nici din el n-ar mai fi rămas nimic altceva decît un oarecare Richard Siegelmann, funcţionarul unei agenţii de voiaj, care ar fi părăsit Birkenaul fără a-şi salva Veneţia, ba chiar ar fi sacrificat adevărata sa Veneţie, mîndra şi magica sa Veneţie, unei imitaţii naturaliste, dată drept realitate de reclama ce i se făcea. El era căpitanul vasului său, care-l ducea în toate porturile. Se pricepea să se poarte impresionant de intim cu vaporul acesta, ca şi cu o femeie arogantă şi frumoasă, de care un simplu muritor nici nu se poate apropia, care însă din motive inexplicabile este îngăduitoare cu cîrmaciul ei. Numai că era un vapor sub clopot de sticlă. El nu mai ştia cum de l-a pus înăuntru. Şi pentru a-l scoate ar fi trebuit să spargă sticla.

Cununia a avut loc la oficiul de stare civilă. Funcţionarul, fără a privi măcar mirii, îşi mormăia frazele, care sunau a recviem.

După aceea se duseră la restaurantul „La Prinţul". Doctorul Umtausch, în calitatea lui de martor, crezu de datoria sa să rostească un toast încurajator.

— Ca la o loterie, spuse el, şi în căsnicie, numai unul cîştigă lozul cel mare, cîţiva, puţini, capătă cîştigurile mai mari, iar majoritatea covîrşitoare trage numere necîştigătoare pentru banii cheltuiţi. De aceea să se gîndească bine, cine se leagă pentru veşnicie. Deoarece căsătoria e veşnică sau cel puţin pe viaţă, în ciuda posibilităţilor de divorţ. Şi chiar dacă pui mîna pe lozul cel mare, încă mai trebuie să te pricepi să poţi folosi în mod just cîştigul.

Siegelmann anunţase la birou căsătoria sa, dar nu spusese încotro plecau. Nu voia să audă ceva înjositor despre Birkenau. Tinerii căsătoriţi ajunseră către seară în gara liniştită. Vilegiaturişti nu mai erau. Frunzişul arborilor se colorase puternic, molizii îşi amestecaseră nuanţele de verde întunecat cu o cantitate mare de sepia şi albastru de Prusia. Pădurea părea mai aproape de localitate, ceea ce se întîmpla întotdeauna după ce orăşenii plecau. Perechea se stabili la văduva Kalmus, al cărei soţ cumpărase de la Siegelmann căsuţa, moştenită de acesta după moartea tatălui său, şi pe care o vînduse cu clauza de a i se păstra pe viaţă o cameră la mansardă. Domnul Kalmus muri curînd după aceea, aşa încît Siegelmann se simţea şi mai departe la Birkenau ca în casa-i proprie, deoarece chiar şi mobila rămăsese de la tatăl său.

Al doilea pat, pe care doamna Kalmus îl pusese în odaie, stingherea, fireşte, uniformitatea de altădată a încăperii, ocupată acum aproape în întregime de cele două paturi, căci erau paturi de ţară înalte, cu perne voluminoase, umflate, şi pilote uriaşe, a căror căldură statornică, în anotimpul acum înaintat, era îndeosebi lăudată de doamna Kalmus. Cei doi începuseră să-şi despacheteze valizele, fiecare pe patul lui. O făceau tăcuţi şi intimidaţi. Exista numai un dulap şi un scrin. Pentru prima oară o adiere feminină sufla printre lucrurile parte bărbăteşti, parte băieţeşti ale lui Siegelmann, retrăgîndu-se uimite prin unghere, adăpostindu-se prin rafturi mai îndepărtate, deşi îmbrăcămintea Magdei nu ocupa mult spaţiu. Îşi luase cu ea lucrurile cele mai fine pentru acest prilej, broderii şi mătase, lenjuri suple, în culori pastel, parfumate şi poetice, care se alăturau acum prozaicei lenjerii de corp a lui Siegelmann. Aceste priviri timide, aruncate de fiecare dintre ei în lumea celuilalt, constituiau de fapt prima apropiere trupească, care pînă atunci nu trecuse de un sărut fugitiv de noapte bună, în uşa locuinţei.

După ce despachetară, amîndoi se uitară în jur pentru a vedea cam ce ar mai fi eventual de făcut. Nu erau dispuşi să vorbească, dar nici de tăcut nu ştiau să tacă, ocolind doar cuvintele. Simţeau că vechiul lor fel de a fi împreună luase acum sfîrşit. Fiecare bîjbîia fricos după un prim cuvînt, pentru a se speria apoi mereu de el, deoarece trebuia doar să fie cu totul altfel decît înainte, o limbă cu desăvîrşire nouă. Abia cînd Magda observă pe un raft o serie de cărţi de călătorie, întrebă fără să vrea :

— Amintiri din călătoriile tale ?
— Amintiri ? Fetişuri ? Idolatrie ? Cine gîndeşte, ştie întotdeauna dinainte despre ce va trebui să-şi aducă aminte.
— Dar există şi lucruri care pot fi găsite sau obţinute numai în anumite locuri. Scoicile, mărgeanul, pietrele folosite ca *presse-papier*.
— Nu primesc scrisori.
— Ei, nu numai scrisori. Hîrtii, socoteli poate.
— Pe acestea le poate lua liniştit vîntul.
— Oricum. Dintr-o călătorie rămîi doar cu cîte ceva.
— Desigur. Dar n-ar trebui să mă tot iscodeşti, observă el, prost dispus.
Ea amuţi. În odaie domnea tăcerea, afară însă domnea o tăcere şi mai adîncă. Fereastra era deschisă, dar perdeaua de etamină rămînea nemişcată. Se auzea parcă respiraţia grea a aerului. O furtună întîrziată, ultimul sol al verii, fulgera mut deasupra pădurilor.
— Ascultă, spuse deodată Siegelmann, n-am făcut niciodată vreo călătorie.
Ea rîse.
— Vrei să-mi dovedeşti doar că aceasta este prima ta călătorie adevărată şi că pe celelalte, oricît de frumoase şi de pline de neprevăzut vor fi fost, nu le mai preţuieşti.
— Te înşeli, izbucni el, n-am călătorit niciodată.
Ea se aşeză într-un balansoar vechi de lîngă soba de teracotă şi legănîndu-se uşor înainte şi înapoi, spuse doar :
— Ploieşti.

Şi ca şi cum acest cuvînt ar fi fost singurul pe care l-ar fi ştiut, îl repeta necontenit în ritmul legănatului.
— Mai întîi am crezut, începu din nou Siegelmann, că voi putea s-o scot la capăt fără mărturisiri. Azi de dimineaţă încă, înainte de cununie, mă credeam destul de tare pentru asta. Înainte de a intra în această cameră, încă mai speram că te voi putea cuprinde mai departe în urzeala mea de vise ca un ornament de pe un brocart.
Ea se opri o clipă din legănat, privindu-l lung. Apoi începu din nou cu „Ploieşti".
— Încetează o dată ! strigă el, nu-i aşa. E altceva. Te gîndeşti poate : de ce tocmai astăzi ? De ce tocmai acum ? Lucrurile tale, îţi spun, m-au dat gata. Nici recunoaşterea vinii, nici vreun scrupul, nici chiar dragostea. La naiba cu „Ploieştiul" tău ! Micile tale lucruri m-au determinat. Cum le scoteai, unul după altul din valiză. Aceste obiecte străine, acest ceva cu desăvîrşire deosebit. Toate aceste cutii, sticluţe şi flacoane care toate împreună afirmau cu încăpăţînare „noi sîntem reale", ca şi cum ar fi uneltit împotrivă-mi, aceste insuportabile bluze de mătase şi fulare. Ele m-au făcut prea laş, chiar pentru laşitate. „Noi sîntem reale, aparţinem unui om real, şi acest om real, eşti de acum înainte şi tu însuţi, care vei împărţi viaţa cu noi. Eşti şi tu tot atît de real ca noi ?" Te implor: nu mai cînta „Ploieşti".
Într-adevăr, în timp ce el vorbea, Magda, legănîndu-se mereu, potrivi o melodie la cuvîntul „Ploieşti".
— Mai vreau să-ţi mărturisesc ceva, începu el din nou. Cîteodată mi se părea că ştii sau bănu-

ieşti că toate poveştile mele sînt fantezii sau, să spunem, minciuni, şi că prefăcuta ta încredere ar fi constituit dovada unei măiestrii actoriceşti cu mult mai mari decît aceea a imaginarelor mele aventuri. De ce zîmbeai, atunci cînd povesteam despre gazda din Girgenti, unde nu fusesem niciodată ? Prea mi-erai liniştită, cînd făceam să iradieze globul meu interior, care trebuia să te lumineze ca o lampă. Mărturiseşte ! În fond ştiai că nu ieşisem nicicînd din Birkenau.

— Ploieşti, Ploieşti, se legăna ea, pe melodia unui cîntec de copil.

— Tatăl meu spunea că femeile cunosc lucruri fără să le fi cercetat, învăţat sau aflat pe altă cale. Chiar cea mai simplă dintre ele este o Sibilă. Ea poartă în sine ceva, spunea dînsul, care vine nu se ştie de unde, îndreptîndu-se nu se ştie încotro, şi pornind din acest punct şi mergînd mai departe, trăieşte. De unde va fi ştiut asemenea lucruri tatăl meu, care era doar un funcţionar de cale ferată ? Fireşte că a spus-o abia după moartea mamei. Răspunde-mi deci, care dintre noi a fost de la început mai tare : eu, cu povestirile mele despre fiordul Hardanger, despre muntele San Michele şi căpăţîna de zahăr de la Rio, sau tu, care ştiai că în spatele lor nu se ascundea altceva decît doar Birkenau ?

Magda se ridică.

— Cine eşti tu ? întrebă ea. Richard Siegelmann, funcţionar al agenţiei de voiaj Schenker, unul căruia i s-a prăbuşit lumea. Cine eşti tu ? Poet fără poezie, zidar fără mistrie. Eşti, cine eşti. Dar erai mai mult, cînd ai creat lumea. Eu plec acum în călătorie.

El n-o împiedecă, deşi furtuna părea gata să izbucnească, iar un vînt neaşteptat aducea în încăpere picături fine de ploaie.

— Deseori se întîmplă aşa cu tinerii căsătoriţi, căută doamna Kalmus să-l încurajeze pe Siegelmann. Abia ceea ce devine obişnuinţă este folositor pentru viaţă.

Ea aduse ceai cu rom. Afară, ploaia se revărsa în şiroaie dese, biciuitoare, fulgera într-una, iar bubuitul tunetelor ricoşa înspăimîntător şi neîndurător din stîncă în stîncă. Şi ca de obicei la ţară, pe timp de furtună, lumina electrică se întrerupse şi ea deodată. Doamna Kalmus veni din nou cu o lumînare aprinsă. Se aşeză lîngă Siegelmann, care nu se atinsese de ceai.

— O să se întoarcă, proroci ea, s-o fi adăpostit pe undeva. În ziua de astăzi, o femeie fuge uşor, dar se şi întoarce uşor. Pe vremea mea mai era încă altfel. Atunci îţi spuneai : Unul, care e ceva şi poate ceva, e de ajuns. A fi ceva, însemna a face ce voiai. Iar a putea ceva, însemna : a fi sigur că norocul este de partea ta, fie că lucrezi cu ciocanul, fie că pui un arc la ceas. Un asemenea om era bun pentru orice femeie, fie ea şi împărăteasă. Iar un astfel de om nu trebuia să vorbească mult.

Asta a fost, se gîndi Siegelmann, vorbăria. Cine nu este nimic, trebuie să vorbească. Şi fiindcă nu este nimic, trebuie să născocească. Da, dar acum recunoscuse, se redusese la cea mai mică măsură a sa. Nu era asta de preferat unei măsuri maxime, dar neadevărate ? Greşeşti. Ceea ce a fost falsificat într-o măsură exagerată, nu poate fi îndrep-

tat prin acea măruntă recunoaştere. Pendula continua să oscileze furioasă.

Furtuna atinsese acum acea înălţime magică, în care mugetul se transformă subit în tăcere, ca şi cum forţele elementare ar vrea să se concentreze pentru o ultimă uriaşă hotărîre. Răpăitul şuvoaielor de ploaie nu mai este întretăiat, ci formează o masă uniformă, cu abia perceptibile detalii. Te simţi înfricoşat în centrul vîrtejului în care domneşte o tăcere de moarte, ştiind că trebuie să te aştepţi acum la ceea ce e mai rău. Ca un om scos din fire, care în izbucnirea sa îşi copleşeşte victima cu blesteme nemăsurate, oprindu-se brusc pe culmea cea mai înaltă a mîniei sale şi uitîndu-se în jur într-o crispare de furie şi rîs, dar nu pentru a termina, ci pentru a-şi descărca abia acum în chip groaznic, dintr-o singură lovitură, întreaga rezervă de ură, tot aşa se azvîrli acum în liniştea chinuitoare încă un ultim fulger gigantic, de un galben strident, nezimţat, lugubru ca o cange diabolică, ce se revarsă cu puterea concentrată a unei detunături, în care răsună parcă în amintire timpurile preistorice.

Lumina electrică se ivi din nou cu pîlpîiri şovăielnice. Doamna Kalmus ieşi în faţa uşii, strigînd în toate direcţiile :

— Doamnă Siegelmann !

Apoi urcă din nou la oaspetele său, zgîlţîindu-l din încremenire.

— Poate dacă am chema-o cu numele ei de fată... Doar este prima ei zi.

— Nume de fată, întrebă el în dosul pumnilor în care-şi sprijinise capul, Arethusa, Pocahontas, Galateea.

Şi mormăi un şir lung de nume ca pe o poezie. Femeia se cutremură şi plecă.

Dimineaţa, o dată cu prima rază de soare, se întoarse. Lumînarea arsese toată, becul electric rînjea fără rost în lumina matinală.

— Hai, să mergem. Trebuie să ne interesăm, să întrebăm, să căutăm.

Siegelmann se ridică docil şi tăcut, urmînd-o pe drumurile pe care le cunoştea din copilărie ; pe unde era un pîrîu, se lăsa condus de mînă, pe unde era o casă, se oprea la poartă, aşteptînd pînă ce ea se întorcea, anunţînd mereu că nimeni nu văzuse o femeie străină. Umblară de-a lungul şi de-a latul întinselor păduri, ude şi însorite, parcă ar fi mers într-o excursie, Siegelmann mereu în urmă, ea strigînd şi îndemnîndu-l şi pe el să strige. Dar Siegelmann mormăia numai cele mai ciudate nume, alergînd după fluturi negri întîrziaţi, trăgea de scufiţele muşchilor sau răsturna pietrele, pentru a se cufunda în studierea furnicarelor. Aşa umblau mereu.

Tîrziu, după-amiază, ajunseră în strîmta vale a rîului, acolo unde apa îşi săpase albia printre roci de gresie, ce atîrnau apropiate una de alta deasupra apei. Stîncile se înălţau în formă de stîlpi, unele dintre ele arătînd de parcă ar fi fost capete şi trupuri de uriaşi, din care pricină se numeau în popor „Alai de nuntă“, fiind admirate şi temute totodată. Pietrele străluceau în diferite culori, crăpăturile erau pline de ferigi şi tufişuri, pe cîte un umăr se ghemuia cîte un molid mic, iar „mirele“ ţinea în mîna întinsă o tulpiniţă albă de mesteacăn, de parcă ar fi fost o lumînare.

În cursul nopții însă se întîmplase ceva care făcu să înghețe sîngele în vinele doamnei Kalmus. Mireasa de piatră, care de obicei îl urma pe mire, fusese frîntă și scoasă din alaiul nuntașilor, iar mădularele ei din piatră zăceau strivite de-a curmezișul apei. Între mire și alaiul de nuntă se căsca o prăpastie, prin care pădurea de dincolo de rîu privea acum în vale. De-a lungul unui trunchi căzut se vedea limpede înspăimîntătoarea urmă neagră de tăciune a trăsnetului, care doborîse copacul din masivul de roci, aruncînd în aer stînca. Iar apa statornică se adunase în jurul mădularelor strivite ale miresei, mîngîind cu răcoarea-i argintie torsul acesteia, revărsîndu-se deasupră-i, creînd noi căderi și cascade, fiind de pe acum foarte ocupată să dea noi contururi unui gingaș și în același timp sălbatic motiv din natură.

— Apa rîzătoare, spuse Siegelmann deodată. Și așa am ajuns, în sfîrșit, în America.

— America, se îngrozi doamna Kalmus.

— Nimic nu este departe, spuse Siegelmann.

EURICLEEA

Laertes o dobîndise odinioară pe fiica lui Ops, fiu al lui Peisenor, pentru douăzeci de capete de vite, preț însemnat, chiar pentru o fată atît de frumoasă. Era încă și astăzi mîndră de asta, cu toate că prințul nu se atinsese niciodată de ea. Își explica aceasta, prin faptul că Laertes se temea de mînia soției sale, Anticlea. Dovedise față de ea o slăbiciune aproape ridicolă, cu toate că Anticlea avusese legături cu Sisif și nu se știa de loc sigur cine era, de fapt, tatăl lui Odiseu.

Euricleea îi tăiase buricul micului prinț. Ea însăși născuse cu puțin timp înainte un copil, care murise însă curînd. Nu-l cunoștea pe acel care o cunoscuse impetuos, în noaptea cunoașterii. Cu micul Odiseu la sîn, ea îl uită. Mai tîrziu, Laertes a făcut-o chelăreasă, predîndu-i cheile casei. Astfel ea deveni adevărata supraveghetoare, ba chiar stăpîna vieții în palat. Nimic nu se întîmpla fără știrea ei, puține, fără amestecul ei. Ea l-a crescut pe Odiseu, cel orfan pe jumătate, sau poate chiar pe de-a-ntregul. Căci pe Sisif, acel mincinos pierde-vară — și cum ar fi putut fi altfel, cînd era doar fiul lui Aeolus — zeii îl osîndiseră de mult să tot rostogolească stînci în Hades. Euricleea se întreba mereu, dacă marea viclenie a lui Odiseu, nu

era cumva o moştenire din partea bunicului, zeul vînturilor. Poate însă că era nedreaptă, fiind doar o moştenire legitimă, din partea Anticleii, al cărei tată, Autolykos, deţinea recordul mondial, ca maestru în pungăşii, ceea ce iar nu era de mirare, la un fiu al lui Hermes. Ce familie! Ei, toate astea se-ntîmplaseră demult, acum aproape cincizeci de ani, timp în care se petrecuseră mari schimbări. Totuşi, nimic nu e mai trainic decît vechi bîrfeli de familie şi aproape nimic mai plăcut.

Bărbaţii! Ce să mai crezi despre ei? Laertes făcuse din totdeauna mult caz — şi de fiecare dată cînd repovestea, tot mai mult — de călătoria cavalerească ce o întreprinsese, plecînd pe mare în căutarea aurului, împreună cu argonauţii, dintre care cea mai mare parte de mult se făleau a fi zei sau semizei: Orfeu, Heracles, Teseu, Pollux. Neînchipuit de mare era numărul acelora care ar fi participat. Corabia Argo ar fi trebuit să fie mai mare decît întreaga insulă Itaca. Da, era o plăcere să crezi în asemenea născociri.

Laertes povestea cu plăcere cum luptase într-o partidă de box cu Pollux, fiul lui Zeus. Fiul lui Zeus? Maica Leda răspîndise acest zvon, dar numai ea ştia adevărul. Din acelaşi neam se trăgea şi Elena şi Clitemnestra. Halal rubedenii! Aşadar, Laertes a îndrăznit să-l înfrunte pe Pollux; cînd însă nevastă-sa, Anticlea, îl boscorodea, se făcea mic şi urît. Îi trecea toate cu vederea Anticleii, iar pînă la urmă îşi vîrîse în cap că aceasta murise, pentru că nu putuse suporta lunga despărţire de Odiseu. Gurile rele spuneau însă că Anticlea fusese pedepsită de Thanatos, care voise astfel să se răzbune pe Sisif, iubitul Anticleii,

deoarece acest viclean şi mincinos prinţ al Corintului îl ţinuse închis un timp într-o temniţă adîncă, pe dînsul, zeul morţii. Erau nişte poveşti tare încîlcite.

De mîhnirea ei însă, a Euricleei, cine se sinchisea? Ea nu murise, numai pentru că avea mai multă încredere în Odiseu. El va şti să iasă din toate încurcăturile. Cu toate acestea şi ei aşteptarea i se părea nesfîrşită. Se străduia să trăiască. De altfel, trebuia să mai aibă grijă şi de Telemah, care tocmai acum era năpădit de melancolie şi de celelalte toane obişnuite de adolescent.

Cît despre Penelopa, era mai greu decît se credea să te împaci cu dînsa. Era castă sau — cel puţin — nu se putea tăgădui că în toţi aceşti ani mulţi, nu lăsase pe nimeni să se apropie de dînsa. Dar, cu cea mai mare bunăvoinţă, nu te puteai aştepta ca ea să fi rămas lipsită de ispite. Cînd se gătea, arăta ca o femeie încă foarte bine, cu toate că era bineînţeles exagerat să asemuieşti figura puţin plinuţă a femeii în jur de treizeci şi cinci de ani cu Afrodita sau chiar cu Artemis. Nu era uşor pentru slujitorii ei să servească pe o femeie chinuită din cînd în cînd de propriile-i dorinţe. Fără îndoială că Penelopa îşi bătea joc de chefliii ei pretendenţi. Pe fiecare în parte, îl făcea să spere că se va bucura de favorurile ei, trimiţînd chiar cîte unuia solii în doi peri: prin aceasta nu-şi încălca fidelitatea. Dar cum să nu fi fost măgulită de concurenţa atîtor rivali? Cînd şi cînd cobora jos, în sală, ştiind precis că aţîţă poftele. Euricleea vedea limpede cum îi vibra trupul învăluit în ţesături delicate şi cum i se schimba culoarea pielii. Şi daruri primea de la cavalerii ei.

Cît timp va mai tot merge așa ? Superstițioasă mai ești Penelopa, bănuitoare, sentimentală chiar, cu toate că atît de pură ca marmura de Paros. Dar cîte nu se petrec cu această marmură ? Cît de multe vise, destul de vicioase nu mi-ai dat tu să-ți tălmăcesc ? Știu că ești înțeleaptă, statornică, diplomată. Deocamdată mai stai și țeși. Dacă Odiseu va veni, această țesătură va deveni giulgiul lui Laertes. Dacă însă nu sosește, vei face din ea rochia ta de mireasă. Ciudată țesătură. Eu însă îți spun : ia seama ! Odiseu are o constituție puternică și nu se lasă ușor doborît. Nici măcar n-a vrut să participe la acest război. S-a prefăcut a fi chiar smintit ca să-i înșele pe trimișii fiilor lui Atreu. Dar acel blestemat de Palamede a descoperit înșelătoria și atunci nu i-a mai rămas lui Odiseu nimic de făcut decît să pornească și el împotriva Troiei. Dar Palamede să n-o ia prea ușor. Nu-i va fi de nici un folos faptul că a adăugat alfabetului încă patru litere. Odiseu a jurat să se răzbune, nimicindu-l chiar cu ajutorul noii sale ortografii. Așa să fie, în cazul cînd acest lucru nu s-a întîmplat încă !

Penelopa afirma mereu solemn că-i e groază de o nouă căsătorie. Se poate să fi fost așa, fără însă a lua această afirmație prea în serios. Primește și ospătează pe toți acei care i-ar putea aduce vești de la soțul ei. Mai trăiește ? A murit cumva ? L-ai văzut tu însuți, sau ai auzit numai despre el ? În insula Scheria se cîntă un cîntecel despre felul cum ar fi luptat — aidoma lui Ares — împotriva lui Deifob. Ce-l privea de fapt pe el, cel de-al treilea soț al Elenei ? Fie și numai pentru asta, și tot pesemne că s-a prefăcut doar că

luptă, căci, în definitiv, Menelau i-a venit de hac troianului. Sînt de-abia zece ani de la căderea Troiei. Au și trecut zece ani de la căderea Troiei. De curînd Euricleea a trebuit să-l pună la punct pe Telemah. „Mama se jură că Odiseu e tatăl meu. Eu însă nu știu. Cine știe oare cine l-a procreat ?“ Chelăreasa s-a înfuriat atunci. „Ce trac dezbinător de suflete ți-a întinat firea ? Mama ți se trage din cele mai de seamă familii spartane. Nepoată de rege. Tatăl tău a cîștigat-o la o cursă de alergări. Cu toate astea, Odiseu a întrebat-o dacă dorește să-l urmeze. Ea a roșit. El însuși mi-a povestit-o. Erau timpuri bune, în care îmbujorarea feței prețuia tot atît, cît azi, un contract de căsătorie.“

Îndeobște, Euricleea nu punea prea mare preț pe femei. Aproape în fiecare dintre ele zăcea ascunsă o vrăjitoare. Iat-o pe Elena, care a adus nenorociri peste popoare întregi ; iat-o pe Medeea, mînjită cu sîngele fratelui ei ; privește-o pe Clitemnestra, desfrînata soție ucigașă. Nobile, sau femei de rînd, nu erau bune de nimic. Să-l fi auzit numai pe Eumaios povestind despre slujnica aceea care-l vînduse pe cînd era copil unui negustor fenician, cu care se culcase. Sau, să te gîndești, de pildă, la obraznica Melantho, camerista, pe care Euricleea de mult ar fi dat-o afară, dacă n-ar fi fost crescută de Penelopa însăși și din această pricină alintată. Fără rușine, umblă cu pretendentul Eurimah, aducînd ocară stăpînei și casei. Pe de altă parte — și iarăși vorbind în linii mari — soarta femeilor este de plîns. Cît sînt tinere, ele aud numai : „Tu, frumoaso, cu părul buclat, cu brațele ca lujerele de crin !“ După ce însă băr-

bații s-au bucurat de ele, atunci sînt nevoite să dărăcească lîna, să spele, să gătească, să pună masa, să toarne vin, să-i ajute cînd fac baie, să aștearnă patul. Să ofteze însă n-au dreptul, dar în schimb e bine să cînte în timp ce torc, țes sau pisează grăunțele cu maiul, ca totul să fie mai plăcut. „La măcinatul făinii să nu cînți cîntec de leagăn! Îmi strici pîinea!"

Ea, Euricleea, acum în jur de șaptezeci de ani, s-a bucurat din totdeauna de o situație deosebită. Știa să găsească și să prepare ierburile de leac, cunoștea unele ierburi misterioase care creșteau la umbra măslinului și a smochinului; ținea în rafturi bine rînduite, capere și dafin, chimen și mentă, ghimbir, jale și cuișoare, care cresc pe malul stîncos, udat de valurile sărate de culoarea vinului. În calitatea ei de chelăreasă avea controlul asupra pînzeturilor de in, asupra vaselor cu provizii, domnea în bucătărie peste pîlnii și răzători, tigăi și talgere; arăta slujnicelor cum să prepare cîrnații, neroadele, care nu erau în stare să cumpănească sensul mai profund al acestui încîntător amestesc divin. Numai ea se pricepea să prepare șuncă în aluat, numai ea știa ce se cuvine să se pună în adevăratul terci de struguri, în afară de obișnuitele ingrediente, miere, făină și brînză frămîntată de capră, adică esență de tamarisc, un adaos sacru, pe care numai dînsa știa să-l pregătească.

Observa totdeauna prima, tot ce se petrecea. Asta-i de fapt și menirea ei. Cît de schimbat e de la o vreme Telemah! Ce-o fi însemnînd asta? N-a repezit-o el de două ori pe maică-sa, făcînd-o chiar să plîngă? Acum a mai pierit și Argos, bătrînul cîine de vînătoare lacedemonian, pe vremuri copoi atît de grozav, cu privirea ascuțită, pe care încă Odiseu îl dresase și pe care diavolițele de slujnice l-au lăsat să se prăpădească în propria-i murdărie. Adunătură de muieri! Pe ce vă aruncați voi privirile ajunge în mizerie și neorînduială. Dar las-că o să vă mai bălăbăniți voi de funii, ca prepelițele, Melantho prima, iar în timp ce voi aveți să vă zvîrcoliți, eu am să mănînc în tihnă, nuci înmuiate în miere. Din mormanul tău de gunoi, Argos, l-ai mai salutat pe cerșetor, dînd prietenos din coadă, apoi însă, urechile ți s-au pleoștit, întru posomorîtul destin al morții. *Moira Melanos Thanatoio*[1]. De necrezut, ce presimțire au animalele! Nu se povestește că, în fața Troiei, la moartea lui Patroclu, au plîns mai mult caii, decît femeile?

Nu sînt nici cîine, nici cal, dar una o știu: Te vei întoarce, tu, Odiseu, necunoscut, ca un străin oarecare. Bătrîno, spală deci picioarele oaspetelui! Nu-ți mai vine acum chiar atît de ușor. Sîngele-ți zvîcnește în tîmple, ca foalele îți șuieră plămînii. Sînii uriași te trag în jos, cocul îți apasă greu pe grumaz. Dar nu șovăi, amestecă apa fierbinte și rece în cada de bronz, îngenunchează, chiar dacă te doare în coșul pieptului.

Și iată că, deodată, pipăind cu mîna, ea va da iar, deasupra genunchiului, pe coapsă, de cicatricea pe care i-o făcuse pe vremuri mistrețul, cînd fusese cîndva în Parnas, împreună cu unchii săi, la vînătoare, la bunicul Autolykos, străvechiul

[1] Soarta morții negre (greacă).

pungaş al pungaşilor. Ca pe vremuri, îi va mîngîia de-a lungul cicatricea de ea cunoscută. Şi, mai curînd umbrit decît luminat de focul din vatră, străinul se va şti recunoscut, plîngînd şi rîzînd în acelaşi timp.

Atunci îţi va şopti :

„Mamă, cum îţi spunea din totdeauna, mamă, nu mă da de gol", cum murmura şi pe vremuri, ca băieţel, cînd se juca de-a v-aţi ascunselea, acest mare stăpîn al insulei, întors acum cu traista-i de pribeag, doldora de aur, dobîndit prin miraculoase aventuri, şi plin de înţelepciune subpămînteană.

Va fi clipa cea mai înălţătoare a lungii tale vieţi, atunci cînd îi vei susura la ureche :

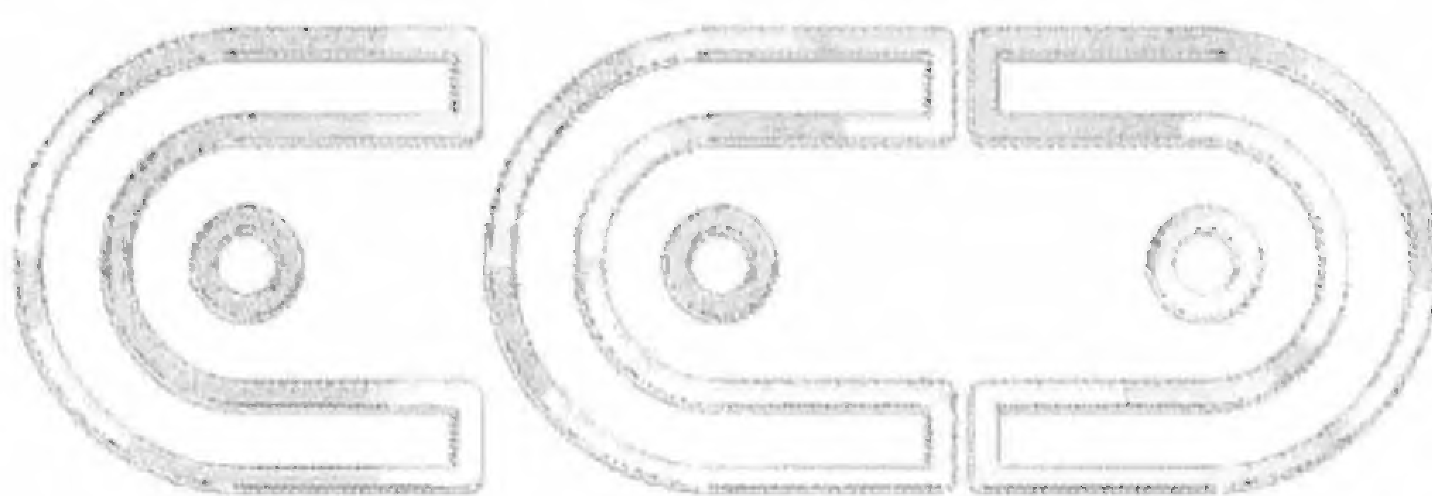
„Fii pe pace, flăcăiaşul meu, copilul meu, tare ca piatra şi ca fierul, taina îţi voi păstra".

CUPRINS

Lector
SUZI HIRSCH
Tehnoredactor
VICTOR MAŞEK
*
Apărut 1972
*
Întreprinderea Poligrafică „13 DECEMBRIE 1918“
Comanda nr. 1/387

Scanare și prelucrare digitală

de

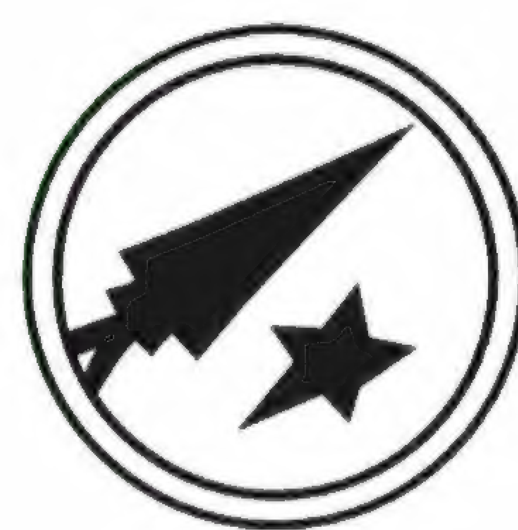
Anonim

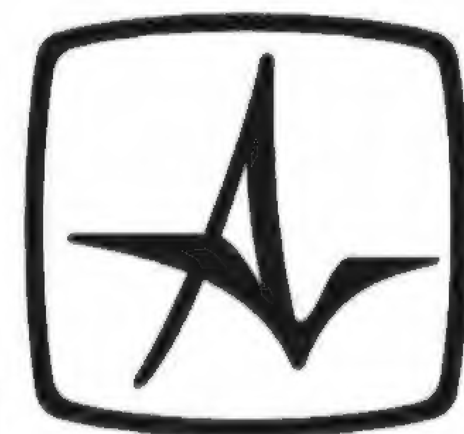

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

©Clubul cărții digitale 2024